PREMIUL KNIGA GODA
Ludmila Ulițkaia
Raftul Denisei
Oamenii țarului nostru
povestiri
Traducere de
Gabriela Russo și Luana Schidu
CD book
HUMANITAS fiction

Ludmila Ulițkaia

Oamenii țarului nostru

Traducere din rusă și note de
GABRIELA RUSSO și LUANA SCHIDU

Colecție coordonată de DENISA COMĂNESCU

LUDMILA ULIȚKAIA
LIUDI NAŞEGO ȚARIA
Copyright © Ludmila Ulitskaya
All rights reserved.
Published by arrangement with ELKOST Intl. Literary Agency.

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parțială, multiplicarea sa prin orice mijloace şi sub orice formă, punerea sa la dispoziție publică pe internet sau în rețele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informației, gratuit sau în scop comercial, precum şi alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislației privind protecția dreptului de autor şi se pedepsesc conform legilor în vigoare.

© HUMANITAS FICTION, 2023, pentru prezenta versiune în limba română (ediția digitală)

ISBN: 978-606-097-261-7 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Câte soiuri de oameni mai are şi ţarul nostru!
Nikolai Leskov

Te trezeşti câteodată că nu mai exişti. Că eşti rupt în mii de bucăţi, şi fiecare bucată are ochiul ei, nasul şi urechea ei. Ochiul are fațete, fiecare dintre ele având propria imagine, auzul devine stereofonic, iar mirosul de zăpadă proaspătă şi de mâncare la comun amestecat cu parfumul plantelor tropicale şi al subsuorilor străine alcătuiesc un talmeş-balmeş.

Când eşti tânăr faci eforturi titanice să te aduni şi să-ți compui eul din gesturi întâmplătoare, din idei şi emoții străine ție până atunci, să le pui în ordine, şi ți se pare că eşti cât pe ce să-ți afli plinătatea. Eşti chiar mândru de succesul tău – ai făcut să prindă viață un nume de familie oarecare, dându-i personalitatea ta unică, ai dat sonorității lui goale conținutul individualității tale, însuşirile tale personale.

Şi dintr-odată – crah! Un morman de cioburi. Nici pomeneală de „eu“ în întregul lui. O enigmă care te înspăimântă: nici vorbă de „eu“, doar imagini de călătorie, caleidoscop făcut țăndări, şi-n fiecare ciob, tot ce ai inventat cu bună ştiință, şi toate fărâmele de viață găsite din întâmplare, pe care nu le-ai prevăzut, sunt tocmai „eul“ tău: bătrânul orb care se desfată ascultând Beethoven, femeia care-şi poartă tristă şi plictisită frumusețea, două bătrâne neconsolate şi Jenia – fetița uimită de prostia, misterul, minciuna şi frumusețea lumii. Datorită ei, Jeniei, solia aleasă să-l reprezinte, autorul încearcă să evite vederile personale de care-i e lehamite, să uite părerile şi judecățile tocite de atâta întrebuințare, lăsând fărâma pomenită să existe independent.

Rămâne să stea la mijloc, între cel care observă şi cel observat. A încetat să fie interesat de el însuşi. În esență, e de sine stătător în câmpul observației, nu se amestecă, nu se înflăcărează, nu se lasă antrenat, e dezinteresat. Ce joacă încântătoare descoperi când eşti atât de departe de tine însuți! Observi că frumusețea frunzelor şi a pietrelor, a oamenilor şi a norilor e modelată de unul şi acelaşi meşter, că o adiere cât de uşoară a vântului le schimbă şi felul în care au fost orânduite, şi nuanțele. Suprafața încrețită a apei capătă un nou model de desen, bătrânii mor, se nasc pruncii, şi-n timpul ăsta norii s-au transformat în apă, au potolit setea oamenilor şi-a animalelor şi au intrat în pământ împreună cu trupurile lor descompuse.

Oamenii neînsemnați privesc spectacolul acesta cu capul ridicat. Se entuziasmează, se ceartă, se omoară între ei şi se îmbrățişează. Nu-l bagă în seamă pe autorul aproape inexistent.

OAMENII ȚARULUI NOSTRU

Drumul măgarului

Până să înceapă Primul Război Mondial, şoseaua trecea prin tunelul săpat în munte, apoi o lua la vale către un orăşel, acolo lăsa în urmă refugii laterale, drumuri înguste, întinse până-n satele din împrejurimi, şi continua spre Grenoble, Milano, Roma… Înainte să intrăm în tunel, am ieşit de pe autostradă pe un drum îngust, care mergea pe culmea muntelui. Marcel s-a bucurat că n-a scăpat ocazia să vireze, cum i se întâmplase nu o dată – panta era singurul loc pe unde se putea ajunge la vechiul drum roman din secolul I. De fapt, cele mai multe autostrăzi europene – elegante, cu şase benzi, autostrăzi de mare viteză – sunt construite peste drumurile romane. Marcel voia să vedem mica bucată de drum rămasă intactă, aşa cum arăta ea la început. Nu prea arăta bine, drumul era destul de îngust – abia încăpeau două maşini –, pietruit, ducea de la un orăşel la altul. A fost abandonat după construirea tunelului. La poalele muntelui fusese cândva o staţie romană de poştă care asigura transportul scrisorilor din Britania până-n Siria. Dura zece zile cu totul…

Am urcat pe creasta muntelui şi am coborât din maşină. Acum două mii de ani, piatra cubică din pavaj era pusă peste pietrişul mărunt, pantele erau abrupte şi aproape netede de la milioanele de picioare şi roţi care trecuseră pe acolo. Eram trei – Marcel, un avocat care se mutase în ţinuturile acestea de cinci ani, grasa de Agnès, cu un nume pompos de familie aristocratică şi un caracter infect, şi eu. Drumul avea suişuri avântate, în asemenea locuri dispar neliniştile şi apare o emoţie opusă lor – dorinţa aceea irepresibilă care-i mâna pe romani în direcţie opusă, spre miazănoapte, spre apus, la dracu-n praznic, spre mări reci şi pământuri întinse, prin păduri de nepătruns şi mlaştini de netrecut.

— Drumurile astea au brăzdat pământurile triburilor dispărute şi au format ceea ce mai târziu a devenit Europa… a zis Marcel, gesticulând frumos cu mâinile-i mici, scuturându-şi părul buclat.

Semăna cu un aristocrat fiul de prăvăliaş, şi nu Agnès, cu nasul ei mic între obrajii rumeni, rotofei.

— Zici că ăsta, a arătat ea cu degetul pământul de sub picioare, e drum roman?

— Pot, desigur, să-ţi arăt hărţile, a ripostat intrigat Marcel.

— Sau greşeşti, sau spui prostii! l-a contrazis Agnès. Am văzut drumurile vechi la Pompei, acolo sunt făgaşe adânci, pietre de douăzeci de centimetri sfărâmate. Uită-te şi tu aici, drumul e neted, nici măcar o adâncitură, o urmă de roţi!

Cearta lor – din orice motiv – dura de douăzeci de ani, şi nu de trei ore, cât timp petrecuserăm în maşină, dar atunci nu ştiam. Acum se certau rău de tot, motivul fiind făgaşele: Marcel susținea că drumurile se construiau cu totul altfel în raza oraşului decât în afara lui, şi pe străzi piatra era tăiată special, făgaşele arătau ca un fel de şine, şi-n nici un caz nu erau sfărâmate de roți.

De pe creastă priveliştea semăna grozav cu cea din Crimeea, doar că întinderea era mult mai vastă şi marea mult mai departe. Şi totuşi, la orizont, un văl de ceață ademenitor anunța subtil prezența ei. De aici, de pe creastă, se vedea linia elegantă a podgoriilor şi a măslinilor. Terasele şi împletiturile din şipci de lemn împiedicau grohotişul să alunece la vale.

La picioarele noastre se iței tulpini de salvie uscate, sfărâmicioase, cimbrişorul îşi întindea ramurile pe pământ, şi ceva mai departe se înălța un caper ofilit.

Ne-am întors la maşină şi am coborât panta. Marcel continua să povestească prin ce se deosebeau drumurile grecilor de cele ale romanilor – grecii mânau măgarul pe munte şi făceau poteca în urma mersului lui întortocheat, în vreme ce romanii tăiau drumul drept, de la punctul A la punctul B, retezând colinele şi golind lacurile întâlnite în cale… Agnès îl contrazicea.

Cunoşteam sătucul spre care ne îndreptam: cu câțiva ani în urmă stătusem acolo trei zile – se organizase un festival într-un oraş din apropiere, mi se propuseseră la alegere o cameră la hotel sau sătucul acela. Am ales să stau într-o veche casă țărănească, la Geneviève. Tot ce am văzut acolo m-a impresionat profund, m-a tulburat. Geneviève aparținea generației studenților parizieni care se revoltaseră în 1968, fusese şi cu stânga, şi cu verzii, şi cu ezoteriştii dedulciți la ierburi, înghițise succesiv toate momelile, apoi o rupsese cu ispitele, şi la vremea când ne-am cunoscut era femeie în toată firea, arăta ca o țărancă arsă de soare, cu ochii de un albastru intens, care-i trădau firea voluntară, trăia fericită în singurătatea ei. La început mi s-a părut puțin inhibată, dar mi-am dat seama mai târziu că se găsea într-o stare de linişte sufletească de invidiat. Locuia de zece ani în casa de la țară, restaurată cu mâinile ei, având tot ce-i trebuie sufletului şi corpului: apă caldă, duş, telefon, frumusețea neîntinată a munților, vară lungă şi iarnă scurtă, dar cu zăpadă din abundență.

Singurătatea deplină, căutată de Geneviève, era din belşug, deşi devenise odată cu trecerea anilor mai puțin deplină: când găsise locul acesta, existau acolo patru case, din care două nelocuite, celelalte două aparținând unor localnici – unul dintre vecini avea, pe lângă podgorie, un atelier mecanic, celălalt avea o turmă de oi. Geneviève a cumpărat una din cele două case nelocuite. Mecanicul şi oierul nu-i tulburau singurătatea aleasă din proprie voință, o salutau când o întâlneau, dar nu legaseră prietenie.

Mecanicul era distant şi cam sărac cu duhul. Păstorul nu era deloc prost – fusese călugăr, trăise mulți ani retras la mânăstire şi se întorsese acasă la părinții lui bătrâni, lipsiți de putere. Capela aşezată între cele patru case era închisă. Odată, când m-am apropiat de capelă şi m-am uitat pe ferestruică, am văzut pe peretele alb din spatele altarului Tripticul lui Rubliov. Geneviève, atee în felul intelectualilor francezi, mi-a explicat că monahul acesta era un credincios ciudat, îl câştigase religia pravoslavnică de partea ei, nu se bucura de îngăduința autorității clericale, şi, deşi în împrejurimi era mare

lipsă de preoți, nu era invitat niciodată să țină slujba la bisericile fără preoți, şi slujea din când în când numai în capela micuță ca o jucărie – pentru Domnul Dumnezeu şi mama Lui. Familia mecanicului nu venea la slujbă, o considera „nelalocul ei“… Mi s-a părut ciudat atunci că, aflându-mă atât de departe de casă, de Rusia, mă lovesc de aceleaşi probleme curat ruseşti. N-am dat cu ochii de oier în anul acela, fiindcă îşi păştea turma undeva la munte…

Pe Geneviève o vizitau din când în când copiii săi ajunşi la maturitate – o fată şi un băiat de care nu era prea apropiată – şi cunoscuții. Se bucura să-i vadă, dar se bucura şi când plecau, lăsând-o în singurătatea ei umplută până la refuz cu plimbări, meditație, exerciții yoga, cules de fructe şi verdețuri, muncă în mica sa grădină de zarzavat, lectură şi muzică. Predase înainte muzica, dar numai acum, în libertate, învățase să se bucure de ea în mod dezinteresat şi neconstrângător…

Singurătatea ei desăvârşită a început să se fisureze când fostul soț a vizitat-o împreună cu noua sa familie şi, îndrăgostindu-se de locurile acelea, a hotărât să cumpere ultima casă nelocuită. A găsit moştenitorii, care i-au vândut bucuroşi ce mai rămăsese din vechea construcție abandonată. Casa a fost restaurată, şi noii vecini veneau numai în vacanțe şi se străduiau s-o deranjeze cât mai puțin.

A doua lovitură primită a fost şi mai zdravăn resimțită: Marcel, curtezanul ei devotat pe viață, cu care trecuse prin toate relațiile posibile – îi fusese cândva amantă, refuzase să se mărite cu el când fusese părăsit de soție, apoi rupsese legătura cu el de dragul unui tinerel, uitat după o lună, ca pe urmă să devină prieteni pentru mulți ani, ajutându-se reciproc în momentele cele mai grele. Brusc, fără să-i spună o vorbă, Marcel a plecat să lucreze în Thailanda. Mai târziu Geneviève l-a vizitat acolo, şi părea că relația lor s-a reînnoit, dar ea s-a întors la Paris şi a dispărut câțiva ani, fără să-i dea nici un semn de viață. El a găsit-o, a fost zguduit văzând-o complet schimbată, trăind izolată de lume. Atunci s-a hotărât să-şi schimbe şi el viața în felul în care şi-o schimbase Geneviève. Şi-a cumpărat un vechi conac abandonat, aflat la un kilometru şi jumătate de casa ei. Gardul de piatră şi acareturile conacului, cea mai importantă construcție din toată regiunea, se vedeau de la fereastra etajului de sus al casei lui Geneviève…

Am ajuns puțin mai târziu decât ne aşteptaserăm. La intrarea în sat, un animal destul de mare a apărut pentru o clipă în lumina farurilor, trecând drumul în fugă. Trezită din somn, Agnès a început să strige:

— Un bursuc!

— Sunt mulți pe aici. Pe bărbătuşul ăsta îl ştiu, are vizuina la trei sute de metri de aici, a liniştit-o Marcel.

Se făcuse întuneric. Casa era luminată. Uşa era deschisă, perdeaua albă s-a mişcat uşor, de după ea a apărut Geneviève.

Am intrat într-o enormă încăpere boltită, având o destinație imprecisă. Arcele bolții erau uimitor de asimetrice, ici, colo atârnau de ele nişte cârlige – erau şase, şi umbrele lor se frângeau de marginea arcelor. Nimeni nu ştia ce anume fusese agățat de ele.

Ne aşteptau – masa era aranjată, dar oaspeții se aflau într-o altă parte a încăperii, aproape de căminul fierbinte. Pe bărbatul semănând cu un cowboy foarte bătrân l-am ghicit imediat că e fostul soț al lui Geneviève, şi pe tânăra uscățivă, cu bărbia proeminentă

şi muşcătura dinților strâmbă, că e cu siguranță actuala lui soție. Se vedea cât de colo că fata de zece ani, fiica lor, moştenise de la tată trăsăturile regulate ale feței, şi de la mamă farmecul unei sălbăticiuni ciudate. În fotoliul acoperit cu cârpe vechi – nişte şaluri sau bucăți de tapiserie – stătea o negresă nu prea tânără, cu turban galben şi rochie de mătase, cu nişte maci şi crini uriaşi. Pianina era deschisă, pe suportul ei se aflau paginile cu note, şi se simțea că muzica abia încetase… Focul din cămin agita umbrele flăcărilor pe pereți şi pe tavanul boltit. Am început să am îndoieli, neştiind dacă trecusem din realitate în vis, sau într-o scenă de film…

Ne-am spălat, veniți de pe drum. Apa curgea la robinet, dar alături, pe o măsuță, se aflau un lavoar de porțelan şi un ulcior. Cabina de duş nu avea perdea, în fața ei se afla un paravan din bambus. Prosopul destrămat, peticit în multe locuri, atârna de cârligul din metal. Mâinile talentate ale lui Geneviève îşi lăsaseră amprenta pe lucrurile adunate în podul casei, pe laviția cu vechituri şi, poate, la groapa de gunoi. Se vedea că mobilierul din casă era restaurat din rămăşițe.

Spălați de praful de pe drum, ne-am sărutat europeneşte, trimițând de două ori bezele în aer, şi Geneviève ne-a poftit la masa mare, acoperită cu o față de masă portocalie. Piureul de bostan din castronul oval avea sclipiri auriu-roşcate, pe o tavă zăcea un iepure fript, trofeul de vânătoare al lui Marcel, şi pe lângă farfuriile grosolane de faianță erau împrăştiate gălbenele de pădure, flori de toamnă. În coşul de pâine acoperit cu şervet se aflau lipii subțiri fără sare, coapte de stăpâna casei în sobița de tablă, nu cumpăra niciodată pâine. Jean-Pierre, fostul ei soț, mare amator şi cunoscător al vinurilor, adusese pentru cină un vin din rezerva sa prețioasă. A turnat vinul în paharele de culori diferite, iar negresa Eileen a împărțit cu grijă lipiile, menajându-şi unghiile de o lungime nemaivăzută, răsucite în spirală, date cu lac roşu, strălucitor. Marcel a ridicat brațele, exclamând:

— Ce frumos!

Geneviève, împărțind piureul portocaliu în farfurii, a schițat o uşoară mişcare a buzelor asemenea zâmbetului lui Buddha, un fel de surâs îndreptat mai degrabă spre sine, nu spre ceilalți. Nu se auzea nici un zgomot de petrecere franțuzească, toți vorbeau în şoaptă, temându-se parcă să nu tulbure solemnitatea plină de mister a momentului.

Marie, a doua soție a lui Jean-Pierre, a ieşit din încăpere, a intrat într-una din camerele din interiorul casei şi a ieşit într-o clipă ținând în brațe un copil, despre existența căruia eu nu ştiam nimic. Era somnoros, îşi mijea ochii şi îşi întorcea fața din cauza luminii. Avea trei ani. Mâinile şi picioarele îi atârnau inerte, ca ale unei păpuşi de cârpă. Marie i-a vârât biberonul în gură. El nu putea să-l țină în mână, dar a început să tragă leneş din tetină, fără mare poftă.

Ivette, fiica lor, s-a apropiat de mama ei şi a rugat-o ceva în şoaptă. Mama a dat din cap în semn de aprobare şi i-a pus copilul în brațe. Fata l-a luat, ținându-l ca pe un obiect sacru…

Jean-Pierre se uita atât de duios la copil, încât încetase să mai arate ca un cowboy ieşit la pensie…

Geneviève mi-a spus:

— E Charles, îngerul nostru.

Copilul nu semăna cu un heruvim, şi cu atât mai puțin cu un Cupidon. Avea fața slabă, ascuțită şi ochii lipsiți de expresie. Îmi închipuiam că îngerii arată altfel…

Am ridicat paharul să spun:

— Sunt tare bucuroasă că am ajuns iar aici...

Am vrut să adaug „prieteni“, dar nu mi s-a dezlegat limba. În afară de Geneviève, pe toți ceilalți îi vedeam pentru prima oară. Inclusiv pe Marcel şi pe Agnès, care trecuseră de dimineață să mă ia din Aix-en-Provence.

Ceva s-a întâmplat însă, poate din cauza atmosferei din casă, i-am simțit mai apropiați decât pe prietenii şi rudele mele, şi s-a înfiripat pe moment o legătură foarte puternică, a cărei natură n-o puteam explica.

Am mâncat, am băut şi am vorbit cu glas scăzut despre vreme şi natură, despre bostanii crescuți de Geneviève în grădina ei de zarzavat, despre bursucul din apropiere, despre mierlele care ciuguleau fructele coapte. Pe urmă Geneviève a servit brânza şi salata, şi am ghicit că se dusese special să le cumpere de la piața din oraş – se plângea că în grădina ei salata nu creşte, că e prea mult soare. Ştiam că trăieşte dintr-o pensie derizorie, că făina, orezul, uleiul de măsline şi brânza le cumpără din oraş, iar restul îl creşte în grădină sau îl culege din pădure.

Copilul dormea în brațele tatălui, pe urmă l-a luat negresa Eileen fără ca el să se trezească. Ivette s-a apropiat de Geneviève, i-a cuprins umerii şi i-a şoptit ceva la ureche, şi ea a dat din cap în semn de aprobare.

Ne-am mutat toți lângă cămin, şi Geneviève ne-a anunțat că Ivette o să cânte puțin din programul pregătit pentru Crăciun. Fata s-a aşezat pe scaun, Geneviève a ridicat-o şi, luând de pe poliță două cărți groase, le-a pus pe scaun. Fata s-a foit un timp să-şi găsească locul pe cărțile incomode, până când Geneviève a aşezat deasupra cărților o pernă subțire din catifea cu ciucuri. Tot ea a deschis paginile cu notele, şoptindu-i ceva lui Ivette, fata şi-a dat părul castaniu după urechi, şi-a vârât bretonul sub cordeluța roşie, a pus mâinile pe claviatură, a respirat adânc şi a apăsat clapele.

De sub mâinile ei de copil sunetele au luat forma unei melodii simple, şi Geneviève a început pe neaşteptate să cânte cu voce subțire de fetiță aproximativ aceste cuvinte: „Ia-ți armonica, ia-ți fluierul… nu, flautul mai degrabă… azi, la noapte, se naşte Cristos…“ Suna foarte plăcut în franceză.

Charles s-a trezit, Eileen l-a aşezat pe genunchi, l-a mângâiat pe spate, şi copilul a alunecat puțin, cu capul, mâinile şi picioarele atârnându-i. Marie s-a uitat alarmată, Eileen i-a înțeles îngrijorarea şi şi-a pus palma palma sub bărbia lui, făcând să-i apară băiatului un zâmbet absent, timid, sau poate că i se contractaseră muşchii feței de la degetele ei strânse involuntar… A zâmbit şi Eileen – fața ei mi s-a părut vag cunoscută.

Geneviève şi fata cântau în duet în perfectă armonie, se străduiau din toate puterile, deschizând gura şi scuturând din cap în ritmul muzicii deloc complicate. La sfârşit s-au încurcat, părea că erau mai multe cuvinte decât muzică. Vocea lui Geneviève a rămas stingheră, suspendată în penumbra încăperii, iar Ivette s-a repezit s-o ajungă, dar era de prisos. S-a fâstâcit, şi toți au început să râdă şi să aplaude. I s-a făcut ruşine, a vrut să se ridice, s-a foit pe pernă, ciucurii roşii s-au mişcat, între golurile dintre ciucuri am zărit titlurile cărților – *Istoria războaielor napoleoniene* şi *Biblia*. Eram cu ochii în patru, nu

pierdeam nimic din vedere: micile detalii – fața de masă portocalie, unghiile roşii ale lui Eileen, literele aurite ale cărţilor – aveau culori atât de vii, de pregnante, încât îmi părea rău să-mi scape chiar şi o fărâmă din ele…

Geneviève a frunzărit notele, oprindu-se la o pagină anume, şi Ivette a început să cânte o transpunere după Bach pentru copii, şi o făcea cu atâta stăruinţă, seriozitate şi simţire, încât Bach ar fi fost pe deplin mulţumit. Eileen mângâia copilul pe spate şi-l legăna pe genunchi. Bărbaţii sorbeau din paharele cu calvados, vorbeau între ei lăudând băutura şi pe muziciene. Marie se bucura în tăcere de reuşita modestă a fiicei sale, dar cel mai tare se bucura Geneviève:

— Am început să ne ocupăm de muzică vara trecută, când şi când, şi uite ce succes, Marie!

— Da, e uimitor, Geneviève!

Pe urmă Geneviève s-a aşezat la pian, şi Ivette s-a postat în spatele ei, ca să întoarcă paginile. A cântat o piesă tristă. Mi s-a părut că e o piesă de Schubert.

În timpul ăsta Marcel adusese o cutie de pe una din multele măsuţe şi scosese din ea un clarinet.

— Nu, nu, s-a împotrivit Geneviève dând din mâini, n-am cântat împreună de mult timp.

Ivette a intervenit zicând:

— Te rog, te rog mult…

Geneviève s-a supus rugăminţii duioase a fetiţei. Doamne, ele se adoră, mi-am zis în sinea mea, fata şi femeia asta independentă, care încearcă să stea departe de oameni, iată despre ce-i vorba! În sfârşit mă dumirisem.

Au adus pupitrul din spatele uneia dintre măsuţe. Marcel a şters cu o cârpă instrumentul, i-a desfundat gâtul, s-au auzit câteva sunete şchioape. Ivette a răsfirat paginile cu note, ştia exact ce caută. A scos nişte foi îngălbenite:

— Poftim…

Agnès, care flecărise cât durase drumul de la Aix-en-Provence, nu mai scosese o vorbă de când intraserăm în casă. Când Marcel a luat clarinetul, ea a rostit primele cuvinte, cât să-i ajungă pentru toată seara:

— Îmi închipuiam că nu mai vrei să-ţi faci cheful distrându-te cu clarinetul.

— Se întâmplă foarte rar! Foarte rar! îi răspunse Marcel parcă scuzându-se.

— Nu, Agnès, oricât am vrea noi, nimic nu se schimbă. Marcel mai cântă încă la clarinet, a remarcat Geneviève cu înţeles.

Eileen a mutat copilul – l-a lipit cu spatele de pieptul ei, culcându-i capul în pliul mătăsos al rochiei.

Marcel şi Geneviève au început să cânte, s-au încurcat şi au luat-o de la capăt. Era muzică veche, o pastorală din secolul XVIII, clarinetul a sunat şovăielnic, şi Geneviève l-a lăsat în urmă la primele măsuri, apoi sunetul clarinetului a prins putere, şi la sfârşitul piesei au cântat solidar, în deplină armonie. Erau muzicieni amatori, dar muzica lor era vie, avea o însuşire pe care n-o întâlneşti la muzicienii profesionişti. În ea se simţea larma trepidantă pe care o auzi când treci pe coridorul şcolii de muzică, dar n-o auzi niciodată în sunetul înfundat al catifelei scaunelor din Conservator.

Marie a vrut să ia copilul din braţele lui Eileen, dar aceasta s-a opus. Şi pe neaşteptate s-a ridicat în picioare, strângând băieţelul la piept, şi a început să cânte. Abia atunci am recunoscut-o: era o cântăreaţă americană renumită, interpretă a cântecelor negro-spirituals. Venise la festivalul la care participam şi eu pentru a doua oară, îi apăruse fotografia în programul spectacolelor. Avea o voce profundă, puternică, bogată în inflexiuni de sălbăticiune. Dar, în acelaşi timp, cântecul suna atât de familiar, şi intonaţia era atât de personală, încât nu distrugea spiritul muzicii de cameră. Bolţile tavanului, construite pentru un scop necunoscut, care avuseseră probabil în trecut o destinaţie specială, misterioasă, îi preluau vocea şi o trimiteau înapoi, făcând-o să sune mai puternic şi mai amplu. Trupul voluminos se mişca şi se legăna în cascada de mătase, florile mari ale rochiei se legănau şi ele, i se mişcau mâinile cu unghiile extraordinare, şi buzele roşii, şi cerul gurii rozaliu, încadrat de dinţii albi, se legăna până şi Charles, pe care-l ţinea strâns la piept. Copilul s-a trezit fericit, legănat pe corabia trupului negru, colorat cu maci roşii şi crini albi…

Amazing Grace, a cântat Eileen, şi cântecul ei, cerând îndurare, ne-a învăluit pe toţi, flacăra lumânărilor a strălucit mai tare, iar Jean-Pierre a cuprins umerii lui Marie, şi într-o clipă s-a văzut cât de tânără era ea, şi cât de bătrân era el… Eileen s-a unduit în ritmul muzicii, mâinile şi picioarele molatice ale copilului s-au legănat şi ele uşor, şi capul copilului şi-a găsit culcuş comod în adâncitura dintre sânii uriaşi. Stând pe genunchii lui Geneviève, Ivette bătea tactul cu picioarele subţiratice, iar Agnès, a cărei prezenţă arogantă se diminuase, ajungând la valori normale în momentul când intrase în scenă Eileen, stătea acum cu obrajii scofâlciţi, sprijiniţi în mâini, şi vărsa lacrimi de atee la auzul psalmului american perimat. Eileen s-a oprit din cântat, s-a învârtit cu tot cu copil, şi l-am văzut zâmbind fericit. Ea a început iar să cânte *When the Saints Go Marching in*… şi sfinţii trebuiau să fi fost de-a dreptul surzi, dacă nu se grăbeau să vină – atât de puternică îi era chemarea.

Fără să-i pese de anotimpul total nepotrivit, Crăciunul a venit stârnit din întâmplare de cântecelul copilăresc al lui Ivette. Eileen a terminat de cântat, şi am auzit cu toţii bătaia în uşă, pe care n-o auziserăm înainte din cauza vocii ei puternice.

— Intraţi!

Aşa se-ntâmplă în poveste, aş fi putut spune. Dar ştiu că aşa ceva nu se-ntâmplă în poveşti, ci numai în viaţă. În prag stătea vecinul păstor. Era îmbrăcat într-o scurtă cenuşie de postav, i se vedea gâtul zbârcit, ars de soare, ieşindu-i din gulerul cămăşii cadrilate, ţinea pe braţe nu un miel de curând fătat, ci unul mai mărişor.

— Ah, un miel! a exclamat Ivette. Un miel!

Păstorul şi-a mijit ochii din cauza luminii puternice.

— Să mă iertaţi că vă deranjez, madame Bernard. Aveţi oaspeţi… Am căutat mielul două zile, a căzut când mânam oile de-a lungul pârâului. Şi-a rupt piciorul, abia l-am găsit. I-am pus atelă, dar a făcut aprindere la plămâni, respiră greu, şi-am venit să vă întreb dacă nu aveţi un antibiotic.

Mielul era alb, semăna cu unul de pluş, dar era miel adevărat. La un picior avea pusă o surcea, botul şi pavilionul urechilor erau rozalii, şi ochii aveau culoarea verde a strugurelui.

— Un miel! a repetat Ivette, ajunsă deja lângă păstor, uitându-se la el stăruitor, voind să atingă mielul.

— Vai, dar eu nu folosesc antibiotice, a zis tulburată Geneviève. N-am nimic de felul ăsta…

— Am eu! a sărit Marie şi a plecat în goană la casa vecină.

Soţul ei a urmat-o. Ivette, stând în vârful picioarelor şi mutându-se de pe unul pe altul, a mângâiat blana creaţă a animalului. Păstorul încremenise ca o stană de piatră, nu se mişca din loc.

— Aşezaţi-vă, frate Marc, i-a propus Geneviève, dar păstorul n-a făcut decât să dea din cap.

Eileen l-a dus în braţe pe Charles la miel, tot repetând:

— Miel! Miel!

— Miel! a zis micuţul.

Geneviève şi-a pus uimită mâna la gură.

— Miel, a zis iar băiatul.

Sora lui l-a auzit. A înlemnit pe moment, apoi a pornit să strige:

— Geneviève! Mama! A zis „miel“!

Marie a intrat cu o cutiuţă în mână.

— Mama! Charles a zis „miel“!

— Miel! a repetat băiatul.

— A început să vorbească! A spus primul cuvânt! a rostit triumfător Marcel.

Agnès a plâns cu lacrimi noi, fără să fi apucat să şi le usuce pe celelalte, prilejuite de muzică.

Eileen a predat copilul în braţele mamei…

Am deschis uşa încetişor şi am ieşit afară. Mă aşteptam ca totul să fie alb, ca aerul rece să-mi mângâie faţa, şi zăpada să-mi trosnească sub tălpi. Dar n-am găsit nimic din toate astea. Era noapte de toamnă în munţi, cer înalt din sud. Miros puternic de vegetaţie. Vânt cald cu gust de mare. Stele din cale-afară de mari.

Şi deodată, una mare cât un măr, cu o codiţă strălucitoare, a străbătut cerul de la un capăt la altul şi a căzut dincolo de gulerul orizontului.

Era Crăciunul, nu mă îndoiam deloc – un Crăciun ciudat, amestecat, dislocat, sfărâmat în bucăţi, dar având toate ingredientele necesare: pruncul, Maria şi soţul ei bătrân, păstorul, negresa vrăjitoare cu unghii de preoteasă voodoo, cu vocea ei dumnezeiască, mielul şi steaua care a dat de veste…

Dimineaţa devreme, Marcel a condus-o cu maşina pe Eileen la spectacol. Agnès, vechea prietenă a lui Geneviève, dormea în camera de sus, iar eu împreună cu Geneviève ne beam ceaiul de tei cu miere. Discutam despre întâmplarea din seara trecută. Am încercat să-i spun că avusese toate ingredientele Crăciunului, doar măgarul lipsise…

— Da, da, ai perfectă dreptate, Jenia, a aprobat ea. Dar a fost şi un măgar. Să ştii că-n casa asta a trăit cândva o bătrână, femeie curajoasă. Era singură, şchioapă, mergea pe motocicletă. Îngrijea de un măgar, alte animale nu avea. După ce a murit, a venit băiatul ei de la Paris, şi-a petrecut vacanţa aici şi, înainte să plece, a vrut să ducă măgarul la fratele Marc, dar măgarul n-a vrut şi pace, chiar de l-ar fi omorât. Încăpăţânat animal, aşa cum i

se cade unui măgar. Fiul bătrânei s-a înțeles cu fratele Marc să-i aducă fân şi apă. Măgarul a petrecut iarna singur. În vară a venit băiatul, şi măgarul n-a vrut nici de data asta să meargă la fratele Marc. A mai petrecut singur o iarnă. A trăit aşa trei ani, apoi a murit de bătrânețe. Există şi acum magazia unde stătea. Localnicii o numesc „casa măgarului“.

De fapt, nu se întâmplase nici o minune. Charles chiar a început să vorbească târziu, la trei ani, când părinții nu se mai aşteptau. Pe urmă a învățat să spună destul de multe cuvinte. Dar nu putea să-şi mişte nici mâinile, nici picioarele… Boala asta nu se vindecă. Copilul era condamnat. Nici mielul cu piciorul rupt n-a supraviețuit, a murit a doua zi, antibioticul nu l-a ajutat. Dacă n-a fost o minune, a fost totuşi ceva în seara aceea de toamnă. Ce să se fi întâmplat?

Şi cea din urmă întâmplare: Marcel a dus-o pe Eileen în oraşul unde avea loc festivalul şi i-a arătat drumul roman. Dar ea n-a fost deloc impresionată – nu ştia nimic despre drumurile romane. E firesc, creştinismul a ajuns pe alte căi la africani, chiar şi la cei americani.

Scara mobilă

Casa în care locuia familia Loşkariov se numea Baraca Nr. 3 şi avea o jumătate din primul etaj. Cealaltă jumătate şi scara arseseră în timpul războiului nu din cauza bombelor, ci din cauza unei sobe nesupravegheate. Şi de atunci, până la partea rămasă din etajul întâi se urca pe o scară mobilă, fixată de Vasili Loşkariov după ce ieşise din spital. Grania, soţia lui, îl adusese acasă în toamnă şi-l cărase în spinare, în vreme ce el gemea de greutatea medaliilor prinse pe tunica militară. Scara nu era bine înţepenită, copiii, ca să se distreze, o trânteau la pământ, şi Grania sau Nina, fata ei, se auzeau strigând să le aducă scara înapoi şi s-o sprijine de perete.

Picioarele lui Vasili erau retezate aproape de la rădăcină, în schimb avea mâini de aur. Şi era om muncitor, îşi dădea silinţa. Când era treaz, urca în mâini scara cărându-şi trunchiul gros, lăsa sub scară căruciorul şi împingătoarele din lemn, nişte butuci ciopliţi de mâna lui, pe care îi urca pe urmă Grania.

În săptămâna în care venise de la spital fixase cum trebuie scara, ca nimeni să n-o poată mişca din loc. Nina avea şase ani când se întorsese tatăl ei, şi la început se speriase, apoi se bucurase: Loşkariovii ăştia, nu degeaba… Tatăl îi cioplise un ursuleţ cu cuţitaşul, apoi un căluţ şi o puşcă de jucărie care trăgea cu beţe de chibrit… Cioplea şi linguri, o mulţime de linguri mari şi mici, pentru ceaun, pentru solniţă. Nu le cioplea cu cuţitul, cioplea mai întâi lemnul cu toporul, apoi cu o daltă curbă şi ascuţită înlătura ce era în plus…

Duminicile, Grania o lua pe Nina la piaţa Tişinsk să vândă lingurile. Acolo era mare înghesuială, lingurile se vindeau prost, şi mama o ruga pe fată să se târguiască, fiindcă era frumoasă şi le vindea la un preţ bun. Şi Grania era frumoasă, dacă o priveai de departe, dar de aproape faţa arăta rău, era ciupită de vărsat, plină de încreţituri ca băltoaca înainte să înceapă ploaia. Avea urme adânci şi pe frunte, şi pe obraji, mai avea câteva ciupituri şi pe gât, pe corp nici una. La baie Nina se uita cu atenţie la corpul alb şi neted al Graniei şi îşi zicea că ar fi fost mai bine dacă mama ar fi avut ciupiturile ascunse sub haine.

Tatăl ei era om ciudat, nu era ca toţi ceilalţi, avea parte de un tată pe jumătate: când şedea în căruciorul lui era de înălţimea Ninei. Când era treaz se purta cu blândeţe, când se îmbăta făcea scandal şi o bătea pe mama. Grania ţipa, şi-n momentul acela Nina îl ura. Pe ea tatăl n-o bătea niciodată. Şi, cu toate acestea, mama îl iubea, se agita în jurul lui, prăjea cartofi pentru el, îi dădea să bea vodcă, se sălta deasupra lui ziua şi noaptea, când se

culcau să doarmă. În urma atâtor sforțări, mama i-l dărui Ninei pe frățiorul Petka. Ea îl îndrăgi, învăță să-l îngrijească, să-l înfeşe şi să-l hrănească, să-i dea caşă. Apoi începură să-i dea lapte de la lăptăria din pasajul Degtiarnîi, şi Ninka se ducea acolo singură în timpul zilei, aducea laptele şi nu se atingea niciodată de mâncarea fratelui ei. Mânca numai ce rămânea de la el… Când Petka învăță să meargă, mama se mai opinti o dată şi-i născu încă un frățior. Ninka se supără tare pe ea: la şapte ani mergea la şcoală, dar din cauza lui Petka o abandonase. La opt ani începuse iar să meargă… Dar apăruse încă unul mic… Lui Vaska îi purta pică, aşa că-i spuse mamei: „O să mă-ngrijesc de Petka, de Vaska ocupă-te tu…“

Grania se necăji: uite la ea ce domnişoară fandosită, am avut patru frați mai mici, cei mari erau băieți, de toți am avut grijă…

Ninei nu-i era frică de maică-sa şi-i spunea verde-n față: de ce-i naşti, n-am nevoie de ei, de frații ăştia. Voi beți vodcă şi zburdați, iar eu trebuie să văd de ei…

Mama şi tata râdeau: ia te uită, ce deşteaptă…

Chiar era fată deşteaptă. Ştia că totul se trage de la vodcă. Se supăra pe mama când o vedea turnându-şi băutură.

— Lasă-l pe tata, bea nişte ceai, te agăți de vodca aia ca înecatul de un pai, hai, mamă, măicuțo, insista Ninka, şi tatăl o lua în râs.

— Drept zice fata, Grania, ia nişte ceai, dă-l pe gât…

Dar Grania bea cot la cot cu bărbatul ei şi slăbea văzând cu ochii, în vreme ce el, cu cât bea mai mult, cu atât devenea mai violent şi mai rău. Striga: „Te omor! Te tai!“

Şi Nina se tot gândea: strigă la ea s-o sperie, sau chiar vrea s-o taie… Aveau multe cuțite: unul curbat, unul lung, altul de vânătoare, un altul captură de la nemți.

Cu toată supărarea pentru frații care se înmulțeau, Nina îşi iubea mama şi îşi zicea că n-o să-l lase pe tata s-o omoare – dacă o să se repeadă la ea, o s-o apere, aveau în chichineața de bucătărie cuțitul mare de pâine, dacă o să fie cazul.

Bine ar fi dacă înainte de toate ar primi o cameră la pater, se gândea Nina – când se întorsese tatăl din război, îi promiseseră, fiind invalid, că-i vor da camera ca să nu mai aibă nevoie de scară, dar trecuse bucuria victoriei, şi cameră încă nu-i dăduseră.

Pe timpul gerului din decembrie, tatăl împleti panere pentru Crăciun din surcele vopsite în roşu şi verde, cu trandafiraşi pe margine. Mama plecă să le vândă. O trimiseră şi pe Ninka, dar fetei nu-i plăcea să se târguiască pe frigul cumplit, altceva era vara. La sfârşitul lui decembrie mama se îmbolnăvi. Zăcea şi tuşea, şi nu-l mai hrănea pe Vaska, aşa că Nina se apucă să-i dea terci lichid, stors printr-o cârpă. Băiatul refuză țipând, nu voia mâncarea oamenilor mari. Anul Nou trecu pe nesimțite, şi Nina se amărî că iar nu merge la şcoală – li se promiseseră tuturor daruri cu bomboane şi biscuiți, şi era clar că primiseră toți, în afară de ea. Tatăl stătu întors cu fața la perete zile întregi, nu se ştie câte, nu scoase o vorbă la început, apoi îi ceru Ninei să-i aducă basamac de la baba Krotiha. Nina se împotrivi, el se înfurie, azvârli în ea cu ce nimeri, cu împingătorul, şi căzu în cap. Mama, lungită în pat, tuşea tare, vedea ce se întâmplă, dar nu zicea nimic, măcar un cuvânt să fi spus. Ninka plânse şi-i aduse tatălui două sticle. Tatăl bău una aproape întreagă. Se căță la mama s-o bată. Ea nu avea cum să fugă, n-o țineau picioarele. El o

lovea, şi ea nu făcea decât să tuşească, şi să-şi şteargă sângele de pe faţă. Fraţii urlau. Ninka se făcu ghem, îl ţinu strâns pe Petka lângă ea, pe Vaska nu-l luă, fiindcă tăcuse oricum obosit de atâta urlat.

„L-aş omorî“, îşi zise Ninka. „Dar cum rămâne cu camera? N-o să ne-o dea fără diavolul ăsta olog!“

Diavolul olog tună şi fulgeră, termină de băut basamacul şi adormi pe prag, direct pe preş. Nina îi şterse faţa mamei, i se făcu milă de ea: uite cine anume are nevoie de cameră. Tatăl zăcea beat în dreptul uşii, sforăia, fornăiturile îi ieşeau din nasul spart, şi-n somn răzuia podeaua cu mâinile înnegrite, de parcă cioplea linguri.

Nina se uită ce se uită, apoi împinse uşa care se deschise larg. Aerul curat şi tare năvăli înăuntru, şi ea pricepu de îndată ce trebuie să facă: apucă marginea preşului şi o trase spre ea, tatăl se rostogoli peste prag şi se prăvăli pe scară cu zgomot surd. Nina închise uşa.

Fraţii începură să plângă, aşa că fu nevoită să ia din cratiţă terci de mei, să-l mestece şi să le dea să-l mănânce trecut prin cârpă. Supseră terciul şi adormiră. Mamei îi dădu să bea.

Nina era mai deşteaptă decât o arăta vârsta. Se lungi lângă mama, pe locul liber lăsat de tatăl ei, îl luă lângă ea pe Vaska – să se încălzească alături de mama, dacă tot era ea atât de fierbinte. O străfulgeră gândul la tatăl ei: „Dacă s-a lovit de moarte, ducă-se. Dacă n-a murit, o să îngheţe cum a păţit-o beţivanul de Şura, a murit îngheţat afară, pe băncuţă. N-o să mă certe nimeni, o să spun că a căzut singur.“

O prinse încet somnul, era tare bine în pat, pe moale, auzea ca prin vis dangăt de clopot, era sărbătoarea ei personală… „Încep să visez“, apucă să-şi zică.

Dar nu era vis. La biserica Pimenovskaia luase sfârşit slujba de Crăciun pe stil vechi, şi clopotarul nebun, încălcând interdicţia fermă, lovea cu putere în ultimul clopot rămas, ca să răspândească vestea îmbucurătoare a naşterii Pruncului. Şi peste încă douăzeci de minute, două bătrâne cucernice, Krotiha, care prepara şi vindea basamac, şi prietena ei, Ignatieva, intrară în curtea înzăpezită, continuându-şi discuţia aprinsă – dacă e mare păcat să meargă la biserica Pimenovskaia, asta restaurată, care s-a dat cu partidul, sau ieşi basma curată fiindcă n-ai una mai bună pe aproape. Orice-ai face şi-ai zice, e Crăciunul, marea sărbătoare, şi îngerii cântă în ceruri…

Din cer cădeau încet fulgi mari, îngrijit fasonaţi, şi zăpada aşternută strălucea mai puternic decât lumina electrică. Zăpada nu-l acoperise de tot pe Vasili ologul, şi bătrânele dădură peste grămada întunecată lângă scară. Nu se făcuse praf. Nici măcar nu se trezise şi nici nu apucase să îngheţe.

Îl frecară să se dezmorţească, îl lecuiră dându-i să bea. Nimeni nu muri. Grania se întremă după pneumonie, îl îngriji pe micuţul Vasia, care se zbătuse între viaţă şi moarte. Un an mai târziu îl născu pe Saşka. Reuşiră să obţină camera cu puţin înainte să moară Vasili ologul. El se spânzură îndată ce-o primiră. Ninka plânse amarnic la moartea tatălui ei. Îi părea îngrozitor de rău. Nu-şi amintea că-l aruncase pe scară.

Lucrurile se aranjaseră atât de bine în noaptea aceea de Crăciun.

Sistemul coridoarelor

Primele frânturi din acest puzzle apăruseră în copilărie şi nu aveau să dispară cât va fi viaţa de lungă, deşi multe lucruri se evaporaseră fără urmă în cei cincizeci de ani.

Pe coridorul lung din locuinţa comună fuge femeia tânără ţinând cu mâinile întinse tigaia încinsă, abia luată de pe foc, bocănind în lemnul podelei cu papucii vechi. Obrajii îi ard, are părul căzut pe frunte în dezordine din cauza aburului fierbinte din bucătărie, expresia feţei e de nedescris – un amestec de seriozitate copilărească şi veselie. Din prudenţă, uşa camerei e întredeschisă ca să poată fi deschisă larg cu piciorul – ca în întrecerea din fiecare seară să nu se piardă înainte de vreme nici un dram de energie, în cazul ăsta, să nu se răspândească din tigaie nici un strop de căldură în frigul de afară. Pe masă, în faţa soţului, se află un suport din sârmă, fiindcă îi place să mănânce mâncarea fierbinte direct din tigaie. Faţa îi e serioasă, nici o urmă de veselie – viaţa îi pregăteşte momentul obişnuit de dezamăgire.

Ea ridică mulţumită capacul – miros şi abur ca de bombă atomică se ridică deasupra tigăii. El înţeapă cu furculiţa bucata de carne, o vâră în gură, o mestecă cu gura închisă şi o înghite.

— Iar e sleită, Emma, remarcă nemulţumit, cu o nuanţă de răutate în glas.

— Să ţi-o încălzesc? întreabă Emma, bătând din genele date cu rimel.

Emma seamănă cu Elizabeth Taylor. Nimeni însă nu-şi dă seama de treaba asta – în partea noastră de lume Elizabeth Taylor nu e cunoscută.

E gata să alerge iar la bucătărie, dar ştie prea bine că a atins limita de viteză pe distanţă scurtă. Soţul dă frâu liber toanelor, şi ea mai întâi se arată binevoitoare, apoi indiferentă: nu merită să se certe pentru fleacuri.

— Ei, treacă de la mine, zice el, dând din mână îngăduitor.

Şi mănâncă suflând şi frigându-se. Fetiţa lor de opt ani, Jenia, stă lungită pe divan cu tomul voluminos al lui *Don Quijote*. Citeşte cu ochii închişi pe jumătate şi ascultă cu o ureche: învaţă şi primeşte educaţie fără să-şi ridice capul de pe pernă. I se-nvârte în minte un gând, ba nu, simte doar că nu e-n regulă ceva, şi cu trecerea anilor, sentimentul ăsta avea să se închege într-un gând precis: de ce tata, un om atât de vesel şi binevoitor cu ceilalţi, e aşa de nervos şi ursuz cu mama? E doar o primă învinuire pe un război ce se va umple cu timpul…

Şapte ani mai târziu, Jenia îi va spune mamei:

— Divorțează. Nu se poate să trăieşti aşa. Doar iubeşti pe altcineva.

Mama va ridica din sprâncene şi o va întreba speriată:

— Să divorțez? Şi copilul?

— Eu sunt copilul, aşa-i? Nu amesteca lucrurile.

După încă trei ani, fata adolescentă va locui în garsoniera vecină cu noua soție a tatălui, îi va vizita şi va rămâne uimită de halatul înflorat, stând să plesnească pe burta mamei vitrege, de picioarele ei păroase, de ghearele sidefii mozolind revista *Novîi Mir*, de vocea ghiorăită, venită din stomac:

— Frige nişte antricoate, Mişenka!

Tatăl loveşte uşor umărul plin al tinerei soții şi pleacă la bucătărie să frigă antricoatele, zăngănind tigaia…

Uluitor, extraordinar – se minunează fiica, văzând noul spectacol. Dacă mama l-ar fi lovit în căpățână măcar o dată, nu cu tigaia, ci cu capacul, poate n-ar fi divorțat… Ce interesant…

Dar Simone de Beauvoir nu era încă tradusă, şi despre feminism nu se ştia nimic. Cât despre Cervantes – nici un cuvânt. Mai degrabă era înțeles altfel de cum trebuie, iar spălătoreasa de vase Dulcineea trecea drept o damă pe cinste. La vremea aceea, mama Jeniei conducea un laborator şi socotea necesar să coacă plăcinte cu cartofi preferate de Serghei Ivanovici, iubitul ei apărut din senin. Zece ani de fericire rămasă în suspensie: întâlnire matinală la ora opt în fața măcelăriei de pe strada Puşkin, plimbare în cerc pe bulevard patruzeci de minute în pas grăbit, până la casa cu cariatidele care-şi frângeau mâinile a deznădejde, oprire la serviciul Emmei. Şi întâlnire seară de seară la metrou, mai întâi ea îl conducea la stația Oktiabrskaia, apoi el o conducea la Novoslobodskaia. Şi câteodată, doar câteva plimbări în cerc, fiindcă le venea greu să-şi desfacă mâinile din strânsoare.

— De ce nu-şi lasă nevasta, dacă te iubeşte aşa de mult? o întreba iritată Jenia pe mama ei.

Se vedeau trei sute şaizeci şi cinci de zile pe an – în afară de serile de 31decembrie, de 1 Mai şi 7 Noiembrie.

— De ce n-ar face-o? continua Jenia.

— Fiindcă e om bun, un tată şi un familist la fel de bun…

— Nu poate fi soț bun şi amant bun în acelaşi timp, o întepa Jenia.

— Dacă aş ține morțiş, şi-ar lăsa familia, dar ar fi nefericit, îi explica Emma.

— Ei da, trebuie să fie foarte fericit, o necăjea fata, apoi îi părea rău…

— Da! întărea mama înfruntându-şi fiica. Suntem foarte fericiți, să dea Dumnezeu să ai şi tu parte de asemenea fericire…

— Mersi pentru aşa fericire, bombănea fata.

Zece ani mai târziu, Jenia, cu burta în şapte luni strivită de scaun, stă în plină noapte lângă mama ei în singurul salon cu un pat, separat printr-un perete de placaj de sala mare a casei cu cariatide, izolată de ecranul de plumb care trebuie să-i apere fătul de încărcătura radioactivă din corpul unei alte muribunde aflate dincolo de perete.

Mama e în comă de două zile, şi nu se poate face nimic. Cu puțin timp înainte de comă, Jenia o văzuse venind pe laborantă ca să-i facă analiza sângelui şi o îngrozise

picătura străvezie. Sânge nu mai avea deloc…

Emma se simțea aici, în institutul ei, ca la ea acasă şi cum-necum mai conducea încă laboratorul: se îmbolnăvise pe nepusă masă de un cancer galopant, nu avusese timp nici să bolească aşa cum se cuvine, nici să obțină un certificat medical de invaliditate. Pe noptiera de lângă pat se afla o icoană crestată în lemn din Serghiev Posad – un anume Serghi Radonejski i-o dăruise Jeniei. Mama ceruse să i-o aducă. De ce, de ce… Serghei Ivanovici era din locurile acelea…

Tolbiev, medicul de gardă, intră fără să facă zgomot, atinse uşor mâna mică a mamei. Emma era aceea care-i scrisese referatul pentru disertație… Bolnava respira slab, nu trăgea aerul în piept…

— Serghei Ivanovici m-a rugat să-l sun, dacă se-ntâmplă… zice Jenia fără nici o expresie.

— Du-te să-l suni, Jenia. Să vină.

Jenia traversă coridorul lung, coborî fără să se grăbească la telefon. Scoase din buzunarul halatului alb moneda pregătită dinainte şi formă numărul.

În ritmul ăsta o duceau de două luni: Serghei Ivanovici venea dimineața, îşi luase concediu. Jenia venea seara să-l schimbe şi îşi petrecea noaptea în salon. Îi aduseseră un pat, dar nu se mai culcase de câteva nopți, se temea să nu piardă momentul… I se părea că e cel mai important lucru, nu ştia nici ea de ce.

Sună la telefon. El ridică imediat receptorul.

— Veniți!

Era încă însurat, viața nevestei lui tăcute era foarte tristă. Jenia se întreba uneori: de ce acceptă ele să tacă şi să rabde…

Nu-i nimic, în curând o să-l aibă numai pentru ea, se gândea Jenia şi imediat i se făcea ruşine. Acum însă nu mai conta ce va zice nevasta lui şi ce-i va răspunde el.

Jenia urcă domol scările, deschise uşa grea, simțind efortul în pântece, şi deodată ceva o îmboldi să se grăbească, traversă repede coridorul, ținându-şi cu mâinile burta care-i sălta. Coridorul era lung, salonul se afla la capătul lui, şi i se păru că aleargă o veşnicie. În tăcerea din spital, bocănitul pantofilor suna în plină noapte ca tropotul calului.

Uşa salonului era deschisă. În salon se aflau medicul şi sora medicală.

Sora medicală îi spunea doctorului:

— Am ştiut de la bun început că-n garda mea Emmocika o să… Uite că am ştiut bine, ei, Doamne!

Toți cei din institut îi spuneau Emmocika. Pentru cordialitatea ei veselă, pentru generozitatea înnăscută…

— Am întârziat, zise Jenia. Doamne! Am întârziat.

Serghei Ivanovici sosi patruzeci de minute mai târziu. Alergase şi el pe coridor, strângându-şi din mers mantaua udă. Rosti acelaşi cuvânt:

— Am întârziat…

Nimeni nu plângea: chiar de la începutul sarcinii, Jenia umbla de parcă era de sticlă, impenetrabilă, golită de sentimente, ca sub anestezie, concentrată asupra unui singur lucru – să păstreze sarcina. Serghei Ivanovici strângea din dinți, pățise multe la viața lui – fusese pe front, în prizonierat, în batalion disciplinar, în lagăr. Lua viața ca pe un dar şi mai ales

în ultimii ani, cu Emma. Şi mai zise:

— De ce nu eu…

Visul cu coridoarele îi apăruse Jeniei până să i se nască fiul. Se visase îmbrăcată în halatul alb, țeapăn de scrobit, alergând pe coridorul fără sfârşit, cu uşi pe ambele părți, dar nu se putea intra decât pe una singură, şi nu trebuia să greşească, trebuia să meargă repede, cât mai repede… Şi Jenia fuge, fuge… Nu ştie care e uşa cu pricina, nu trebuie să greşească, nu trebuie, e ucigător – totul e ucigător… Şi Jenia fuge, până în clipa când se trezeşte cu palpitații ca un bubuit în urechi şi în tot trupul…

Băiatul se născu la termen, sănătos, normal, fără nici un defect. Visul cu coridoarele avea să-i apară Jeniei toată viața, dar nu aşa de des… Familiarizată din copilărie cu lucrările marelui şaman, răsfoise încă o dată lucrarea celebră închinată viselor, dar doctorul nu-i dăduse un răspuns concret. În activitatea lui de început îl interesa mai mult Erosul decât Thanatosul. Şi canapelele pentru psihanaliză, care o încântau atât de mult pe Jenia, nu existau la vremea aceea, dar oricum nu-i mai ardea ei de aşa ceva.

Apoi se întâmplară tot felul de lucruri – căsătorii, divorțuri, mutări, plecări, naşteri, lui Serghei Ivanovici i se născură nepoții, lui Mihail Aleksandrovici, tatăl Jeniei, i se născu încă o fată, apoi reuşi să se despartă, să se însoare şi iar să divorțeze. Copiii Jeniei crescuseră mari, ajunseseră aproape oameni în toată firea şi plecaseră la tatăl lor în America. Nimic nu prevestea că ei aveau să se întoarcă, şi viața trecea împărțită în bucăți răzlețe, care se încăpățânau să se unească într-un tot.

În sfârşit, veni şi anul trist când tatăl Jeniei se îmbolnăvi de o boală letală ce avea să dureze ceva timp, descoperită numai la radiografie, fără nici un fel de manifestări. Doctorii îi prezentară perspective promițătoare – cinci ani de viață fără să fie nevoie de tratament. Nu era recomandată operația de plămâni la o vârstă atât de înaintată. Începutul bolii coincidea cu pensionarea lui şi restructurarea țării – cu schimbarea vieții lui Mihail Aleksandrovici, care se transformă dintr-un profesor cam îngâmfat, dar cu reuşite în învățământ şi plin de forță, într-un bătrân morocănos, deprimat de sărăcia venită pe nepusă masă, înviorat numai când vedea o mâncare gustoasă sau când avea confirmarea succeselor în carieră ale nevestei, ea trebuind să compenseze insuccesele lui.

Când tatăl nu mai avu putere să se îngrijească singur, Jenia îl mută la ea acasă – împreună cu televizorul şi şahul de care el nu se mai atinsese de multă vreme. Boala îi apropie sfârşitul, avea optzeci de ani, şi ultimele luni de viață triste şi deşarte fură însoțite de senzația permanentă de foame: esofagul nu mai lăsa să treacă mâncarea. Voia mereu să mănânce, dar după trei linguri începea să vomite. Cum se potolea senzația de vomă, îi cerea Jeniei un sendviş cu şuncă. Organismul primea cum-necum trei linguri de caşă, dar respingea sendvişul cu şuncă.

— O să-l vomiți, să-ți dau mai bine supă sau un ou moale, îi propunea Jenia.

El se supăra, țipa la ea, apoi îi săruta mâinile şi plângea.

Jenia murea de milă şi de scârbă. Îl săruta pe cap – îi mirosea părul exact cum mirosea al ei, nu-i plăcuse niciodată, se spăla pe cap în fiecare zi, îşi spăla căciulile tricotate şi basmalele ca să scape de mirosul tatălui. Îşi amintea cum, la un an după moartea mamei, deschisese dulapul ei, luase în mână rochia neagră, cu flori de nu-mă-uita mici şi albastre, o apropiase de față şi simțise mirosul încă prezent al Emmei – miros de flori, de

transpirație cu aromă de miere la subsuori, cel mai dulce miros din lume… Îi purtase rochia până la urzeală, apoi o tăiase în bucăți şi îmbrăcase cu ele un puişor de pernă…

Jenia mângâia capul bătrânului tată, atingea şuvițele ondulate, de un alb strălucitor, şi îşi zicea că, dacă apucă bătrânețea, va avea şi ea părul cărunt, atât de frumos al tatei, şi ochii lui căprui atât de luminoşi, şi mâinile lui mici, cu unghiile tăiate-n carne… Şi inima tânjea de dorul mamei moarte de atâta vreme…

Pe urmă starea tatălui se înrăutăți serios. Veni să-l vadă o prietenă a mamei, Anna Semionovna, medic oncolog renumit, care îl îngrijise în toți anii de boală. Mihail Aleksandrovici tuşea mult, nu mânca mai nimic şi vorbea tot timpul despre mâncare. Anna Semionovna era de părere că pe bolnav nu trebuie să-l lipseşti de speranță, şi-i explică îndelung că o să-i prescrie imediat un medicament care îi va lua cu mâna senzația neplăcută de greață şi că va putea mânca după pofta inimii.

— Să-i spuneți asta fiicei mele, Anna Semionovna, să-i spuneți că pot mânca şnițele de porc, dacă le bate bine, pretindea el, dar o cerea cu voce slabă, abia auzită.

„Mai bine să mor lovită de maşină decât să ajung în halul ăsta. Fă să fie ceva fulgerător, Doamne! Te rog!“, se tângui Jenia cu sufletul chinuit.

Anna Semionovna îi făcu bolnavului injecția de seară – un somnifer şi un anestezic. În ultimele două săptămâni i se făcuseră patru injecții pe zi. Acul intră atât de uşor în fesa ciuruită de înțepături, încât tatăl nu-l simți deloc. Jenia fu cuprinsă de invidie: îşi zise în sinea ei că, oricât de bine s-ar descurca, n-o să ajungă niciodată la asemenea măiestrie.

— Să dormi acum, *papocika*, zise ea şi stinse lumina de sus.

— Să-i spui asta Jeniei, să-i spui, Anna Semionovna, ca mâine să-mi prăjească nişte şnițel…

— Da, da, poate nu mâine, ci peste câteva zile, când veți primi un nou medicament. Noapte bună.

Ele mai stătură de vorbă în bucătărie, băură ceai.

— Ieri s-a simțit foarte rău, şi-a pierdut cunoştința, nu răspundea… Am crezut că e sfârşitul. Şi uite că azi e mai bine…

— Asta n-o ştie nimeni. În orice caz, e vorba de câteva zile.

Anna Semionovna era de aceeaşi vârstă cu Emma, doctoriță foarte bătrână, din acelaşi institut mutat de multă vreme din casa cu cariatide într-un raion îndepărtat…

Jenia închise uşa în urma ei. Aprinse lumina pe coridor. Lumina slabă venea din capătul coridorului, din dreptul bucătăriei. Din camera tatălui se auzi destul de tare:

— Supuneți la vot! Supuneți la vot!

„Iarăşi aiurează. Visează, probabil“, îşi zise Jenia.

Spălă ceştile. Le şterse cu prosopul curat. Se aşeză rezemându-şi coatele de masă, cu bărbia sprijinită în degetele împletite. Era gestul ei obişnuit. Mereu se ferise de tot ce moştenise de la el. Distrusese partea din ea care era a lui. Şi cu toate astea, semăna cu el, nu avea nimic din Elizabeth Taylor, cu care semăna Emma.

— Mamă! îl auzi strigând.

„Iar aiurează, bietul…“ Îl auzi din nou mai tare, foarte desluşit de data asta:

— Mamă! Mamă!

Ieşi pe coridor. Rămase puțin în fața uşii de la bucătărie. Să se ducă? Să nu se ducă?

„Nu mă duc“, îşi zise. Începu să se agite pe coridor.

— Mamă! Mamă! se auzi din cameră.

Coridorul nu era la fel de lung cât coridorul din vechea lor locuinţă comună. Şi deloc atât de lung ca la spital. Şi deloc, dar deloc atât de lung ca-n vis. Aici erau trei uşi cu totul, şi nu uşile fără număr din vis. Agitată, Jenia umbla pe coridor încoace şi încolo, de la intrare până la uşa toaletei, şi repeta ca pe un descântec: „Aiurează! Aiurează!“

Tatăl tăcu, şi Jenia se opri locului.

„Ţi-ai pierdut minţile“, îşi zise, „proastă isterică!“.

Dar nu intră în camera tatălui ei. Se întinse pe pat fără să se dezbrace şi se trezi la două noaptea, când trebuia să-i facă următoarea injecţie.

Deschise uşa încet, să nu-l trezească. Luminat de becul de veghe, zăcea mort, cu gura deschisă într-un ultim strigăt la care nu venise nimeni.

Jenia se repezi la patul tatălui ei, îi atinse mâinile – era temperatura morţii, groaznică, nici un fel de temperatură.

— Ce grozăvie… N-am venit la el… Coridorul ăsta…

Imaginea visului se întregi, se potrivi toate frânturile lui ciudate. Ştia acum că va avea visul ăsta până la sfârşitul vieţii, iar când va muri, va nimeri acolo definitiv, va alerga îngrozită pe coridorul ăsta, disperată, scârbită de tatăl ei, de ea însăşi, şi-n clipa odihnei fericite, scăpată de coşmarul durând de-o veşnicie, îi va apărea pentru o clipă scumpa Emma, cu tigaia aburindă în mâna întinsă, serioasă şi zâmbitoare, însoţită de bocănitul cu sunet de lemn al papucilor, uşor întârziat faţă de fuga ei în forţă…

Marele profesor

Pe vremea când strada Varvarka se numea strada Razin, iar Biblioteca de Literatură Străină nu se mutase încă în clădirea nouă de pe Kotelniki, Ghennadi Tucikin se apucă serios să învețe germană bizuindu-se pe puterile lui şi de câteva ori pe săptămână prinse gustul de a merge şi de a rămâne acolo până la închidere. Bine era dacă se ducea la cursuri, dar munca în schimburi din fabrică se făcea după un grafic fluctuant, în vreme ce cursurile se țineau după un calendar strict: luni-miercuri-vineri… E greu de explicat de ce tânărului dintr-o familie de oameni simpli, muncitor reglor la o fabrică de ceasuri, îi venise tam-nisam pofta să învețe limba germană. Tinerii de vârsta lui, colegi de muncă, se simțeau şi ei îndemnați câteodată să facă lucruri neobişnuite, şi-n asemenea situații îşi cumpărau bere sau vodcă şi se întrețineau cu băutura în nas până li se terminau banii sau timpul.

Lui Ghennadi nu-i plăcea să bea. Tatăl lui murise la beție şi, deşi se spunea în anii aceia că beția e un viciu care se moşteneşte, Ghenia n-o suporta din fire, şi din cauza asta nu-şi făcuse prieteni la fabrică: se plictisea printre bărbați. E adevărat că acolo erau mai mult femei, lucrau la asamblare, la banda rulantă, şi i se părea că nu se deosebesc prin nimic una de alta, precum ceasurile Pobeda care ieşeau finisate din conveier.

Se simțea şi mai singur după ce mama lui făcuse un schimb de locuință şi o luase în spațiu pe bunica Aleksandra Ivanovna, o bătrână neputincioasă, iar pe el îl mutase în camera ei frumoasă din locuința comună de pe strada Orujeinaia.

În cele şapte camere din locuința comună, lungă cât un vagon, îşi duceau viața patru familii numeroase şi trei persoane singure: Ghennadi, Polina Ivanovna, domnişoara bătrână, maniacă de curățenie şi zgârcită, purtând guleraşe albe de şcolăriță, şi Kupelis, bătrânul cu capul mare aşezat pe trupul uscat de păianjen, care declara că e leton, vecinii bănuindu-l însă că e evreu, dar se înşelau, fiindcă, de fapt, îşi ascundea originea germană.

Ceilalți chiriaşi erau: familia miliționului Levcenko, om dibaci, viclean, care se îmbăta pe ascuns; familia Korotkovilor, o mamă cu două fiice majore şi un tată hemiplegic, care nu se arăta niciodată; familia dentistului Laputin, care îşi trata pacienții acasă pe ascuns, punând discuri cu muzica dată tare ca să astupe zgomotul frezei. A patra cameră, cea mai îndepărtată de intrare, era locuită de Kumankovi, cu Kostia, capul familiei, un cizmar rămas fără picioare. Nu se ştia numărul exact al Kumankovilor, dar erau întotdeauna mai mult de şapte. Ba unul murea, ba altul se năştea, un altul era la

puşcărie.

Pe Ghennadi îl dezgustau mizeria, sărăcia şi grosolăniile de tot felul la care era martor, îl dezgustau petrecerile vecinilor terminate cu încăierări şi încăierările terminate cu beție, îi era silă de toți – de smintitul de Kumankov, care arunca în copii şi-n proasta de nevastă-sa cu ce se nimerea, de Polina Ivanovna, zgârcita care fura cojițele de săpun de la chiuveta din bucătărie, de Kupelis-păianjenul, strecurându-se noaptea în bucătărie cu ibricul de cafea.

Mai ales Kupelis îl scotea din sărite: camerele lor aveau un perete comun prin care pătrundea orice sunet, şi Ghennadi era nevoit să audă noapte de noapte până spre dimineață oftaturile lui zgomotoase, accesele de tuse, gâfâiturile, gemetele, manevrele făcute cu clisma şi gazele eliminate din intestinul său bolnav. Nu folosea toaleta comună, avea oala lui personală, pe care o ducea s-o verse noaptea, înainte să-şi fiarbă cafeaua. Ghenia auzea fără să vrea zgomotul ligheanului în care Kupelis îşi spăla dosul scârbos, auzea până şi clinchetul ceştii din care îşi sorbea cafeaua. De două ori pe lună, de obicei sâmbăta, veneau la el musafiri, în majoritate bărbați, şi se încingeau discuții însuflețite.

Cu toată înfățişarea pe deplin satisfăcătoare a lui Ghenia, cu toată vârsta lui de bărbat cu armata făcută, cu toată situația specială de a se afla într-un colectiv de muncă în care numărul femeilor pe metrul pătrat întrecea de zece ori numărul bărbaților, fapt vizibil la cantină în orele de masă, el nu-şi găsise o prietenă, deşi, chiar din momentul când se angajase la fabrică, fetele şi femeile se țineau scai de el, agățându-l fără ruşine. Tocmai grosolănia lor îl dezvățase să le privească. Şi-n plus, suferise o traumă în tinerețe: cunoscuse o fată până să fie înrolat, şi ea îi promisese că-l aşteaptă să se întoarcă, dar se măritase cu altul în al doilea an de armată.

Se afla acum în situația unei fete bătrâne: nu că sexul frumos nu l-ar fi atras deloc, dar îl îngrozea perfidia femeilor, înfrângându-i dorința. Din când în când, una dintre fetele de la fabrică îl invita la cinema sau la dans. Mai întâi se fâstâcea groaznic, apoi inventa de fiecare dată un motiv politicos s-o refuze şi până la urmă născocise un pretext valabil în toate situațiile: tocmai azi nu pot, i-am promis mamei că trec pe la ea… Mânat de o sinceritate prostească, chiar se ducea în ziua aceea s-o viziteze, dar de cele mai multe ori îşi petrecea seara la bibliotecă.

Acolo îşi făcuse ceva relații cu nişte oameni care nu semănau deloc cu cei pe care-i cunoscuse la şcoală, în armată sau la fabrică. Cunoştința cea mai de preț era Leonid Sergheevici, un bărbat în vârstă, corpolent, pletos, semănând cu un boier scăpătat. Se priviră atent o vreme, se uitară la cotoarele cărților luate să le citească, până când Leonid Sergheevici deschise primul discuția, spunându-i lui Ghenia că există manuale şi îndreptare de germană mult mai bune şi-i arătă câteva titluri de cărți la fişier. După aceasta, se mai întâlniră față în față, îşi aruncară câteva vorbe în treacăt când dădură unul peste altul în sala de lectură sau pe coridor, apoi începură să discute despre limba germană, pe care noua cunoştință o avea la inimă, vorbind despre ea ca despre o ființă iubită, subliniindu-i calitățile.

— Are lexic bogat, aproape ca rusa! îi zicea, ridicând entuziasmat mâinile nu foarte sus, cam până în dreptul umerilor. Are însă forme gramaticale mult mai variate. O limbă extrem de bine organizată. Permite exprimarea unor nuanțe temporale foarte subtile.

Leonid Sergheevici ştia limba germană la perfecţie, dar de obicei nu traducea din nemţeşte, ci din multe alte limbi – din mongolă, din hindi şi urdu, din persană şi turcmenă. Făcea traduceri literale din poezii, şi asta deja ar fi fost de ajuns pentru a-l deosebi complet de tot restul lumii.

Şi totuşi opera cea mai de seamă a acestui domn bătrân, om cu carte, o reprezentau traducerile din germană şi mai ales traducerile din lucrările unui singur autor, unic în felul său. Erau multe luni de când Ghenia îl conducea acasă discutând cu el prin ploaie şi zăpadă despre tot felul de teme uimitoare, până într-o zi, când îi fu dezvăluit numele marelui profesor ale cărui cărți fuseseră traduse în rusă chiar de Leonid Sergheevici.

— Vezi dumneata, Ghenia, în viaţa omului nimic nu-i întâmplător, uite, până şi discuţia noastră de azi e cuprinsă în marele proiect al Creatorului chiar de la facerea lumii.

Pătruns de măreţia clipei, Ghenia simţi cum îl trec fiorii pe şira spinării, de la ceafă până la noadă… Te lăsa cu gura căscată omul ăsta, Leonid Sergheevici – tot ce debita el era important şi misterios, şi se deosebea de tot ce spuneau ceilalți cunoscuți ai lui Ghenia, aşa cum se deosebeşte ananasul de ridiche.

Avea şi Ghenia pe bunică-sa, bătrână credincioasă, dar credinţa ei naivă, de om simplu, nu-l cucerea prin nimic, în vreme ce Leonid Sergheevici vorbea despre Creator şi Creaţie, despre voinţă, cunoaştere, despre taina şi căile cunoaşterii, folosind asemenea cuvinte, încât Ghenia era în stare să-l conducă nu numai din dreptul străzii Razin până la intrarea Solianski – distanţă relativ mică –, ci până la capătul lumii. Şi uite-aşa, încetul cu încetul, din aproape în aproape, kilometru după kilometru, lună după lună, relaţia lor se închegă în aşa măsură, încât îi fu dezvăluit lui Ghenia, după un parcurs logic, tipic german, numele miraculos al marelui profesor: doctor Rudolf Steiner.

La scurt timp, Leonid Sergheevici îl invită pe Ghenia la el acasă, într-un apartament separat, aranjat cu corpuri de bibliotecă ticsite cu cărți, cu tablouri atârnate de jur împrejur, împodobit cu două sculpturi, dintre care una părea să fie de marmură curată. Frumoasa, chiar incredibil de frumoasa soţie a lui Leonid Sergheevici, îmbrăcată într-un chimonou autentic, le servi ceaiul şi ieşi din cameră arătându-şi spatele cu crizanteme albe pe un câmp violet. Leonid Sergheevici dădu la o parte cu un aer solemn perdeluţa de pânză din fundul biroului şi descoperi în faţa lui Ghenia chipul faimosului profesor. Era fotografia unui bărbat frumos ca un actor american, cu părul dat pe spate şi cu lavalieră de mătase, adăugând o uşoară strălucire redingotei.

Fotografia emana o mare căldură. Poate că lui Ghenia îi scăpă adevărata cauză a fierbinţelii inexplicabile, se poate admite că venea chiar de la Leonid Sergheevici, dar oricum, momentul era deosebit, o asemenea emoţie puternică nu-l încercase niciodată în viaţă – nici măcar în armată, când camionul care transporta soldaţi suferise o avarie şi căzuse într-o prăpastie – în Tadjikistan prăpăstiile şi drumurile sunt capcane ale morţii – şi-n timp ce camionul se rostogolea apropiindu-se de fundul pietros, el, rugându-se sau chemându-şi în gând bunica, scăpase teafăr împreună cu încă unul. Dolgan Ivetov îşi rupsese coastele şi el, Ghennadi Tucikin, se alesese cu ditamai cucuiul în mijlocul frunţii…

Într-o zi în care Ghenia fu invitat acasă la Leonid Sergheevici, îi fu încredinţată – cu avertizări, indicaţii, sfaturi – prima carte; nu era chiar a Profesorului, ci a discipolului său

cu numele Schuré.

— Orice cunoaştere adevărată e periculoasă, îi zise Leonid Sergheevici la despărţire, deoarece creşte responsabilitatea pe măsură ce spiritul se înalţă tot mai sus pe scara cunoaşterii, dar reprezintă în acelaşi timp şi un pericol direct: să ştii că învăţătura lui Steiner e interzisă de multă vreme, şi deocamdată trebuie ţinută în mare secret, dar vor veni vremurile când totul va trebui să iasă la lumină, şi lumea se va schimba din temelii, va arăta de nerecunoscut, fiindcă va fi salvată prin înţelepciune…

Din nou pe Ghenia îl trecură fiori reci, îşi vârî pachetul cu comoara periculoasă în servieta dăruită cu această ocazie, şi, neavând de gând să se înghesuie în vreun mijloc de transport în comun, dar mai ales temându-se să nu-i dispară fiorul plăcut din coaste, plecă pe jos şi ajunse acasă la miezul nopţii.

Cât de mult se schimbă viaţa lui Ghennadi! Se gândea că-n trecut trăise ca o legumă, în schimb, noua lui viaţă de acum era o viaţă de om cu judecată, o viaţă atât de înălţătoare şi plină de nespusă frumuseţe, încât se uita cu milă la oamenii de rând care trăiau, mâncau şi beau fără să înţeleagă de ce trăiesc. Cunoaşterea atotcuprinzătoare îi dezvăluia acum lumea, afla cum e construit cosmosul, i se revelau energiile creatoare şi scara minunată destinată celor cu mintea trează, a căror ţintă erau Binele şi Iubirea…

Totul căpătă un sens nou, munca mecanică de reglor deveni pentru el o activitate sfântă, şi-n timp ce corecta micile erori ale maşinilor rudimentare, admira încântat piesele din metal de proastă calitate, de parcă erau Lucrarea Domnului, fiindcă vedea în munca raţională o reflectare a Raţiunii Supreme…

Îl citi pe Steiner, îi citi prelegerile interminabile, se puse la curent cu filozofia indiană, cu ideile lui Goethe, cu câteva interpretări cabalistice, şi, văzând imaginea vacii tăvălite pe câmp într-un nor astral, rumegându-şi hrana, transformând un tip de energie într-altul şi dând băutura divină, se hotărî să-şi schimbe obiceiurile: înainte vreme nu putea suferi laptele, dar acum începu să-l bea cu plăcere, mânca miere, şi ea divină. Şi-n general, dacă privea cum trebuie lumea în întregul ei, din primitivă şi mizerabilă, ea se transforma într-una minunată, superioară spiritualiceşte. Ideea care-l încânta cel mai mult era ideea ierarhiilor într-ale spiritului, ideea scării cunoaşterii pe care urcă tot ce e în fiinţă, umplându-se de sens şi conţinut, şi miezul ideii, partea cea mai preţioasă pentru el, consta în faptul că elitele sacrificau câte ceva în numele celor inferiori lor, ca să-i scoată din haosul neştiinţei…

Leonid Sergheevici rămase încântat de talentul ucenicului său, îi lămuri subtilităţile mai greu de înţeles şi-i ceru să nu se grăbească în a pricepe totul dintr-odată, fiindcă elanul nerăbdării poate avea urmări neplăcute pentru sănătate. Văzându-i ataşamentul puternic, îl preveni să nu şi-l manifeste excesiv, ba mai mult, îl făcu să priceapă cât suferă oamenii în urma morţii animalelor de casă, fiindcă sunt atât de ataşaţi de ele, încât formează un corp astral comun, şi atunci când animalul moare, pe stăpân îl apucă dureri mari în zona stomacului. Unirea corpurilor astrale se produce exact în plexul solar, aşa că trebuie să-nveţe să-şi controleze ataşamentul faţă de profesori. Mai ales faţă de profesori…

De câteva ori îi aminti ca din întâmplare de profesorul lui, mare as în materie de teozofie şi antropozofie, care-l cunoscuse în tinereţe pe doctorul Steiner, adică era vorba despre o moştenire transmisă direct din cărţi şi, cum se zice, din mână-n mână…

În decurs de doi ani cunoştinţele lui Ghenia sporiră. Limba germană, pe care începuse s-o înveţe dintr-un capriciu de neînţeles, îi deveni acum indispensabilă ca pâinea cea de toate zilele. Leonid Sergheevici îi procura cărţile doctorului în original. Erau editate la Riga în anii ’20, arătau destul de uzate, aveau marginile pline cu însemnări făcute în germană şi rusă de o mână necunoscută. Nu erau uşor de citit, dar Ghenia îşi croia drum voiniceşte prin hăţişul metafizicii, iar Leonid Sergheevici îi dădea meditaţii. Era o plăcere aparte să-l viziteze pe Leonid Sergheevici acasă, în biroul lui, printre cărţi şi tablouri – era tratat cu ceai, primea bezele mititele din mâinile nevestei lui, o frumuseţe de femeie, îmbrăcată în veşnicul chimonou violet. Câteodată, după ce termina ora de meditaţie, Leonid Sergheevici îi citea traducerile lui din poezia orientală: mongoli călărind prin stepă, indience frumoase, cu mişcări domoale ca ale elefanţilor, dedându-se voluptăţilor de tot felul în compania prinţilor, poeţi karakalpaci1 contemporani proslăvind cu aceleaşi înfloriturile orientale reorganizarea socialistă a vieţii…

După un timp, Leonid Sergheevici aduse vorba despre o afacere strict secretă: se pare că undeva în Moscova se ţineau seminarii având ca temă cartea cea mai importantă a doctorului cu titlul – aici vocea lui se făcu mică, aproape şoptită – *A cincea Evanghelie*. Ghenia mărturisi că nu le citise pe celelalte patru. Leonid Sergheevici îşi desfăcu braţele:

— Ca să vezi!

Şi imediat scoase dintr-un raft o cărticică neagră. Ghenia o luă cu evlavie şi tare se mai miră:

— Cartea asta o are bunica, Leonid Sergheevici! Numai pe ea o citeşte de când se ştie pe lume…

După îndelungate discuţii, tergiversări şi întrebări suplimentare, Leonid Sergheevici îl anunţă că începe seminarul ţinut de profesorul său pentru persoanele cu stagiu de practică îndelungată, foarte avansate la învăţătură. Pentru Ghenia, deşi era novice, se făcea o excepţie, permiţându-i-se să participe la seminar.

Ghenia începu să tremure de emoţie: Leonid Sergheevici îi băgase în cap să-l venereze pe profesor, să-i preţuiască înţelepciunea, cunoştinţele vaste în toate domeniile, inclusiv în medicină, şi experienţa uriaşă de viaţă.

— Profesorul e unul dintre puţinii supravieţuitori care au participat la construcţia bisericii din Dornach închinate doctorului Steiner. Biserica a ars la începutul anilor ’30, îi spuse Leonid Sergheevici, ridicându-şi spre cer ochii albaştri, cu vinişoare roşii de la atâta citit. Printre participanţi s-au numărat Andrei Belîi, Maksimilian Voloşin şi Margarita Sabaşnikova… Şi răposatul meu tată a petrecut acolo o vară… făcu el o ultimă mărturisire cu voce abia auzită. Despre asta nu trebuie vorbit, e interzis, încheie el regretând că l-a luat gura pe dinainte.

Sosi în sfârşit şi ziua mult aşteptată: Leonid Sergheevici îl duse la profesor. Ghenia, spălat, gătit cu pantalonii noi, se întâlni cu Leonid Sergheevici lângă monumentul lui Maiakovski, şi se îndreptară prin ploaia măruntă de primăvară într-o direcţie cunoscută: parcă spre locuinţa lui. Făcură un mic ocol şi se apropiară chiar de locuinţa lui, dar dinspre vechea lăptărie îmbrăcată în faianţă alb-albastră. Ajunseră la intrarea în casă. Din cauza emoţiei, Ghennadi n-o recunoscu imediat, ci numai după ce ajunse la uşa de lângă camera lui.

Leonid Sergheevici apăsă butonul soneriei cu literele şterse: Kupelis.

După câteva minute se auzi târşâitul cunoscut. Kupelis deschise uşa. Leonid Sergheevici zâmbi radios. Pe chipul lui Kupelis apăru o expresie aducând cu un salut. Ghenia simți cum îi zvâcnesc tâmplele, fața i se congestionă şi, lăsându-l buimăcit pe Leonid Sergheevici, se repezi în capătul coridorului, strângând în mâna tremurândă cheia de la camera lui.

Se aruncă pe pat fără să-şi scoată mantaua de ploaie şi începu să plângă. Cum se poate aşa ceva! În locul doctorului Steiner cu chipul lui meridional, cu lavaliera de mătase şi vestonul puțin mototolit, apăruse mormolocul ăsta cu oala lui de noapte, cu clismele şi ligheanul, scârbosul ăsta ce-şi ține buzele strânse, cel mai respingător dintre vecini, o pocitanie, un păianjen!

Cineva bătu la uşă, dar nu deschise. Plângea, ațipea o clipă, plângea iar. Se ridică din pat, îşi scoase mantaua şi ghetele. Dincolo de perete, zgomotul vocilor încetase demult. Se va auzi în curând gâlgâitul clismei, apoi zăngănitul ligheanului… În locul zgomotelor cunoscute se auzi telefonul pe coridor: era mama lui Ghenia. Îi spuse plângând că bunica a murit, şi să vină repede.

Ghenia luă taxiul şi ajunse pe şoseaua Horoşevski, unde într-un apartament cu două camere locuiau mama lui, sora mamei cu Lena, fiica ei, şi bunica paralizată, moartă acum.

În camere ardea lumina, în camera mamei ardeau şi câteva lumânări, o femeie bătrână, îmbrăcată în negru, citea din Evanghelie, aceeaşi cărticică neagră pe care Ghenia reuşise s-o parcurgă între timp. A doua zi aduseră hainele de înmormântare – o mantie neagră şi o bonetă – cu care o îmbrăcară pe moartă. Veniră nişte bătrâni şi bătrâne, rostiră nedesluşit ceva în slavona bisericească, şi Ghenia păru să nu înțeleagă toată forfota asta pentru bunica lui tăcută, aproape mută, care zăcuse paralizată cinci ani şi îşi aşteptase moartea.

O duseră să fie înmormântată la Hotkovo, în cimitirul mânăstirii, dar înainte îi ținură slujba de înmormântare la mânăstire. Îi acoperiră fața cu o pânză albă. Pe Ghenia îl cuprinse deodată o emoție necunoscută: bunica lui smerită îi apăru deodată ca o persoană importantă, dar nu reuşi să găsească o explicație pentru tulburarea sa. Bătrânul preot din partea locului îi povesti pe urmă că bunica lui, Aleksandra Ivanovna, adică sora Anghelina, fusese unul dintre copiii de suflet ai ultimului stareț de la Optinsk, plecase în lume după închiderea mânăstirii, muncise ca femeie de serviciu, luase sub aripa ei două orfane, pe mama şi pe mătuşa lui, şi le crescuse. A avut suflet bun, a fost blândă ca porumbelul şi deşteaptă ca şarpele… A citit toată viața o singură carte – chiar Evanghelia asta.

Ghennadi îşi luă câteva zile libere de la fabrică. Avea nevoie să-şi pună ordine în gânduri şi sentimente, şi de asemenea în cunoştințele dobândite în ultimii ani. Petrecu toată săptămâna la mama lui, în Horoşevka. Era un cartier împânzit de verdeață, se plimbă mult şi rămase cu regretul că nu va afla niciodată ce scrie în *A cincea Evanghelie*. Şi nici nu va afla ce fel de om a fost bunica paralizată. Oare să fi fost şi ea Profesor? Îşi frământă mintea o vreme şi nu ajunse la nici o concluzie, dar reuşi să facă schimb de locuință cu verişoara lui: ea avea de gând să se mărite şi-i trebuia o cameră separată. Şi nu-i păsa de

Kupelis…

1. Populație din Republica Autonomă Karakalpakstan, aflată în Uzbekistan.

Dezertorul

La sfârşitul lui septembrie 1941 veni ordinul de mobilizare pentru Tilda. Tatăl Irinei lucra la ziarul *Steaua Roşie*, cutreiera toate fronturile şi scria articole cunoscute în toată ţara. Valentin, soţul Irinei, lupta pe front, nu primeau scrisori de la el. Irinei îi era greu să se despartă de Tilda, nu ştia nici ea de ce, îi era chiar mai greu decât îi fusese când se despărţise de Valentin. Irina o duse pe Tilda la punctul de recrutare. În afară de Tilda, acolo, pe coridor, mai erau opt câini, dar, neştiind ce li se întâmplă, erau indiferenţi, se lipeau de picioarele stăpânilor, numai căţeaua tânără, un setter olandez, scăpă de frică un jet subţire.

Tilda se ţinea demnă, dar Irina simţea că nu era în apele ei: îi tremurau vârfurile urechilor şi bătea uşor cu coada în podeaua murdară. Din birou ieşi abătut un domn cu un câine ciobănesc german, scund pe labe. Bărbatul mormăi fără să ridice capul „ne-au socotit inapţi, din cauza vederii proaste“ şi plecă cu câinele în lesă… Trecând pe lângă Tilda, câinele se opri, era interesat. Dar stăpânul îl trase de zgardă, şi câinele îl urmă supus.

Bătrânul de lângă Irina ţinea mâna pe capul unui câine ciobănesc bătrân, de patru ori mai mare decât Tilda. Irina o ridică în braţe – pudelul ei era de talie medie, ceva între un căţel ţinut în casă şi unul mare, de pază. Bătrânul se uită la Tilda, zâmbi, şi Irina îndrăzni să-i spună ce avea pe suflet:

— Mă tot gândesc la ce-ar putea s-o folosească: nu poate târî după ea un rănit. Poate căuta şi găsi un om, poate duce o trusă sanitară… Dar un rănit…

Bătrânul se uită compătimitor – la Irina de data asta.

— Câinii mici sunt folosiţi la tancuri, puişorule. Îi învaţă să se arunce sub tanc, le leagă de burtă o sticlă incendiară… Nu ştiai?

Proasta de mine, cum de n-am ghicit! Şi-o închipuia pe Tilda cu brasarda cu crucea roşie slujind cu devotament, alergând pe câmpul de luptă, căutând răniţii, ajutându-i… Dar lucrurile nu stăteau aşa: îi antrenau să se strecoare lângă şenilele tancului şi de acolo să se năpustească sub el, şi o vor pune să repete trucul ăsta de multe ori, ca pe urmă, la un moment dat, să se arunce sub tancul nemţilor şi să sară în aer împreună cu el.

Ordinul de mobilizare se afla în geanta Irinei. Îi fusese adus cu patru zile în urmă, şi ea se prezentase exact la ora şi-n ziua indicată. Mai aveau încă două persoane în faţă: bătrânul cu câinele ciobănesc german şi o femeie cu unul caucazian. Irina se ridică de pe

scaun ținând strâns în mână lesa Tildei, care aştepta calmă pe podea, şi ieşi pe coridor.

Merseră patruzeci de minute pe jos până acasă, de la strada Begovaia până la strada Gorki. Irina urcă scările, intră în apartament, adună într-un geamantan mic lucrurile de primă necesitate, pe urmă se răzgândi şi le puse în rucsac. Se hotărâse să facă o faptă ilegală, şi ca s-o ducă la bun sfârşit trebuia să acţioneze pe furiş, să nu fie observată, iar geamantanul sărea în ochi mai ceva decât rucsacul.

Puse în rucsac castronaşele Tildei pentru apă şi mâncare şi aşternutul ei. Cățelul stătea lângă uşă şi aştepta: avea aerul că înțelege că vor pleca în curând.

Şi plecară – pe jos, pe strada Pokrovka, mai întâi la mama lui Valentin, la casa unde se născuse Tilda: Valentin îi fusese primul stăpân. După câteva zile se mută la o prietenă pe strada Pișțovaia. În fiecare zi se ducea la casa ei de pe strada Gorki, deschidea cu cheița cutia poştală, dar nu găsea ce căuta: o scrisoare de pe front de la Valentin. În schimb, mai erau două citații pe numele Tildei, le rupse pe amândouă în bucăţele tremurând de frică şi, ieşind din holul de la intrare, le aruncă în vârtejul de zăpadă viscolită, iscat în timpul iernii turbate care nu se mai termina, prima iarnă a războiului.

Tatăl ei venea rar la Moscova, umbla pe toate fronturile fără o clipă de răgaz: era unul dintre cronicarii de seamă ai războiului ăstuia şi ai celui precedent, spaniol…

Când veni prima dată, Irina îi povesti despre dezertarea Tildei. El dădu din cap fără să scoată o vorbă. Ii făcu o vizită Tildei pe strada Pișțovaia, la prietena Irinei. În ultimii ani Irina şi soţul ei, Valentin, locuiseră în casa de vacanță a tatălui, şi Tilda se lămurise de multă vreme că adevăratul ei stăpân era el, bătrânul, şi nu primul, tânărul.

Tatăl zăbovi o jumătate de oră în camera străină, sărăcăcioasă, Tilda stătu lângă el, ațintindu-l cu privirea ei misterioasă.

Înainte să plece, tatăl zise în glumă:

— Trebuie să-i schimbi numele, să-i spui Daisy în loc de Tilda.

Tilda îşi auzi numele şi îşi ridică capul. Îi linse mâna. Nu ştia că o scăpaseră de la moarte, de la explozia înspăimântătoare de sub tanc, că va muri de moarte bună şi va supraviețui şi războiului, şi adevăratului stăpân, şi-i vor putrezi oasele în pădurice, în locul vizibil cu ochiul liber, lângă stânca mare de pe povârniş, nu departe de casa de vacanță…

Dar uite că nimeni nu va afla unde-şi lăsase oasele Valentin: dispăruse fără urmă – pentru totdeauna.

O frumusețe de pisică

Mai întâi muriră animalele bătrâne: cotoiul Luzer, masiv şi greoi, cu căpăţâna mare şi urechile pleoştite, nu se mai întoarse din hoinăreala de noapte, dispăru fără urmă, după o lună o şterse Lada, nu chiar în fugă, ci târându-se, fiindcă de multă vreme abia se mai mişca. O găsiră în pădurice, nu departe de casă, alunecase într-o groapă, o traseră afară cu greu, îi spălară de noroi blana alb-roşcată, şi ea muri în tăcere în mâinile lor.

Pe urmă se pregăti de moarte stăpânul. Făcu mai întâi infarct, pe urmă îl lovi congestia. Şedea tăcut în fotoliul Voltaire, cu o jumătate din faţă încremenită. Stăpâna Nina Arkadievna aduse acasă o frumusețe de pisică – pentru înviorarea atmosferei şi pentru căldura animală întremătoare, dar stăpânul aproape că nu observa noua pisică, o mângâia maşinal cu mâna stângă când i-o aşezau pe genunchi. Avea blana cu negru şi alb, era atât de frumos pictată de la natură, că alta mai arătoasă nu-ți puteai închipui: plastron alb, ciorăpei albi lungi la labele din faţă şi şosetuțe albe la cele din spate. De talie nu prea mare, era cât un copil micuț de tot, nu avea blana lânoasă, ci catifelată, şi ochii erau chihlimbariu-verzui. O numiră cu un nume simplu, dar pe englezeşte, Pussy.

Nina Arkadievna era traducătoare de engleză, traducea operele clasicilor englezi şi ținea un curs de teoria traducerii.

Stăpânul muri fără să se împrietenească cu animalul. Pisica se oploşise în casă fără să-şi ducă la îndeplinire misiunea încredințată. Din fire era un monstru şi nu-şi ascundea caracterul oribil: se alinta la picioarele stăpânei, îi sărea pe genunchi şi îşi scotea ghearele ascuțite – stăpâna avea mici semne peste tot. Pussy îşi scotea într-o clipă ghearele ținute ascunse în labele moi, aşa cum, cât ai clipi, şarpele veninos se năpusteşte cu capul. Cu o mişcare la fel de imperceptibilă zgâria mâna care o hrănea, încăpăţânându-se să facă o zgârietură cât mai originală.

Când stăpâna ridica receptorul şi zicea „alo“, pisica răspundea imediat scoțând un mieunat preventiv. O lăsa să vorbească un minut, două, mai scotea un mieunat şi sărea de pe fotoliu – lucru de-a dreptul uimitor, când stătea nemişcată era neaşteptat de grațioasă, în schimb avea mişcări greoaie, dintr-o săritură ateriza ca bolovanul. După aterizare, traversa numaidecât camera, căutându-şi un loc unde ştia că îşi poate răni sufleteşte stăpâna: papucii de casă, eşarfa lăsată pe suportul de sub oglindă, perna, pe care se răhățea.

Învățată cu apucăturile pisicii, Nina Arkadievna lăsa receptorul, găsea urmele

mizerabile, curăța locul, arătându-i necăjită greşelile nepermise, dar fără nici un rezultat.

Apoi dorința puse stăpânire pe Pussy. Îi curgea spumă din triunghiul rozaliu al botului, nu mai scotea mieunaturi scurte, ci urla tăvălindu-se pe podea şi pe divan, rupând stofa de mobilă. Stăpâna ajunsese la capătul puterilor, vecinii se plângeau.

Îi aduseră un motan de rasă, dar, din cauza tinereții, Puska nu se pricepu să-l folosească în rolul pentru care era menit. În plus, îşi arătă firea duşmănoasă mai întâi lungindu-se şi arătându-i dosul, ca pe urmă, când pretendentul se apropie cu intenții serioase, să se întoarcă fulgerător şi să-i sfâşie botul naivului. Motanul suferi o înfrângere serioasă, dar nici Puska nu ieşi învingătoare.

Nina Arkadievna, femeie în vârstă, cu origine nobilă şi bine educată, nu aproba purtarea pisicii, dar nu avea ce să facă: iubea din principiu animalele. Nu era chiar o iubire pură, ci mai degrabă o obişnuință, fiindcă aşa stăteau lucrurile în familie: în casa noastră animalele sunt iubite… Şi răbda.

După ce urlă o săptămână, Pussy se potoli, dar totul se repetă după trei luni: iar îi aduseră motani, iar îi goni, şi nu i se găsi un pretendent căruia să-i dăruiască inima…

Fură luate în considerare două variante: să fie lăsată afară în seama vagabonzilor, ca lucrurile să meargă de la sine, sau să fie castrată. Începură cu prima variantă – îi deschiseră larg uşa. Frumoasa neagră-albă se căţără iute în vârful plopului golit de frunze în plină lună martie, se aşeză pe o creangă subțire şi începu să urle, nu de patimă, ci de frică. Încercă să coboare, dar nu reuşi: întoarsă cu coada în sus şi cu capul în jos, stătu aproape trei zile în poziția asta nefirească, umplând curtea cu mieunaturi disperate. Locatarii de la cele şase etaje nu putură dormi nopțile, până când le dădu prin cap să cheme pompierii, secția lor aflându-se din fericire la o sută de metri de casă. Ajungând în mâinile stăpânei emoționate, Pussy sfâşie cu unghiile mănuşa de piele şi-i umplu palma de sânge.

Următorul pas fu sterilizarea. Stăpâna îşi făcu datoria cum trebuie, găsi un veterinar, cel mai bun dintre toți, cam sucit, dar devotat profesiei, şi o duse pe Puska la clinică, unde o operară pe bani mulți.

Nina Arkadievna, care nu suporta violența în general şi sterilizarea în particular, avu ceva mustrări de conştiință, cu atât mai mult cu cât animalul anesteziat arăta jalnic: îşi ținea ochii aproape închişi, din bot îi curgeau balele. Cea care o găsise pe biata pisică la clinică, înfăşurată într-un prosop zdrențuit, şi o adusese acasă după operație fusese Jenia, fosta ei studentă, gata s-o servească în orice împrejurare.

Îi aranjară un loc cât mai confortabil – coşuleț, perniță, aşternut. Trezită din anestezie, Pussy începu imediat să-şi roadă rănile cusute, aşa că Nina Arkadievna fu nevoită să cheme de urgență veterinarul, pe care i-l aduse Jenia în cel mai scurt timp. Veterinarul îi puse un guler protector, stil Maria de Medici, pe care Pussy îl roase până la dimineață, făcându-l bucățele.

Rănile se vindecară destul de repede, dar Nina Arkadievna dormi iepureşte cu pisica ținută în coasta ei, temându-se să n-o strivească. Trecuse mult timp de când îşi crescuse copiii, uitase că nu era chiar aşa de simplu să-i turtească…

Următoarele trei luni se scurseră în regimul obişnuit: deşteapta de pisică se răhățea în locurile în care ştia că-i răneşte inima stăpânei, o dată scoase din ramă fotografia

răposatului soț și o zgârie înlăturând praful adunat, făcând-o pe Nina Arkadievna să plângă de supărare și neputință. Ca și înainte, Pussy nu suporta musafirii: făcea ferfeniță ciorapii studentelor, iar unui englez venit în vizită îi sfâșie mâneca în momentul când el, neștiind cum stă treaba, încercă s-o mângâie. Lui Pussy îi era frică de un singur obiect – peria de frecat podele. Secretul îl știa doar servitoarea Nadia, care trecuse de nenumărate ori cu peria pe lângă pisica tolănită. Femeia se minuna văzând ce putere are peria, dar recurgea la dușmanul țepos arătându-i-l lui Pussy numai când atmosfera devenea încordată. Văzând peria, pisica încremenea, apoi se dădea îndărăt, făcea o săritură ajungând cât mai sus cu putință – pe bibliotecă, pe bufet – și înlemnea acolo pozând grațios cu laba ridicată sau cu spinarea arcuită.

Nina Arkadievna, având simțul frumosului, încremenea și ea entuziasmată: frumoasa! Greta Garbo în lumea pisicilor!

La trei luni după operație, pisica începu iar să miaune în dușmănie și să se tăvălească pe divan. Stăpâna chemă veterinarul și-l întrebă timidă de ce pisica intrase în călduri, căci doar era sterilizată?

Doctorul îi răspunse indignat:

— Drept cine mă luați, stimată doamnă? Nu cumva credeți că am mutilat-o scoțându-i ovarele? N-am făcut decât să-i leg trompele! E absolut normal că nu și-a pierdut instinctele sănătoase!

Cât era ea de răbdătoare, Nina Arkadievna tot izbucni în plâns.

Îi aduseră iar un motan. De data asta Pussy se arătă binevoitoare, și avu loc nunta pisicească. Luară sfârșit chemările dragostei, din cauza cărora Nina Arkadievna nu putea să doarmă și să mănânce. Celelalte necazuri continuară. Cu toată curățenia făcută cu migală, cu lucrurile spălate permanent, stăpâna și casa ei se impregnaseră de mirosul persistent, care se simțea de cum intrai înăuntru. Se vede treaba că pisica găsea locuri inaccesibile pentru a fi curățate…

Nina Arkadievna mirosea fiecare lucru de îmbrăcat, se parfuma cu apă de colonie cu miros puternic pentru bărbați și suferea în tăcere. După ce-i murise soțul, micile suferințe o bucurau totuși, fiindcă o abăteau de la gândul pierderii lui… Și-n general se bucura de orice o distrăgea de la viața tristă, deșartă.

Se bucură și atunci când îi propuseră să țină un seminar la Novosibirsk. Lucrurile se potriviră bine: bătrânul ei prieten, profesor și om de știință, îi ceru voie să stea în apartamentul ei cât timp era plecată, fiindcă voia să lucreze în liniște, să-și termine de scris cartea fără zgomotul și certurile obișnuite din casă, care-l scoteau din sărite. Se angajă să-i hrănească pisica. Nina Arkadievna îi dădu cheia, îi arătă la baie cazanul care avea toane când și când, făcu provizii de mâncare pentru pisică și plecă, prevenindu-l că Pussy are o fire complicată, dar nu mai complicată decât a soției și fiicei lui. Și-l rugă să nu-i dea drumul afară.

A doua zi după plecarea stăpânei, când Pussy abia se obișnuise cu noul locatar, el ieși cu găleata de gunoi închizând fără să trântească cu zgomot ușa în urma lui. Când se întoarse, o văzu pe Pussy stând în fața ușii. O luă și o împinse înăuntru: asta-i lipsea, s-o șteargă afară! Duse găleata de gunoi la bucătărie, se întoarse și văzu pe coridor două pisici identice, cu spinările arcuite, scuipându-se înfuriate. În vreme ce încerca să priceapă ce se

întâmplă, pisicile zburară în sus, aşa i se păru lui, şi rămaseră destul timp spânzurate în aer ca un ghem în mişcare. Era clar că una dintre ele era Pussy – a doua, sosia ei. El reuşi cu mare trudă să desfacă ghemul urlător, s-o apuce pe una şi s-o împingă în camera din fund. Uşa dintre camere nu se închidea, se mişca în voie fiindcă nu avea încuietoare, şi, ţinând a doua pisică în mâinile zgâriate rău, se gândi cum să fixeze uşa. Până la urmă o înţepeni cu coada măturii şi-i dădu drumul pisicii. Ea se năpusti la uşă cu disperarea condamnatului la moarte…

Profesorul petrecu toată săptămâna cu pisicile duşmance, jonglând cu uşile şi încuietorile. Pentru identificarea lui Pussy, încercă s-o cheme pe tânăra prietenă a Ninei Arkadievna, care îl asigurase că vine imediat să-l ajute, dacă apar ceva probleme. Jenia veni la primul apel telefonic, recunoscu pisica prezentată ca fiind a stăpânei, dar, uitându-se în camera din fund, începu să aibă îndoieli: a doua era identică cu prima, doar urechile negre erau garnisite cu franjuri albe. O luă în braţe, într-o clipă pisica îşi scoase ghearele şi-i făcu pe mâini patru zgârieturi adânci. Fata încercă să se lămurească: are aceeaşi fire ca Pussy, cât despre franjurii albi de la urechi, poate că nu-i ţine minte – sunt aşa de mici, atârnă doar la vârful urechilor… Hotărâră să lase lucrurile aşa cum sunt până la venirea stăpânei…

Nina Arkadievna se întoarse după o săptămână şi, întocmai ca în vestita poveste rusească, o recunoscu imediat pe cea adevărată, şi nu după urechi, ci după glas. Dacă te uitai la ele cu atenţie, aveau amândouă franjuri, numai că la Pussy erau puţin mai subţiri. Ieşiră afară amândoi în acelaşi timp – profesorul înnebunit de atâtea emoţii, fără să-şi fi găsit pacea în suflet, fără să fi putut lucra nimic, şi sosia lui Pussy.

Revenind la lumea cu care era obişnuită înainte, Pussy se arătă bucuroasă frecându-şi capul de picioarele stăpânei şi veni noaptea să doarmă cu ea în pat. Şi chiar toarse nitel, deşi nu-i stătea în fire să se alinte…

Nina Arkadievna îi povesti fiicei sale, care trăia în America, despre întâmplarea hazlie, şi treaba asta avu urmări neaşteptate – fiica ei o invită insistent să vină la Cape Cod, unde închiriase o casă de vacanţă pe timpul verii.

— Plasează cuiva pisica şi vino! Asta-i robie curată, o faci de bunăvoie! O dată-n viaţă petreci vara cu nepoţii, mamă, îi zise fata pe un ton aspru. Şi adăugă: Aici e raiul pe pământ. Ocean, plajă cu nisip, pini. Seamănă cu Baltica, doar că e cald.

Nina Arkadievna acceptă invitaţia. Din cauza bolii soţului, nu-şi mai văzuse fiica şi nepoţii de trei ani, urmase perioada de doliu, apoi fusese ocupată cu pisica, nu avusese cu cine s-o lase. Chiar aşa se întâmplase, şi-n plus, nu-l avea la inimă pe ginere… Îi admira exagerat de mult pe englezi, aşa că nu putea suferi America. Dar fiica ei locuia în Noua Anglie, locul cel mai englezesc din America. Unde mai pui că şi nepoţilor le era dor de ea – n-o văzuseră de trei ani. Îşi făcu planul să stea toată vara. Trebuia să rezolve cumva cu pisica: să aducă o femeie care s-o îngrijească, sau să-i găsească adăpost undeva. Episodul hazliu cu sosia lui Pussy nu i se şterse din minte, aşa că porni să caute nişte oameni potriviţi – iubitori de animale, cu locuinţă corespunzătoare. Alergă prin toată Moscova şi găsi destul de repede perechea potrivită: doi soţi bătrâni, fără copii, soţia fiind colaboratoare externă chiar la revista *Lumea animalelor* sau *Lumea animalieră*, cam aşa ceva.

Rămase hotărât ca Jenia s-o ducă pe Pussy la ei la o zi după plecarea stăpânei. Zis şi făcut…

Rudele îi făcură o primire călduroasă Ninei Arkadievna: fiica şi nepoții îşi arătară dragostea sinceră, ginerele o întâmpină cu hotărârea fermă de a lăsa la o parte toate neînțelegerile acumulate de multă vreme. Țara însăşi îşi dădu silința să se facă plăcută din primele clipe, începând chiar cu priveliştea minunată de pe drumul dintre Boston şi Cape Cod. Nici urmă de purtare reținută, tipică occidentalilor, nici vorbă de purtări americăneşti în viața de zi cu zi a copiilor ei: casa era plină de prieteni întocmai ca la Moscova, aceleaşi chefuri şi aceleaşi conversații ruseşti, deşi se vorbea mai tot timpul în engleză. Până şi pronunția vulgară a americanilor, după părerea Ninei Arkadievna, i se părea acum amuzantă. Chiar dacă fiica şi soțul ei vorbeau oribil. Cu toate acestea, în domeniul calculatoarelor, în care lucrau amândoi, erau stimați… Stupizenia şi obtuzitatea americanilor, atât de celebre, nu-i săreau în ochi, ba mai degrabă rămânea uimită că oriunde se uita, totul era curat şi nou. Mai cu seamă şosetele veşnic albe ale nepoților. Păreau că nu se murdăresc niciodată. Pisica albă, grasă şi câinele roşcat erau neaşteptat de curați, şi, culmea, dormeau aproape tot timpul încolăciți, formând un singur ghem. Nepoțica se purta cu ei de parcă erau jucării de pluş: îi trăgea de labe, îi împopoțona cu pălărioare. Pisica nu mieuna, câinele nu lătra…

Nina Arkadievna se întristă văzându-le idila: îşi aminti de Puska şi de firea ei năbădăioasă…

— Nu procedez cum trebuie, se gândi amărâtă. Of! Nimic nu-mi iese…

Luă o hotărâre importantă cu o săptămână înainte de plecare: o sună la Moscova pe Jenia şi o rugă să-i găsească lui Pussy alți stăpâni.

— Trebuie s-o dai pe mâini bune. Dacă se poate, afară din oraş. Da! Afară din oraş! Să fie o bucată de pământ, să aibă loc de plimbare. O casă de vacanță, cam aşa ceva. Şi să aranjezi cum trebuie lucrurile până la venirea mea…

Jenia se apucă de treabă serios, nu de mântuială: sună la cunoştințe, întrebă în dreapta şi în stânga. Pe cei care o ştiau pe Puska ar fi putut să nici nu-i sune – n-a găsit printre ei unii dornici să se sinucidă. Pe cei care n-o ştiau îi prevenea: e o frumusețe de pisică, dar e rea din fire. Cu o zi înainte de venirea Ninei Arkadievna, Jenia, nereuşind să ducă la îndeplinire prima parte a sarcinii – adică să lase pisica pe mâini bune –, se apucă de a doua.

Porni s-o scoată pe Puska din casa bătrânilor. Ajunse la casa cu două etaje de pe Sretionka şi, urcând scările tot mai sus, se lămuri că acolo trăiesc oameni care iubesc la nebunie pisicile: mirosul era atât de puturos, încât doar iubirea putea să-l învingă. Jenia urcă la etajul al doilea. Pe palier – străchini pentru pisici, pe balustradă stăteau cu coada atârnată două pisici privind gânditoare. De clanța uşii apartamentului cu pricina erau agățate două pachete, iar lângă uşă se aflau alte două pachete mari din hârtie de ziar, legate îngrijit cu sfoară. Fără îndoială că erau excrementele pisicilor, care urmau să fie duse la gunoi.

Jenia sună, soneria nu funcționa, dar uşa se deschise. Soțul şi soția, mici şi plăpânzi, palizi şi îngrozitor de scofâlciți, stăteau în uşă şi zâmbeau.

— Pisica nu s-a împrietenit cu ai noştri, spuse bătrânica. Totală neînțelegere! Firi

nepotrivite!

Jenia îi întinse banii bătrânelului, el, cu o mişcare iute, îi vârî în buzunar fără să scoată o vorbă.

— Nici cu Muska, nici cu Pal Ivanîci, nici cu Laska. Cu nimeni, întări bătrânul.

— Am instalat-o separat! zise cu mândrie soția şi o conduse pe Jenia pe coridorul lung. Uite, aici stă singură Muska, fiindcă îl necăjeşte pe Pal Ivanîci, îi arătă prima uşă. Aici sunt Pal Ivanîci, motan siberian, deja bătrân, şi Laska, nepoata lui, se-nțeleg bine, îi arătă cu mâna a doua uşă.

Urma o cameră cu un cățel. În ultima cameră, a patra, era găzduită Puska.

— Înainte casa era locuită în comun, acum urmează să fie demolată, a rămas a noastră în întregime, îi explică iubitoarea de pisici. Nu vrem să plecăm, ne evacuează undeva la Bibirevo.

— Şi ce-ar fi rău în asta, Valia, ne-am plimba cu Kaştan în pădure. De undeva se auzi un schelălăit slab, câinele îşi recunoscuse numele. E deştept foc, dar e bătrâior. A nimerit la noi…

Bătrânul scoase o legătură de chei din buzunar şi descuie ultima uşă. Puska şedea pe un dulap de haine înalt. Nu era neagră, ci cenuşie ca praful, avea un aer trist, se sălbăticise.

— Nu-şi linge blana, făcu observația iubitoarea de pisici. Tânjeşte. Mă doare sufletul pentru ea, aşa de tare tânjeşte. Hai, vino-ncoace, fetița mea, pleci acasă de îndată.

Pussy stătea nemişcată, în bine-cunoscuta ei poziție de sfinx. Încercară în mai multe rânduri s-o prindă. Când, în sfârşit, ajunse în brațele Jeniei, ea rămase uluită văzând de ce dispăruse strălucirea de cărbune a blănii şi de ce devenise cenuşiu plastronul ei alb… O plasă ca pânza de păianjen îi acoperea spinarea… Şi era de mirare că pisica nu se manifesta în nici un fel.

Jenia o puse în geanta de sport, trase fermoarul, dar, grijulie, lăsă câțiva centimetri ca să respire, să nu se sufoce…

— Vă conducem, vă conducem, ciripiră iubitorii de pisici întrerupându-se unul pe altul şi, luând pachetele din hârtie de ziar de lângă uşă, porniră în urma Jeniei. Când ieşiră afară, o grămadă de pisici răsăriră ca din pământ cu spinările arcuite şi cozile ridicate.

— Nemâncatelor… Vă dăm să mâncați, acum vă dăm… Azi vă hrănim pe toate, zise semeț bătrânul pipăindu-şi buzunarul…

Jenia aşeză geanta de sport pe scaunul din spate al maşinii, făcu cu mâna perechii de bătrâni ciudați, stând nemişcați cu pachetele în brațe, şi porni la drum. Acțiunea întreprinsă fusese neplăcută, dar obligatorie. Jenia nu se simțea în apele ei.

Când ajunse pe Sadovaia, simți că în spate se întâmplă ceva. Nu-şi dădu seama în primul moment ce se petrece – pe podeaua maşinii se mişca încoace şi încolo un ghem închis la culoare, scoțând nişte sunete asemănătoare cu şuieratul şarpelui. Jenia trase maşina pe dreapta şi simți cum i se înfig în ceafă nişte unghii ascuțite. O durea îngrozitor. Puska urla cât o țineau puterile, cu labele pe spinarea ei. Uitând Jenia de volan, maşina se propti în marginea ridicată a drumului. Maşinile claxonau în disperare, dar nici una n-o lovi. Jenia smulse pisica din spinare. Ieşi din maşină cu mâinile încleştate pe animalul care se zbătea, îl îndesă în geantă şi trase fermoarul până la capăt.

Sângele îi curgea la ceafă, pe mâini, un ditamai şuvoiul îi curgea pe obraz. Dar Jenia o luă din loc, băgând maşina în viteză. Cunoştea drumul. Întoarse pe Kaliaevskaia, ajunse la gara Savelovskaia, o luă pe străduțe până la spărtura cunoscută din zidul de beton care împrejmuia parcul Timiriazev. Ieşi din maşină cu geanta de sport în braţe. Traversă drumul feroviar, intră printr-o altă spărtură – de acolo începea parcul. O luă pe cărare, ajunse într-o poiană şi deschise geanta. Se vedea clar că pisica era la fel de înspăimântată de cele întâmplate. Pusy ieşi din geantă fără grabă. Se uită de jur împrejur. Se lungi pe iarbă şi începu să se lingă. Jenia stătea în picioare la câțiva paşi de ea. Limba rozalie a pisicii trecea repede prin locurile inaccesibile ale corpului, şi-n urma ei rămânea o dungă sclipitoare de blană proaspăt linsă. Din cenuşie, blana îi deveni neagră, strălucitoare, catifelată. Îşi lingea burta fără să se uite la Jenia. Îi sclipeau ciorăpeii albi ai labelor. În timp ce se lingea, Pussy rămase încremenită cu laba din față ridicată în sus – era una dintre pozițiile ei ciudate.

— Vasăzică asta-mi eşti, îi zise Jenia. Vrei în libertate? Poftim libertate între ziduri! Aleargă, prinde şoareci. Uite acolo trei case – e un spital. De acolo o să iasă oameni şi o să-ți dea de mâncare. Trăieşte în natură, şi n-o să mai scoți din sărite pe nimeni cu firea ta. Ai înțeles?

Pisica înțelese. Îi întoarse spatele şi o luă din loc – fără să se grăbească şi chiar legănându-se uşor. Dispăru în tufişuri, nu se uită îndărăt.

Pisici imaginare o zgâriau pe Jenia pe dinăuntru. Nu reuşise să îndeplinească dorința prietenei mai în vârstă. O iubea pe Nina Arkadievna mai mult decât îşi iubea aceasta pisica. A doua zi, Jenia, acoperită de plasturi, plecă s-o întâmpine la aeroportul Şeremetievo. Nina Arkadievna avea un bagaj enorm, încărcară toate geamantanele pe un cărucior, apoi le mutară în portbagajul maşinii şi porniră.

— Cum a fost? se interesă Nina Arkadievna introducând întrebarea neînsemnată printre impresiile de călătorie copleşitoare. Ai reuşit s-o plasezi?

Jenia dădu din cap.

— În afara oraşului? o întrebă Nina Arkadievna.

Jenia oftă, aşteptând să fie descusută despre amănuntele păţaniei cu pisica, şi dădu iar din cap.

Dar Nina Arkadievna n-o mai întrebă nimic.

Poate că totul s-ar fi încheiat aici. Amărăciunea din sufletul Jeniei ar fi dispărut, rana din suflet i s-ar fi vindecat, poate i s-ar fi vindecat şi zgârieturile adânci de pe gât şi spinare, dacă după trei săptămâni, sau poate după o lună întreagă, Nina Arkadievna nu s-ar fi lansat într-o conversație lungă la telefon cu ea. În timp ce vorbea cu plăcere despre proiectul nou la care se angajase Jenia, dojenind-o blând că abandonase munca nobilă de traducător de beletristică şi trecuse la o firmă care făcea comerț cu Asia de sud-est cu tot felul de fleacuri aromate, se auzi la un moment dat în receptor un mieunat scurt, vindicativ. Conversația se întrerupse. Pauza dură mult.

În sfârşit, Jenia întrebă:

— S-a întors pisica?

Pauză lungă.

— Nu. E la dumneata?

— Nu, ce v-a venit? o întrebă speriată Jenia şi chiar se uită împrejur. Nici pomeneală de pisică.

— Atunci de unde mieunatul ăsta în receptor? întrebă cu voce scăzută Nina Arkadievna.

— Nu ştiu, răspunse sincer Jenia.

Nici până azi enigma n-a fost dezlegată.

Tom

Tom trăia în casa lui Mamahen de cinci ani, dar nu-şi schimbase firea docilă: era un cățel devotat, şiret, zburdalnic şi fricos. Îl speriau vocile stridente, sunetele ascuțite, mai ales al muzicii hard-rock, îl înspăimântau cele trei pisici aciuate în casă, nu-i plăceau zgomotul mingii rostogolite în direcția lui şi țârâitul soneriei. Înfricoşat, îşi găsea salvarea sub patul lui Mamahen, se scăpa pe el, lăsând în urmă stropi de pipi. Dar teama lui cea mai mare era să nu se piardă când îl scoteau la plimbare. În primele luni ieşise din casă numai cu Mamahen, îşi făcea nevoile lângă uşa de la intrare, apoi se lipea de ea, zgâriind-o cu labele. Când Mamahen îl trăgea de zgardă să meargă în direcția scuarului, îşi strângea labele din spate sub el, îşi curba spinarea, îşi lăsa capul pe labele din față, şi era imposibil să-l mai urneşti din loc.

Hotărâseră în familie că Tom era cățel de casă, apoi fusese pierdut, vagabondase vreme îndelungată, îndurase multe, până când Mamahen l-a adus la ea, şi lui nu i-a venit să creadă ce fericire a dat peste el. La vremea aceea era un cățel tânăr, Mamahen a chemat doctorul, care i-a apreciat vârsta după dinți: cățelul trebuie să fie sănătos, din moment ce în casă sunt patru copii… I-au dat numele de Tom şi l-au scăpat de viermii intestinali şi căpuşele care atârnau ciorchine în blana lui.

— Câinii de rasă nu rezistă mult, mor repede, le-a explicat veterinarul. Ăsta nu e de soi, e viguros, o să trăiască mult…

Vitek s-a pripăşit în casă după Tom. Un nepot al lui Mamahen l-a adus prima dată, apoi el a început să vină din ce în ce mai des, până a ajuns să fie de neînlocuit. Mamahen nu-l băgă în seamă la început, era ocupată până peste cap cu muzeul, adică cu camera din față, unde se afla muzeul bunicului ei, un cunoscut pictor rus. Placa comemorativă „Casa-Muzeu în memoria…“, fixată deasupra intrării, se datora tocmai gloriei lui. Fusese pusă de Lunacearski la începutul erei sovietice. Urmaşii moşteniseră locuința cu indicația să nu li se reducă spațiul.

Mamahen era custodele muzeului, avea un mic salariu, primea vizitatori de două ori pe săptămână în camera pregătită special, iar în restul timpului scria articole, lua cuvântul la conferințe şi, când stătea prost cu banii, vindea câte un desen sau o schiță de decor. Tare se mai amăra când trebuia să le vândă, iar când vedea că prețul lucrărilor bunicului avea tendința să crească, plângea că le vânduse în pierdere.

Vitek, întocmai ca Tom, ținea mult la casa lui Mamahen. Cu timpul, se mută să-şi

ducă traiul în sumbra cameră-muzeu, îşi găsi locul de dormit pe un cufăr, printre vechiturile familiei, îngrămădite acolo vreme de o sută de ani. Nimeni nu ştia unde locuise înainte, zicea că pe la prieteni.

Avea o calitate rară, care îl făcea de neînlocuit: era matinal, se scula în zorii zilei vioi de parcă nici nu se culcase, şi pleca să-l plimbe pe Tom, scutind-o de plimbarea de dimineaţă pe Mamahen, care suferea de inimă. Ea nu se îndemna să se trezească cu noaptea-n cap, dar, fiindu-i milă de animalul răbdător, se scula gâfâind să-l scoată afară. Fiicele şi nepoţii ei erau păsări de noapte, nu se sculau mai devreme de douăsprezece.

Târându-şi piciorul din cauza unui defect din naştere, Vitek îl plimba pe Tom până la chioşcul de la piaţa Smolensk, cumpăra lapte şi ţigări pentru Mamahen şi, ajunşi acolo, câinele îşi pierdea răbdarea, o lua spre casă, întinzând lesa cât era de lungă, trăgându-l şi pe Vitek după el. Tom avea mare încredere în Vitek, chiar mai mare decât în Mamahen – cu ea nu mersese niciodată la o asemenea distanţă de casă. Se vedea cât de colo că-l simţea pe Vitek ca fiind tot un linge-blide pripăşit în casă asemenea lui.

Mamahen – cu capul cât o baniţă, îmbrăcată într-un halat liliachiu zdrenţăros – se afla deja în bucătărie, stătea tăcută, abia trezită din somn. Vitek pregăti cafeaua pentru ea, ceaiul pentru el şi păsatul de ovăz pentru toţi. Lui Tom îi reveni o jumătate de farfurie.

Vitek îşi spălă farfuria, lăsând să se prelingă doar un firicel de apă. Era mare ecologist, economisea resursele naturale şi nu putea să sufere plasticele.

— Am plecat, Sofia Ivanovna. Azi n-o duc pe Sonia la şcoală, boleşte încă… Îmi daţi vreo sarcină pentru azi?

— Du-te, du-te… Ai vreo treabă azi?

Ciudată mai era bătrâna, părea să nu-şi aducă aminte că Vitek lucra ca paznic trei zile pe săptămână şi trecea de obicei seara pe acasă.

— Jenia, prietena Nataşei, m-a rugat s-o ajut să lipească tapetul. Vin pe seară, înainte de muncă, să nu-l scoateţi pe Tom…

— A, Jenia… zise Mamahen, cu gândurile în altă parte.

Vitek plecă.

Mamahen pluti în camera ei, îşi strânse părul lung într-un coc complicat, se îmbrăcă într-o rochie albastră, largă, de care era prinsă o broşă rotundă de email, de mărimea unui măr, se stropi cu apă de colonie din flaconul cu pulverizator, luă cheile şi se duse la camera bunicului, care era închisă pentru copii şi nepoţi în zilele când nu se vizita muzeul. Nici pe Tom nu-l lăsau să intre, el rămânea în camera lui Mamahen, îşi ascundea sub pat corpul cenuşiu ca blana lupului, scoţându-şi în afară capul de câine inteligent, cu ditamai urechile, şi punându-şi-l pe papucii de pâslă ai stăpânei. Avea o mină nespus de fericită. Poate că iubea papucii de pâslă mai mult decât pe Mamahen.

Tom moţăi liniştit sub pat câteva ore bune: ziua promitea să fie una reuşită – Mamahen închisese uşa în urma ei, ca să nu poată intra pisicile. Ele dormeau în camerele copiilor, aflate departe.

Mamahen intră în cameră în timpul zilei, luă ceva de pe masă, înghiţi nişte picături mirositoare. Îl mângâie pe Tom pe cap şi ieşi.

Vitek veni pe seară, strigă din antreu:

— Hei, e cineva? Daţi-mi-l pe Tom să-l plimb!

Tom îl auzi şi ieşi singur. Îşi ţinu capul aplecat ca Vitek să-i prindă lesa de zgardă, şi coborâră scările. De jos venea, intensificându-se pe măsură ce înaintau, un miros îngrozitor, cunoscut lui Tom din vremea când vagabondase pe străzi: un miros de sânge stătut, de alcool, de gunoi putrezit şi de boală aducătoare de moarte. Un fel de alarmă aeriană – asta era.

Tom se ghemui la piciorul lui Vitek, care continua să meargă şchiopătând, ca şi cum nu se întâmplase nimic – nu simţise pericolul. Mirosul pătrunzător venea de sub scară, acolo se încuibase. Tom mârâi înfricoşat, Vitek nu-i dădu atenţie, şi ieşiră în stradă. Câinele îşi făcu repede nevoile, apoi încremeni tulburat aproape de intrare: drumul spre casă aducea pericolul, mirosul înspăimântător. Vitek se aplecă şi-l bătu blând pe spate:

— Ce-i cu tine? De ce te-ai speriat, prostuţule? Hai acasă! Acasă!

Tom se dădu îndărăt, se-nvârti în loc, se lăsă jos pe picioarele dinapoi.

— Nu ştiu ce să mă fac cu tine… zise mirat Vitek şi rămase nemişcat o clipă lângă câinele chircit de frică, apoi îl mângâie şi-l luă în braţe. Tom era un câine de talie mare, nu fusese purtat în braţe nici când era puiandru. Se cuibări în braţele lui Vitek, dar o nouă spaimă se adăugă celei vechi, şi Vitek îl cără la intrare, iar Tom îi sări din braţe şi urcă pe scări în goană nebună, ca să ajungă la etajul doi. Vitek, mirat de purtarea ciudată a câinelui, dădu drumul lesei şi o porni şi el şchiopătând.

„E nervos“, îşi zise el.

Şi Vitek avea ceva cu nervii, trei ani îl ţinuse mama lui într-un sanatoriu de psihiatrie. Până ajunsese în clasa a patra.

Pe seară Vitek plecă la serviciu, iar de dimineaţă Mamahen descoperi că Tom umpluse antreul de pipi. Îl mustrară toţi, până şi pisicile se uitară la el cu dispreţ. Dar, cu toată ruşinea pătită, Tom fu nevoit să iasă, fiindcă Mamahen îşi îmbrăcase şuba şi apucase lesa. O porni în silă după ea, mergea în spatele ei, şi nu în faţa ei ca de obicei, oprindu-se din când în când, demonstrându-i că nu simte nevoia să se plimbe. Uneori Mamahen avea însă accese pedagogice în ce-l privea pe Tom, fiindcă el se străduia să-i facă pe plac, pe când ceilalţi n-o luau în seamă. Ajunseră la parter şi fură întâmpinaţi de acelaşi miros, mai pătrunzător chiar, dar Mamahen nu-l simţi deloc.

Deschise prima uşă de la intrare: chiar în mijloc, între cele două uşi vechi, reparate de curând, trona ditamai mormanul lăsat acolo de individul aciuat sub scară, de unde venea mirosul greu.

— Aoleu! exclamă Mamahen, împleticindu-se în timp ce se ferea să nu calce în mizeria înjositoare dintre uşi. Trase de lesă, dar Tom nu se mişcă din loc.

— Acasă! Acasă! îi porunci ea, şi o porniră în sus, încurcându-se în picioare, pe scara ciudat de generoasă, construită de arhitectul Schechtel, prietenul bunicului.

„Trebuie neapărat să sun la administraţie, să-i cer lui Vitek să vadă ce-i cu uşa de serviciu, să-i dea de rost ca să se poată deschide“, hotărî repede Mamahen.

La administraţie telefonul suna în gol – ori e stricat, ori e ziua liberă a administratorului, încercă să se lămurească Mamahen. Îi preveni pe copii şi nepoţi ca nu cumva să calce din neatenţie unde nu trebuie, se bucură că muzeul era închis şi vizitatorii nu vor vedea mormanul.

Unchiul Mişa puse mâna pe cleşte pentru prima oară în viaţă şi coborî la uşa de serviciu ca să scoată scândurile bătute în cuie la câţiva ani după ce fusese pusă uşa de fier la intrarea din faţă şi după ce un prieten al copiilor, obişnuit să intre pe uşa de serviciu, îşi bătuse joc de prostănacii din familie: de ce le-ar trece prin minte hoţilor să spargă uşa de fier, din moment ce uşa de la intrarea de serviciu nu are nimic în afară de o încuietoare de lemn…

Seara Mamahen se simţi rău, stătu lungită în camera ei chinuită de muzica urâtă, dată tare de nepoţii ei, obosită groaznic, suferind la gândul că mormanul mizerabil era tot acolo, între uşile de la intrare.

Ce minunat arăta casa înainte de revoluţie! La intrare atârnau două plăci memoriale, ar fi putut atârna şi zece. O vizitaseră toţi artiştii ruşi de seamă, intraţi în istorie: Tolstoi, Skriabin, Blok, nemaivorbind de cei mai puţin renumiţi care îi urmaseră…

Vitek se întoarse de la muncă şi văzu cum un om al străzii îndoit de spate şi cu hainele boţite, ca un balon prost umflat, încearcă încuietoarea uşii cu degetele mari şi noduroase. Vitek se opri la o oarecare depărtare, îl derutase prezenţa cerşetorului: simţea că nu aparţine unora ca individul acela, el era un hippy trecut de vârsta tinereţii, avea patruzeci de ani, umblase vagabond o vreme, era un fel de poet, zdrăngănise mulţi ani la chitară, citise zeci de cărţi, trăise liber ca pasărea cerului, fără să se gândească la ziua de mâine, şi ştia că-l desparte un fir de păr de fundul prăpastiei – mulţi ani nu avusese carte de identitate, nici casă, nici familie, oraşul lui natal se afla departe, mama căzuse în patima beţiei, sora lui dispăruse fără urmă, tatăl era aproape inexistent… Stătu nemişcat şi aşteptă să vadă dacă sărăntocul reuşeşte să deschidă încuietoarea complicată şi hotărî să nu-l lase să intre.

„Înseamnă că nu-s de teapa lui“, îşi zise Vitek mulţumit de sine, dar trist că îşi trădase originea socială.

Cerşetorul reuşi să deschidă încuietoarea, şi Vitek se lămuri cui îi aparţineau mormanul mizerabil dintre uşi şi sticla goală de vodcă pe care o luase de la intrare cu o seară înainte, când plecase la muncă.

„Uite la el, lepădătura, doarme sub scară şi tot aici îşi face nevoile“, îşi zise el revoltat şi în aceeaşi clipă indignarea lui îl făcu să zâmbească. Era om inteligent, provenit dintr-o familie de muncitori şi ţărani, deşi complet decăzut social.

Intră odată cu cerşetorul. Mormanul nestrâns se zărea de sub nişte straturi de cartoane pleoştite. Vitek se opri în loc, cu mâna pe capătul rotund al balustradei, aşteptând să vadă ce-l îndeamnă inima să facă. Era modul lui de a proceda: dacă nu ştii ce să faci, stai şi aşteaptă, până ce lucrurile se vor lămuri de la sine. Chiar aşa se şi întâmplă – de sub scară se auzi o voce:

— Locuieşti aici, flăcăule? Un pahar, ceva, nu se găseşte pe aici?

Vitek se uită înăuntru. Văzu în semiîntuneric, lipite de perete, nişte boarfe strânse grămadă, de unde răzbătea vocea. La cinci paşi de acolo mirosea de-ţi muta nasul din loc.

— Aduc imediat, răspunse Vitek.

— O păturică sau ce s-o găsi, bolborosi grămada puturoasă.

Vitek aduse paharul. Fără pătură. Puse paharul pe podea, lângă cerşetor.

— Ce stai ca momâia? Nu torni? îl întrebă vagabondul.

— Nu, nu beau. Mulțumesc. Te-aş ruga… Drege-te cu o duşcă şi ieşi afară… Dormi aici, nu-i aşa?

— Ia uite la el… îmi dă lecții… M-aş duce… Minus douăzeci de grade îs afară…

Arăta înspăimântător, barba rară, fața vânătă, umflată.

„Săraca Mamahen, a dat de belea, cât pe ce să nimerească în grămada de rahat“, îşi zise în sinea lui şi zâmbi iar: uite de cine am găsit să-mi fie milă…

— Cară-te, cară-te, numai lecția asta o ştiți… se auzi vocea înăbuşită a cerşetorului.

Vitek nici nu-l mai auzi.

În dimineața următoare îl luă pe Tom să-l ducă afară. Nu-l anunțaseră că uşa de la intrarea de serviciu e deschisă. Tom se împotrivi să iasă, şi Vitek pricepu acum de ce nu vrea cu nici un chip: îi era frică de cerşetor.

— Hai, Tom! Nu-ți fie frică, prostuțule…

Tom simțea mirosul pericolului, auzea zgomotul cuiva prezent, dar nevăzut.

Ieşiră. Tom se uşură cât ai bate din palme, fără să ia în seamă alte însemne bărbăteşti, urme lăsate de alți stăpâni. O gaură galbenă apăru în zăpada virgină, căzută peste noapte. Vitek îl trase de lesă, porniră spre chioşcul din piața Smolensk, cumpărară lapte şi țigări pentru Mamahen. Ger, pustiu pe stradă, încă nu se luminase de ziuă. Era multă zăpadă, strălucea cu albul ei natural.

Era duminică. Ajunul Anului Nou. Vitek se lăsă leneş în voia gândurilor, ştia că urmează pentru el o zi cu mare forfotă, îl vor trimite după sare, după maioneză, va trebui să stea la coadă la Smolenski Gastronom, apoi Mamahen îşi va aduce cu siguranță aminte că a uitat să-i trimită o telegramă de felicitare vreunui sărman pe care-l neglijase, şi va fi nevoit să stea la coadă la poştă, dar ce oameni minunați totuşi, şi Mamahen Sofia Ivanovna, şi neastâmpărații de nepoți, mai ales micuța Sonia, şi ar fi bine ca după Anul Nou să lase munca de paznic şi să plece, de exemplu, la Batumi, unde e cald şi cresc mandarine…

Scrâşnet de frână, o izbitură puternică, uruit de motor – o maşină neagră se ivi brusc din scuarul Karmanski şi întoarse pe Spasopeskovski. Vitek şi Tom ajunseseră aproape de casă. Cățelul se opri în loc. Vitek îl trase de lesă. Tom se propti pe labe, îşi încovoie spinarea, îşi lăsă capul în jos, ținându-şi coada între picioare.

— Ce-i cu tine, Tom? Hai acasă! Acasă!

Îi mângâie spinarea curbată – cățelul tremura ca varga, se dădea îndărăt fără să ridice capul. Vitek se uită mai atent în jur. Din troianul de zăpadă se ițeau două picioare înfăşurate în cârpe zdrențuite, murdare, arătau îngrozitor. Vitek dădu ocol troianului – era cerşetorul. În tăcerea dimineții se auzea încă uruitul motorului de la maşina care-l lovise. Căciula zăcea pe drum. Avea capul atât de răsucit spre trup, încât era imposibil să mai fie în viață. Vitek se lăsă pe vine lângă Tom. Tremura din tot corpul. Îmbrățişă cățelul făcându-se una cu el: îl cuprinse frica de moarte, aceeaşi pentru toate ființele de pe lumea aceasta.

O grămadă caldă, proaspăt lăsată de cerşetor, începea să se răcească la intrarea casei de vizavi. Casă simplă, fără pretenții, fără încuietoare complicată.

Trupul frumoasei

Viktor Ivanovici, instructor militar, poreclit Pimpocika, controlă îndelung țăruşii înfipți şi corturile întinse, răsturnă trei din cele opt corturi şi ceru să fie întinse din nou. Ploaia începu când abia terminaseră de instalat tabăra şi îndepărtaseră un pătrat de iarbă pentru foc. Pregătiră ceaiul într-un ceaun, mâncară din proviziile aduse de acasă, dar nu cântară aşa cum îşi propuseseră. Îşi împărțiră corturile uscate pe dinăuntru, jilave pe dinafară. De la bun început sărbătoarea fusese nereuşită. În toiul nopții îi trezi un strigăt furios:

— Ah! Toți îmi vor numai trupul, nimănui nu-i trebuie sufletul meu! se auzi țipătul strident al unei femei.

Tania Nevolina, elevă în clasa a zecea, umbla încolo şi încoace printre corturi fluturându-şi părul despletit şi strângând în brațe o pernă sau o pătură răsucită, nu era prea clar. În urma ei alerga Viktor Ivanovici, încercând s-o oprească şi s-o împingă în cort, dar ea se împotrivea continuând să urle isteric:

— Ah… Toți îmi vor numai de tru-u-upul…

Tania nu era de felul ei isterică – o singură dată în viață avusese o asemenea criză de nervi, fără să se mai repete vreodată.

Dar şi corpul, şi fața, şi părul arătau atât de minunat, încât toată strada se uita la ea, când trecea drumul îmbrăcată în uniforma de şcoală, cu servieta în mână. Era modestă şi tăcută, nu-i plăcea să iasă în față şi, la şaisprezece ani, se săturase să fie privită de bărbați, acostată sau pipăită în tramvai. Sufletul delicat de fecioară ispititor de frumoasă tânjea într-atât după o iubire ideală, încât avea o reacție subtilă de împotrivire: în clasa a cincea s-a împrietenit cu prizăritul de Grinea Bas, premiantul clasei: după logica ei greşită, el, băiat inteligent, trebuia să-i prețuiască sufletul, şi i l-a prețuit foarte până la sfârşitul clasei a şaptea. Dar în vară, după ce termină clasa a şaptea, Grinea intră în perioada pubertății, care nu-l făcu mai frumos, ba mai de grabă îl încurcă oarecum, schimbarea hormonală distrugând minunata relație platonică. Mâinile îi umblau cu mişcări pe care Tania le socoti întâmplătoare la început, dar pe urmă îşi dădu seama că Grinea cel deştept, în pofida inteligenței lui superioare, doreşte cu patimă atingeri de alt fel, întocmai ca prostul de Vlasov, vecinul ei, ca toți colegii de şcoală, ca băieții din curte sau de pe stradă, şi chiar ca bărbații în toată firea. Cât timp Grinea îi frecă mâna în întunericul de la cinematograf, Tania suportă fără să opună rezistență, dar când, conducând-o acasă, o împinse într-un colț

al intrării şi, strângându-şi pleoapele, îi puse amândouă mâinile pe sânii de forma conului, cu sfârcurile tari, ea țipă, ridică brusc mâna, îl plesni peste față cu servieta şi, plângând amarnic, urcă în goană la etajul doi, ducând cu sine povara frumuseții insuportabile.

Ruşinat şi stăpânit de dorință, Grinea rămase mult timp în holul de la intrare cu palmele lipite de fața roşie ca focul. Apoi plecă abătut acasă, ferindu-se jenat de trecători, de ziduri, într-un cuvânt, de toată lumea, deşi întunericul serii îl apăra de privirile străine.

În timpul ăsta, Tania plângea cu sughițuri în perna năduşită, pregătită să primească lacrimile fecioarei fără minte. A doua zi cei doi nu merseră la şcoală – se fereau să se privească în ochi. Tania îi spuse mamei că o doare gâtul, iar Grinea plecă să se plimbe.

Tania plânse toată ziua, şi când se opri din plâns, se uită în oglindă la fața ei de păpuşă, şi-o sluți strâmbându-se în fel şi chip, îşi alungi buzele, trase de nas în toate părțile. Voia să arate ca oricare altă fată – nu prea ştia care anume, poate Mnațakanova, cu nasul subțire şi lung, interesant chip, sau cârna de Vilocikina, cam caraghioasă, sau Valieva, fata cu ochi înguşti şi dinți strâmbi, urâțenia ei ieşea în evidență, ba chiar te atrăgea…

„Toate fetele arată ca lumea, numai eu arăt ca o sperietoare“, îşi zise, şi lacrimi proaspete începură să-i curgă: presimțea marea problemă a fetelor frumoase, care au pretenția să nu le fie călcată în picioare personalitatea…

Tania rupse legătura de prietenie cu Grinea Bas, el rămase încă un an la aceeaşi şcoală, o privea trist de departe, n-o scăpa din ochi nici o secundă. Apoi părinții îl mutară la o şcoală de matematică, dar continuă s-o urmărească îndeaproape tânjind de dorul ei – ba o aştepta la poartă, ba o pândea în apropierea şcolii. Arunca o privire scurtă de miop la chipul ei de un alb strălucitor – nu-i distingea trăsăturile feței, doar albul scânteietor – şi dispărea fără să încerce să-i spună ceva, nu scotea nici un cuvânt, nici măcar n-o saluta. Tania îşi întorcea fața, prefăcându-se că nu-l vede. Nu mai avea încredere în el, fiindcă era ca toți ceilalți – voia numai frumusețea ei.

Colegele de clasă, dăruite cu talente de tot felul, îşi doreau să fie frumoase şi se străduiau să arate bine – se pensau corectându-şi conturul sprâncenelor, se găteau cu rochii frumoase, erau îndrăznețe, se purtau provocator.

Tania, în afară de frumusețe, nu avea nici un talent special – era mediocră la învățătură, lua note de trei şi patru2, în ciuda oricăror eforturi. Nici măcar la muzică, desen sau sport nu reuşea să obțină cine ştie ce succese.

„Are aptitudini mediocre“, afirmau profesorii, dar Tania era şi mai aspră cu sine: n-am nici un fel de aptitudini…

În clasa a zecea elevele se apucară să se pregătească cu râvnă pentru admiterea în învățământul superior, şi Tania îşi alese o şcoală sanitară, un loc pe puterile ei – voia să devină asistentă medicală, era bine să fie o secție de pediatrie: cu copiii mici se simțea în al nouălea cer, nu aveau nevoie de frumusețea ei.

La serata de absolvire Tania nu veni în rochia albă, cumpărată de mama ei. Îmbrăcată în fustă şi bluză, îşi primi diploma cu calificativul „satisfăcător“, stătu într-un colț al sălii cât timp colegele dansară, refuză să meargă cu ele în Piața Roşie, cum era obiceiul. Între altele, nimeni n-o invitase la dans, frumusețea ei era inaccesibilă, şi expresia feței cam abstractă, greu de înțeles.

Plecă de la petrecere destul de devreme, şi Grişa Bas, în costum de gală, cu cravată şi ochelari noi, trecu pe la şcoală când Tania nu mai era acolo. Ajunse până la casa ei, se uită la fereastra neluminată şi dispăru în noapte. Două zile mai târziu îl găsiră spânzurat la intrarea în şcoală. Nu lăsase nici o scrisoare. Îi găsiră în buzunar o mănuşă veche de lână. Nimeni nu ştia că e mănuşa Taniei.

Tania află despre istoria tragică şi se îngrozi: îşi dădu seama că se întâmplase din cauza ei, deşi nimeni nu-i spusese acest lucru. Nu merse la înmormântare: o speria gândul de a-şi expune privirilor faţa şi corpul.

Îşi dădu examenele de admitere la şcoala sanitară, luă note de trei şi patru, o admiseră, şi se pomeni să fie iar cea mai frumoasă dintre fete. Nu erau băieţi mai deloc, doar unul şchiop, cu faţa de copil, Serioja Tihonov. Avusese în copilărie tuberculoză osoasă şi fusese admis la liceu după multe ezitări – un bolnav de tuberculoză nu era potrivit să lucreze într-o instituţie medicală. Tania se împrieteni cu el. Colegele o luau în râs. Serioja făcu tot ce-i stătea în putere ca s-o ajute la lecţii, aşa cum procedase şi Grinea Bas, o conduse acasă tot anul, luând-o spre stânga la fiecare pas din cauza piciorului şchiop. În vară i se acutiză boala veche, îl internară la Institutul de TBC, şi Tania se duse să-l viziteze pe strada Dostoievski.

O privea lumea în metrou şi-n tramvai, tineri şi bărbaţi între două vârste, dar ea îi ştia prea bine ce le poate pielea: îi voiau frumuseţea, faţa luminoasă, ascunsă în părţi de acoladele părului aspru, picioarele de sub fusta demodată, corpul a cărui frumuseţe se ghicea prin rochie, în ciuda dorinţei ei de a nu fi remarcată.

Serioja nu voia nimic de la ea. Avea dureri mari şi nu-i făcea plăcere vizita ei.

Îl operară pe la jumătatea verii, şi când Tania apăru în salon cu nişte mere pârguite în mână, el le aruncă pe toate, îi zise să nu mai vină, se întoarse cu faţa la perete, îl podidiră lacrimile. Ea îl sărută fără voia lui.

Toată vara şi toamna îl vizită la sanatoriul TBC şi se căsătoriră la sfârşitul iernii, spre marea supărare a părinţilor: mama Taniei rugând-o să nu facă pasul atât de devreme şi mai ales să nu se mărite cu un invalid, mamei lui Serioja neplăcându-i fata din primul moment, fiindcă era femeie tare credincioasă, şi frumuseţea Taniei i se părea suspectă. Era supărată şi pentru că nu putea înţelege de ce-l alesese frumoasa pe băiatul ei şchiop, intuind că e vorba de o lucrătură: poate că fata pusese ochii pe apartament… Până la urmă acceptă ca fiul ei să se însoare cu o singură condiţie: Tania să nu se înregistreze ca locuind în apartamentul ei. Mama Taniei, înfrângându-şi încăpăţânarea, îşi dădu şi ea consimţământul, punând aceeaşi condiţie: Tania să nu-şi aducă soţul în casa ei.

Serioja fu dat afară din liceu din cauza tuberculozei. Se pregătea acum să urmeze o şcoală tehnică şi să-şi găsească un post de lucrător la telecomunicaţii. Când fu admis pe post, Tania tocmai absolvise liceul şi îşi găsise un loc de muncă. O repartizară la un spital raional, la blocul operator, dar după o jumătate de an o mutară la cabinetul de investigaţii medicale: nu era potrivită pentru chirurgie, nu avea nici îndemânare, nici agerime. În schimb, îi mergea bine la cabinetul de investigaţii medicale – nu i se cereau lucruri complicate, ştia să ia sânge din venă, copiilor nu le era frică de ea, putea să-i convingă să aibă puţină răbdare şi să nu se mişte când introducea acul în venă.

Nu prea se înțelegea cu Serioja. Acasă era tăcut şi liniştit, dar îl apucau nervii când ieşeau undeva, devenea susceptibil şi chiar grosolan. Din te miri ce o lua înapoi spre casă, Tania îl urmărea de la depărtare, fiindcă se temea puțin pentru el. Oamenii necunoscuți îi priveau îndelung: se mirau întrebându-se, întocmai ca mama lui Serioja, ce găsise frumoasa la băiatul şchiop şi pricăjit. Privirile lor îl înfuriau pe Serioja. Frumusețea Taniei îl împiedica s-o iubească, îl făcea să-şi urască nevasta.

Lui îi plăcea cel mai mult când Tania plângea. Imediat i se umflau ochii, i se înroşeau nările, colțurile gurii i se lăsau în jos. Oricum o lua, chiar şi plânsă, semăna cu actrița Simone Signoret. La şcoala tehnică Serioja intrase într-o gaşcă de băieți, având acolo un rol destul de important – era mai în vârstă decât toți şi singurul căsătorit. Începu să bea cu băieții din noua gaşcă şi, cum dădea pe gât o duşcă, devenea rău şi crud. O bătu de două ori pe Tania, ea plecă la maică-sa fără să-şi ia lucrurile de iarnă – paltonul, căciula şi cizmele aproape noi.

Toți ceilalți, în afară de Serioja, erau foarte mulțumiți de plecarea Taniei – şi mama Taniei, şi soacra ei. Tania se convinse că nimeni n-are nevoie de ea, că e mai bine să trăiască singură, purtându-şi frumusețea inutilă, cum alții îşi poartă cocoaşa.

Serioja vru să se împace cu ea şi trecu de două ori pe la serviciul ei, la sfârşitul schimbului. Prima dată ea îl văzu şi o luă la fugă, a doua oară o urmări el, îi ceru iertare şi o rugă să se întoarcă acasă. Tania refuză dând din cap, fără să scoată o vorbă. Serioja era puțin băut şi, la sfârşitul discuției, o lovi peste față. Nu prea tare, dar îşi pierdu echilibrul, fiind cât pe ce să cadă.

Tania era foarte convinsă acum că frumusețea – complet inutilă – nu aduce fericirea, ba dimpotrivă. La vremea aceea se adunaseră o grămadă de argumente – chirurgul Juravski, bărbat nu prea tânăr, se îndrăgostise la nebunie de ea, soția lui venise înfuriată la secție, mai să se repeadă la ea cu pumnii. S-a dus la şeful secției, şi totul a luat sfârşit în momentul când au transferat-o pe Tania la policlinică.

Acolo se acomodă imediat cu noua muncă. Directoarea Evghenia Nikolaevna, suferind de coxartroză la ambele picioare, întocmai ca basetul, îşi ținea strâns în jurul ei tot personalul, iubitoare ca o cloşcă, după ce-l judeca pe fiecare în parte. Era înzestrată cu darul rar al compătimirii, se comporta ca o bunică puțin cam severă, dar peste măsură de îngăduitoare. Părea că-n firea ei minunată exista o doză de sminteală despre care ştia prea bine şi încerca mereu să şi-o înăbuşe. La început se arătă neîncrezătoare văzând cât de frumoasă era Tania, aşa după cum o tratau toți cei preajmă. Dar, când se învăță cu ea, descoperi ce-i ascundea purtarea – povara frumuseții – şi fu cuprinsă de compătimire.

Mai toate surorile medicale, femei în vârstă, potolite, familiste, erau mămoase cu Tania, făcând-o să se simtă bine înconjurată de halatele albe, şi se simți şi mai bine când Evghenia Nikolaevna o dădu pe mâna unei laborante în pragul pensiei, ca s-o învețe să examineze cu atenție lamelele cu picăturile de sânge, să numere leucocitele şi să determine protrombina…

Tania îşi făcea veacul în micul laborator, nu prea comunica direct cu bolnavii, doar de două ori pe săptămână le lua sânge din venă. Ştia s-o facă mai bine decât toți.

Aşa trecu un an, apoi următorul. Mama Taniei era tare îngrijorată: fata ei frumoasă

trecuse de douăzeci şi cinci de ani şi nu avea un pretendent, în afară de neisprăvitul de Serioja. Măcar să găsească pe unul, chiar şi fără măritiş. Dar nici pomeneală de aşa ceva. Din cauza condiţiilor vătămătoare din laboratorul de biochimie, ziua de muncă se termina devreme, la ora patru Tania era acasă, se ducea să doarmă, la şase se scula, făcea ordine în cameră, pregătea întotdeauna aceleaşi feluri de mâncare, borş şi chiftele, se aşeza la televizor sau pleca la cinema cu prietena ei Mnaţakanova. Mama, femeie singură, dar având mereu câte o aventură amoroasă, n-o încuraja deloc să trăiască singură cuc. Încercă să-i facă cunoştinţă ba cu şeful secţiei de la fabrica unde lucra, ba cu unul pe care-l cunoscuse în sud, în timpul concediului de odihnă, dar, din cine ştie ce motiv, nu-l folosise conform menirii lui. Tania se supără foc şi-i făcu morală:

— Troleibuzele sunt pline cu bărbaţi dintr-ăştia pe care mi-i vâri pe gât, pot să-mi aleg o duzină.

— Alege-ţi, ce mai stai, îi recomandă mama.

— La ce bun? întrebă ea cu răceală. Vor doar un lucru.

Mama se supără şi chiar se înfurie:

— Şi tu ce hram porţi, eşti specială? Tu nu vrei?

Tania o privi cu ochii de culoarea albăstrelei, apăraţi de genele frumoase ca din reclame, şi dădu încăpăţânată din cap:

— Nu vreau.

— Atunci stai acasă cu pisica!

Şi cuvintele mamei sunară ca o condamnare.

Iar Tania stătea în casă în compania pisicii.

„Pisica n-are nici o treabă cu frumuseţea, are nevoie de sufletul meu“, îşi zicea în gândul ei.

Începu să se îngraşe şi să-şi piardă culoarea rozalie a feţei. Se transformă dintr-o domnişoară zveltă într-o femeie tânără, încă atrăgătoare în ochii bărbaţilor: rămăsese subţirică în talie, i se măriseră sânii şi şoldurile, mâinile şi picioarele îi erau sprintene, ca de copil – fruct copt, dar de pomană…

Şi se tot îngrăşa, devenea din ce în ce mai palidă, arăta şi mai împlinită, mai înceată în mişcări, ca o Simone Signoret în vârstă.

Bărbaţii din troleibuz n-o mai agăţau ca înainte, şi, culmea, interesul lor tot mai potolit o amăra puţin: avea o vagă speranţă, aproape înmormântată, că va întâlni bărbatul care să nu ia în seamă învelişul frumos, să nu-i dorească trupul, ci s-o iubească pentru ea însăşi.

Taniei începură să i se dezvolte aptitudini altădată modeste. Fără să cunoască bazele profesiei, îi pătrunse cu mare încetineală tainele. Citea pe furiş cărţi de biochimie. E adevărat că a trebuit să repete un curs scurt predat la şcoala sanitară. Era cu siguranţă cea mai bună dintre cele patru laborante. Lucra încet, cu mişcări domoale, şi, cu toate acestea, le întrecea în rapiditate pe celelalte. Lua sânge cu mare dexteritate, devenise mare specialistă, o chemau şi-n alte secţii, la cazurile cu vene dificile.

Boris veni să i se ia sânge într-o luni, era primul pe listă. Înalt, frumos, în pulover, cu un baston în mâna dreaptă, intră şi rămase în dreptul uşii.

— Bună ziua, am venit să-mi luați sânge.

Privea drept în fața lui. La început Tania nu observă că era orb. Îl așeză pe scaun, îi ceru să-şi suflece mâneca. Acul intră uşor în vena subțire. Taniei îi reuşi de prima dată. Puse dedesubt eprubeta.

Boris zise uimit:

— Sunteți tare pricepută! Nu mi-au nimerit niciodată vena la prima înțepătură. Mi s-a spus că am vene dificile.

— Cum aşa? Venele sunt bune, numai că sunt subțiri.

El începu să râdă:

— Chiar aşa mi-au spus toți, că sunt dificile pentru că sunt subțiri…

— Ce să vă zic… La drept vorbind, e singura treabă pe care o fac bine, spuse Tania fără să ştie nici ea de ce.

— Nu-i puțin lucru, zise el întorcându-şi capul spre ea şi zâmbindu-i.

„Poate că zăreşte ceva“, îşi zise Tania. „Nu mi-o fi zâmbit doar fiindcă mi-a auzit vocea!“

Bărbatul îi întări imediat gândul:

— Aveți o voce frumoasă. Cu siguranță că vi s-a repetat asta de sute de ori, nu-i aşa?

Nu i se spusese niciodată. Îi vorbiseră despre ochii ei, despre față, păr, picioare…

— Nu mi s-a spus niciodată aşa ceva.

— Sunt lucruri pe care începi să le observi numai când orbeşti, îi zise zâmbindu-i iar.

Avea un zâmbet special, nesigur, interiorizat.

Eprubeta se umplu, Tania o aşeză în stativ, îi lipi tifonul pe rana micuță.

— Gata.

— Mulțumesc.

El se ridică de pe scaun, se întoarse cu fața spre uşă. Avea bastonul în mâna stângă, dreapta şi-o ținea în față, îndoită de la cot, ca pe un radar.

— Vă conduc până la scară, zise Tania.

Îl luă de braț. Îi simți sub pulover muşchii tari. Bărbatul îşi eliberă mâna, îi cuprinse brațul şi o conduse el. Merseră încet pe coridorul lung fără să scoată o vorbă.

— Scara, zise Tania.

El dădu din cap. Coborâră la parter.

— Mulțumesc că m-ați condus. A fost foarte plăcut… ați ajutat un invalid, zâmbi el strâmb.

— Analizele sunt gata joi. Să vă sun la telefon ca să vi le comunic?

— Nu face… Vin eu după rezultate.

Tania se uită în urma lui: avea pulover frumos, din străinătate, şi pantaloni ofițereşti, cu siguranță de la o uniformă militară.

El veni joi cu flori, nişte zambile cu tulpini groase şi miros puternic.

Orbului îi e greu să facă curte unei femei. Boris se descurcă însă destul de bine. Tania îi ieşi în întâmpinare. Nu păşind, ci alergând… Apropierea fu tumultuoasă.

Se întâmplă ca mama lui Boris, profesoară la o şcoală, să fie o femeie minunată. După ce băiatul îşi pierduse vederea şi, la scurt timp, rămase fără familie, Natalia Ivanovna se

pensionase ca să-l ajute pe Boris să se deprindă cu noua situație. Timp de patru ani Boris se învățase cu noua viață, își găsise de lucru – preda fizica la aceeași școală tehnică unde învățase Serioja, soțul Taniei.

Natalia Ivanovna o adora pe Tania. I-a povestit, desigur, lui Boris cât de frumoasă era femeia lui. Mâinile lui nu aveau sensibilitatea pe care o au orbii din naștere, dar era suficientă cât să simtă frumusețea trupului Taniei. Aveau o căsnicie fericită. După un an li se născu fiul, Boria. Când mergeau pe stradă, lumea se uita la ei cât erau de frumoși. Doar cineva foarte atent observa că bărbatul lat în spate era orb. Tania se îngrășă după nașterea băiatului, trupul ei nu mai trezea interesul bărbaților tineri. El aparținea soțului orb. La fel ca și frumusețea ei luminoasă și cuminte.

Mama Taniei nu se dumirea deloc: e bine că s-a măritat, dar de ce o atrag invalizii? Așa o frumusețe…

---

2. În sistemul de notare rusesc, nota cea mai mare este 5.

Finist Şoimanul

În 1945, Klava termină la optsprezece ani cursurile şcolii de Crucea Roşie şi se angajă ca soră medicală la spitalul TBC – acolo primea un spor la salariu. Chiar din prima zi se îndrăgosti de Filip Kononov, un bolnav din salonul 5, şi se mărită cu el când îl trimiseră să moară acasă. Dar medicii greşiseră, el avea să moară abia după doi ani şi jumătate.

Era un bărbat înalt, costeliv şi atât de frumos, încât Jenia, fetiţa de patru ani a vecinilor, îl va ţine minte toată viaţa ca pe un erou de basm – Finist Şoimanul, sau Andrei Ţintaşul, sau Ivan Ţarevici. Dar era om câinos, în ciuda slăbiciunii şi a cearcănelor mari de sub ochii înfundaţi în orbite. Avea douăzeci de ani, cavernele îi mâncaseră plămânii, medicii îi trataseră tuberculoza, dar, cu toată strădania lor, răutatea îl rodea şi mai tare, era pornit împotriva întregii lumi, împotriva tuturor celor care aveau să trăiască după ce el nu va mai fi. Cu cât plămânii i se făceau mai mici, cu atât mai tare spumega de mânia îndreptată mai ales împotriva Klavei, care se consola cu vorba înţeleaptă din popor, atât de necruţătoare: bate-mă, da’ iubeşte-mă.

Prima oară o altoi la ospăţul de la nuntă. În vreme ce prietenele ei înfulecau plăcintele fără să lase nimic în farfurie şi, înghiţind resturile de vinegretă, bârfeau cât de rău arăta lungana de mireasă cu ochelarii groşi, Klava, plină de vânătăi, bocea în camera vecinilor pe umărul mamei lui Jenia. Ca s-o liniştească, Jenia i-o aduse pe Luiza, o păpuşă franţuzească lipită, comoara nepreţuită de pe vremea bunicii. Mama Jeniei îi puse ceapă crudă pe vânătaia care înflorea văzând cu ochii – tot o metodă ciudată, izvorâtă din tezaurul înţelepciunii populare. Klava vărsă primele lacrimi bocindu-şi marea iubire, scuturându-şi părul subţire, ondulat permanent.

Maria Vasilievna, mama Klavei, intră şi ea în cameră plângând şi vociferând:

— Te-ai nenorocit, fato, te-ai nenorocit. Mai bine luai un beţiv decât un bătăuş ca ăsta…

Filip îşi iubea nevasta din toată inima lui câinoasă. În cei doi ani şi jumătate de căsnicie o bătu de moarte, fugărind-o cu răcnete înspăimântătoare pe coridorul locuinţei comune. Deşi nu vedea prea bine, Klava era sprintenă, şi cu picioarele ei lungi căuta să iasă pe scara de serviciu, iar el o ajungea din urmă sau, dacă nu reuşea s-o prindă, arunca după ea cu calapodul sau ciocanul de cizmărie. Şi striga repetând aceleaşi cuvinte:

— O să mor, şi tu o să trăieşti, căţea…

Era cizmar, în copilărie învăţase meseria de la tatăl său, câştigase câte ceva meşterind

în chițimia lor cu două treimi de fereastră. Camera mare, cu două ferestre, fusese împărțită în trei, cu despărțituri făcute rudimentar, şi-n fiecare odăiță locuia câte o familie.

Cât de puține încălțări erau la vremea aceea şi cât de des le reparau: Filip le repara şi pe ale străinilor, şi pe ale vecinilor, le punea flecuri, pingele, blacheuri…

Vaska, născut în primul an al căsniciei, era primul prunc pe care îl vedea Jenia în viața ei. Avea ochii albaştri ca ai tatălui, țipa strident, aşa cum scârțâie uşa, şi moştenise sănătatea lui şubredă.

Din camera strâmtă a Kononovilor răzbăteau mereu zgomote care îți zgâriau urechile: înjurăturile de mamă ale lui Filip însoțite de tuse violentă, urletele Klavei şi plânsetul copilului nevinovat. După un timp, Vaska reuşi să iasă pe coridorul întortocheat şi, până să învețe să meargă, se târî neobosit până în uşa bucătăriei. Când începu să meargă, nimeri în picioarele vecinei care ducea oala cu ciorbă de varză abia luată de pe foc. Se opări, şi-l internară la spitalul Filatovski – îl duseră acolo mama Jeniei împreună cu mama Klavei, Maria Vasilievna. În ziua aceea Klava era de gardă douăzeci şi patru de ore.

Coridorul era locul cel mai captivant din apartament – plin de dulapuri, etajere, vechituri din lemn şi metal, pe un perete atârna un ham, obiect neobişnuit într-o casă la oraş. Micuța Jenia nu avea voie să iasă pe coridor din pricina lui Filip: lui îi plăcea să scuipe resturile cenuşii de spută din plămâni exact în locurile folosite în comun, şi nu în borcanul anume destinat să-l folosească. Milioane de bacili Koch colcăiau în tot apartamentul, în pofida efortului comun al Klavei şi al mamei Jeniei de a-i distruge cu clorură de var.

Odată Klava acuză dureri de burtă, care o ținură o săptămână întreagă, şi la sfârşitul ei o duseră cu salvarea direct de la serviciu la spitalul Ekaterinski. Avea apendicită acută, şi o operară de urgență. Ieşi din spital după o săptămână, şi ziua aceea i se întipări în minte pentru toată viața. Filip îi trase o bătaie soră cu moartea, o lovi cu o bucată de lemn din stiva de lemne îngrămădită pe coridor, ea nemaiavând sprinteneala dinainte şi nici prezența de spirit să se ferească din calea lui. Totul se petrecu în camera lor, fiindcă toate sobele din locuință se aprindeau din camere, în afară de soba olandeză din camera mamei Jeniei, care se aprindea de afară.

În ziua aceea Filip îşi văzu nevasta pentru ultima oară în viață: Klavei i se deschiseră rănile, începură să-i supureze, i se declanşă septicemia, şi marele chirurg Alekseev, care nu era încă academician, ci doar un medic tânăr şi priceput, îi măcelări măruntaiele. O lună întreagă se zbătu între viață şi moarte, şi când se întoarse de la spital, Filip fusese deja îngropat: murise în absența ei.

Aşa după cum Vaska fusese primul nou-născut pe care îl vedea Jenia, tot aşa Filip era primul om mort din viața ei. Coşciugul fusese aşezat în bucătărie, încăperea cea mai spațioasă din apartament, acolo aveau loc nunțile, şedințele de bloc şi praznicele. Nimeni nu plânsese, iar pe Jenia o impresionase puternic faptul că Filip nu mai tuşea. Şi-n plus, că nu-i mai vedea ochii albaştri, ci numai genele mari ca acele, aruncând umbre sinilii pe chipul eroului din poveşti, Finist Şoimanul… Avea douăzeci şi trei de ani.

Munca de soră medicală nu mai era pe puterile Klavei, abia ieşită din spital, aşa că absolvise nişte cursuri de alimentație, se descurcase uşor cu materia predată, şi lucra acum la blocul alimentar al spitalului TBC. Fura din bucătărie unt şi bucăți de carne. Le aducea

acasă într-o mică sacoşă de pânză, ascunse vara sub fusta largă, şi iarna sub palton. Vaska, fiul ei tuberculos, avea nevoie să fie alimentat cu hrană consistentă. Şi Jenia se îmbolnăvi de tuberculoză, n-o dădură la şcoală, deşi împlinise şapte ani.

În apartamentul locuit în comun chiriaşii ştiau tot despre toți. Ştiau că văduva Klava fura unt. Mama Jeniei îi explică fetiței: Klava are voie să fure unt, noi nu. Jenia pricepu de îndată cum stau lucrurile cu teoria relativității. Mai ales când se întâmplă să pescuiască din ligheanul cu vase murdare lingurița de argint cu monogramă a bunicii ei şi îşi anunță triumfătoare mama:

— Uite lingurița noastră, am găsit-o în ligheanul Mariei Vasilievna!

Mama se uită la ea şi-i zise stăpânindu-se:

— Pune-o imediat de unde ai luat-o!

Jenia îi replică indignată:

— E lingurița noastră, nu vezi?

— Da, fu de acord mama, dar Maria Vasilievna s-a obişnuit cu ea, aşa că pune-o la loc de unde ai luat-o!

După patruzeci de ani, Jenia îl întâlni pe Vaska în oraşul Minsk. El se apropie de ea şi o întrebă:

— Mă recunoşti, Jenka?

Jenia îl recunoscu după paloarea dată de boala de plămâni. Semăna leit cu răposatul Filip, deşi ochii nu aveau aceeaşi culoare albastră intensă. Se apropia de cincizeci de ani, era doctor docent la Institutul Agricol şi trăise mai mult decât tatăl său. Klavdia Ivanovna Kononova, mama lui, se măritase cu un bulgar. O iubea şi n-o bătea. Şi Maria Vasilievna, bunica lui Vaska, era bine sănătoasă. Şi amesteca în ceai cu lingurița cu monogramă a bunicii Jeniei.

Scurtcircuit

Vladimir Petrovici trânti uşa liftului, şi-n clipa aceea se stinse lumina. Se făcu întuneric beznă, îl cuprinse groaza. Rămase locului, încercă să scape de spaima insuportabilă, dar ea nu-l ierta deloc. Îngrozit, merse pe pipăite spre uşa de ieşire din bloc. Mai bine zis, spre locul unde trebuia să fie aceasta. Merse cu mâinile lipite de perete, sprijinindu-şi tot corpul, până nimeri cu piciorul treapta scării. Se opri să-şi tragă sufletul. Inima îi bătea tare, dar nu-şi aminti de nitroglicerină. Coborî lipit de perete cele cinci trepte şi cu mâinile tremurânde găsi pe pipăite clanța. O apăsă, uşa făcu un zgomot surd, dar nu se deschise. Iar îl apucă spaima – imensă, irațională, spaima de întunericul nopții. Se împinse cu corpul în uşă până în momentul când se simți îmbrâncit: uşa se deschisese din afară. Apăru un dreptunghi de lumină – amurg palid de decembrie. O femeie trecu repede pe lângă el, mormăind ceva în legătură cu lumina electrică… Uşa se închise cu zgomot în urma lui, rămase sprijinit de ea, dar era deja afară, liber, la lumină…

Erau cele mai întunecoase zile din an, când îl cuprindea întotdeauna depresia, dar se hotărâse să iasă din casă de dragul lui Ivan Mstislavovici Kovarski. Fusese la el fiindcă îl rugase să înregistreze pe casetă discul lui preferat, şi caseta zăcuse la Vladimir Petrovici mai bine de o lună. Se simțea penibil că nu fusese în stare să ajungă la bătrân.

„Cât stres…“, se văită el, nu se ştie cui, şi simți că trebuie să bea urgent un păhărel de coniac, ca să-i revină cât de cât la normal ritmul vieții sale de om bolnav… Kovarski îi dădea ceva bani, îi dăduse întotdeauna. Bătrânul era orb, dar nu sărac: băiatul lui trăia în America, nu-l chema la el niciodată, dar îl ajuta băneşte.

După bezna din casa scărilor, lumina tulbure de afară aproape că-l orbi pe Vladimir Petrovici, dar când ochii i se obişnuiră, totul se transformă treptat într-o pâclă nesuferită, picioarele îi clefăiau în zloată, şi se gândi trist la drumul lung pe care trebuia să-l facă până acasă…

Femeia care îl scosese pe Vladimir Petrovici din întunericul Egiptului în întunericul moscovit obişnuit, crepuscular, era moldoveanca Angela. Stătea de cinci ani în capitală cu soțul, persoană neînsemnată, care îi obținuse totuşi viza de şedere la Moscova, şi cu Konstantin, băiețelul de un an şi jumătate, bolnav de toate bolile copilăriei apărute pe rând. Întunericul din casa scărilor n-o tulbură defel, găsi imediat uşa, dibui soneria care nu funcționa, cum era şi normal. Găsi pe pipăite cheia în geantă, dar nu se apucă să caute

gaura cheii pe întuneric, bătu cu pumnul în uşă. Rămas acasă cu băieţelul, soţul se trezi din somnul de după beţie şi-i deschise. Băieţelul dormea dus. Era copil cuminte, nu plângea când avea temperatură mare, nu făcea nazuri şi, cu toată fierbinţeala, dormea buştean. Sculat din somn, soţul mormăi ceva nedesluşit şi se prăvăli pe pat. Angela se gândi ce se gândi şi ieşi tiptil. Avea un prieten electrician, Rudik-armeanul, şi el venetic din Karabah. Om cumsecade. Locuia într-o cameră la subsol. Angela coborî scările de la mezanin şi ciocăni la uşă. Rudik dormea şi el. Îi deschise. Se bucură văzând-o. O îmbrăţişă cu dragoste. Flăcău frumos, tânăr. Are însă viză de flotant…

Când se stinse lumina, Şura se afla în mijlocul bucătăriei şi se gândea ce să pregătească, să prăjească cartofi sau să fiarbă terciul. Întunericul o împiedică să mai gândească. Aşteptă puţin, apoi găsi dibuind întrerupătorul, îl mişcă în sus şi în jos. Lumina nu se aprinse. Amândouă frigiderele, al ei şi al vecinilor, ale căror măruntaie electrice ghiorăiau zi şi noapte, tăceau acum. Amuţise până şi radioul, care până atunci cârâise încontinuu dincolo de perete. „Pană de curent, e clar“, îşi zise Şura.

Pipăi nesigură masa cu palma, găsi chibriturile. Ochiul de la plită se aprinse cu al doilea chibrit. Era veche, gazul venea când mai tare, când mai încet, floarea albastră începu să pâlpâie.

Şura cotrobăi sub masă până dădu de plasa cu cartofi. „Cum să-i curăţ pe întuneric, îi fierb în coajă, ce mai“, îşi zise hotărâtă. Apăsă din nou întrerupătorul. Ieşi orbecăind pe coridor, deschise uşa – pe scară era ceva mai multă lumină. „Dacă Milovanova a rămas în lift“, îi trecu prin minte. De douăzeci de ani şi mai bine, Milovanova era vecina ei de cameră din acelaşi apartament… I se puse un nod în gât.

Şura se întoarse în bucătărie. Îi veni în minte o idee năstruşnică. Frigiderele stăteau unul lângă altul, cumpărate în acelaşi an. Aceeaşi marcă, Saratov. Deschise frigiderul vecinei, mirosea a mâncare gătită. Milovanova gătea mult: pentru ea, pentru soţ, mai ducea cratiţe cu mâncare şi fiicei Ninka. Şura îi atrăsese mereu atenţia că ar trebui să plătească pentru trei persoane. Frigiderul era plin ochi cu cratiţe şi provizii de alimente: era clar că strânge conservele pentru fiul ei Dîmka, aflat la închisoare. Şura găsi pipăind o cratiţă mare, o scoase afară. Încercă cu degetul, un fel de terci. Şi-l linse – gustos. Boeuf Stroganoff – asta era. Micşoră flacăra, puse cratiţa pe ochiul mic şi, fără să aştepte să se încălzească bine, începu să scoată cu lingura câte o bucăţică. Ce mâncare savuroasă gătea Milovanova! Şurei nu-i reuşea niciodată. Dacă ar şti să gătească, n-ar lucra ca femeie de serviciu în secţie, ci în bucătărie.

Şura amestecă sosul cu lingura: mâncarea încălzită era şi mai gustoasă. Nu avea de ce să se grăbească. Cât timp nu-i lumină, Milovanova nu vine acasă, îi e frică de întuneric. „O să-i zic că am încurcat frigiderele pe bezna asta. Cratiţa mea arată exact la fel. Scuză-mă, o să-i zic, n-am mâncat din a mea, am încurcat…“

Luă sos în lingură, acolo unde era mai cald. Avea smântână, era gras, şi carnea – de vită. Ce i-o fi punând, de e aşa gustos? Naiba s-o ştie…

Şura mâncă tot, ba răzui şi fundul cratiţei. Era cam ars, ar trebui încălzit şi amestecat ca să se dezlipească. Şura puse cratiţa în chiuvetă – o spăl mai încolo. Plecă să se culce. Altceva ce să facă pe întuneric. Nu reuşi să adoarmă. Gândurile nu-i dădeau pace:

Milovanova o rugase demult să-i facă testament pe numele ei. Şura o avea însă pe nepoata Lenka, îi promisese să-i lase moştenire camera. Dar nu se grăbea. Avea îndoielile ei. Milovanova îi promisese: „Dacă mi-o laşi moştenire, o să te hrănesc până ai să mori. O să-ți port de grijă.“ Dar şi Lenka îşi luase angajamentul s-o îngrijească. Boeuf Stroganofful fusese grozav, ce să mai zică. O luă somnul, dar continuă să cântărească lucrurile: ar trebui totuşi să i-o las moştenire Milovanovei. Nepoată-mea Lenka habar n-are să gătească, atâta ştie, să-nfulece colţunaşi…

Miaghişev Boris Ivanovici stătea în cameră cu lumina stinsă, se uita la televizor. La început crezu că s-a stricat televizorul. Se ridică să aprindă lumina, dar nici vorbă de lumină. Tare se bucură văzând că televizorul nu păţise nimic. Locuia acolo de când se înfiinţase colonia, de treizeci şi cinci de ani. Locuința era a fabricii, şi el era al fabricii, lucrase toate viaţa la renumita fabrică de parfumuri, de la şaisprezece ani până la pensie. Maistru la banda rulantă. Lucra şi după ce ieşise la pensie. La început ambalarea se făcea cu mâna, nu exista nici măcar un transportor simplu, acum însă procesul de producție se perfecționase, dispăruse munca manuală, el regla şi repara benzile transportoare de la prima până la ultima, nimeni nu se pricepea s-o facă mai bine, să repare mecanismele vechi şi să se descurce cu cele noi, până şi cu cele străine.

E puțin lucru să vorbeşti despre ataşament sau respect pentru munca la banda rulantă în cazul lui Boris Ivanovici, pur şi simplu el socotea că transportorul e modelul standard de a-ți orândui viaţa cu chibzuială, de a ți-o regla înaintând în acelaşi ritm pe toată durata ei. Avusese o viaţă mutilată încă din copilărie: îi arestaseră tatăl înainte de război, nu şi-l mai amintea, mama îi murise când avea opt ani, fusese dus la casa de copii orfani, apoi intrase la şcoala de meserii şi, abia după ce fusese angajat la fabrică, viaţa lui o luase pe drum drept. Cu ajutorul benzii rulante. S-a dus la cursurile serale ale şcolii tehnice ca să-şi însuşească mecanismele complicate şi să-şi pună în ordine viaţa până în cele mai mici detalii tehnice. Ajunsese de multă vreme să creadă că ştie bine cum e construită: important era ca mecanismul să nu se oprească, să meargă uns în acelaşi ritm. Aşa trăia, ca o bandă rulantă: se scula, mânca de dimineaţă, se ducea la fabrică – nu mergea departe, cincisprezece minute, şi dacă venea vânt uşor din sud, nu simţea nici un miros, iar dacă vântul nu agita aerul, atunci mergea în atmosfera îmbibată de mirosul săpunului prost sau mângâiat de mirosul parfumului răspândit în tot raionul. Se întorcea acasă după terminarea schimbului, mânca şi se culca. De multă vreme nu mai lucra în schimbul de noapte. Înainta în viaţă în acelaşi ritm, aşa cum funcționează o bandă rulantă bine reglată.

Lipsa curentului electric însemna că mecanismul vieţii lui se dereglase şi trebuia urgent reparat, aşa că ieşi pe palier ca să verifice cutia cu siguranțe. Era întuneric în casa scărilor, hiba nu era însă la cutia cu siguranțe. Reuşi să sune pe întuneric la administrație, dar nu-i răspunse nimeni. Nu se lăsă pe tânjală, se îmbrăcă într-o clipă şi ieşi să rezolve el problema. Mai întâi coborî la subsol, la electricianul Rudik. Ciocăni cu putere în uşă. Nu o dată, nu de două ori. Nu-i deschise nimeni. Boris Ivanovici plecă hotărât la administrație…

La ora cinci fix, Galina Andreevna îşi conduse afară soțul, pe fiica lor, Anecika, şi pe

căţeaua Lotta, din rasa Terra Nova – urmau să facă o plimbare lungă. Se întorceau la şapte şi jumătate, aşa că-i rămânea timp de la cinci la şapte să lucreze la referat. De la şapte la şapte şi jumătate trebuia să se pregătească pentru întoarcerea lor.

Sosise în ajun de la Novosibirsk, făcuse un control audit la o filială locală a companiei. I se plăteau bani buni – de dragul lor, când fuseseră la ananghie, părăsise Steklovka, avanpostul matematicii în Rusia, nu-şi terminase doctoratul şi, urmând nişte cursuri de două luni şi citind trei cărţi, învăţase să facă verificări audit ca să-şi întreţină familia. Aproape că uitase de disertaţia susţinută cu brio, performanţă strălucită pentru o femeie. Viktor continua să predea matematica la institut, conducea lucrări de doctorat, dădea meditaţii, nu abandonase ştiinţa, dar se aranjase în aşa fel, încât să petreacă mai mult timp acasă.

Galina Andreevna stătea în faţa calculatorului şi se uita la coloanele de cifre şi litere, încercând să priceapă cum fură banii slăbănogul de Trunov, o acriturâ. Ea ştia toate trucurile jocului, dar acum era vorba despre o nouă şmecherie, probabil necomplicată, pe care nu reuşea până una-alta s-o ghicească. Mai avea puţin până să termine referatul, dar nu descifrase încă enigma. Era mereu grăbită, îi dădea zor să intre în ritmul necruţător al vieţii.

Aproape de şapte trebuia să termine lucrul, să pregătească masa de seară, să răzuie morcovii pentru Anecika, să stoarcă fructele pentru suc, să ţină la cald chefirul, să termine cu masa de seară la opt, să-i facă masaj fetiţei, s-o spele, s-o culce, apoi să calce rufăria, să pregătească micul-dejun pentru dimineaţa următoare, să se ducă la culcare la zece şi jumătate, fiindcă a doua zi se sculau la şase, ca s-o pregătească pe Anecika pentru plimbare, să-i dea să mănânce, s-o ducă la mama şi să apuce să ajungă la timp la serviciu. Da, trebuie să-i amintesc lui Viktor să lipească la baie placa de faianţă spartă de sub chiuvetă… Mâine e rândul lui s-o ia pe Anecika de la mama, asta înseamnă că nu mă întorc acasă cu maşina, ci cu mai multe mijloace de transport în comun. Până la urmă va trebui să cumpărăm o a doua maşină, pierdem o groază de timp mergând cu mai multe… M-au furat gândurile, nu trebuie.

Totuşi – cu grabă, fără grabă – Galina nu reuşi să-i dea de capăt micului truc ascuns în hârtii. Bineînţeles că putea să predea referatul şi-n forma asta. Oricum, nimeni, în afară de ea, n-o să observe, chiar o interesa ce vor spune. Se uită la calculator – ora şase şi jumătate. Îşi scoase ochelarii. Închise ochii. Îşi apăsă uşor pleoapele cu degetele şi le ţinu aşa un timp. Când îi deschise – întuneric. Ecranul se stinsese – bateria se descărcase încă de ieri din avion. Se făcu linişte, diferită de liniştea obişnuită, plină de micile zgomote ale electrocasnicelor. Linişte adâncă. Au întrerupt curentul. Asta mai lipsea…

Lumânările sunt pe undeva. Nu, le-am dus pe toate la casa de vacanţă. N-am cum să calc, să spăl, să pregătesc… Galina Andreevna îşi stăpâni neliniştea: nu trăise niciodată o asemenea clipă în care să nu poată face nimic. Să fie forţată să lenevească în întunericul de culoarea cenuşii, singură cuc… O năpădiră gândurile.

Trecuseră douăzeci şi doi de ani de când se întâmplase nenorocirea: erau amândoi frumoşi, voinici, sportivi, răsfăţaţi de soartă, nu trebuia să li se întâmple una ca asta. Aşteptau să li se nască un băiat la fel ca ei, ba chiar mai reuşit – poate mai talentat, mai ceva decât ei în toate privinţele, erau pregătiţi să se laude cu băieţelul, să fie părinţi-model,

să-i invidieze toți, cum se întâmplă întotdeauna… Dar li s-a născut o fetiță. Ca o crenguță uscată. Chircită în pântecele mamei.

„Nu va trăi“ – au spus medicii.

„O scoatem noi la capăt“ – au spus părinții.

Au luat după o lună copilaşul de la maternitate, unde a trăit, n-a murit. S-au apucat să crească ghemotocul, să pună pe picioare ființa insuficient dezvoltată din naştere. Zi şi noapte i-au picurat cu pipeta lapte decantat printr-un tub de cauciuc vârât între buzele strânse, vineții. Nu putea suge, dar avea reflex de înghițire.

Au primit lovitura sorții uniți într-un singur tot. De nedespărțit. Ca să trăiască fetița în lumea asta, o scoteau din ghearele morții clipă de clipă. Ea murea, ei trăgeau de ea să reziste. Au apelat la ştiință: au citit cărți, au început cu manuale de medicină generală, au trecut apoi la literatura de specialitate. Mintea lor destupată nu le-a făcut figura: au devenit medici pentru un singur pacient. I-au pus diagnosticul, semăna cu concluziile doctorilor, cărora le-au arătat copilul în al doilea an de viață: afectare gravă a întregului sistem piramidal – de la circumvoluțiunile cortexului frontal până la celulele măduvei spinării. Pronostic – zero. Medicii tac. Părinții par să fi înțeles, dar ochii cenuşii ai lui Viktor şi ochii albaştri ai Galinei exprimă înverşunare: o să punem copilul pe picioare.

Doctorii sunt neputincioşi. După zece ani, Anecika e în viață, creşte, nu se ridică în picioare, mâinile îi sunt ca încătuşate. Nu vorbeşte. Scoate nişte sunete scrâşnite. Priveşte lumea cu ochi goi, piezişi. Masaj, nămol, injecții. Nu poate înghiți pastilele. Ei doi le fac pe toate. Fără să-i implice pe alții. Îi ajută doar Antonina Vasilievna, mama Galinei: i-o lasă pe Anecika ba trei ore, ba şase. Au trecut încă zece ani. Fata se uită la poze. Plânge. I se vede în ochi suferința. O scutură spasmele. Crenguța noastră uscată.

Au uitat pentru ce luptă: nu ca s-o pună pe picioare, ci ca s-o țină în viață, care atârnă de un fir de păr. De ce? N-au un răspuns… În numele ideii că trebuie să învingă.

Au făcut singuri schița primului cărucior, l-au comandat la uzina de armament. Anecika a învățat să lovească cele două brațe mari cu coatele. Se bucură. Merge pe coridor de la un perete la altul. Tatăl saltă căruciorul, altfel n-are cum, şi-l întoarce în direcția opusă…

În apartament e linişte, întunericul nu e negru ca funinginea, are culoarea cenuşii. Ferestrele au culoarea asfaltului. Da, da, asfalt… Care referat? La ce bun? La ce bun cina? Dar sucul de morcovi? Convulsii, mişcări dezordonate… Asta nu-i viață. Curentul e întrerupt, nu e lumină. Galina Andreevna nu se mai mai frământă, mintea i se limpezeşte: viața e întuneric. Marea beznă. Să fug! Unde? Se apropie de fereastră, vede o față în sticla întunecată. Două fețe. E un efect optic, îl ştie: fereastra e dublă. Etajul trei. Nu, mai jos. Bezna o urmăreşte, năvăleşte. Piei! Piei! Întunericul din casă e viu, se mişcă, are umbre, se-ngroaşă, se-nvolburează. În schimb, bezna e de nepătruns, te duce la disperare. Atinge speteaza fotoliului cu mâna.

Se aşază. Din stradă, o pată de lumină cade pe ecran. Alunecă, dispare. Bezna e mai apăsătoare decât moartea. Pătrunde în piept odată cu aerul. Galina se ridică, pipăie cu mâna nesigură peretele, găseşte întrerupătorul. Aprinde-te! Țăcăne sec, e mort. Beznă. Unde să fugă de ea… Iese pe coridor. Deschide dulapul din perete. Acolo nu e beznă, e doar întuneric. Întuneric şi atât. Bara cu umeraşe. Urcă pe raftul de încălțăminte. Îşi face

loc înăuntru, dând la o parte hainele cu capul. Trebuie să închidă uşa, să scape de grozăvia de afară. O trage – e aproape închisă. Scoate cureaua de la pantaloni. O îndoaie, îi face un nod. Îşi vâră capul în inelul de piele. Agaţă de bară ştreangul, potrivindu-l cum trebuie. Mai repede, mai repede. Se lasă în genunchi.

Durează mult până să se deschidă la administraţie. Lumina arde, se vede prin ferestruică, şi Boris Ivanovici continuă să bată până aude mişcare înăuntru. Uşa se crapă, apare un cap ciufulit.

— Ruşine să-ţi fie, Kirill! Bat, şi tu nimic! Nu-i lumină la scara doi! S-a tăiat curentul pe toată scara! Anunţă avaria!

— De ce eu, Boris Ivanîci? Sună matale! zice mirat Kirill, de parcă îi ceruse să facă balet.

— Eşti de serviciu! Cum să sun pe întuneric? Avaria nu-i la telefonul meu.

— Du-te la Rudik, trebuie să fie acasă, îl sfătuieşte Kirill.

Cu tot calmul lui, de data asta Boris Ivanovici ia foc:

— Staţi aici şi nu faceţi nimic, trântorilor, sugeţi vodcă, atât ştiţi! Du-te de-l caută pe Rudik, sau anunţă avaria! Toată scara e în beznă, şi voi ardeţi gazul de pomană.

— Bine, fie, Boris Ivanîci! Ce te-a apucat aşa, deodată, să ţipi? Chemăm, se-nţelege – şi capul lăţos dispare.

Boris Ivanovici rămâne descumpănit în faţa uşii închise, gândindu-se dacă să nu sune chiar el: prostovanul ăsta nepieptănat nu-i inspiră încredere.

Ivan Mstislavovici încuie uşa şi se întoarse în camera cea mai spaţioasă din cele două. Era singurul de la scara doi care ocupa un apartament cu două camere. La etajul patru. Trecuseră optsprezece ani de când îi plecase fiul, cincisprezece de când îi murise soţia, zece de când orbise definitiv. Se obişnuise să trăiască fără lumină, doar cu muzică. Acum se grăbea să asculte la magnetofon muzica pe care o ascultase în 1959, în sala de concert, apoi mulţi ani la rând pe disc, până ce discul se uzase într-atât, încât îi fusese imposibil să mai desluşească ceva. Încetini însă pasul, întârziind înadins şi savurând dinainte momentul întâlnirii cu muzica, deşi avea bine întipărite în minte toate frazele, toate notele, toate meandrele redate de bătrâna nepieptănată, scundă, în rochia străvezie de atâta purtat, prin care se zărea maioul albastru, şi cu tenişii având şnururile desfăcute.

Ivan Mstislavovici turnă apă din carafă, atingându-i gâtul de paharul murdar. Ana Nikolaevna, femeia care îngrijea de casă, îmbătrânise şi ea, o scotea greu la capăt cu treburile gospodăriei, nu prea vedea şi făcea curăţenie ca vai de lume, aşa că nu avea cine să observe că paharul era murdar. El bău o înghiţitură şi puse paharul la locul lui: avea mişcări precise, şi le controla ca să nu se enerveze căutând lucrurile împrăştiate peste tot. Se aşeză în fotoliu. În stânga e măsuţa cu magnetofonul. Alături e caseta nouă adusă de Vladimir Petrovici, refuzase s-o asculte împreună, se grăbea întotdeauna să ajungă acasă, nu-i plăcea întunericul. E încă tânăr, săracul, cincizeci de ani, atât, şi cu nervii la pământ. De altfel, e meloman – ce mai încoace şi-ncolo, fiinţă sensibilă…

Ivan Mstislavici puse caseta. Întârzie o clipă să-i dea drumul. Apăsă butonul. Magnetofonul era mort, îl trecu pe baterie… Sonata 29 de Beethoven, capodopera lui

inegalabilă, o cânta Maria Veniaminovna Iudina, şi ea interpretă inegalabilă… Dialog fără grai al sufletului cu Dumnezeu.

Allegro. Ah… Doamne… Hammerklavier… O sută de ani se încontraseră, proştii… Spusese Beethoven simplu, pe nemţeşte, exact ce spuneau şi italienii la vremea aceea. Muzică pentru pian. Da, de acord, era victoria geniului german asupra splendorii italiene, asupra uşurinţei fermecătoare cu care ciripeau italienii. Beethoven însuşi n-ar fi interpretat aşa. Şi instrumentele erau imperfecte. Sunau încet, înăbuşit. Muzica însoţea prânzul. Garnitură la friptură şi la peşte…

Cap mare cu părul vâlvoi pe gâtul scurt. Chiar că Iudina semăna cu Beethoven. Energică, demnă de veneraţie, ţicnită… Cum cântă… Ca nimeni altcineva… Sonata 29 nu e pe puterile oricui, puţini o cântă. Uite aici…

Ivan Mstislavici plângea întotdeauna la aceleaşi pasaje. Uite aici. Şi aici. Nu se putu abţine. Ochi buni numai pentru lacrimi, îşi zise ştergându-şi obrazul… Vladimir Petrovici mi-a făcut bucuria. Trebuie să-l sun mai târziu, să-i mulţumesc. Ca elev n-a fost cine ştie ce, nu se pricepea la literatură, dar îl întâlneam la conservator numai la concertele bune. Probabil că-l duceau părinţii. Ne-am împrietenit după ce Volodia a terminat şcoala. Ne întâlneam la conservator… Om de nădejde. Devotat şi muzicii, şi bătrânului profesor…

Scherzo, scherzo! Ce claritate, ce limpezime a gândului, a emoţiei. Sărmanul Ludwig! Poate că aude din ceruri cum îl aduce Maria Veniaminovna pe pământ. Şi lumina cerească răzbate. Nu e lumina dimineţii şi nici a serii. De aceea se şi spune, pesemne, „lumină neînserată“[3]… Totul capătă forţă, creşte, îşi arată tăria, sunetele sunt repetate şi prelungi, se simte ecoul lor. Lui Richter nu-i reuşea… Şi forţă, şi duioşie… Bătrânul îşi şterse iar lacrima.

Uite. Partea a treia. Adagio… apassionato e con molto sentimento. E pur şi simplu insuportabil. Care tragedii omeneşti? Totul se deschide, se luminează, se limpezeşte. Lumină, nimic altceva. Numai lumină. Jocul luminii. Jocul îngerilor. Îţi mulţumesc, Doamne, că sunt orb. Puteam să fiu surd… Nu sunt Beethoven, n-aş fi simţit muzica aşa cum o simţea el… Remarcabilă bătrâna. Excepţională…

O ştia de multă vreme, o vedea ca prin ceaţă. Învăţa la gimnaziu, în aceeaşi clasă cu mătuşa lui, Valentina. Era nesuferită. Fetiţele râdeau de ea. Când au mai crescut, au văzut că e foarte talentată. Cânta la seratele şcolii şi uita să se oprească. Aproape că o ridicau cu forţa de pe scaun. Ciudată a fost întotdeauna, din fragedă copilărie. O sfântă…

Uite şi Fuga… Muzică nepământeană… E o înregistrare din 1952. De unde am scos-o că e din 1959? Richter a făcut-o harcea-parcea. Nimeni n-o poate cânta. A cântat la înmormântarea Iudinei, dar nu Sonata 29. Imposibil de cântat, numai ea reuşea, imposibil…

Nu-şi mai şterse lacrimile, îi curgeau în voie pe obrajii năpădiţi de ţepi. Arăta jalnic, nu se îngrijea deloc, era murdar, îmbrăcat cu o bluză pătată de mâncare, cu faţa căzută şi gura strânsă pungă – proteza i se spărsese de mult, trebuia mers departe ca s-o dreagă la un atelier, iar ca să-şi pună dinţi noi era o întreagă tevatură, şi cu cine să se ducă la policlinică? Ana Nikolaevna abia merge… Câtă fericire! Ce lumină orbitoare!

Sonata dură exact treizeci şi opt de minute. Când se termină, se aprinse lumina. Ivan Mstislavici nu avea cum să observe.

Angela ieşi de la Rudik. El umblă cu şurubelnița la tabloul electric, şi lumina se aprinse pe toată scara.

Uriaşa Lotta stătea fericită în fața intrării, alergase mult, se tăvălise în zăpadă, şi acum păzea căruciorul gol. Stăpânul o dusese sus pe Anecika, dar întârzia, nu se ştie de ce, să se întoarcă după cărucior. Cățeii din rasa Terra Nova sunt devotați stăpânilor, şi Lotta continua să stea smirnă lângă cărucior. Fulgii mari cădeau pe blana deasă, şi părea că se luminează de ziuă din cauza zăpezii, şi-n casă ardea iarăşi lumina.

---

3. Aluzie la titlul unei cărți a teologului şi filozofului rus Serghei Bulgakov.

TAINA SÂNGELUI

Stabilirea paternităţii

Întrucât ştiinţa nu stătea pe loc, ci se mişca înainte, ba putea s-o ia şi într-o parte, dar cu o viteză îngrozitoare, acum douăzeci de ani, soţii roşi de îndoieli insistau să se facă analiza sângelui, care să confirme sau să infirme paternitatea. La vremea aceea, ştiinţa şchiopăta, era înapoiată, nu furniza certitudini, tot ce putea era să infirme paternitatea în unele cazuri. Adică venea soţul bănuitor, făcea analiza sângelui, o silea pe nevastă-sa, presupus necredincioasă, să şi-o facă şi ea, să i-o facă şi copilului nevinovat. I se comunica rezultatul, care atesta că nu poate fi în nici un caz tatăl copilului. Şi cu asta basta. Dar erau multe cazuri în care nu se putea afirma nici aşa, nici altminteri… Ştiinţa nu avea cum să ştie dacă trebuia plătită pensie alimentară după divorţ, şi apoi soţului nu-i surâdea defel să-i plătească fostei neveste mincinoase şi copilului douăzeci şi cinci la sută din salariul câştigat cu sudoarea frunţii, mai ales că nu el era tatăl, şi-n general, nu se ştia cine anume…

Altfel stau lucrurile acum. Genetica! Rezolvă problema cât ai zice peşte: analiza ADN-ului părinţilor, al copilului, poate chiar al bunicilor, şi răspunsul e clar ca doi ori doi fac patru: bărbatul e bun de plată! E adevărat că ştiinţa nu poate preciza dacă soţia şi-a înşelat sau nu bărbatul, când anume şi de câte ori. Cu timpul se va rezolva şi asta: se progresează cu paşi uriaşi. Până atunci, se îngroaşă rândurile celor care nu plătesc pensia alimentară, al celor care renunţă s-o plătească, al celor care fug de răspundere, deşi în marea lor majoritate sunt oameni cu principii: nu le e milă de banii daţi pentru copilul care nu-i al lor, ci simţul dreptăţii, doar el, îi mână să se împotrivească femeilor care le nesocotesc drepturile…

Din când în când întâlneşti şi bărbaţi fără principii dintr-astea, cum e, de exemplu, vecinul Leonea: mic de statură, îndesat, chel, zâmbăreţ, ochelarist. Nici măcar nu poţi spune că e un intelectual, n-a ieşit din el un adevărat intelectual: nici familia nu e cine ştie ce, n-are nici studiile superioare terminate. Deşi merge cu servietă-diplomat la serviciu. Căsătorit cu o frumuseţe de femeie: înaltă, cu sânii mari, cât pe ce s-o ajungă pe Sofia Loren, ceva în genul ăsta. Inga îi e numele.

S-au căsătorit imediat după terminarea şcolii. Erau colegi de clasă, locuiau în acelaşi cartier, se împrieteniseră din clasa a cincea. La paisprezece ani, Inga avea curtezani, bărbaţi în toată firea, treaba asta îi irita pe profesori: părinţii erau chemaţi la şedinţă pentru purtarea urâtă a fiicei maturizate înainte de vreme. De fapt, purtarea ei nu era urâtă, ci pur

şi simplu diferită. Învăța acceptabil, n-o pasiona munca obştească, pleca seara la întâlnire şi se întorcea nu foarte târziu, la ora convenită cu părinții.

Căsătoria ei a fost un şoc pentru toți: ce găsise la Leonea? A născut copilul la patru luni după nuntă, fapt care explica într-o oarecare măsură căsătoria ridicolă. Suspiciuni, aluzii – Leonea tăcea şi zâmbea. „E prost de-a binelea“, a decis lumea.

În zilele libere, Leonea ducea micuțul la plimbare cu căruciorul, stătea cu el la nisipar, îl dădea în leagăn. În restul timpului mama ei avea grijă de copil. Apoi Inga dispăru, dar nu pentru mult timp. După ce apăru, se despărți de Leonea şi plecă la noul soț. Igoruşka rămase la mama ei, şi Leonea se mută la părinții lui, dar se ocupa de copil aşa cum o făcea şi înainte. Mama lui rămânea şi ea destul de des cu nepotul, deşi n-o avea la inimă pe Inga.

Ea nu-şi neglija copilul, venea o dată pe lună şi rămânea două zile: nu mai locuia la Moscova, ci în regiunea Kaliningrad, unde soțul ei slujea în marina militară. Pe urmă apăru însărcinată, rămase la maică-sa două săptămâni şi născu fetița la o maternitate din Moscova – în timpul ăsta soțul continuă să slujească în marina militară, şi Leonea alergă la maternitate să ducă pachete cu mâncare şi rufe şi o aduse pe Inga acasă. Inga mai stătu două săptămâni la Moscova şi plecă la Kaliningrad împreună cu fetița nou-născută.

După doi ani se întoarse definitiv la Moscova cu fetița – se despărțise de marinar. Lumea era interesată să ştie mai multe amănunte, dar nici mama, nici Inga nu suflară un cuvânt… Leonea alergă la ele în fiecare seară, apoi se mută cu totul la Inga. Se nimeri să fie o familie frumoasă: băiatul şi fetița – o mândrețe de copii. Trăiră împreună doi ani, apoi veni iar nenorocirea. Inga întâlni adevărata iubire. De data asta părea să fie lucru temeinic, asupra căruia nu se mai putea reveni: Inga plecă împreună cu copiii departe, departe…

Leonea se mută din nou la părinți, dar trecea des pe la soacră-sa, care ținea la el. Cocea plăcinte, aducea vodcă la masă, deşi, după regula îndeobşte admisă, el era om cumpătat: un păhărel, două, atât.

Îi muri pe neaşteptate mama, nu era prea bătrână, dar moartea ei îl apropie şi mai mult de soacră, care-l îndemna să se însoare, încerca în fel şi chip să-l convingă.

Umblă Leonea câțiva ani fără să-şi găsească liniştea, apoi se însură cu Katia, o colegă de birou, nu foarte tânără, nu foarte frumoasă, mică de statură, cu părul gras, dar energică, spre deosebire de Leonea – pe scurt, o femeie pe puterile şi pe punga lui.

Soția se mută la el în apartament şi născu o fetiță. Lenocika. Leonea o plimba cu căruciorul sâmbăta şi duminica, o ducea la nisipar, o dădea în leagăn. Trecea uneori pe la fosta soacră – în amintirea timpului trecut, să mai stea de vorbă puțin despre Inga. Adică nu-i venea să întrebe nimic, oricum, ea deschidea vorba şi se apuca să-i povestească.

Şi despre Inga, şi despre soțul ei, director la o uzină din Samarkand. Trăia Inga pe picior mare, mama o vizita şi era încântată de palatele şi covoarele lui Said, noul soț. Şi mai ales de fiul lor. Frumuşel copil.

Era ceva despre care soacra nu aducea vorba: Inga şi Said nu erau căsătoriți oficial, Said nu-i făcuse cunoştință cu părinții săi, se complăcea frumoasa Inga în situația de concubină. Pe urmă – adică după patru ani – ea se întoarse acasă cu cei doi copii mărişori şi cu încă unul nou. Cel mic era frumos ca orientalii. Chiar în prima seară, Inga îl chemă pe Leonea, discută ceva cu el vreme îndelungată, el se întoarse noaptea târziu la soție,

discută ceva cu ea vreme îndelungată, şi în chip ciudat, viaţa lor o luă pe alt făgaş.

Faptele erau următoarele: Leonea divorţă de soţia legitimă şi se recăsători cu Inga. Băiatul cel mic, frumuşelul oriental, dispăru într-o direcţie necunoscută, ca să nu ştie nimeni de el. În paranteză fie spus, dispăruse la mătuşa Ingăi, femeie singură, care locuia în oraşul Bologoe, nu chiar în oraş, ci într-o suburbie a lui, într-o casă de lemn, proprietatea ei, aflată la jumătatea drumului dintre Moscova şi Leningrad.

În timp ce totul se petrecea în tăcere, ascuns de ochii lumii, adică de vecinii din cartier, Inga fu bătută până îşi pierdu cunoştinţa, îi sparseră nasul, îi rupseră mâna şi o coastă. Zăcu în spital, apoi fu externată. Said, fostul soţ-nesoţ, pusese la cale pedepsirea ei, fiindcă, în concepţia lui, nu se cădea să facă una ca asta, să plece pe ascuns cu tot cu copilul. O bătuseră măr şi promiseseră că vor veni în fiecare lună s-o bată, până ce le va da copilaşul. A doua oară veniră nu peste o lună, cum promiseseră, ci peste trei. O pedepsiră cu vârf şi îndesat, punând mult suflet – iar se trezi la spital biata Inga. Şi iar o ameninţară: n-o să te omorâm, dar o să te pedepsim până când ne vei da copilul.

Între timp Leonea îl înfie, îi schimbară numele din Ahmat în Alioşa. Se schimbă, bineînţeles, şi numele de fată al mamei naturale. Inga îi scrise fostului amant că s-a măritat, că au înfiat copilul, şi că poate s-o omoare dacă vrea, dar pe băiat nu-l va vedea niciodată. Şi plecară toţi în păr la Bologoe, la micuţul Alioşa, ca să se reunească toată familia.

Bandiţii din Samarkand veniră iar, dar n-o găsiră pe Inga şi se lăsară păgubaşi. Said se căsătorise între timp, o luase pe nepoata unui uzbec, mare ştab, şi soţia tinerică îi născuse urgent un băieţel, aşa că el uitase de primul lui născut.

Norocul dădu peste Leonea la Bologoe: avea studiile economice aproape terminate, acolo se puneau pe picioare mici afaceri, toţi voiau să se îmbogăţească peste noapte, unora chiar le mergea bine. Toţi trăgeau de Leonea să-l angajeze, să-i înveţe să-şi deschidă firme, firmuleţe, societăţi de toate felurile, aveau de gând să facă bani cât ai bate din palme, şi el ştia câte ceva cu care ei nu erau încă deprinşi, aşa că reuşea să câştige bani frumoşi. Trimitea lunar banii cuveniţi celei de a doua soţii de care divorţase, pentru copilul lor, deşi suma nu reprezenta chiar douăzeci şi cinci la sută, ci mai puţin. Oricum era o sumă bunicică…

Renovară casa mătuşii, îi adăugară într-o parte două camere şi o terasă mare. Copiii îl asaltau pe Leonea când venea de la serviciu, trăgeau de el să se joace împreună. Deşi mai mare, fetiţa marinarului, Lenocika, cu acelaşi nume ca al fetiţei lui legitime, îl ruga insistent s-o legene, şi el o legăna pe picioare sprijinindu-şi tălpile de băncuţă, ea îşi dădea ochii peste cap de plăcere. Micul Alioşka îl iubea atât de mult, încât se ducea la culcare numai când Leonea venea de la muncă şi-l săruta. Când cei mici se duceau la culcare, se aşeza Igor lângă el – să pălăvrăgească cu tatăl lui.

După un timp, Inga se sătură să stea acasă cu copiii, îşi chemă mătuşa şi mama, îi lăsă grămadă pe capul lor şi plecă să lucreze ca secretară la primăria din oraş. Funcţionarele o urau, bărbaţii se zgâiau la ea, şi şeful lor, nu prea tânăr, cam sărac cu duhul, fost funcţionar la partid, acum lucrător în administraţie, se uita la ea cam nedumerit la început: femeia îşi făcea treaba mai bine decât toţi, vicleană ca şarpele, pricepea repede despre ce e

vorba, avea talentul să ştie exact pe cine să lase să intre la el şi pe cine să nu lase… Nu ajunsese la o concluzie în privinţa înfăţişării ei: buzată, năsoasă, părul hălăciugă, nearanjat, dar ceva îl atrăgea la femeia asta. Picioarele şi le ţinea strâns, când mergea, genunchii micuţi se atingeau unul de altul…

Şeful era un bărbat la locul lui, nu avea trecute pe răboj nici un fel de aventuri amoroase, munca la stat era lucrul cel mai de preţ pentru el. Dar o privi ce-o privi pe Inga şi se îndrăgosti de ea cumva fără voia lui. Nu se simţea în largul lui din pricina asta. Ingăi îi plăceau tocmai dezorientarea şi stângăcia şefului, făcu puţin spectacol în faţa „cizmei siberiene“, cum i-l descria lui Leonea, şi dorinţa puternică apăru pe nepusă masă. Nu era de glumit. Zăgazul se rupse şi-i luă apa pe amândoi. Starea în care se afla şeful, ivită pe neaşteptate, se numea iubire pătimaşă. Evenimentul era nou-nouţ, unic, chiar primul s-ar putea spune, fiindcă nu-şi amintea deloc să fi avut asemenea sentimente pentru soţia lui când se însurase. Or fi existat ele? Trecuseră de atunci treizeci de ani: se însurase imediat după armată cu cea mai frumoasă fată din sat, apoi s-au dus împreună să se instruiască la şcoala de partid, au pornit de jos şi au ajuns în vârf. Pe toate le-au trăit împreună, asta a fost iubirea lor. Li s-a născut un băiat. Acum e om în toată firea, s-a aranjat să stea la Moscova.

Şi Inga prinse aripi: aşa ceva nu i se mai întâmplase! Mare bărbat, mare în toate privinţele, nu un neica nimeni!

Bărbaţi avusese ea mulţi, toţi cu defecte: cel căruia îi născuse primul copil era bărbat neprihănit, ticălosul, marinarul era bărbat bine, dar prost ca noaptea, Said, bărbat frumos, era totuşi un oriental, judeca altfel lucrurile, perfid cât cuprinde…

Leonea e bărbat de aur, aur curat, desigur, dar şters la înfăţişare, cu un început de chelie şi nişte mâini albe, scurte, şi cum mănâncă, mestecă încet, plimbând mâncarea în gură – toate astea îţi fac silă…

Relaţia lor era una normală, adică aşa cum trebuie să fie, în asta consta secretul legăturii ei cu Leonea, care îşi făcea treaba de bărbat în mod minuţios, corect, temeinic. Şi cu multă dragoste… Dar tocmai ăsta era necazul, că de fiecare dată când Inga se întorcea la el, însemna doar un singur lucru: se întorcea fiindcă avusese iar ghinion în dragoste, un nou eşec, o nouă bătaie de cap…

Ca să nu mai lungim vorba, idila de la serviciu dintre Inga şi şeful ei atinsese apogeul, inima le bătea cu putere de fericire, de bucuria intimităţii din fiecare zi, de disperare, ştiind bine amândoi că relaţia nu poate dura, că n-au cum să spulbere rânduiala lumii. Şi fiecare întâlnire de taină pentru care îşi făceau timp trebuia să fie ultima, dacă ar fi stat să judece drept. Dar după ultima urma încă una, şi încă una…

Inga rămase însărcinată şi se liniştì: parcă se întâmplase lucrul cel mai important. Lăsă serviciul, îi povesti lui Leonea totul, fapte pe care el le ghicise de ceva vreme. Umblau prin casa mare fără să-şi vorbească – era vară, primul etaj friguros putea fi locuit acum – şi se străduiau să nu se împiedice unul de altul. Se ciocniră în cele din urmă, şi Inga îi ceru lui Leonea să plece:

— Pleacă.

Leonea plecă. A doua soţie şi fiica îl primiră, locuia acum în casa veche, în apartamentul părinţilor, apartamentul Ingăi de la intrarea a doua fiind închiriat.

Fetița Lenocika îşi iubea tatăl cu sfială, de la depărtare. El o ajuta la lecții, o ducea la circ. Îi aduse un calculator şi o învăță să folosească tastatura pentru jocurile cumpărate. Fetița era grăsună, aducea cu soția Katia, pufoasă, plicticoasă, nu semăna deloc cu copiii Ingăi – se zgâlțâia casa de larma lor veselă. Aşa cum era şi Inga…

Cu ajutorul vechilor relații şi cu aprobarea Katiei, Leonea obținu, ca fost soț, înscrierea în cartea de imobil, cu drept de a locui în apartamentul părinților, şi îşi luă o slujbă bună: se dovedi iarăşi a fi util, fiindcă la Moscova prindea bine să ştii cum să pui pe picioare micile afaceri, mai ales că nu pretindea sume exagerat de mari.

Îi trimise bani Ingăi. Banii se întoarseră. La fel se întâmplă şi a doua oară. După un an, îşi puse în servietă teancul de bani şi plecă la Bologoe.

Se apropie de casă, şi inima începu să-i bată cu putere. Nimeni nu şi-ar fi închipuit că bărbatului scund şi gras, chelios, cu înfățişarea deloc romantică ar fi putut să i se zbată inima atât de tare în aşteptarea întâlnirii cu femeia care nu-l iubise niciodată, nu era în stare să-l iubească şi nici nu va fi în stare vreodată să-l iubească.

În grădinița din fața casei se afla un cărucior. Lenocika, fetița de opt ani, stătea lângă el. Alioşa ieşi strigând în pridvor, şi ea îi făcu semn cu mâna: mai încet, că se trezeşte cel mic! Îl văzu însă pe Leonea şi scoase un chiot:

— Papa! A venit papa! Papocika!

Şi amândoi – Alioşa cu ochii de asiatic şi Lenocika – o mândrețe de copii, de un soi nemaivăzut, zvelți şi înalți, aşa cum sunt în filmele italiene, se atârnară de el, îşi lipiră capetele şi genunchii, strigând cât îi ținea gura cuvinte nedesluşite. Igor nu era acasă, nu venise încă de la şcoală…

Inga dăduse la o parte perdeaua şi se uita la ei din bucătărie. A venit iar Leonea – tatăl copiilor, omul cel mai bun de pe lume, întotdeauna iubitor, iubitor şi de acum încolo… N-am cuvinte…

Lenocika, fata marinarului prostănac, trase într-o parte învelitoarea din căruț şi-i arătă pruncul, pe care Leonea nu mai trebuia să-l înfieze: oricum, era al lui…

Dar şi cealaltă Lenocika, fiica lui naturală, cu jumătate din ADN-ul patern şi cu aceeaşi grupă de sânge, avea tot dreptul să conteze pe pensia alimentară de douăzeci şi cinci la sută.

Ar fi greşit să credem că soția Katia a primit cu umilință a doua plecare a lui Leonea. Îi turnă toate câte le avea pe suflet. El o ascultă cu capul în pământ, nu scoase un cuvânt, apoi zise:

— Sunt vinovat, Katiuşa, ce să zic. Dar înțelege-mă şi pe mine: Inga e atât de plăpândă, atât de gingaşă… Nu se descurcă fără mine. Tu eşti rezistentă, puternică, ții piept la toate…

Fiul cel mare

Malîşka, fetiţă voinică, nu atingea pământul cu picioarele când fraţii mai mari şi părinţii în vârstă o mutau din braţele unuia în braţele celuilalt. Avea trei fraţi, şi între fratele cel mic şi Malîşka era o diferenţă de cincisprezece ani: venită pe nepusă masă, ultimul lor copilaş, fetiţa se născuse la vârsta la care părinţii aşteaptă nepoţi…

Fratele cel mare, Denis, împlinise douăzeci şi trei de ani. Cei trei băieţi născuţi într-o familie bună, din părinţi cumsecade, crescuseră fără să-i supere în nici un fel: erau frumoşi, sănătoşi, învăţau bine şi nu le trecea prin cap să fumeze pe ascuns sau să umble haihui.

Dar un schelet stătea ascuns în dulap. Nu ştiau de el tot anul, dar la douăzeci şi cinci noiembrie el începea să-şi zăngăne neliniştit oscioarele, amintind de existenţa lui. Fapt e că băiatul cel mare, Denis, se născuse cu un an înainte de data căsătoriei părinţilor, şi în fiecare zi de douăzeci şi cinci noiembrie, când îşi serbau căsătoria, schimbau vorba în legătură cu anul când se căsătoriseră. Anul nu se potrivea cu data naşterii lui Denis. Şi lucrurile trebuiau lămurite. Până la un moment dat reuşiseră să ocolească problema delicată, dar, de fiecare dată când sosea ziua sărbătorii, părinţii erau nervoşi, mai ales tatăl. Se îmbăta încă de dimineaţă, ca nu cumva seara vreunul dintre invitaţi să-i pună întrebări lămuritoare.

Aveau mulţi prieteni: câţiva, cu care erau prieteni de multă vreme, ştiau că Denis se născuse înainte de căsătoria lor, dintr-o legătură de dragoste furtunoasă a soţiei cu un bărbat căsătorit, care se făcuse nevăzut înainte de naşterea copilului. Celelalte cunoştinţe habar nu aveau de secretul bine ascuns – tocmai de ei se temeau părinţii, fiindcă ştiau că sunt mari amatori să afle datele exacte din istoria unor evenimente: date ale arestării şi eliberării părinţilor-disidenţi, ale anilor de absolvire a facultăţii, ale divorţurilor, plecărilor şi deceselor.

După căsătorie tatăl înfiase băiatul de un an, şi apăruseră încă doi unul după altul, viaţa urmându-şi cursul cu bune şi rele, la mare strâmtoare din cauza lipsei banilor, dar, în general, fusese fericită. Ultima născută, Malîşka, adăugase o nuanţă specială vieţii lor de familie: venise pe lume neplanificată, un dar şi nimic mai mult, un înger blond răsfăţat peste măsură…

Aşa cum se întâmpla întotdeauna, tatăl începu să se agite în preajma zilei de aniversare a căsătoriei. Şi ca un făcut, cu o săptămână înaintea evenimentului, el împreună

cu fiul cel mic trecură pentru niscaiva treburi curente pe la o veche prietenă, o fostă confidentă a soției, martoră a istoriei ei amoroase, şi băură puțin, şi se moleşiră. Băiatul îşi făcu de lucru scotocind prin bibliotecă, şi stăpâna casei, dintr-una într-alta, aduse vorba de rana veche. Tatăl se emoționă, îi făcu semn să tacă, dar n-o putu opri – ea se făcu roşie la față, se-nfurie şi începu să strige indignată:

— Ați înnebunit! Cum ați putut să tăceți atâția ani? O să afle băiatul de la alții, o să se supere. O să fie traumatizat! Nu pricep, de ce vă temeți?

— Uite că mă tem, mă tem! Şi taci odată, pentru Dumnezeu! îi zise femeii, arătând cu ochii spre mezinul de optsprezece ani care poate asculta sau poate nu. Stătea în dreptul bibliotecii şi răsfoia o vechitură de carte.

— Asta-i bună! zise prietena, ridicându-se brusc şi chemându-l pe băiat. Goşka! Vino-ncoace!

Goşa nu catadicsi să vină, dar puse cartea la loc şi ridică capul.

— Ştii că Denis e făcut dintr-un alt tată, că a fost înfiat când a împlinit un an?

Goşa se uită uluit în direcția tatălui:

— Adică de la altă mamă?

— Nu, zise tatăl lăsându-şi capul în jos. M-am căsătorit cu mama ta când Denis avea un an. Ea l-a născut înainte…

— Asta da, grozavă treabă! zise surprins Goşa. Şi nu ştie nimeni?

— Nimeni, dădu din cap tatăl.

— Şi mama? întrebă băiatul.

Stăpâna casei izbucni în hohote de râs, mai să alunece de pe scaun:

— Halal… Vai de voi… neam de idioți!

Începu să râdă şi Goşa, înțelegând că a spus o prostie. Tatăl îşi umplu paharul cu vodcă şi-l bău. Nu mai avea acum cale de întoarcere.

Dormi prost toată săptămâna. Se scula în timpul nopții, nu putea să adoarmă, se răsucea de pe o parte pe alta, îşi trezea soția ca să-i vorbească, ea se supăra, îl respingea: trebuia să se scoale devreme, şi apoi despre ce să vorbească în toiul nopții…

El plănui să discute problema pe douăzeci şi cinci noiembrie, se hotărî să vorbească cu Denis înainte de sosirea invitaților, fiindcă nu era timp să despice firu-n patru, zorul era la bucătărie, la masă…

Dar nu-i reuşi planul. Denis întârzie la institut, ajunse acasă când primii oaspeți plecau la casele lor.

Tatăl se îmbătă cât putu de repede, şi mama se necăji – îi vorbi cu blândețe, delicat, râzând de el. E puțin spus că se iubeau, se ataşaseră unul de altul. Când pe ea o apucau istericalele, i se întâmpla uneori, plângea în hohote, azvârlea cu tot felul de obiecte, şi el o privea înduioşat, zicându-şi: câtă feminitate… Când el era beat, ea se înduioşa, fiindcă era groaznic de sincer şi neajutorat, avea nevoie să-l ia sub aripa ei…

Cei trei băieți cedară oaspeților locurile la masa din camera mare şi se instalară în bucătăria atât de familiară lor. De fapt erau cinci, nu trei, fiindcă cei doi mai mari aduseseră cu ei două fete, se îngrămădiră toți la masă şi, luând-o înaintea ospățului pe îndelete al adulților, mâncară tortul adus de unul dintre oaspeți, ditamai tortul cu mai multe „etaje“, garnisit în stil baroc cu volane de cremă extrem de dulce.

Tatăl adormi înainte de plecarea oaspeților. Se trezi de dimineață mahmur, se ridică cu greu din pat şi se apucă să spele vasele de la petrecerea din ajun. Dormeau toți. Denis apăru primul în bucătărie. Tatăl aştepta momentul. Dădu pe gât o duşcă bună de vodcă păstrată pentru dimineață şi-i zise fiului:

— Aşază-te, trebuie să stăm de vorbă.

Denis se aşeză. Toți erau înalți, dar cel mare sărea de un metru nouăzeci. Tatăl avea o privire cam încurcată, până şi purtarea îi era una neobişnuită: solemnă şi mai degrabă neplăcută. Aplecă sticla goală, din ea se scurseră câteva picături, trase aer în piept şi oftă.

Cât timp tatăl îşi scoase ochelarii punându-şi-i pe nas, cu mâinile aşezate pe masă ca un elev, şi îşi drese vocea încruntat, Denis se gândi ce lucru neplăcut ar putea să-i spună tatăl: poate ceva în legătură cu Lena, prietena lui. O să-l pună în gardă în legătură cu căsătoria. Sau poate ceva legat de aspirantură la care îi propusese să se înscrie, dar Denis preferase să meargă să muncească, fiindcă primise o ofertă bună…

„Nu, trebuie să fie ceva mult mai serios, prea nu-şi poate stăpâni nervii…“, îşi zise Denis. Îi veni în minte un gând îngrozitor: părinții divorțează! Precis! Nu demult tatăl unui prieten îşi părăsise familia, şi mama suferise groaznic, încercase prosteşte să se sinucidă… Tot prietenul îi spusese că înainte vreme gestul tatălui se numea „revoluție la 48 de ani“, când bărbații încep să îmbătrânească şi, mânați de un elan brusc, încep o nouă viață, îşi întemeiază o nouă familie…

Se uită la tatăl lui cu fereală: nu avea nici un semn de bătrânețe, părul castaniu deschis aproape că nu avea fire albe, ochii îi străluceau, era slab, corpul nu i se deformase…

Şi-l închipui alături de una dintre tinerele care veneau des la ei acasă… Da, se poate. Chiar se poate… Încercă să-şi imagineze casa fără tatăl lui, şi simți o arsură în piept.

— De multă vreme am vrut să-ți spun ceva, Denis, dar am ezitat, deşi îmi dau seama că trebuia s-o fac…

„Doamne! Mama, Malîşka… Nu se poate. Nu se poate“, îşi zise Denis, simțind că-l podideşte plânsul şi îşi strânse bine buzele ca să nu i se lase-n jos colțurile gurii, aşa cum fac copiii supărați.

— E aniversarea noastră, tremur de fiecare dată când se apropie ziua, fiindcă tu te-ai născut cu un an înainte de căsătoria noastră…

Tatăl tăcu. Denis nu pricepu nimic, ce anume vrea să-i explice, de ce-i e atât de greu să-i vorbească?

— Despre ce-i vorba, tată? Cu un an înainte… ce tot spui?

— Atunci nu eram căsătoriți…

— Şi ce dacă? Nu eraţi căsătoriți, şi basta, zise nedumerit Denis.

— Nici măcar nu ne cunoşteam! exclamă disperat tatăl, pierzând orice speranță că discuția prostească se va sfârşi vreodată.

— Nu mai spune? Chiar aşa? exclamă mirat Denis.

— Întocmai. Aşa stau lucrurile, pricepi… Denis?

Lui Denis i se luă o piatră de pe inimă: nici vorbă de revoluție… de divorț…

— Asta-i tot ce aveai să-mi spui, tată?

Tatăl căută cu mâna ceva pe masă. Clătină sticla goală, o ridică în lumină, nu mai era strop de băutură.

— Da.

Rămânea să hotărască în privința Lenei. Denis scormoni cu unghia o fărâmitură lipită.

— Voiam şi eu să te întreb ceva… Cum ți se pare Lena?

Tată se gândi o clipă. Nu prea îi plăcea fata. Dar asta nu avea nici o importanță.

— După mine, merge… zise, călcându-şi pe inimă.

Denis dădu din cap:

— E-n regulă. Am avut impresia că nu-ți prea place…

— Ce tot spui, îmi place foarte…

Era o problemă de educație, dar nu dintre cele mai importante.

Uşa se deschise, şi intră fetița de patru ani, Malîşka. De-a buşilea. Făcea pe cățelul.

Tatăl şi fiul se repeziră la ea în acelaşi timp ca s-o ridice, s-o apuce cu mâinile. Se ciocniră cap în cap. Izbucniră amândoi în râs, şi continuară să râdă o vreme, până când Malîşka începu să plângă:

— Voi mereu… mereu râdeți de mine… Să vă fie ruşine… Vă spun mamei…

Corista Maşa

Mireasa era tinerică, micuță de statură, cu capul cam mare, parcă de la un alt trup, dar, dacă o priveai cu atenție, era o adevărată frumusețe. Fața îi era vioaie, cu trăsături aşa de mobile şi iute schimbătoare – ba zâmbea, ba râdea, ba cânta –, încât era greu s-o cercetezi cu atenție. Cum terminase şcoala de muzică şi primise întâia ei slujbă la biserica Rojdestvenski, într-o suburbie îndepărtată a Moscovei, unde a cântat în strană un an fără plată, în chip de practică, se măritase imediat cu un corist.

La cununie, bătrânele din partea locului mai că plângeau înduioşate: tineri şi frumoşi mai sunt ai noştri, bisericoşi, ea în rochie albă şi cu văl de mireasă, el în costum negru, cu un cap mai înalt, părul – inele ca la țigani, lung, prins cu un elastic, ca al părintelui. Îi cheamă Ivan şi Maria. Ioan şi Maria. Ruşilor le sună a nume de basm, muzică, nu alta: cât de bine se potrivesc. Nunta o făcură la biserică, într-o mică anexă de uz gospodăresc, chiar pe terenul bisericii. Întinseră masă mare, tăiară tot ce era de tăiat – salam, şuncă, brânză, scrumbii, castraveți, roşii. Verdețurile fuseseră aduse din altă parte, din Caucaz, de parcă era primăvară. După calendar, chiar era primăvară, era Săptămâna Luminată, dar căldura nu venise încă în anul acela, şi-n jurul Moscovei nu crescuse nimic.

Nunta avu loc într-o atmosferă puțin cam sobră, doar nu poți să chefuieşti în biserică, în schimb, cântară de toate: şi imnuri pascale, şi cântece populare nordice şi ucrainene, pe care le ştia Ivan şi o învățase şi pe Maşa. Apoi Maşa cântă nişte cântece într-o limbă străină, nu aveau sonorități bisericeşti, dar sunau foarte frumos…

Ivan se mută în casa Maşei, la Perlovka. Nu avea casa lui, era din Dnepropetrovsk. Se duceau împreună cu trenul şi la repetițiile pentru cor, şi la slujbe, era o încântare să-i priveşti. Toți îi cunoşteau şi-i îndrăgeau. Apoi Maşa născu la termen primul băiețel, şi pe al doilea după un an şi jumătate. Îi luau cu ei la biserică – pe unul în cărucior, pe celălalt în brațele Maşei. La cor Ivan stătea mai sus, Maşa cu o treaptă mai jos, câteodată ea îşi întindea gâtul spre el, întorcându-şi capul mare cu cocul ascuns sub basma, îi zâmbea, şi cei de alături începeau şi ei să zâmbească…

Enoriaşii îi îndrăgeau, fiindcă la ei acasă certurile şi bătăile se țineau lanț, unul trăgea hăis, altul cea, şi îşi dădeau seama că tot necazul de acolo se trage, de la păcatele lor, dar socoteau că purtarea cuviincioasă, după preceptele bisericii, a tinerilor însurăței era exemplul grăitor pentru o viață trăită aşa cum trebuie…

Ivan hotărî să se înscrie la Teologie – pentru seminar era prea bătrân. Nu era uşor să

intri la Teologie, dar pentru el exista un regulament special: avea studii muzicale temeinice, cântase mulți ani la cor, își făcuse multe relații. Îl chemaseră să fie dirijor de cor, dar nu-i ardea să stea în strană, voia în altar…

Renunță la postul de profesor de muzică la o școală și începu se pregătească pentru admitere. Maşa se bucură, deși nu-și ascunse temerile: nu-i uşor să fii soție de preot, e povară grea, și unde mai pui că era tânără, puțin cam prea dezghețată și veselă pentru rolul de preoteasă. Își închipuia că Ivan avea să primească o parohie într-un loc bun, într-un orășel sau un sat mare, unde oamenii sunt buni, fără păcate, și natura virgină – pădure, pârâu, locuință cu terasă… Toate bune și frumoase în imaginația ei, dar urmau îngrijorările: dacă se îmbolnăvesc copiii, și-n sat nu-i nici urmă de doctor sau de spital… Își întrebă soțul care-i era planul pe mai departe: să primească o parohie la țară, sau în oraș? Ivan i-o tăie scurt, ocărând-o și făcând-o proastă, dar ea nu se supără. Ivan îi tot dădea înainte cu gura, dar ea știa că nu e proastă și că el are o fire dificilă. Îl primiră la Teologie, se mută la cămin, pe acasă apărea rar, era sever cu Maşa și cu copiii, chiar îl bătu pe Vania, fiul cel mare, băiat de trei ani, și mama Maşei, Vera Ivanovna, plânse, dar nu-i spuse nimic. Maşa nu se necăji, doar ridică din umeri:

— E tatăl lor, să-i învețe minte. O face cu dragoste, nu cu răutate.

Verei Ivanovna nu-i intra în cap cum poate el să-și bată copilul cu dragoste, mai ales pentru un lucru de nimic: răsturnase farfuria cu terci.

Traiul la Lavra, mânăstirea cea mare, îl marcă pe Ivan: înainte se îmbrăca elegant, purta costume frumoase, cu cravată, îi plăceau cămăşile viu colorate, acum însă nu se îmbrăca decât în negru și nici acasă nu-și schimba îmbrăcămintea. Își bătea joc de Maşa că poartă bluze roz și mărgelele multicolore atât de dragi ei. Îl ascultă și renunță supusă la mărgele și la brățările împletite tot din mărgele, încetă să poarte cocul înfoiat, prins cu spelci colorate, își împleti părul într-o coadă încolăcită la spate, fără nici un dumnezeu, cum purtau babele. Numai ochii îi străluceau de dimineața până seara: le zâmbea copiilor, Vanenka și Kolenka, mamei Vera Ivanovna, ochiului de fereastră, pomului aflat dincolo de fereastră, zăpezii și ploii mărunte. Veșnicul ei zâmbet îl irita pe Ivan, și, văzându-i strălucirea din privire, o întreba încruntat de ce e atât de bucuroasă, iar Maşa îi răspundea cu toată sinceritatea:

— Cum să nu mă bucure venirea ta?

Și continua să strălucească de bucurie.

Maşa aşteptă să vină vara, vacanța, sperând că Ivan va sta acasă și se va ocupa de copii. Ei se dezvățaseră să-l știe în preajmă, cel mic se speria când își vedea tatăl și-i întorcea spatele. Ivan nu veni în vacanță la Perlovka, nu repară acoperișul aşa cum îi promisese Verei Ivanovna: în loc să vină acasă, plecă în pelerinaj la o mânăstire aflată departe. Maşa se amărî, dar nu-i arătă mamei supărarea, și continuă să zâmbească, zicându-i cu aerul că nu-i necăjită, făcând pe proasta:

— E mai bine pentru noi, mamocika! Închiriem jumătate din casă vilegiaturiștilor, reparăm cu puterile noastre acoperișul, nu trebuie să rugăm pe nimeni! O să zică lumea pe bună dreptate: preotul se cațără singur pe acoperiș!

— Care preot, e un nimenea până una-alta… bombăni uimită Vera Ivanovna: fata mea e proastă de tot, chiar aşa să fie?

Închiriară jumătate din casă unei vilegiaturiste, bătrânei doctorițe Marina Nikolaevna, cunoştință de-a lor, enoriaşă din parohia bisericii. Sâmbăta şi duminica îi venea nepoata Jenia, şi ea femeie cu şcoală. Când auzi Ivan că au închiriat camera cu terasă, se făcu foc şi pară, urlă la ele, dar casa era a Verei Ivanovna, lucru pe care bătrâna ținu să i-l amintească. El îşi strânse lucrurile şi plecă trântind uşa.

Vera Ivanovna începu să plângă, îi ceru iertare Maşei, dar fata nu-i răspunse, şi cum stătea în fața oglinzii, îşi despleti coada, îşi pieptănă părul şi îşi făcu cocul înfoiat ca înainte, prinzându-l cu cleme colorate.

Micuțul Vania se apropie de uşă, întinse mâna şi o închise cu cârligul.

Maşa plecă să-l găsească pe preot, acelaşi care-i cununase – era stareț acum la altă mânăstire – şi-i povesti că lucrurile nu merg bine în familia lor. El o dojeni că dăduse camera fără încuviințarea soțului, îi ceru ca pe viitor să nu iasă din cuvântul bărbatului, să nu facă cum o taie capul, iar faptul că i-a lăsat şi a plecat la mânăstire nu poate decât să aducă folos şi nicidecum să dăuneze.

În toamnă Ivan veni să-şi vadă nevasta şi copiii, le aduse daruri mai mult pentru bucuria spiritului. Le dărui o icoană făcută pe comandă reprezentând doi sfinți – Ioan Războinicul şi Maria Magdalena. Tare se mai bucură Maşa: nu ştia ce să creadă despre el – o iubea sau n-o mai iubea – dar icoana dăruită avea o anumită semnificație, îi reprezenta pe sfinții lor ocrotitori, şi se vedea cât de colo că şi Ivan suferea din pricina neînțelegerilor dintre ei. Seara nu plecă la Zagorsk, rămase să înnopteze acasă. De multă vreme nu mai rămăsese. Maşa era în culmea fericirii. Îşi iubea bărbatul cu sufletul şi trupul, şi-n noaptea aceea simțămintele îi năvăliră puternice ca valurile mării, şi făcu nişte mişcări deloc interzise între iubiți, dar total neobişnuite în relația lor conjugală, deşi generatoare de emoții tulburătoare, aproape de leşin. Ivan țipa şi gemea, şi Maşa îi astupa uşurel gura cu mâna, ca să geamă mai încet, să nu trezească copiii.

De dimineață Ivan îi ceru Maşei să-l conducă la tren şi-i zise pe drum că acum ea s-a dat de gol, că e o stricată, o destrăbălată, că toată viața s-a prefăcut că e neprihănită, că nu s-a dat în lături de la nimic, că nici copiii nu sunt ai lui, amândoi sunt blonzi, cu ochii albaştri, când, de fapt, trebuiau să aibă ochii căprui şi părul închis la culoare.

Maşa nu scoase un cuvânt, izbucni în plâns. Trenul sosi, şi Ivan plecă să învețe pentru preoție. Nu veni acasă o lună şi jumătate, şi Maşa îl luă pe Vania, băiatul cel mare, şi plecă într-o sâmbătă dimineața devreme la Lavra, mânăstirea cea mare, ca să se prezinte în fața soțului şi să-l ia cu binişorul să se întoarcă acasă. Ajunse la mijlocul slujbei, el era în cor, nu se uită înspre ea, deşi Maşa se apropiase mult de strană. Era foarte frumos, dar avea un aer amenințător, barba mică înainte, tunsă frumos, îi crescuse stufoasă până la piept, şi era groaznic de slab – se vedea chiar şi pe sub barbă.

Maşa se apropie de el când se termină slujba, el o dădu la o parte ca pe o perdea, pe Vania nici nu-l băgă în seamă… Gestul o îngrozi, mai ales când îi văzu ochii privind țintă înainte, parcă ocolindu-i – ca în icoana Ochiului atotvăzător. Îşi dădu seama imediat că o paşte nenorocirea, dar nu ştia ce fel de nenorocire.

Nu se mai duse la Teologie, Ivan nu mai veni acasă până în primăvară. Se arătă în

primăvară, nu intră în casă, o chemă afară şi-i zise că e lucru hotărât: să anunţe ea căsătoria lor ca fiind nulă şi neavenită, ca să poată fi desfăcută.

Maşa nu pricepu ce vrea:

— Vrei să divorţezi?

— Nu, divorţ? Da de unde! Copiii sunt ai altuia, totul a fost o minciună…

Maşa păru la început că zâmbeşte, dar izbucni deodată în plâns:

— M-ai luat fată mare, Vania, ai fost primul bărbat şi singurul…

— Eşti o Magdalenă, dar fără urmă de căinţă… Nu recunosc căsătoria bazată pe înşelăciune, zise tăios Ivan cu privirea într-o parte, fără să se uite la Maşa.

— E cununie religioasă, Vania! În faţa lui Dumnezeu ne-am… bâigui ea printre lacrimi, dar totul era în zadar.

— E hulită căsătoria mincinoasă… E hulită! zise Ivan ca şi cum lucrul era deja hotărât.

— Şi copiii? stărui Maşa de frică să nu-şi piardă fericirea răvăşită.

— Copiii? Nu-s ai mei! Du-te la consultaţie, fă analize să-ţi arate că nu-s copiii mei!

— O să fac analizele! Sunt copiii noştri, Vania. Kolea îţi seamănă atât de mult, numai că-i blonduţ, şi Vanecika, uită-te şi tu, perişorul i s-a închis la culoare, creşte mare, o să fie ca tine… încercă Maşa să întoarcă vorba în direcţia bună.

Dar o forţă îngrozitor de puternică i se împotrivi: simţi că-şi pierde minţile. Nebunia se copsese bine de tot, dar deocamdată şi-o ţinea în sufletul ei, şi bănuielile abia ţinute în frână luară o formă logică. Ivan se apucă să-i înşire toate păcatele: cum s-a dus la o prietenă a treia zi după nuntă, dar nu mai putea verifica dacă a fost într-adevăr acolo, şi el ştia că n-a fost, cum a fost la concert de două ori împreună cu mama, numai că programul concertului n-a fost cel comunicat lui… Minciună, numai minciună! Şi lucrul cel mai important: ea s-a dat de gol cât de stricată e când el a venit acasă după vacanţă, şi ea s-a dedat noaptea la atâtea în faţa lui, ca ultima femeie de pe stradă…

Şi alte multe de care Maşa nu-şi aducea aminte, şi fapt important, Ivan nu-i făcuse niciodată asemenea reproşuri: nu cumva le ţinuse în el cine ştie de când?

Divorţară: Ivan primi de la Patriarhie dezlegarea. Vera Ivanovna se întreba uimită: cum de-au anulat taina sfântă a căsătoriei? Dar botezul? Prohodul? Împărtăşania? Pot fi anulate?

Maşa trecu copiii pe numele ei de familie. Ca şi cum ar fi numai ai ei, născuţi fără participarea bărbatului. Ivan termină Teologia, fiind vrednic să intre în rândul călugărilor. I se deschidea o frumoasă carieră duhovnicească, aşa mergea vorba printre oameni.

Nu atât suferea Maşa, cât era nedumerită, uimirea le întrecea pe toate celelalte. Îşi puse basma neagră în chip de doliu, chiar îi venea cum nu se poate mai bine. La biserică lumea se purta frumos cu ea, deşi o vorbea de rău pe la spate. Era mai interesantă în nefericirea ei decât până mai ieri, când nu atrăgea atenţia prin nimic.

Vara era îngrozitor de călduroasă, basmaua neagră îi încingea capul, o purtă puţin timp: se sătură s-o mai poarte.

Muncea în două locuri: la biserică şi la corul Casei de Cultură. Îl pregătiră pe Vanecika de şcoală, avea şase ani, era deştept foc, învăţase să citească, voia să meargă la

şcoală, dar cu scrisul nu se descurca, şi Maşa stătea cu el în timpul liber, scria beţişoare şi cârlige. De el se ocupau şi vilegiaturista Marina Nikolaevna, şi nepoata Jenia. Apoi Jenia îl aduse pe fiul prietenilor ei din Riga, pe Serioja, un băiat de şaptesprezece ani, care dăduse admitere la universitate, dar căzuse la examen şi rămăsese să stea pentru un timp la casa de vacanţă după eşecul deplorabil. Copiii Maşei se ţineau scai de el, îl tratau ca pe o rudă: stăteau agăţaţi de el, nu-l lăsau o clipă să răsufle, şi el era atât de bun, de vesel, se juca cu ei ca de la egal la egal – ba de-a v-aţi ascunselea, ba tot felul de alte jocuri…

Serioja semăna puţin cu Maşa: tot mic de statură, blonziu, cu capul puţin cam mare, nu semăna cu Maşa de acum, ci cu Maşa de odinioară, până să se căsătorească. Semănau până şi la aerul lor naiv…

În seara dinaintea plecării, când copiii se culcaseră şi toată casa dormea, Maşa rămase împreună cu Serioja în pridvorul casei, şi se simţiră deodată puternic atraşi unul de altul, se luară de mâini, se sărutară puţin, apoi pe banca din foişor se îmbrăţişară cu foc şi totul veni de la sine, pe nepusă masă, fără nici o premeditare, fără s-o ia pe ocolite, şi plini de exuberanţă se îmbrăţişară tare-tare, şi nimic nu era rău sau ruşinos – doar atingeri înflăcărate… Serioja plecă de dimineaţă, Maşa, binedispusă, îi făcu prieteneşte cu mâna. Apoi se trezi că e însărcinată. Nu se apucă să-l caute pe Serioja: nu avea nici o vină faţă de ea. Şi-n general nu era nimeni vinovat. Nu arăta deznădăjduită, era binevoitoare şi blândă cu toţi, continua să cânte la cor. Se amărî în schimb Vera Ivanovna, prea grea era viaţa fetei, dar n-o dojeni şi nici n-o întrebă nimic.

Când începu să i se vadă burta, starostele mânăstirii, om sever de felul lui, dar drept, îi zise că ar fi bine să plece de la cor.

— Plec, acceptă fără să ezite Maşa.

Se duse la preot: când trebuia să hotărască ceva, obişnuia să ceară binecuvântarea părintelui.

Preotul era bătrân şi cam distrat, dar Maşa îl făcu atent spunându-i că e însărcinată. El se gândi puţin, o măsură din ochi, îi văzu burta bombată ca la peşti, dădu din cap şi zise:

— Merge până una-alta.

Apoi ea începu să se simtă prost, i se părea că oamenii o vorbesc pe la spate. Se rugă Maicii Domnului s-o apere de ochi străini. Odată chiar se necăji – se restaura catapeteasma, şi cei doi meşteri veniţi s-o restaureze stăteau cu faţa spre Maşa şi vorbeau ceva despre ea. Găsi în ea atâta îndrăzneală, încât se apropie de ei şi le zise:

— Tot ce vi s-a spus despre mine e adevărat. Bărbatu-meu m-a lăsat singură cu copiii şi a plecat, poate la călugări, mai sunt şi însărcinată. Da.

Se întoarse şi plecă.

De atunci, unul dintre meşteri, cel mai în vârstă, începu să se zgâiască la ea, iar Maşa îşi întorcea capul spre el. Părea că se prinseseră într-un joc: el îi căuta privirea, ea se uita înspre el, ocolindu-i privirea. Aşa se priviră două luni, lucrările de restaurare erau pe terminate, ca şi sarcina Maşei, ajunsă la termen. Odată, chiar de Crăciun, după slujba lungă, meşterul se apropie de ea şi-i zise:

— Nu trebuie să-mi răspunzi imediat, poţi să-mi spui mâine. Aş vrea să mă însor cu dumneata. Vorbesc serios, mă gândesc de multă vreme.

Propunerea i se păru Maşei de tot râsul, şi-i răspunse pe loc:

— De ce să mă mai gândesc? Mă mărit cu dumneata.

Şi plecă, iar el rămase pe gânduri: sau gluma nu reuşise, sau poate că nu se aştepta la o decizie atât de rapidă.

Maşa ajunse acasă târziu, Vera Ivanovna o aştepta, nu se culcase, era îngrijorată. Fata îi zise din uşă:

— Azi pictorul mi-a cerut mâna.

— Îți bei ceaiul, sau nu? o întrebă mama, lăsând să-i treacă pe la ureche gluma prostească.

— Mi-a cerut mâna pictorul, mamă. Cel care restaurează catapeteasma.

Vera Ivanovna făcu un gest cu mâna:

— Culcă-te, dacă ceai nu vrei. Ți-am făcut patul.

— Vorbesc serios, mamă.

— Cum îl cheamă?

— Nu l-am întrebat. Îl întreb mâine.

În curând se căsătoriră, până să se nască băiatul. Îi puseră numele Tihon. Soțul Saşa se dovedi a fi om bun, mai bun decât toți. Când rămânea acasă, picat în admirație, nu-i dădea drumul pruncului din brațe, iar când pleca la muncă, se întorcea de două ori să-l mai privească. Copiii mai mari începură să-l numească tată, şi pe caietele de şcoală, acolo unde nu se scrie numele tatălui, scriseseră: Tişkov Ivan Aleksandrovici şi Tişkov Nikolai Aleksandrovici. Când Tihon Tişkov ajunse să meargă şi el la şcoală, li se născu încă un băiat. Maşa era puțin necăjită: voia să aibă o fată. Dar era femeie tânără, poate că va naşte o fată.

Despre primul soț umbla zvonul că ajunsese să aibă o situație bună, apoi se spânzurase. Poate că era o minciună… Când îi spuseră Maşei, ea îşi făcu cruce şi zise: „Dumnezeu să-l ierte, dacă-i aşa.“ Şi se gândi: „Dacă nu ne-ar fi părăsit într-un mod atât de brutal, nu l-aş fi cunoscut pe Saşa… Slavă Ție, Doamne, pentru tot!“

Fiul unor părinți cu suflet nobil

Grişa Raizman îşi pierduse ochiul la vârsta adolescenței – un accident nefericit suferit la joacă în curte, combinat cu o intervenție medicală nereuşită. Îi făcuseră o proteză de sticlă, şi nu se observa deloc, fiindcă purta ochelari – avea miopie la ochiul sănătos.

Iubea poezia mai mult decât orice pe lume, el însuşi fiind poet. Nu se poate spune că iubea poezia doar de dragul ei, fiindcă uneori versurile erau atât de reuşite, încât apăreau la gazetă. Din prima până în ultima zi de război, şi puțin după terminarea lui, a lucrat ca ziarist-corespondent la foaia regimentului, şi nu la *Krasnaia Zvezda*[4].

Pentru cunoscători, deosebirea era cât se poate de clară: corespondenții de front se aflau în prima linie.

Poeziile de război îi reuşeau cel mai bine, şi chiar atunci când luptele au încetat, el n-a părăsit tema asta, îi pomenea pe toți „cei răpuşi la Berlin cu două minute înainte de sfârşitul războiului“… După demobilizare a purtat uniforma militară multă vreme şi a umblat în cizme chiar şi atunci când foştii combatanți trecuseră la pantofi şi pâslari. Aşa colinda redacțiile – mic şi slab, evreul avea un aer brav, purta ochelari rotunzi şi ținea o papiroasă în mâna stângă, între degetul arătător şi mijlociu.

Războiul încetase pentru oamenii normali, lumea se avânta mai degrabă spre viitor, cât mai departe de suferințele provocate de război, în schimb, pe el îl înflăcăra trecutul însângerat, încă fumegând, şi scria despre soldați, locotenenți, vaduri şi trecători, despre eroul necunoscut al războiului. Şi, bineînțeles, despre marele conducător.

O cunoscu într-una din redacții pe Bela, o fată simpatică, poreclită Bela-picioruş, mai degrabă fiindcă avea fire cumsecade decât picioruşe zvelte – dacă ar fi fost o scârbă de fată, i s-ar fi potrivit porecla Bela-năsoasa. Grişa se îndrăgosti de ea şi o luă în căsătorie. Era puțin mai în vârstă decât el. Familia ei fusese ucisă la Babi Iar. Se mai spunea că avusese cândva un logodnic care murise pe front, iar cu Grişa se mărită nu din mare iubire, ci din simpatie şi din dorința de a avea o familie şi a naşte un copil.

Bela avea o cameră pe străduța Karetnîi, acolo îşi începură viața frumoasă de tineri însurăței – trăiau în veselă armonie. Doar că nu reuşeau să aibă un copil. O duseră aşa un an, încă unul, apoi Bela umblă pe la doctori să-i facă un control. I se spuse că totul era în ordine cu ea. Îi propuseră soțului să vină la control şi-i descoperiră un defect rar: avea capacitate sexuală normală, dar nu putea avea urmaşi. Bela se simțea înşelată, Grişa umbla trist – deşi nu era cu nimic vinovat, i se părea totuşi că o mințise.

Mai trecură un an, doi, aşteptările oamenilor nu se prea confirmară, viaţa nu deveni nici mai bună, nici mai veselă – dacă nu puneai la socoteală istoria „veselă“ cu cosmopoliţii[5], care îl tulbură serios pe Grişa. Era un simplu cetăţean sovietic, patriot şi internaţionalist, şi-n ce priveşte acuzaţia de cosmopolitism, simţea că e o oarecare nepotrivire între linia generală a partidului şi ce simţea în general inima lui de om cinstit. Încercă să le aducă pe toate la un numitor comun, ca să tragă o concluzie simplă şi justă. Dar nu reuşi să le pună de acord, aşa că suferi mult din pricina asta. Şi tocmai în toiul acestor zile chinuitoare pentru el, Bela, şezând pe scaun în faţa lui, îşi puse mâinile frumoase şi îngrijite pe masă şi-l anunţă că e însărcinată. Cosmopoliţii dispărură într-o clipă din mintea lui Grişa. Bela îi povesti că avusese o relaţie cu un om de ştiinţă care lucra într-un loc secret şi că vrea să nască copilul. Că trecuse de treizeci de ani şi că era timpul…

Îi fu greu lui Grişa să audă noutatea zilei, dar se purtă bărbăteşte: nu arătă a fi zdrobit, dimpotrivă, îi spuse soţiei că întrucât copilul nu era al lui, e liberă să facă ce vrea, că el e gata să părăsească locuinţa ei şi că îi doreşte fericire în noua căsnicie…

— Nu, Grişa. Nu mă mărit cu omul ăsta – în primul rând fiindcă e însurat, în al doilea rând, chiar dacă ar fi liber, nu s-ar însura cu o evreică: nu se cade unui om de ştiinţă cu activitate secretă să facă una ca asta, îi zise Bela, mişcându-şi mâinile albe pe faţa de masă în carouri albastre.

Lui Grişa i se păru că vorbele sunt spuse cu atâta tristeţe şi obidă, încât îi luă mâinile şi i le sărută:

— Belka, draga mea, doar ştii cât te iubesc. Dacă n-ai de gând să te măriţi cu omul ăsta, fie ca pruncul să rămână al nostru şi să uităm toată istoria, şi cu asta, basta…

Bela tăcu ce tăcu şi zise ce avea în minte…

— Da, o să fie şi al tău…

Mărinimia lui Grişa avea şi ea limite, aşa că el adăugă:

— Da, o să fie al meu. Înţelege, Bela, că copilul trebuie să ştie că e al meu. Aşa că-ţi pun o singură condiţie – să nu-l mai vezi pe omul ăsta, să nu te mai întâlneşti cu el, şi ar fi bine să nu ştie de copil…

— De acord, Grişa.

Bela se ridică de la masă, îi strânse în braţe capul şi-l sărută pe ochiul sănătos. Aşa rezolvară lucrurile.

Băieţelul îi deveni lui Grişa cum nu se poate mai drag: mai drag decât ochiul sănătos. Tânărul tată, care ţinea în mâini doar creionul şi păhărelul, încerca acum să-l extragă pe Mişa din pat, dar Belka sărea ca arsă:

— Grişa! Îl scapi!

Grişa se îndrepta de spate supus, rămânea lângă pătuţ să-i recite fiului versuri din Maiakovski, Bagriţki – îi lua pe rând. Bela râdea de el:

— Mai bine i-ai recita din Ciukovski!

Copilaşul avea o vârstă atât de fragedă, încât îi păsa prea puţin pe versurile cui suge şi trage pârţuri.

Mişa crescu şi ajunse un adevărat copil-minune. Nu-i plăceau basmele. Gusturile literare i se precizară la vârsta de patru ani. Preferatele lui erau miturile şi legendele

Greciei antice şi învăţa să citească din cartea lui Kuhn. De la zei trecu repede la eroi. Războiul din Troia i se păru mult mai captivant decât cearta dintre zei care îl precedase. Aşa cum zeii se jucau cu oamenii pe câmpul de bătălie, tot aşa începu Mişa să se joace cu soldaţii de plumb, intrând în pielea comandantului suprem al lumii.

Dintre toate jocurile copilăriei, jocul cu soldaţii îi plăcea mult de tot. Războiul din Peloponez izbucni primul pe masa mare din sufragerie. De fapt, nu era un singur război, ci mai multe războaie, în care îi asmuţea neobosit pe atenieni şi spartani, părinţii fiind nevoiţi să mute treptat mâncarea pe măsuţa de lângă uşă, ca să nu evacueze soldaţii de fiecare dată când prânzeau… Când Bela îi cerea lui Mişa să strângă soldaţii de pe masă, Grişa îşi agita mâinile:

— Bela! Lasă băiatul în pace!

Tatăl luă de pe raftul de sus *Istoria universală* plină de praf şi-i citi despre Pirus, Cirus şi alţi Hannibali…

La sfârşitul şcolii primare, Mişa recâştigă toate marile bătălii mondiale, inclusiv bătălia cu tancurile de la Kursk…

Grişa era mândru de fiul său, îl lua mereu la întâlnirea cu camarazii de regiment, temându-se ca nu cumva să ajungă un răzgâiat, un fel de puiul mamei. Sărbătoarea lor comună era 9 mai: veneau foştii luptători cu decoraţii pe piept, venea şchiopătând unchiul Boria-biologul, venea şi unchiul Vitia Golubeţ-constructor de poduri, căruia îi lipsea o mână – pentru Mişa erau toţi eroi, ba începu să fie mândru şi de tatăl lui chior, atât de venerat de prieteni. Obişnuiau să se întâlnească în Parcul de Cultură, se duceau la bodega cu băuturi spirtoase, nici prea-prea, nici foarte-foarte, cu mese neacoperite cu faţă de masă, ci cu muşama lipicioasă, beau bere cu vodcă, mâncau raci, îi dădeau şi lui Mişa o cană cu bere, pe care o considera de mic copil băutura cea mai potrivită pentru bărbaţi. Era încântat de tatăl său scund, slab şi chior, nu numai egalul prietenilor săi, dar şi cel mai stimat dintre ei – în anii aceia toată ţara încă mai cânta cântecele de război compuse pe versurile lui. Într-adevăr erau frumoase cântecele – cântecul de jale despre soldatul neîntors de pe front, despre pelinul amar pe pământul prăfos, despre patria – dulce casă…

Şchiopul Boria-biologul, cel mai simpatic dintre prietenii tatălui său, distruse armonia familiei. Odată, într-o zi de iarnă, pe la prânz, trecu pe strada Gorki, prin dreptul Hotelului Naţional şi dădu nas în nas cu Bela. O însoţea un bărbat cu înfăţişare de boier, ea atârna de braţul lui şi ciripea radioasă. Îl văzu pe Boris şi făcu stânga-mprejur. Din Volga neagră, aşteptându-şi şeful, şoferul ieşi repede şi deschise uşa. Bela se strecură iute pe locul din spate. Mirosea a infidelitate conjugală.

Boris-şchiopul nu dormi toată noaptea, se frământă dacă să spună cinstit adevărul sau să tacă în chip mârşav. Nu-i trecu prin cap că putea să tacă în chip cinstit şi, întâlnindu-se a doua zi cu Grişa la berăria de la gara Belorusskaia, îi raportă cum stau lucrurile. Întâlnirea camarazilor de luptă dură fix cinci minute. Ascultându-l, Grişa dădu la o parte halba şi zise cât putu de tare, fiindcă aşa cereau împrejurările:

— Soţia mea e în afara oricăror bănuieli, şi tu, Boris, eşti un imbecil, neam de căţea, asta eşti!

Şi plecă lăsându-l pe Boris aşa, făcut de ocară.

Îşi sună apoi soţia, anunţând-o că pleacă urgent în delegaţie. Plecă la Smolensk, la un

alt tovarăş de front, prieten de-al lui, petrecu la el trei zile, bău cu măsură, amintindu-şi de întâmplările din război şi nu scăpă o vorbă despre ce anume îl făcuse s-o şteargă de acasă.

Întorcându-se acasă cu trenul de noapte, se gândi îndelung cum o s-o ducă mai departe. Nu-l rodeau bănuielile în privința soției – le înăbuşi de îndată siguranța că lucrurile chiar aşa stau: individul ăsta „secret“, tatăl lui Mişa, există în viața Belei, şi n-are ce să-i facă. Îşi închipui cum o să-i dovedească infidelitatea, cum ea o să izbucnească în plâns, Mişka o să se trezească, şi va trebui să-i spună o minciună…

Nici Bela n-o duse mai bine, cele trei zile le simți ca pe o povară. Făcu legătura între plecarea intempestivă în delegație şi întâlnirea neprevăzută cu Boris, sună la redacție, îi spuseră că nu ştiau de delegația soțului, că probabil fusese trimis de alt ziar. O rodea să-l sune pe Boris, să afle ce i-o fi îndrugat lui Grişa, dar se abținu. Boris putea să-i spună exact ce văzuse, c-o văzuse cu iubitul ei, cu care se întâlnea cel mult o dată pe an, când venea la Moscova din locul acela secret. Aranjamentul cu întâlnirea era dificil – se vedeau printre picături, numai la orele dimineții, când îl conducea la şcoală pe Mişenka, şi de fiecare dată venea ca fulgerul, lăsând-o sleită de puteri…

Bela îşi iubea fiul şi soțul, era gata să-şi dea viața pentru ei. Şi pentru vizitatorul venit din an în paşte – sufletul nepieritor.

Se agită în cele trei zile cât lipsi Grişa, scăpă ceştile din mână, se răsti la Mişenka s-o lase în pace. Şi luă hotărârea să rămână totul aşa cum este, cum vrea Grişa. Era sigură că Boris-şchiopul o căutase, dar n-o găsise acasă.

Grişa sosi cu trenul a patra zi dimineața. Aduse cadouri de la Smolensk, ca întotdeauna: o față de masă mare cu şervete, şi lui Mişka – un carnet broşat cu foi albe. Nu se ştie de unde îl procurase, aşa ceva nu se găsea în magazine.

Şi gata. Nici un cuvânt. La suprafață totul era ca înainte. În suflet – supărare, gust amar, vinovăție.

Pentru prima dată în anii de când se cunoşteau, Boris nu apăru la ziua de naştere a lui Grişa, la nouăsprezece aprilie, ziua străpungerii frontului pe înălțimile Zeelovski, când supraviețuiseră amândoi. Ciudat! Bela nu întrebă de ce. Era cât se poate de clar.

În anii de şcoală Mişa se îmbolnăvea des. Cam în a treia zi de boală, obişnuia să răsfoiască manualele şi s-o ia înainte cu învățatul. Avansul la învățătură deveni un obicei: cum termina anul şi primea noile manuale pentru următorul an, se apuca imediat să le citească – în felul cum le dădea gata de pe o zi pe alta, putea să sară peste un an de şcoală. Dar nu existau şcoli pentru copiii superdotați, şi-i aranjară lui Mişenka accesul la o formă paralelă de instrucție: studiile în grup. Totul începu la Koktebel, unde Grişa îşi ducea familia în fiecare an la odihnă, la Casa de Creație a Scriitorilor. Rămăsese din vremea lui Voloşin o colonie de scriitori şi pictori, şi exista printre vilegiaturişti un filozof, Valentin Ferdinandovici, astronom amator, care le arăta bucuros copiilor cerul înstelat printr-un telescop adevărat. Mişa avu norocul să ajungă în cercul elitist al cercetătorilor cerului – cerul din sud, acoperit în neorânduială cu stele, apărea prin telescop organizat în constelații, şi stelele împrăştiate fără noimă se potriveau cum nu se poate mai bine cu miturile şi legendele Greciei antice. Descoperirea era tulburătoare – legătura chiar exista şi era mult mai complicată decât jocul cu soldații pe masa din sufragerie, unde se înfruntau regimentele, sau decât jocul de şah în care mutările păreau uneori foarte complicate, dar le

dădeai de capăt până la urmă. Mai curând era o presimțire, nu o descoperire: așa cum însetatul, umblând după apă, simte, nu se știe cum, că undeva, în adâncul pământului, se ascunde un izvor care poate fi trezit din adormire…

Când se întoarse la Moscova, Mișa începu să frecventeze sâmbăta, la planetariu, cercul de astronomie, și Bela, amânându-și treburile, îl ducea pe strada Sadovo-Triumfalnaia și-l aștepta două ore în vestibul, lângă casa de bilete. Băiatul pluti doi ani printre stele, apoi găsi că evaluarea matematică a erorilor de cercetare îl interesa în cel mai înalt grad. Astfel ajunse la o idee, pe care nu putea încă s-o formuleze la vremea aceea, dar o putea intui: lumea fizică îi dădea prilejul să construiască probleme de matematică, matematica însăși izvorând într-un fel anume din fizică.

Se îndrăgosti de matematică, schimbă planetariul pe cercul de mecanică-fizică ținut la universitate. Matematica de acolo se deosebea fundamental de matematica predată la școală: se dovedi a fi o știință de top în ierarhia științelor exacte, își clădise admirabil o lume a ei, orânduită între miturile și legendele Greciei antice și cerul înstelat. Mișa descoperi mai întâi lumea numerelor, variată și bogată, apoi teoria mulțimilor cu particularitățile ei uluitoare: o mulțime infinită putea să aibă, din cine știe ce motive, mai multe puncte decât alta…

În anul acela, el ocupă locul doi la olimpiada de matematică a URSS. Speriat de matematică, urând-o ca un umanist adevărat, Grișa prețuia talentul fiului său. Băiatul cu obrajii îmbujorați, copilăros și tandru se descurca de minune în lucruri pe care tatăl nu le putea înțelege.

Când Mișa împlini paisprezece ani, mama îi făcu cunoștință cu vechiul ei prieten. Îi ceru să-și îmbrace puloverul nou și să se pieptene. Mișa își perie cu putere părul bogat, aproape smulgându-și-l. Bela își îmbrăcă rochia de mătase și își rujă intens buzele, dându-le formă de inimioară. Își aranjase părul la coafor în ajun: îi atârna drept pe frunte, iar în părți îi stătea încolăcit în formă de jumătate de covrig.

— Ce pieptănătură urâtă, remarcă Mișa.

Bela se necăji și se repezi la oglindă să-și mai aranjeze coafura pe ici, pe colo.

Prietenul trecu să-i ia cu mașină și șofer. Veneau dintr-o altă lume – mașină neagră sclipitoare, vechiul prieten era înalt ca un jucător de baschet și frumos ca un actor de cinema, Erou cu crucea de aur strălucindu-i pe reverul sacoului gri… chiar și șoferul avea o figură neobișnuită, era tot înalt, își ținea spatele drept, mâna urâtă i se odihnea liniștită pe împletitura volanului. Avea aerul că poartă un pistol în buzunar.

Prietenul ieși din mașină, dădu mâna cu Bela și cu Mișa.

— Andrei Ivanovici, se prezentă el.

Mișa bâigui un „bună z…“, și prietenul zise:

— Îmi pare bine.

Se uită la băiat cu mult interes…

Șoferul deschise ușa din spate, și Mișa, privind cu coada ochiului, observă că în dreptul porții stau cei patru băieți din cartier, dușmanii lui de moarte. Adică treceau drept dușmani: îl bătuseră o singură dată când avea opt ani, și de atunci mama, învingând împotrivirea tatălui, nu mai lăsase picior de copil să intre în curte și-l plimba pe Mișa numai în grădina Ermitaj… Mișa simți că-i revine buna dispoziție: de iubit dușmanii n-o

să-l iubească mai tare, dar o să fie mai respectuoşi. Erau copii de meşteşugari, nu ştiau cât de deştept e micul evreu ochelarist. Dacă ar fi ştiut, l-ar fi înfruntat cu şi mai mult dispreţ.

Ajunseră la Hotelul Naţional. Portarul şi chelnerii îi zâmbiră Eroului ca unei vechi cunoştinţe, deschiseră larg uşile, se înclinară cu respect şi cam slugarnic.

La masă se priviră insistent şi tăcură semnificativ, nu se lansară în conversaţii. În schimb, lui Mişa i se întipăriră bine în minte felurile de mâncare în amănunţime: salată de crabi alb-rozalii, icre negre de culoare cenuşie, chiftele à la Kiev, stropindu-l pe faţă cu ulei fierbinte când le înţepă cu furculiţa, şi tot felul de prăjituri cu îngheţată în cupe, servite cu furculiţe mici în locul linguriţelor de ceai…

Vechiul prieten al mamei, văzându-l pe Mişa captivat de mâncare, nu-i distrase atenţia. După ce băiatul mâncă tot şi, cu obrajii strălucindu-i de grăsime, se lăsă pe speteaza scaunului, Andrei Ivanovici îl întrebă dacă îl mai pasionează… Se opri, voise să spună „jocul cu soldaţii“, dar se corectă spunând „istoria militară“. Mişa se fâstâci ghicind că prietenul mamei avusese în vedere „jocul cu soldaţii“: nu voia ca Eroul să-l creadă un mucos şi răspunse deviind de la subiect:

— Sunt multe alte lucruri interesante. De exemplu, astronomia…

Mişa nu avea de unde să ştie că omul care stătea în faţa lui, academician şi Erou al Muncii Socialiste, unul dintre părinţii-constructori ai rachetelor sovietice, îl cercetează atent, mânat de un sentiment foarte complicat: cândva îşi ţinuse cuvântul faţă de femeia îndrăgostită mulţi ani de el, încredinţând copilul soţului ei şi uitând că micuţul venise pe lume cu ajutorul lui, iar acum, după ce trecuseră atâţia ani, îi cerea să-i facă cunoştinţă cu băiatul. Îl privi cu coada ochiului pe ochelaristul evreu, cu urme de grăsime pe obraji de la chiftele, caraghios copil. Acum un an, academicianul îşi pierduse fiul – o frumuseţe de băiat, sportiv, dar haimana, luase maşina tatălui din garaj şi se făcuse praf după douăzeci de minute, pe şosea, nu departe de Arzamas.

Băiatul ăsta născut din întâmplare, împotriva voinţei tatălui, era acum singurul vlăstar al copacului pe care omul trebuie să-l sădească. Dacă nu pui la socoteală rachetele de metal, brăzdând cerul, şi medaliile de aur purtate apoi pe perniţă înaintea sicriului.

Şoferul nu-i lăsă în faţa casei, ci în apropiere, pe strada Petrovka, şi lui Mişa îi păru rău că nu oprise chiar în faţa intrării. Mama ţinea într-o mână gentuţa roşie şi-n cealaltă mâna lui Mişa. Mergeau în tăcere. Mişa îşi rumega impresiile. Când se apropiară de casă, mama îl întrebă:

— Ia, zi-mi, Mişa, dacă s-ar dovedi că ai un alt tată…

— În ce sens? întrebă mirat Mişa.

— Dacă n-ar fi papa al nostru, ci un alt om, îi explică mama.

— Asta-i o presupunere? întrebă el pe un ton serios.

— O presupunere, da, să zicem, ciripi prosteşte mama.

— Îl iubesc foarte mult pe tata. Dacă aş admite o asemenea ipoteză, l-aş iubi şi mai mult. L-aş respecta…

Nu mai reluară discuţia niciodată.

Bela era neliniştită, o luase gura pe dinainte, trebuia să fie atentă cu Mişenka: ciudat copil, câteodată naiv pentru vârsta lui, câteodată… Nu, nu…

Andrei Ivanovici îl suna din când în când pe Mişa. Se întâlneau de obicei lângă

Hotelul Național, mâncau de prânz. Discutau despre știință. Andrei Ivanovici nu era un simplu om de știință, avea filozofia lui, îi stârnea interesul lui Mișa. Nu părea să fie materialist în totul – zicea că unul și același fenomen putea fi descris prin diferite metode, făcea reflecții interesante în legătură cu fizica cuantică.

Odată îi aduse lui Mișa cărticica lui Schrödinger *Ce înseamnă viața pentru un fizician?* Îi spuse că nu e de acord cu multe din carte, dar că merită citită…

În clasa a noua, Mișa fu lovit de o mașină pe strada Petrovka. Salvarea îl transportă la spitalul Sklifosofski. Sunară acasă și o anunțară pe Bela că fiul ei are un traumatism cranio-cerebral grav și multiple fracturi. Bela se așeză pe podea, lângă telefon: n-o mai ascultau picioarele. Reuși apoi să se ridice și să-l sune pe Andrei Ivanovici. Când ajunse împreună cu Grișa la spital, Andrei Ivanovici îi veni în întâmpinare. Stătea în fața sălii de operație, o aștepta. Îl salută pe Grișa, care abia îl observă, o trase la o parte pe Bela și-i zise:

— Au început operația, vine imediat cel mai de seamă neurochirurg al țării.

Și într-adevăr, după zece minute ușile se deschiseră, intră un bărbat chel și gras, se salută strângând mâna cu Andrei Ivanovici și dispăru în sala de operație.

Așteptară în tăcere pe coridor două ore și jumătate: Bela albă de spaimă, în halat de stambă, cu părul cărunt prins cu un elastic, Grișa mult mai scund și mai bătrân ca înainte și Andrei Ivanovici ținându-se drept, cu fața împietrită.

Ieși neurochirurgul, urmat de un alai de bărbați îmbrăcați în alb. Andrei Ivanovici se ridică în picioare. Bela și Grișa rămaseră lipiți de scaune. Neurochirurgul îi strânse iar mâna lui Andrei Ivanovici și spuse:

— A avut noroc până acum.

Bela, strângându-și la piept mâinile cu lacul cojit, îl întrebă implorându-l:

— Am putea… să-l vedem?

Chirurgul o privi cu un aer preocupat, sumbru:

— Operația nu s-a terminat, mai sunt două fracturi… Mai târziu, mai târziu…

Și plecară cei doi academicieni-eroi inaccesibili, bărbați de seamă ai țării, iar Bela și Grișa rămaseră pe coridor, și-n clipa aceea Grișa își dădu seama că bărbatul înalt este… Se făcu și mai mic, mai avea puțin și dispărea. Zece minute mai târziu se întoarse Andrei Ivanovici, se așeză pe scaunul de lângă Grișa, îl trase stângaci de mânecă, îi apucă brațul și-i zise cu fața crispată:

— Fiul meu a murit într-un accident de mașină. Pe loc. Mișa al dumitale a avut noroc.

Apoi, cu un gest de om manierat, luă mâna Belocikăi, i-o sărută respectuos și plecă. Ea se uită melancolică în urma lui.

Mișa scăpă cu viață. Grișa era în culmea fericirii. Suferea și era fericit. Îl muncea zi și noapte o întrebare, alta decât cea care îl chinuise înainte: oare o fi știind Mișa de secretul legat de nașterea lui?

Dar cum băiatul rămăsese în viață, nu se încumeta să-i pună întrebări prosteși. Ele se transformaseră în cenușă – rămăsese cărbunele încins care îi frigea inima. O coajă se formase în jurul lui. Cu ea trăia zi de zi, se obișnuise cu durerea, simțea tot timpul cum îl râcâia coaja aspră, cum îl frigea cărbunele încins. Dar se învățase cu durerea.

Mişa zăcu jumătate de an – mai întâi în spital, apoi la sanatoriu şi, în cele din urmă, acasă. Crescu doisprezece centimetri, îl întrecu în înălțime pe Grişa, îi crescură fire de barbă închise la culoare şi începu să semene mult cu tatăl Belocikăi, cel din fotografie, care murise la Babi Iar împreună cu mii de oameni asemenea lui, cu croitori, cizmari, avocați şi ingineri, şahişti şi fotbalişti, bărbați preocupați de probleme înalte ca şi de prețul linguriților de argint vândute pe piața neagră, comunişti înfocați şi antisovietici deghizați.

Cât timp zăcu bolnav, Mişa citi o grămadă de cărți. I se interzisese să citească mult, şi el născoci o metodă rapidă: privirea îi aluneca de-a lungul rândurilor, prindea câteva deodată şi le vedea şerpuindu-i în fața ochilor. În felul ăsta reuşea să citească mai repede decât în mod obişnuit. În vreme ce băiatul îşi recăpăta sănătatea, literatura îl apropia şi mai mult de tatăl său – îl îndrăgi pe Hemingway, şi tatăl se apucă să-l traducă pe Garcia Lorca, numitorul lor comun fiind limba spaniolă, pe care se apucară s-o învețe.

Cu puțin înainte de sfârşitul trimestrului al treilea, Mişa se bărbieri, plecă la şcoală, unde colegii de clasă, îndeosebi fetele, puseră la cale cu acest prilej un act de indisciplină, unul de pomină: împiedicară desfăşurarea primei ore de literatură. Ora o ținea dirigintele clasei, Feliks Anatolievici, o minte strălucită, dar şi el se arătă bucuros, ceru să se facă linişte, coborî într-o goană scările, ieşi în stradă şi aduse plăcinte cumpărate de la brutărie.

După cele întâmplate cu Mişa, părinții tremurau pentru viața lui, îl vegheau cu atenție sporită, în bună înțelegere. Bela, care se încăpățânase să-şi conducă fiul la şcoală până în clasa a cincea, ardea şi acum de dorința de a-l însoți de la o poartă la alta. El se împotrivi la început moale, apoi îi rezistă mult mai hotărât. Până la urmă, se statornici următoarea schemă: Mişa ieşea cu servieta afară, în timpul ăsta Bela se repezea la ieşirea de serviciu, coborând sprintenă de la etajul patru şi furişându-se până la o anumită distanță, ca să nu-l piardă din ochi. Aşa îl conduse până la terminarea şcolii.

Mişa discută cu Andrei Ivanovici pentru ce facultate optează: era hotărât să urmeze secția de matematică a Facultății de Matematică-Mecanică Teoretică. Andrei Ivanovici îl sfătui să aleagă secția de mecanică teoretică – pe care o absolvise şi el. Pe băiat îl atrăgea ştiința pură, matematica aplicată i se părea că se află mult mai jos în ordine ierarhică… Andrei Ivanovici zâmbi mulțumit: se convinsese de multă vreme că băiatul avea capul bine mobilat – geniu sau nu, oricum era un adevărat talent la matematică.

Mişa urma să dea admitere la Universitate, la Facultatea de Matematică-Mecanică Teoretică, unde exista o opoziție serioasă ca evreii să fie primiți. Grişa încercă să-l facă să se răzgândească, îl sfătui să aleagă o facultate mai puțin pretențioasă. Dar Mişa nu-l ascultă şi, spre bucuria tatălui, fu admis fără a afla vreodată că Andrei Ivanovici dăduse un telefon pentru admiterea lui, lucru pe care i-ar fi fost tare neplăcut să-l audă.

Mişa se întâlnea regulat cu Andrei Ivanovici, dar nu foarte des. Se plăceau unul pe altul. Mişa prețuia umorul sarcastic al academicianului, ştiința lui de a pune întrebări precise, îl flata prietenia cu o asemenea celebritate. La vremea aceea Andrei Ivanovici fusese „scos de la secret“, se bucura de faimă în toată Uniunea Sovietică.

Talentul excepțional şi sinceritatea lui Mişa îl făcură pe Andrei Ivanovici să-l stimeze, şi, mânat de o vagă neliniştе, academicianul începu să descopere la adolescentul evreu cu nasul lung trăsături ale familiei sale: bărbia despicată la mijloc, ochii adânciți în orbite.

Acasă Mişa nu făcu un secret din întâlnirile lui cu academicianul, dar nu era el omul

care să aducă vorba despre ele. Nici Grişa nu-l plictisea cu întrebările.

La Universitate lucrurile mergeau bine în ce-l privea pe Mişa: nu mai era favoritul admis fără rezerve de colegii de şcoală, în acelaşi an cu el învăţau încă doi studenţi supradotaţi, roşi de gelozie. În anul trei Mişa se decise: îl pasiona noua ramură a analizei funcţionale – operatorii algebrici şi analiza funcţională cuantică.

Progresul în matematică al lui Mişa fu însoţit de creşterea lui în înălţime: procesul de creştere la băieţi se opreşte cam pe la optsprezece ani, dar el crescu câte trei centimetri până la vârsta de douăzeci şi doi de ani, şi se transformă dintr-un adolescent mărunţel într-un tânăr înalt, cam astenic. Cu anii avea să fie mai comunicativ şi mai încrezător în puterile sale.

Andrei Ivanovici veni la consiliul ştiinţific, când Mişa îşi susţinu candidatura pentru disertaţie. Rămase până la sfârşit, aprecie valoarea lucrării în general, fără să intre în amănuntele tratate cu ingeniozitate profesională şi eleganţă. Refuză să vină la banchet, fapt care îl miră pe Mişa. Abia a doua zi pricepu de ce nu voise să participe: nu lui Andrei Ivanovici îi era destinată sărbătoarea victoriei, ci părinţilor săi. Pentru ei era ziua cea mai fericită din viaţă şi, ca s-o sărbătorească aşa cum se cuvine, Bela Iosifovna apăru cu buzele rujate în formă de inimioară, cu părul aranjat la coafor, şi Grigori Naumovici veni îmbrăcat într-un sacou de culoare brun-roşcat, cu decoraţiile militare pe rever. Andrei Ivanovici nu avea ce căuta acolo.

După terminarea aspiranturii, îl opriră pe Mişa la Universitate. Preda cursul lui special de matematici exotice şi se ocupa de cercetare – desena cu acuratețe mici semne, le aşeza în şiruri, între ele scria citeț: din egalitate rezultă… să analizăm raționamentul… ce rezultă e clar…

Între timp, în viaţa lui Mişa apăru o fată pe nume Marina – o grăsună cârnă, doctoriţă, veselă şi modestă de felul ei. O aduse cu toată încrederea acasă, îi făcu cunoştinţă cu părinţii. În timp ce o conduse la casa ei, Bela suferi un atac de cord, adică nu chiar un atac, plângea cu sughiţuri, cu mâna la inimă:

— N-o să rezist, dacă Mişa se însoară, îi zise soţului.

Grişa se sperie – auzind-o, i se păru că-şi ieşise din minţi, dar ştiindu-i iubirea nebunească pentru fiul ei, ştiindu-i trecutul îngrozitor şi suferinţa îndurată de tânăra fată din cauza pierderii tuturor rudelor deodată, încercă s-o liniştească spunându-i că Mişa nu e genul de bărbat care să se însoare aşa devreme.

Vorbele lui o consolară oarecum pe Bela. Nici prin gând nu-i trecea lui Mişa să se însoare, dar, simţind că mama nu dorea să vadă în casă nici o reprezentantă a sexului feminin, îşi aranjă viaţa intimă în afara pereţilor casei părinteşti.

Mai mult decât orice altceva pe Mişa îl interesau micile semne înşirate pe hârtie şi raţionamentele abstracte, el având posibilitatea unor mari spaţii de manevră. Tatăl se mândrea cu succesele oricât de neînsemnate ale fiului, dar era un interlocutor ignorant în materie de matematică. În schimb, discuţiile cu Andrei Ivanovici erau întotdeauna interesante, deşi nici el nu reuşea să pătrundă în profunzime jocul speculaţiilor abstracte al lui Mişa.

La una din întâlnirile lor, avură o discuţie memorabilă: rămas văduv de multă vreme,

academicianul îi spuse că în anii trecuți el reprezentase un pericol serios pentru femei, dar că acum, dimpotrivă, femeile ajunseseră un pericol pentru el. Că numărul pretendentelor la mâna lui de văduv creşte văzând cu ochii, că prietenele răposatei soții îl hăituiesc, şi că el se gândeşte cu toată responsabilitatea să se însoare. Mişa îi aprobă intenția de căsătorie, aşa cum fu de acord şi cu singura candidată serioasă – fosta aspirantă a lui Andrei Ivanovici, Valentina, relația lor durând de multă vreme, după cum bănuia Mişa… După discuția lor, Valentina nu se mai dădu dusă din casă, şi când el venea în vizită la Andrei Ivanovici, îl trata cu ceai, cu fursecuri cumpărate şi cu bomboane de ciocolată de toate soiurile, primite cadou.

În țară domnea o stare de lâncezeală propice, lumea se temea de schimbări bruşte – oamenii îşi doreau să nu fie mai rău de atât. Îşi duceau zilele la foc potolit, cu frica în sân. O dată sau de două ori pe an, Mişa îşi publica articolele nu prea mari în revistele de matematică. Îi apăreau tot mai des în reviste străine. Era mereu invitat la congrese internaționale de matematică şi seminarii, trimitea referate, nu se ducea: nu-l lăsau să plece. Lucra la disertație pentru obținerea titlului de doctor. Drăgălaşa Marina exista undeva în marginea vieții lui, prietenă statornică şi nepretențioasă. În mod regulat, o dată pe an, încerca, smulgându-se din rutina vieții, să se despartă de Mişa. De căsătorit nu-i propusese să se căsătorească, ba mai mult, îi spusese că el nu se poate însura atât timp cât mama lui e în viață, asta ca să-i intre bine în cap.

Răscolit că bătea mereu în retragere când Marina îi cerea să se despartă, Mişa îşi chema foştii colegi de clasă la berărie, ei veneau scăpați din chingile familiei, petreceau câteva ore ca între bărbați, şi Mişa îşi găsea iar echilibrul sufletesc. Avea nevoie, întocmai ca şi tatăl său, de prietenia bărbaților, întreținută de o doză moderată de alcool.

Tovarăşii de regiment ai lui Grişa şi colegii de şcoală ai lui Mişa reprezentau lumea care le oferea siguranță, lumea în care supărările pricinuite de femei dispăreau cu desăvârşire măcar pentru o vreme.

Marina, tânjind câteva luni de dorul lui Mişa, îl suna, şi reluau relația, care le producea de fiecare dată tot mai puțină bucurie.

În anii când părinții ajunseseră la vârsta bătrâneții şi Mişa chelise vizibil, începând mai ales de la frunte, apărându-i burta ieşită bine în relief pe trupul slab, avu loc un eveniment foarte important: după ce rupseseră relația de cinci sau şase ori, Marina îl anunță că e însărcinată. Anunțul îl derută, distrugându-i echilibrul sufletesc. Nu voia copil în ruptul capului. Încăpățânarea îl făcu să-i promită Marinei că se însoară urgent cu ea, dacă scapă de copil. Ea rămase cu gura căscată. Nu pricepea de ce să facă una ca asta? Mişa nu fu în stare să-i explice spaima irațională care îl cuprinsese gândindu-se la fărâma de embrion care, după ce se naşte, stoarce toată vlaga părinților. Îi povesti alambicat despre lucruri îngrozitoare în legătură cu taina odioasă a zămislirii, despre faptul că nu vrea să devină tatăl unei ființe condamnate la suferință şi umilință, al cărei nenoroc vine din simplul fapt că există… În loc să plângă, Marina izbucni în râs şi-i ceru să plece imediat.

O apucă totuşi plânsul după ce el plecă. Se apropie de oglindă – ce văzu nu prea era grozav: o femeie corpolentă, obosită, cu al doilea rând de bărbie, arătă de patruzeci de ani, deşi avea treizeci şi cinci. Îşi mângâie burta: tinerețe nu, frumusețe nu, copilaş da, îşi zise

găsindu-şi consolarea.

Mişa îşi pierdu liniştea. Nu mai putea dormi, nu mai avea poftă de mâncare. O parte importantă din universul său, rampă de lansare şi purgatoriu – masa de scris ştearsă din când în când cu grijă de mama, fără să mişte hârtiile din loc –, îi deveni străin. Nu mai era în stare să lucreze.

Trebuia să întreprindă ceva.

Nu se apucă să-i ceară sfatul tatălui, apelă la Andrei Ivanovici.

Între Andrei Ivanovici şi Mişa trona o sticlă de coniac armenesc, din care beau cu poftă, dar cu măsură. Mişa îi povesti nefericirea lui, aşa numi el situaţia în care se afla.

Andrei Ivanovici umplu iar păhărelele, băură. Puse păhărelul gol pe masă şi rosti una dintre cele mai lungi fraze auzite de Mişa de când se cunoşteau.

— Căsătoria e o întreprindere îndrăzneaţă, de mare răspundere. Nu are nici o importanţă că în tinereţe o numim căsătorie din dragoste. Am avut cu răposata o căsnicie aşa cum trebuie, fiindcă nu s-a întemeiat pe dragoste. Căsnicia n-are a face cu copiii. Am avut un fiu, doar ştii… A murit tânăr, eu şi soţia am rămas buni prieteni, parteneri în marele joc, nu ne-am incomodat unul pe celălalt, dimpotrivă, am încercat întotdeauna să ne ajutăm. Nu mi se pare că un copil e o condiţie indispensabilă pentru căsătorie şi, cu atât mai mult, o condiţie prealabilă.

Mişa îl ascultă atent, fără să priceapă logica tiradei atât de lungi, dar se simţi mai uşurat. Andrei Ivanovici continuă:

— Zici că Marina ta e femeie de treabă, te iubeşte, asta-i ceva obişnuit la femei, zici că-i răsărită… Femeile acţionează din instinct. Las-o să nască. Oricum nu-i poţi interzice. Poţi să te însori, la urma urmei. Nu-i obligatoriu să locuiţi împreună…

— Nu vreau copil! se văită Mişa.

Andrei Ivanovici zâmbi:

— Mişa! Rareori găseşti bărbaţi care vor să aibă urmaşi. Cu cât sunt mai inteligenţi, cu atât mai puţin…

Şi într-o clipă Mişa simţi că se schimbase ceva radical, că-i trecuse starea de depresie şi se destinse puţin. Putea acum discuta raţional despre povestea asta care îl scosese din minţi.

— Mama mi-a zis că n-o să reziste, dacă mă însor… se sinucide, îşi pierde minţile…

— O să reziste. O să înnebunească de dragoste când o vedea copilaşul, zise Andrei Ivanovici pe un ton rece.

Mişa nu-şi dădu seama cum de se hotărâse pe loc. Se făcu mic, goli păhărelul de vodcă:

— Cum fac să-i spun mamei?

Andrei Ivanovici tăcu o clipă, ciocăni cu unghiile mari în piciorul păhărelului:

— La urma urmei, Bela Iosifovna poate afla de la mine.

Aranjară să cineze cu ocazia nunţii în cerc restrâns, la locuinţa lui Andrei Ivanovici. Îi invitară pe părinţii lui Mişa şi două perechi de martori la cununia civilă.

Veniră cu două taxiuri. Masa era aranjată pentru zece persoane, trona pe ea ce mai

rămăsese din vesela de porțelan englezesc. Cupele şi păhărelele cu picior suferiseră ciobituri în timpul anilor de văduvie a stăpânului casei şi, pe deasupra, Valentina, în noul ei statut, încurcase paharele pentru şampanie şi coniac, nepricepându-se să le potrivească.

O lustră elisabetană atârna deasupra mesei uriaşe, din mesteacăn de Karelia, tapițeria de mătase a scaunelor era uzată, se vedeau arcurile ieşite din loc în loc. Marina, borțoasă bine, nu era pregătită pentru petrecerea neprevăzută: Mişa n-o prevenise că i se va organiza o asemenea primire în familie.

Ea ascundea de mama ei tot ce era de ascuns, nu suflă o vorbă nici despre măritişul venit cu întârziere. Familia ei era altfel, cu totul altfel. Părinții se certau mereu – mama țipa şi suduia, tatăl azvârlea cu ce se nimerea, frații se încăierau, la petreceri se îmbătau în bună înțelegere, ca pe urmă s-o ia de la capăt.

Aici lucrurile arătau diferit: vorbeau cu voce scăzută, zâmbeau, dădeau din cap aprobator. Marina nu avea cum să uite însă ce primire îi făcuse Bela Iosifovna prima dată, acum zece ani. I se păru acum că singura persoană agreabilă e Valentina, femeia care servea la masă. Nu-i era însă prea clar cu cine se înrudeşte dintre cei prezenți – o fi servitoare?

Marina voia să se termine totul cât mai repede.

Bela Iosifovna purta ultimul ei costum de culoare bordo, cusut cu opt ani înainte la atelierul fondului literar. Era agitată, asaltată de emoții, nu ştia ce se petrece cu ea: era fericită, sau groaznic de nefericită? Le simțea pe toate în acelaşi timp. Bărbații inimii ei se aflau împreună pentru prima dată – fiul, soțul şi tatăl copilului ei. Abia reuşea cu puterea slabă a minții să reziste unei asemenea tensiuni – neliniştită şi tristă, lăsa pe mâini străine soarta băiatului drag, o tulbura prezența bărbatului adorat de o viață, care îi dăruise minunea de copil, pe Mişenka, o alarma căsătoria fiului ei cu o femeie în vârstă, din popor, însărcinată bine de tot, şi, hop, îi apărea ca în vis soțul Grişa – cel care o întreținea, ocrotitorul şi reazemul ei în viață… I se părea că ea însăşi se mărită cu cineva, şi că s-ar putea să se petreacă ceva şi mai grav…

După ce băură pentru tinerii însurăței, strigară *„gorko!“*[6] şi Mişa o sărută stânjenit pe Marina, Andrei Ivanovici îi zise ceva femeii care servea la masă, îmbrăcată într-o rochie modestă, ea zâmbi şi-i şopti la ureche făcând un gest prea intim pentru o servitoare, fapt care o irită pe Bela Iosifovna. Îl întrebă pe Mişa în şoaptă:

— Cine e dama în rochia de culoare ştearsă?

Marina voi şi ea să-l întrebe ce fel de rudă îi e stăpânul casei, dar amână pentru mai târziu.

Imediat se ridică Grişa, ținând în mână cupa de şampanie:

— Propun să toastăm pentru ştiința sovietică, pentru cel care a dus această corabie, corabia cerească – repetă apăsat Grigori Naumovici, şi o rosti expresiv! – pe asemenea culmi atinse doar de Rusia! Pentru cel care a trudit în anonimat, pentru cel care nu se bizuie nici pe decorații, nici pe glorie! Pentru slujirea cauzei, altceva mai înălțător neexistând pe lume! Pentru tot ce ne uneşte în această seară fericită!

Băură toți. Apoi se sculă în picioare Andrei Ivanovici şi ridică cupa de şampanie. Cu o jumătate de cap mai înalt, îi domina pe toți, iar pe Grigori Naumovici îl întrecea cu un cap şi jumătate.

— Pentru soldații care au căzut în luptă pe fronturile Marelui Război pentru Apărarea Patriei, pentru cei pe care i-a cântat în versuri Grigori Naumovici! Pentru Grigori Naumovici, care a cutreierat fronturile cu blocnotesul şi creionul ca să proslăvească Patria şi pe cetățenii ei, pentru marele poet, om plin de virtute!

Marina îl întrebă pe Mişa ce fel de rudă îi e Andrei Ivanovici.

— E un vechi prieten al familiei noastre, îi şopti Mişa.

Căsătoria nu schimbă mare lucru în viața lui. Locuia tot cu părinții, venea în vizită la soție şi la micuțul Mişenka. Bela nu apucă să-şi îndrăgească nepotul, fiindcă făcu congestie cerebrală imediat după sărbătorirea căsătoriei. Zăcu la pat un an întreg, nu mai recunoştea pe nimeni, nu-i mai păsa de nimic. Marina propuse să se mute cu copilul la părinții lui, dar Mişa se împotrivi:

— Ce-ți veni! Asta ar băga-o în mormânt!

Şi continuă să-şi îngrijească mama cu râvnă şi nepricepere.

Andrei Ivanovici începu să sune des şi să stea de vorbă mult timp la telefon cu Grişa. Mai bun interlocutor nici că putea găsi, mai ales în anii aceia când toate fuseseră date peste cap şi în mintea oamenilor era haos, nu mai înțelegeau nimic.

Într-o zi, cu puțin timp înainte să moară Belocika, academicianul îi făcu o vizită. Ea zăcea pe patul făcut cu neîndemânare de Grişa, în cameră mirosea a spital întreținut prost. Bela era apatică, nemişcată. Când îl văzu pe Andrei Ivanovici, tresări, îşi mişcă uşor mâinile, voia parcă să le ridice.

Grigori Naumovici stătea în uşă sprijinit cu grijă de Mişa: îi slăbise mult ochiul sănătos în ultima vreme. Grigori Naumovici era cel mai tânăr dintre cei trei bătrâni, dar intraseră toți în deceniul al nouălea.

Mişa avea şi el peste patruzeci de ani.

Doi ani mai târziu, nici unul dintre bătrâni nu mai era în viață. Abia atunci Mişa îi povesti Marinei toată tărăşenia. Marina plânse şi nu pricepu cum de tăcuseră patruzeci de ani.

— Ce nu pricepi? Oameni cu suflet nobil.

---

4. *Steaua Roşie*, ziarul oficial al Ministerului Apărării al URSS.

5. În perioada 1948–1953 s-a desfăşurat în URSS o campanie antisemită pornită de Stalin şi mascată sub denumirea „lupta împotriva cosmopoliților“.

6. „Amar!“ (literal), urare antifrastică făcută mirilor la nuntă de către ruşi, cu sensul „Casă de piatră!“.

ŞI AU TRĂIT MULT…

Şi au trăit mult…

Erau bătrâni de atâta vreme, încât fiicele lor de şaizeci de ani, Anastasia şi Aleksandra, aproape că nu şi-i mai aminteau tineri. De-a lungul vieții apucaseră sfârşitul tuturor rubedeniilor, prietenilor, vecinilor – case întregi, străzi şi chiar oraşe, şi nici nu era de mirare, fiindcă trecuseră prin două revoluții, trei războaie, prin necazuri şi lipsuri nenumărate. Spre deosebire de cei care muriseră, ei deveniseră mai rezistenți odată cu trecerea anilor.

Nikolai Afanasievici şi Vera Aleksandrovna se îndreptau spre viața veşnică fiecare în felul său: soțul se făcuse viguros şi noduros aidoma copacului, avea trăsăturile păsării de pradă, nasul i se alungise, şi gâtul îi devenise țeapăn. Carnea i se uscase, i se acoperise de pete, mai întâi pe mâini, apoi peste tot, din blond cu tenul deschis se transformase într-un bătrân aţos cu fața întunecată, de culoarea cartonului, şi chelia împânzită de puncte maronii. Soția ajunsese ca marmura de soi nobil: nuanța gălbuie a feței fără expresie imita căldura vieții, amenințând să capete chipul unui monument.

Doctorii îi recomandaseră cândva să slăbească, să urmeze o anume dietă – acum cincizeci de ani se internase ca să slăbească la Institutul de Boli Metabolice, la profesorul Pevzner, dar după optzeci de ani doctorii nu mai pomeniseră de greutate. Vera Aleksandrovna mânca atât cât socotea că îi e necesar, dacă îi permiteau condițiile de aprovizionare cu alimente legate strâns de evenimentele politice. Regimul ei alimentar era strict – mic-dejun, prânz, cină, fără nici un fel de sendvişuri. Important era ca alimentele să fie de calitate, mâncarea proaspătă, adică nu încălzită şi reîncălzită.

În perioadele de foamete inventa feluri de mâncare folosind două produse de bază – crupe de mei şi cartofi. Nikolai Afanasievici aproviziona familia cu alimente de cea mai bună calitate, deoarece urcase în ierarhia universitară de multă vreme, ajunsese profesor pe la sfârşitul anilor ’20 şi preda inginerilor cursul de rezistență a materialelor la un vechi institut moscovit.

Cei doi soți, fiecare în parte, erau modele de rezistență a materialelor din care le era construit corpul. Aportul Verei Aleksandrovna la menținerea robusteții organismului consta în felul cum organiza tot ce ținea de alimentație.

Trecuseră anii când spăla rufele cu mâna, făcea curat în casă şi gătea – acum se ocupau fiicele ei de treburile gospodăriei. Veniseră pe lume împotriva tuturor prognozelor medicale, după mulți ani de infertilitate, când Vera Aleksandrovna încetase să mai sufere

din pricina lipsei copiilor, socotind-o chiar ca un fel de privilegiu. Fetele apăruseră pe nepusă masă, dându-i mamei posibilitatea să aibă alt fel de preocupări – până atunci fusese doar soție, nu se ferise de muncă, dar evitase să-şi caute un serviciu, fiindcă i se cerea la angajare să completeze un chestionar amănunțit: provenea dintr-o veche familie princiară. Numele ei de familie nu-ți spunea mare lucru, dar era cunoscut ruşilor din manualele de istorie şi din vechile denumiri ale străzilor.

Deşi arăta ca un aristocrat, Nikolai Afanasievici se trăgea dintr-o familie de țărani din gubernia Tambov, îi murise tatăl în războiul imperialist. Acesta era adevărul datelor din chestionarul cerut la angajare, care ferise familia de persecuții. Nikolai Afanasievici era om precaut şi viclean pe deasupra. Încercase toată viața să dea o impresie falsă, să inducă în eroare, se prefăcuse că nu aude şi nu ştie nimic. Cei de la institut îl socoteau om ciudat, dar era un specialist desăvârşit, şi toate calculele tehnice din perioada de construire pe scară largă a socialismului ajungeau pe biroul lui pentru verificare. Era bun şi ca teoretician, dar în treburile practice era socotit o autoritate…

Între soți domnea o armonie perfectă. Tot ce făcea Vera Aleksandrona se încadra în acelaşi tipar ca al soțului: precizie, meticulozitate, dispreț pentru orice fel de aproximație. Rețeta după care ea cocea plăcintele era tocmai rețeta după care Nikolai Afanasievici calcula rezistența materialelor – fără cusur.

Învățătura distinselor domnişoare cuprindea ştiința conducerii treburilor casnice şi lucrul manual – Vera Aleksandrovna le preda fiicelor toate amănuntele referitoare la menaj, detalii pe care nimeni nu le mai cerea de multă vreme: cine mai era interesat să ştie cum se face broderia cu ajur sau tricotul cu găurele, cum se curăță pălăriile de fetru şi cum se prepară profiterolul perfect din făina special destinată dulciurilor… Toate cunoştințele acestea se adăugau la materiile pe care Aleksandra şi Anastasia le studiau la o şcoală sovietică obişnuită. Vera Aleksandrovna le predase o parte însemnată din cunoştințe în cei trei ani petrecuți la Kuibîşev în timpul evacuării, când fetele nu-şi însoțeau mama în vizite sau la sărbătorirea zilelor de naştere, ci mergeau împreună cu ea să care apă cu găleți şi bidoane de la cişmea: era nevoie de multă apă pentru igiena familiei, şi conducta înghețа adesea în timpul iernii, afectând tot sistemul de aprovizionare cu apă.

Din fragedă copilărie, celor două fete pe jumătate aristocrate le intraseră în cap nişte idei de-a dreptul schizofrenice: erau rupte de realitate, simțeau acut ruptura brutală dintre viața tumultoasă din jurul lor şi traiul în sânul familiei. Nu erau acceptate de persoanele de aceeaşi vârstă, dar nici ele nu erau capabile să împărtăşească împreună cu alții bucuria, furia sau entuziasmul. În compensație, erau unite printr-o solidaritate întâlnită uneori la gemeni.

Mama era severă şi exigentă cu ele, pe tatăl lor îl vedeau rar – muncea peste puteri, peste orele de program, fără zile libere şi sărbători. Le era frică de mama, în schimb îşi venerau tatăl. Îi iubeau pe amândoi necondiționat şi li se supuneau cu dragoste.

La cincisprezece ani, fetele, vădind destule înclinații, ajunseră să aibă un volum mare de cunoştințe necesare mai ales femeilor, ştiau şi puțină franceză predată de mama lor. La şcoală învățau foarte bine, dar Vera Aleksandrova hotărî că studiile superioare nu le erau necesare: nici ea nu avea aşa ceva. Când îi comunică soțului decizia, acesta nu o acceptă. Era pentru prima oară când nu se înțelegeau, dar împotrivirea dispăru imediat: Nikolai

Afanasievici avea deplină încredere în soție, dacă deciziile ei nu priveau activitatea sa profesională. Soția socotea că fetele pot duce un trai onorabil dacă devin surori medicale sau bibliotecare şi se mărită cu nişte oameni de treabă. La toate astea se adăuga frica ei de a se arăta în văzul lumii, şi chiar îl oprise la timpul potrivit pe Nikolai Afanasievici să avanseze la serviciu, aşa cum i se propusese. Se poate ca tocmai sfatul ei să fi salvat viața soțului şi a familiei…

— Nu le trebuie mai mult. Soră medicală – asta-i o profesie bună, oricând e nevoie de ea, nu rămân ele fără o bucată de pâine. Şi să nu uiți, Nikolai, că fetele noastre sunt nişte gospodine desăvârşite, adăugă nu fără puțină mândrie Vera Aleksandrovna. Noi îmbătrânim, o să avem nevoie de îngrijire medicală…

— Atunci poate că ar fi mai bine la Facultatea de Medicină.

— Nu, asta-i o profesie grea, puse capăt discuției Vera Aleksandrovna.

Nikolai Afanasievici nu crâcni, deşi în alte împrejurări le cerea studenților să-şi expună ideile clar, să gândească logic, să fie consecvenți în argumente. Pe soția Vera o iubea prea mult ca să-i ceară gândire clară şi logică.

După ce terminară şcoala, fetele intrară la cel mai bun liceu sanitar, şi după trei ani deveniră surori medicale – obținură amândouă diplome de merit, însemnând avantaje importante la admiterea la Facultatea de Medicină. Dar ele se angajară să lucreze la spitalul Botkinski.

Aici dădură peste un alt avantaj al profesiei: îşi puteau aranja programul în aşa fel, încât una dintre fete să rămână întotdeauna lângă Vera Aleksandrovna – pentru conversație, pentru mici comisioane şi îndatoriri casnice privind pregătirea prânzului, curățenia migăloasă a apartamentului şi plimbarea obligatorie pe străduța Starokoniuşennaia.

Vera Aleksandrovna încetase de ceva vreme să mai iasă de una singură. Înaltă de statură, îmbrăcată în şubă iarna şi vara într-un pardesiu subțire, plutea însoțită de una dintre fiice, care nu se remarcau prin nimic nici la statură, nici la înfățişare. Avea în mână una dintre cele trei poşetuțe, una neagră din piele de antilopă, cealaltă maronie de piele sau o alta veche, albă, în vreme ce fiica ținea sacoşa nelipsită pentru cumpărături, sau în anii din urmă, punga de plastic din care se ițea o coadă de peşte sau o frunză de sfeclă – trofee obținute în urma victoriei repurtate la piață. Fetele se îmbrăcau sobru: cămăşi cu guleraşe albe, tari, fuste cu pliuri după moda englezească. Îşi țineau spinarea dreaptă, umerii puțin aduşi – nu stați cocoşate! le ținea din scurt mama – şi abia atingeau pământul cu tălpile.

Vera Aleksandrovna le socotise până la treizeci de ani cam copilăroase ca să le umble ochii după curtezani. După ce împliniră treizeci de ani, se gândi că măritişul nu era de ele. Nikolai Afanasievici n-o contrazise, ba, pe măsură ce anii treceau, se obişnui să gândească întocmai ca ea. În ce o priveşte pe Vera Aleksandrovna, era foarte sensibilă la reacțiile soțului, îi simțea toate mişcările, chiar şi bolboroselile burții, şi-i cerea uneia din fiice să-i pregătească ceaiul de muşețel cu zece minute înainte ca el să se plângă de greutate în stomac şi înțepături într-o parte…

Verei Aleksandrovna i se descoperi diabetul la optzeci de ani, şi în ultimii cincisprezece ani de viață nu se atinse de zahăr, fapt care complică pregătirea deserturilor: înlocuitorii zahărului nu rezistau la prelucrare termică, aşa că Anastasia şi Aleksandra

învârteau ore întregi la maşina de îngheţată ca să obţină produsul dulce, fără zahărul vătămător.

Tot atunci îi găsiră lui Nikolai Afanasievici cardiopatia ischemică.

Odată cu înrăutăţirea sănătăţii lor, părinţii hotărâră ca fiicele să se pensioneze: le lipseau cinci ani până la vârsta de pensionare, dar Anastasia şi Aleksandra aveau vechime în muncă mai multă decât era necesar: aproape treizeci de ani.

Aleksandra ieşi la pensie, Anastasia refuză să se pensioneze. Vera Aleksandra înghiţi cu greu răzvrătirea fiicei încăpăţânate, şi cuvântul mamei, însemnând supunere oarbă, nu avu nici o putere asupra fiicei. Ceva reuşi totuşi să obţină: se mută din secţia unde se lucra în schimburi la cabinetul de radiologie din policlinică, unde programul era mai scurt.

Aleksandra, aflând de hotărârea surorii ei, plânse de invidie. Nu era în stare să iasă din cuvântul mamei, şi protestul Anastasiei, o adevărată revoluţie, îi stârni o furtună de sentimente. Până atunci amândouă se supuseseră de bună voie dorinţelor mamei, crescuseră împreună, sudându-se într-un tot – ca un singur organism sau mecanism, şi nesupunerea Anastasiei distrusese bunul mers al maşinăriei.

Din momentul acela, viaţa surorilor se schimbă: în fiecare dimineaţă, Anastasia ieşea din casă la ora şapte cu sendvişurile în geantă, iar Aleksandra dezlega săculeţul de tifon cu brânza de vaci pregătită în casă pentru mama, atârnat de seara deasupra chiuvetei, scotea un ou din frigider ca să se încălzească la temperatura camerei înainte de a-i da drumul în apă şi fierbea păsatul de ovăz timp de patruzeci de minute, amestecându-l cu o lingură mare de argint. Luau micul-dejun la opt şi jumătate, prânzul la ora două, şi Anastasia, ajungând acasă la trei, mânca singură în bucătărie, în vreme ce Vera Aleksandrovna îşi făcea plimbarea pe îndelete însoţită de Aleksandra. Anastasia înghiţea cu noduri supa – o ura încă din copilărie – tăia o chiftea în două şi îşi făcea un sendviş. Pe mama, absentă, nu avea cum s-o revolte purtarea ei scandaloasă. Tatăl lipsea şi el, îşi făcea siesta la ora aceea…

Anastasia, plină de smerenie, îşi dedica orele serii părinţilor: pregătea cina socotită principala masă în tradiţia familiei – fapt statornicit din vremea când tatăl venea de la muncă la şapte seara şi toată familia se aduna în jurul mesei. De regulă erau două feluri de mâncare: peşte şi budincă sau rosbif şi sufleu, câteodată pasăre şi ceva cu fructe… Meniul îl stabilea Vera Aleksandrovna cu o zi înainte. Pe la mijlocul anilor ’80, lucrurile se complicară în privinţa alimentelor, dar Nikolai Afanasievici primea ajutor de la stat şi putea comanda produsele pe care Aleksandra le lua vinerea de la magazinul alimentar, numărul patruzeci. O dată la trei zile, venea din suburbiile Moscovei lăptăreasa, lucru de necrezut pentru acele vremuri – ca un semn din trecutul înghiţit de istorie. Uneori îi cereau să aducă şi legume.

Părinţii se ţineau încă bine. În ciuda diabetului, a restricţiilor severe şi a injecţiilor zilnice, Vera Aleksandrovna, pierzând în sfârşit kilogramele în plus despre care îi vorbiseră necontenit doctorii şi văitându-se mereu de slăbiciune, ieşea zilnic la plimbare, citea şi se uita la televizor. O sărbătoriră când împlini nouăzeci de ani.

Tatăl suporta mai greu povara vârstei. Era din ce în ce mai tăcut, abia răspundea la întrebările soţiei, nici vorbă să pună el întrebări. Dar avea nevoie ca şi în trecut de prezenţa ei: venea seara în camera mare şi se aşeza în fotoliu, locul său dintotdeauna.

Moțăia.

La nouăzeci şi cinci de ani, Verei Aleksandrovna îi apărură cangrenele datorate diabetului. Fetele îi aplicară pansamente cu alifii cunoscute, ierburi şi chimicale. Dar negreala se întindea în sus, era de neoprit. Veni în sfârşit un chirurg de la policlinica raională şi declară că amputarea piciorului e singura şansă de supraviețuire.

O transportară la spital. Anastasia îşi dădu demisia imediat şi se mută în salonul unde era internată mama. Înainte de operație, seara, după clismă, după frecatul cu apă în loc de spălat, după sărutul de noapte-bună, Vera Aleksandrovna îi spuse fiicei de-a dreptul:

— Să mă iertați că v-am ascuns până acum din ce familie vă trageți.

Şi numi familia princiară.

Spusele mamei n-o impresionară pe Anastasia.

— Ce-ți veni? Cui i-ar sta gândul la asta…

Şi pentru a zecea oară verifică dacă nu cumva cearşaful a făcut vreo cută periculoasă sub fese: până acum Verei Aleksandrovna nu-i apăruseră escare, dar o neglijență cât de mică îi putea fi dăunătoare…

Vera Aleksandrovna era internată pentru prima oară într-un spital, dacă nu punea la socoteală casa de naşteri unde născuse fetele în urmă cu şaizeci de ani…

Aleksandra rămânea acasă să îngrijească de masă. După ce-i dădea tatălui să mănânce, pleca la spital cu mâncare pentru mama şi sora ei, o ducea în traiste speciale din stofă de lână, cusute din fuste vechi chiar în ziua internării. Anastasia stătea în permanență lângă Vera Aleksandrovna.

Nikolai Afanasievici nu-şi găsea locul: în lipsa Verei Aleksandrovna se degrada văzând cu ochii, umbla din colț în colț, uita de ce şi pentru ce se agită, obosea, se aşeza în fotoliu, ațipea zece minute, apoi sărea ca ars, începea să umble prin cameră, părea să caute ceva…

Vera Aleksandrovna muri după zece zile de la operație, poate de la vreo infecție, sau chiar de la operație, dar mai degrabă fiindcă i se împlinise sorocul.

Surorile plecară tăcute acasă, cu sacoşa plină cu lucrurile mamei – cana de apă, bluza de noapte din flanelă, batistele cu inițialele ei, penseta, foarfecele, acele de păr… Luară şi plosca ei învelită în ziar.

Tatăl şedea în fotoliu, îşi ținea capul chel, înfăşurat într-un fular maroniu, înclinat într-o parte, arăta lipsit de apărare ca oul de pasăre. Când fiicele intrară, el tresări:

— Ați lipsit mult… Cum e mamocika?

— Nimic nou, papa.

— E timpul să mâncăm, remarcă bătrânul.

Mâncară şalău polonez şi *mousse* de mere. Nu puteau să-i spună de moartea mamei. Tăceau. După ce mâncă, tatăl le rugă să-i facă baie.

De mulți ani îi spălau pe bătrâni sub duş, totul era bine gândit, totul era luat în calcul – scara mică pe care îi urcau în cadă, scaunul de grădină din plastic, acoperit cu prosopul zdrențuit, împăturit în patru, pe care îi aşezau ca să-şi înmoaie în lighean unghiile tari şi bătăturile… Şi uite că lui îi veni dintr-odată să le ceară să-i facă baie.

— Nu e bine să faci baie după cină, papocika, încercă Anastasia să se împotrivească.

— Bărbiereşte-mă şi tunde-mi mustăţile, Şura, zise el, neauzindu-i refuzul.

Nu ştia nimeni cum stă cu auzul: câteodată părea că nu aude nimic, dar din când în când auzea foarte bine…

— Acum trei zile ţi-am făcut baie, ţii minte, papocika? mai făcu o încercare Aleksandra.

Bătrânul n-o auzi.

— Baia nu-ţi prieşte, poate mai bine un duş? strigă tare Anastasia.

— Peste zece minute. Du-mă la toaletă… continuă el ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

Surorile se uitară una la alta. Aleksandra plecă să pregătească baia, Anastasia îşi conduse tatăl la toaletă.

Îl spălară, îl bărbieriră, îi tăiară unghiile la mâini şi la picioare, îi scurtară mustăţile.

Îşi făcură de lucru cu el destulă vreme, munca anevoioasă le abătu atenţia de la celelalte griji. Erau îndemânatice, lucrau la patru mâini de parcă aveau doar două, fără să şovăie în privinţa mişcărilor atât de bine ştiute.

Îi puseră pijamaua curată cu dungi gri-albastre, îi dădură medicamentele de seară şi-l culcară în patul dublu, în partea stângă: aşa dormiseră părinţii toată viaţa, el în stânga, ea în dreapta.

— Gata, plecaţi, arătă bătrânul în direcţia uşii şi cu un aer absent căută ceva pe noptieră. Găsi pipăind ochelarii şi arătă iar cu mâna. Hai odată, plecaţi…

Surorile zăboviră mult timp la masă, nu se puteau hotărî cum ar fi mai bine: era imposibil să-şi îngroape mama fără să-i spună tatălui, dar nevoia imperioasă de a-i anunţa moartea era atât de apăsătoare şi de dureroasă, încât însuşi faptul că ea murise trecu pe planul al doilea. Discutară aprins, dar în şoaptă, cum să-i spună tatălui lor şi-n general dacă să-i spună, şi dacă se hotărăsc să-i spună, când s-o facă… Şi dacă nu-i spun, cât timp o să-i poată ascunde…

Nu reuşiră să fixeze ziua înmormântării, totul trebuia organizat, iar ele habar nu aveau cum se pregăteşte o înmormântare. Nu aveau un loc la cimitir, un mormânt al familiei…

Stătură până târziu în noapte: discutară, tăcură, plânseră… Apoi se culcară în camera mică, o numeau camera copiilor. Dormiră pe paturile înguste, acoperite cu cuverturi albe, cârpite din loc în loc.

Se sculară devreme ca să meargă la morga spitalului, să găsească o rezolvare. Aleksandra uitase să atârne brânza de vaci deasupra chiuvetei, aşa că nu avea cum să mai capete consistenţa dorită… Se spălă şi merse să fiarbă caşa. Tatăl lor se trezea de obicei la şapte jumătate şi căsca. Era deja opt fără un sfert şi nu se auzea nici o mişcare.

Aleksandra ciocăni la uşă şi intră. Bătrânul nu se trezise încă.

El nu se mai trezi deloc, şi surorile nu mai avură de ce să se frământe dacă şi cum să-i anunţe moartea mamei. Poate că ea găsise mijlocul.

La primul ger din decembrie îi înmormântară pe amândoi în aceeaşi zi în cimitirul nou, aflat destul de departe. Groapa era săpată cu zgârcenie, şi nimeni nu le sugerase că groparii trebuiau plătiţi în plus ca s-o mai adâncească treizeci de centimetri. Pământul nu era atât de îngheţat mai spre fundul gropii, aşa cum era la suprafaţă.

Numai ele două participară la înmormântare. Anastasia sunase în ajun la institutul unde lucra tatăl ei, dar fără succes. Nu găsise pe nici unul dintre cei care îl cunoscuseră pe Nikolai Afanasievici. Îl uitaseră. De multă vreme nu-şi mai cunoşteau nici măcar vecinii. Rude nu mai aveau, muriseră de mult. Trăiseră prea mult, supravieţuiseră amintirii lor.

Trecură câteva zile apăsătoare, nesfârşit de lungi în casa pustie, unde nimeni nu mai avea nevoie de nimic. Surorile umblau prin casă temându-se să atingă lucrurile din camera părinţilor, adică din camera mamei sau din biroul tatălui. Nici să vorbească nu aveau despre ce. Alexandra pregăti maşinal mâncarea, mâncară maşinal, şterseră praful cu cârpa albă ca zăpada, strânseră şi spălară aşternutul de pat, îl scrobiră, îl călcară cu fierul de călcat îngrozitor de greu. Acoperiră cu lenjerie curată patul părinţilor.

Într-un sfârşit, Aleksandra zise abătută:

— Păcat că suntem necredincioase, Asia. De-am merge măcar acum la biserică.

— Mergi, dacă ţii neapărat, dădu din umeri Anastasia.

— Crezi că se poate? îşi ridică întrebătoare capul Aleksandra.

— Acum putem orice, începu să râdă Anastasia.

— De ce mama ura biserica atât de mult? întrebă înviorată Aleksandra.

Anastasia se uită la ea:

— Am uitat să-ţi spun, Şura: înainte să moară, mama mi-a destăinuit din ce familie ne tragem. Din partea ei… şi rosti numele de fată al mamei. Acum pricepi de ce nu avem în casă nici o fotografie, nici un act. Se temeau pentru trecutul lor. Cât despre biserică… nu ştiu ce să zic. Odată a scăpat o vorbă, a spus că în copilărie îi plăcea mult Paştele, mergea la slujbă. Cred că s-a supărat pe Dumnezeu.

— Pentru ce? întrebă mirată Aleksandra.

— Nu ştiu, pentru că… Pentru ce-a făcut, pare-se…

Mai trecură câteva zile. Începu dezgheţul. Toate curgeau, crăpau de la umezeală, starea lor sufletească era la pământ. Se aşezară să mănânce. Supă de ciuperci. Şalău polonez.

— Cum o să trăim, Asia? întrebă încet Aleksandra.

Anastasia luă farfuria cu supa neatinsă şi, ţinând-o cu grijă în mâinile întinse, se duse s-o arunce la closet, se întoarse şi o puse în chiuvetă.

— O s-o ducem bine, Şura. Abia acum începem să trăim. Pentru început, n-o să mai gătim.

— Cum aşa? se miră Aleksandra.

— Uite aşa, răspunse Anastasia.

Şi începură noua viaţă. Acoperiră pentru totdeauna plita cu capacul şi cumpărară un ceainic electric.

După mulţi ani de sărăcie, magazinele se umplură de produse nemaivăzute, cumpărară brânză, mezeluri, pateuri străine în borcănaşe, conserve şi salate deja pregătite cu maioneză, nu din cea bătută ceasuri întregi în crăticioara emailată, prăjituri şi îngheţată făcută cu metode industriale, neconformă cu normele de igienă şi nesănătoasă, cu conţinut ridicat de colesterol, zahăr şi alte substanţe periculoase.

Aleksandra prinse gustul cafelei, Anastasia cumpăra vin, şi în fiecare seară beau câte

un pahar, cu sendvişuri.

Trecuse jumătate de an de la moartea părinților, când Anastasia îi aduse surorii ei o scrisoare de la rudele din Franța: găsise rudele mamei care reuşiseră să fugă în timpul Revoluției. Descoperise că mama avea o soră geamănă, era încă în viață şi locuia la o pensiune rusească de lângă Paris. Apărură o mulțime de veri şi verişoare, nepoți, tot felul de rubedenii, şi surorile se apucară să stabilească genealogia familiei mamei, ocupație ce se întinse pe o perioadă lungă de timp, aşa încât la mijlocul anului următor obținură paşapoartele şi plecară la invitația vărului Fiodor să-şi cunoască rudele din Paris. Sora mamei murise cu două luni înainte de sosirea nepoatelor.

Se reînnodă canavaua familiei. Anastasia şi Aleksandra cercetară cu atenție fotografiile, un adevărat cuibar de copii şi adolescenți frumos îmbrăcați pentru sărbătoarea începutului de viață plină de promisiuni, îşi cunoscură strămoşii din portrete. Aflară că bunica lor fusese în tinerețe domnişoară de onoare, rămăsese prietenă cu țarina tot restul vieții. În 1917, pe la jumătatea verii, a plecat în Elveția cu toți copiii, pe Vera a lăsat-o însă la naşa de botez fiindcă avea pojar, ca să nu se molipsească ceilalți. În felul ăsta au fost feriți de boală. Bunicul a fost omorât în timpul Revoluției.

Nimeni dintre rude nu ştia cum îşi trăise Vera Aleksandrovna anii primei tinereți, până să-l întâlnească pe Nikolai Afanasievici… În schimb, surorile aflară cum trăiau ceilalți membri ai familiei răspândiți prin Elveția, Franța, Italia… Erau împrăştiați în toată lumea şi se adunaseră acum bucuroşi să-şi întâlnească rudele din Rusia, reprezentând vechea cultură de care fuseseră lipsiți. Ce limbă rusă frumoasă, ce franțuzească plăcută, dar demodată, ce maniere, ce educație… Câtă modestie şi demnitate – adevărate aristocrate rusoaice.

După două luni, chiar înainte de plecare, o rudă îndepărtată, a şaptea spiță la căruță, contabil ieşit la pensie de la firma Renault şi văduv pe deasupra, o ceru în căsătorie pe Aleksandra. Ea acceptă.

Trăiesc şi acum într-o suburbie frumoasă a Parisului. Sora Anastasia s-a mutat la ei. Franțuzeasca lor demodată, dar convingătoare, învățată de la mama, le e de ajuns ca să comunice cu servitoarea, cu vânzătorii şi cu rudele care au uitat limba rusă. Vasili Mihailovici, soțul Aleksandrei, nu are de unde să ştie ce bucătărese desăvârşite sunt soția şi cumnata sa. Obişnuiesc să mănânce la restaurant, dar surorile preferă sendvişurile.

Un singur lucru e de mirare: de ce Vasili Mihailovici a ales-o de soție pe Aleksandra, şi nu pe Anastasia… Surorile sunt sănătoase tun şi sunt şanse să se bucure de noua viață nu doar un deceniu…

… Şi au murit în aceeaşi zi

Nici vorbă să fie o volută dintr-o biografie, nici un capriciu al sorţii, nici o avarie survenită pe drum care să omoare pe loc mamă, tată, doi copii şi o bunică pe deasupra, ci e acţiunea legii fundamentale, misterioase, care rareori poate fi observată între atâtea mizerii ale vieţii, la care se adaugă rezistenţa generală faţă de faptele de devoţiune şi iubire…

„Asta-i viaţă adevărată, dreaptă, fără prihană“, îşi zise Liubov Alekseevna Golubiova, medic cardiolog cu o practică de treizeci de ani, gândindu-se la cazul uimitor din secţia ei.

Era a treia săptămână de când zăcea bolnavă doamna intelectuală în vârstă, cu părul moale, albit, dar nu de tot, cu ochelari frumoşi cu lănţişor, în halat cadrilat – Perlovskaia Alla Arkadievna. Soţul ei, un bătrânel rotunjor, cu faţa invariabil radioasă, chel, cu pielea rozalie, cu un zâmbet absent, pe nume Roman Borisovici, stătea cu orele lângă uşa de la reanimare şi, când o mutară în salon pe Alla Arcadievna, nu pierdu nici un minut din timpul îngăduit pentru vizită, apărând fix la începutul orei de primire cu o sacoşă plină cu borcănaşe. Cum ajungea, mânca împreună cu soţia alimentele aşezate pe măsuţa de noapte. Stăteau de vorbă pe şoptite, din când în când râdeau pe înfundate, uitându-se unul în ochii celuilalt. Râdeau şi vecinele din salon: era chiar caraghios să-l vezi cum aduce sacoşa cu mâncare şi mănâncă imediat o bună parte fără să se dezlipească de patul bolnavei. Nu pricepeau că e înfometat, fiindcă nu putea să mănânce acasă singur, fără soţie.

De trei ori veni s-o vadă pe Liubov Alekseevna fiica lor – o femeie frumoasă, sigură de ea, având pe cap o pălărie caraghioasă pe care o purta cu o plăcere sfidătoare. Nu era una de pe stradă, ci ditamai directoarea unei şcoli particulare, unde învăţa nepotul Liubovei Alekseevna. De fiecare dată se interesa de mersul bolii. Mama suferise un infarct şi era în convalescenţă.

Alla Arkadievna muri pe neaşteptate noaptea, în ajunul externării, îi veni de hac o tromboză a carotidei, fără vreo legătură directă cu infarctul. Secţia era mică, avea o mână de oameni vechi în meserie, zece la număr, avea regulile ei inflexibile statornicite de răposatul Androsov, şi cei nou-veniţi – medici şi asistente – fie se supuneau ordinii instituite, începeau să preţuiască locul şi nu-l părăseau până la pensie, fie plecau nesuportând cerinţele extrem de exigente. Şi moartea unui pacient, eveniment nu chiar aşa de rar în secţia de cardiologie, era întâmpinată cu respect şi înţelegere pentru rude, model instituit de doctorul Androsov.

Alla Arkadievna muri fulgerător, nu apucă să spună decât cuvântul „Romocika“, şi doctorul de gardă nu avu timp s-o atingă cât era încă în viaţă. După nici cinci minute, infirmiera Varia fu prima care o anunţă pe Liubov Alekseevna. Lucra în secţie aproape de când se născuse, cum se zice, ştia fiecare colţişor din spitalul vechi, secţia era casa ei… Urâtă, cu o pată pe jumătate din faţă, bătrâna bigotă era acolo din alte vremuri, nu era nouvenită. Avea un rol secret, pe care i-l ştia Liubov Alekseevna: împărţea bilețele pentru pomenirea morţilor şi unora dintre cei aleşi ceruse pe vremuri să li se cânte prohodul.

Mutară moarta la morgă, s-o examineze anatomopatologul, ultimul dintre specialişti. Varia aşternu noua lenjerie pe pat – se eliberase locul, şi asistenta-şefă anunţase deja că se făcuse coadă la internări pentru secţia lor.

Vizitatorii aşteptau să se facă ora unsprezece, când paznicul le deschidea uşa. Roman Borisovici îşi aşeză sacoşa pe bancă, scoase din ea doi cipici albaştri, de unică folosinţă, purtaţi cu grijă de trei săptămâni, se aplecă să şi-i pună peste sandale şi se lovi cu tâmpla de duşumea.

Îi comunicaseră fiicei la telefon decesul mamei. Fiica îşi rugase tatăl să nu sune la spital, se îmbrăcase şi plecase la el să-l prindă acasă, ca nu cumva să audă de la străini vestea cumplită. Dar nu-l găsi, plecase mai devreme decât în mod obişnuit. Fiica porni în grabă la spital, dar era distanţă mare până acolo – de la un capăt al Moscovei la celălalt, în timpul dimineţii, cu blocaje în circulaţie. Ajunse cu întârziere pe la douăsprezece: tatăl era la morgă, lângă soţia mult iubită, aşa că nu aflase de moartea ei.

Fiica, uluită, stătea în cabinetul Liubovei Alekseevna şi repeta întruna: în aceeaşi zi, în aceeaşi zi…

Liubov Alekseevna ceru să i se aducă un ceai. În clipa aceea fiica nu avea pe nimeni mai aproape decât pe doctoriţă şi-i vorbi fără şir despre nunta de aur pe care o organizase împreună cu fratele ei anul trecut pentru părinţi, despre iubirea lor, care nu se stinsese cu trecerea anilor, şi cât de frumoşi fuseseră la tinereţe, apoi scăzuseră în înălţime, se scofâlciseră, dar iubirea, iubirea le tot crescuse.

— Papocika era puţin caraghios, dar cavaler! Mare cavaler! Se purta foarte respectuos cu femeile, fiindcă i se părea că se înrudesc oarecum cu Allocika lui, nu din cine ştie ce alte motive… S-au căsătorit virgini şi nu le-au fugit ochii pe de lături, asta-i, Liubov Alekseevna… Şi au murit în aceeaşi zi… N-a ştiut unul de moartea celuilalt…

Liubov Alekseevna veni la înmormântare. Soţii nu erau foarte bătrâni – ea avea şaptezeci şi doi de ani, el – şaptezeci şi patru. Îi îngropară în acelaşi mormânt, într-o zi luminoasă de la sfârşitul verii. Plouase zdravăn în zori, aburul se ridica din pământul reavăn, de sus, ceaţa subţire îmblânzea lumina soarelui.

Veni la înmormântare multă lume uluită de moartea celor doi în aceeaşi zi, eveniment extrem de rar: rubedeniile, vecinii din casa în care locuiseră împreună patruzeci de ani, colegii de la contabilitate. Toţi arătau impresionaţi, agitaţi – înmormântarea avea ceva surprinzător, aducea a sărbătoare, a victorie…

Soţii erau aşezaţi în sicrie identice, unul lângă altul, şi capul lui Roman Borisovici parcă era puţin întors către soţie… Fiica lor venise cu bărbatul ei şi fiul lor cu nevasta, fiecare pereche fiind însoţită de un băieţel şi o fetiţă. Şi o mulţime pestriţă de ochiul-boului – nimeni nu băga de seamă că mai erau şi alte flori: înfoiate, în formă de ace,

micuțe sau uriaşe de mărimea daliilor, în tot felul de nuanțe, aşternute ca un covor în cele două sicrie, revărsându-se în afară…

Veni la înmormântare şi infirmiera Varia. Iubea moartea mai mult decât orice pe lume. Din copilărie o trăsese ața în direcția asta. Când era mică, înmormânta pisici şi vrăbii. Ştia multe lucruri cu neputință de povestit, dar de simțit le simțea cu inima: nu degeaba o chemau să îngrijească muribunzii. Stătea lângă Liubov Alekseevna, pe care o respecta aşa cum îl respectase şi pe răposatul Androsov. Liubov Alekseevna avea şi ea un buchet de ochiul-boului, flori albe amestecate cu unele de culoarea cernelii bătând în violet. „Ce frumos arată răposații“, îşi zise Varia. Remarcă totuşi că nu aveau cununițe de hârtie pe frunte.

Şi deodată soarele străpunse ceața, şi apăru curcubeul chiar deasupra capetelor – nu întreg, de la un capăt la altul al cerului, ci doar o jumătate care se împrăştie în înaltul lui. Şi se frânse.

„Doamne, se făcu drum atârnat în cer“, îşi zise uimită Varia. „Chiar că-s frumoşi răposații…“

Apoi se uită atent la curcubeu şi se minună şi mai tare: nu arăta ca unul obişnuit, era dublu, unul părea din dungi strălucitoare; altul, asemănător, prins de el, avea dungi spălăcite, aproape că nu le distingea…

Să i-l arate lui Liubov Alekseevna, sau nu? N-o să-l bage-n seamă dintr-odată şi o să râdă de ea… Dar Liubov Alekseevna îşi ridicase capul şi-l privea. Şi toți câți erau acolo îl vedeau…

Ultima săptămână

Era într-o luni. Ea veni seara, destul de târziu. Se aşeză în bucătărie pe divan, locul ei obişnuit, într-un colţ lângă perete. Mai tristă decât de obicei. Stă şi tace. Îi zic:

— Ce s-a întâmplat, Vaska?

— Nimic. Mă apasă ceva pe suflet. N-am ochi pentru proiect. N-am ochi nici pentru Verka. Nu pot să văd mâncarea în faţă. N-am ochi pentru nimic.

Se uită pe sub sprâncenele dese, ochii depărtaţi au o căutătură tristă. Faţa nu-i cine ştie ce frumoasă, dar e deosebită, n-o poţi uita: nasul mic, în şa, pomeţii ridicaţi. Are ceva de la vechii asiatici, de la strămoşii siberieni.

— Să vorbim, să ne dezmorţim, se poate?

De zece ani îi pun întrebarea asta în asemenea clipe. E un copil dificil. Are douăzeci şi cinci de ani, dar a rămas un copil tare dificil, rănit de multe ori – în fragedă copilărie, pe la mijlocul copilăriei, în adolescenţă… Vine la mine de zece ani, mi-a povestit totul. Preistoria, istoria, postistoria…

Un cunoscut din oraşul Sudak îmi adusese fetiţa de cincisprezece ani ca s-o botez. Era fiica prietenei lui, care murise de curând. În anii aceia viaţa nu era deloc uşoară: era greu să faci rost de o bucată de pâine, să găseşti un doctor, un bilet la teatru sau la tren, să te botezi. Eu aveam însă tot felul de cunoştinţe – un vânzător din pivniţa magazinului de carne, un doctor pediatru, o vânzătoare de bilete pentru orice direcţie a trenului şi chiar un preot.

Cunoştinţa mea era în trecere, a plecat din Moscova în aceeaşi zi, mi-a lăsat fetiţa, dându-mi sarcina s-o botez. A dispărut într-o clipă pe uşă şi a alergat la tren. Fetiţa a rămas.

Am întrebat-o cum o cheamă.

— Vaska, mi-a răspuns.

Nu mă miră numele ei de băiat, fiindcă era genul de fată care ar fi vrut tare mult să se nască băiat. Numele ei e Vasilisa, după cum se lămuriră lucrurile la botez câteva săptămâni mai târziu.

În ziua aceea zăbovi la mine până seara, ziua următoare veni, dădu roată casei, se aşeză în bucătărie cu ceaşca de ceai în mână. Ciudată fetiţă. Dacă o întrebai ceva, îţi răspundea. Dacă n-o întrebai, tăcea. Tăcerea ei era apăsătoare, muţenia umplea tot spaţiul. Şi aerul devenea mai dens. În prezenţa ei îmi scăpau lucrurile din mână şi spărgeam ceştile

mai des ca de obicei. În schimb, ea făcea totul cu îndemânare, cu multă ştiinţă şi putere de concentrare, îi plăcea orice muncă grea – să repare câte ceva în casă, să spele geamurile, să sape pământul în jurul copacilor. Şi-a ales o meserie cum trebuie – arhitectură peisagistică.

Încercăm să lămurim ce se întâmplă acum cu ea. Sunt psihoterapeut autodidact. Mi-am inventat o metodă proprie pentru discuţiile cu ea. Asta mi-e menirea. O am în sânge – am aflat nu demult că stră-stră-stră – nu ştiu a câta – bunica mea a fost soră bună cu Malka Nathanson din Odessa, mama lui Sigmund Freud.

Prin urmare: cu învăţătura stăm bine, Vaska a avut tăria să dea admitere la Arhitectură, facultate foarte grea. A fost admisă, a studiat cinci ani cu mari eforturi, a rămas să-şi ia diploma. Cu copilul lucrurile sunt în regulă, nu-i aşa? Ne-am pricopsit cu el dintr-o întâmplare, în împrejurări nu prea clare: studenţii s-au îmbătat seara în aşa hal, încât de dimineaţă Vaska nu şi-a putut aminti cu cine a păcătuit. Dar l-am născut, am tras de el. Părinţii, adică tatăl şi mama vitregă, au pus umărul. Acum Verka are patru ani, e veselă şi luminoasă, spre deosebire de Vaska. Aşadar: cu Verka lucrurile merg cum trebuie. Dar viaţă intimă nu avem, s-o ia dracu. Tu ai douăzeci şi cinci de ani, da? Eu am patruzeci, vezi şi tu ce ruină e-n sufletul nostru, şi nici o perspectivă, aşa-i? La drept vorbind, îi place mult ruina mea, ştiu asta… Pentru tine s-a aprins totuşi o luminiţă. Tânărul acela din Bologovo pe care l-ai cunoscut în trenul de la Moscova la Piter, chiar dacă nu s-a arătat până acum, te sună totuşi… Nu-i aşa?

— Ultima oară când a sunat, am vorbit o oră, mi-a zis că vine ziua următoare, dar a dispărut. M-a sunat după trei zile, a avut un accident, s-a lovit. A promis că vine când îi scot ghipsul, a trecut o lună, şi n-a mai sunat… explică Vaska.

Ştiu eu ce ştiu.

— O să sune, îi zic eu ferm convinsă. Fetele ca tine sunt marfă la bucată, nu oricine are umerii puternici să ducă povara…

Eu îi vin până la umeri… E înaltă, multă, aproape frumoasă. În orice caz, înfăţişarea ei spune ceva, ochii sunt expresivi, mari, cenuşii, cu nuanţe de albastru, asta când e binedispusă…

Ereditatea ei – de spaimă. I-a murit mama de tânără, de cancer sau de la vodcă, nu se ştie precis, fiindcă erau şi una, şi alta. Am hotărât să nu ne mai uităm înapoi, să socotim că totul e încheiat, lămurit, consumat, iertat…

Ce e de iertat? Cui să-i ceară iertare? De ce? Fiindcă Vaska şi-a părăsit mama când avea doisprezece ani, la vreo şase luni înainte să se prăpădească, s-a dus la tatăl ei, nu suporta să-şi vadă mama beată şi muribundă. S-a întâlnit cu el într-o duminică şi nu s-a mai întors. Mama a rămas cu sora mică a lui Vaska, fetiţa de opt ani a stat cu mama până la sfârşit… După moartea ei, Vaska n-a putut să doarmă trei ani de zile decât ţinând de mână pe cineva. Cel mai des ţinea mâna mamei vitrege, Tania, un înger de femeie, are doi copii din prima căsătorie, şi unul mic de tot de la tatăl lui Vaska, e femeie învăţată, şi o are în plus pe fata asta de doisprezece ani, psihopată, nu doarme noaptea… Tot venea la ea mama moartă, i se arăta ba în chip de pisică, ba ieşind din capul negricios al lui Nefertiti… Aţipea cincisprezece minute şi se trezea ţipând…

Toate astea le-am judecat la rece, despicând firu-n patru împreună cu Vaska: nu poate

să-şi ierte că şi-a părăsit mama, că a lăsat pe umerii surorii Zoika povara durerii şi toată munca grea. Fetița de opt ani făcea curățenie în tot apartamentul locuit în comun, iar Vaska fugise pe ascuns la tatăl ei…

Stop, stop, stop, Vasilisa! Zoika nu avea cum să fugă la tatăl tău, fiindcă nu e tatăl ei. S-a împuşcat tinerelul ăsta, tatăl ei bun… Părinții tăi participaseră la o expediție cu nişte geologi, se nimerise acolo şi tinerelul… Se încurcaseră, sau fusese o mare iubire? Nimeni nu ştie precis cum s-a întâmplat, dar tinerelul s-a împuşcat, Zoika s-a născut, şi tatăl tău a plecat de acasă… Nu eşti mai jos decât sora ta, la tine au fost alte împrejurări…

De zece ani ne tot întoarcem la problema asta. Fapta pe deplin explicabilă pentru fata de doisprezece ani s-a transformat într-o boală chinuitoare, care uneori stă ascunsă şi alteori se manifestă, întocmai ca eczema.

Le rumegăm pe toate şi de data asta.

— Totul e-n ordine cu tine, Vaska. Nu avem nici un motiv să cădem în depresie. Rămân doar cauzele medicale, orice semn ce ține de biochimia din sânge, din cap, din glande. Cred că trebuie să mergi la un psihiatru. De ce faci mutra asta speriată? Îl ții minte pe Tolea Krestovski, la ultima sărbătoare a zilei de naştere, bărbatul cărunt, înalt… vechiul meu prieten, psihiatrul. Îl sun mâine, să te duci la el. E de-al nostru, cumsecade. S-a făcut?

E unu noaptea. Să-i propun să rămână, sau să-i dau bani de taxi? O să fie nemulțumiți cei de acasă că o opresc la mine. Verka trebuie dusă dimineață la grădiniță. Tania e un înger, face orice pentru Vaska. Mai bine să fie acasă la ea, în familie, cu toate îndatoririle pe care le are – să spele pantalonaşii copilului, să meargă după cartofi. Să se străduiască…

Îi dau bani de taxi. Vaska pleacă tristă, fără vlagă, palidă…

Marți dimineață îl sun pe Tolea. Îi povestesc despre ce-i vorba. Gâfâie, tuşeşte în receptor. Îmi pune câteva întrebări. Îi prezint motivele care mă fac să cred că e vorba de depresie. Tuşeşte din nou, apoi fixează consultația pentru dimineața de miercuri. M-am temut că Vaska o să refuze să se ducă. Dar s-a dus.

Miercuri seara mă sună doctorul.

— Doctor ageamiu, asta eşti, îmi zice. Nici vorbă de depresie, e psihoză maniaco-depresivă. Strict vorbind, ar fi trebuit s-o internez imediat. E într-o fază acută. Dar avea ceva îndatoriri pe cap, diploma, copilul… I-am prescris haloperidol. Nu există ceva mai puternic. Trebuie să înceapă urgent tratamentul, să vină la mine peste trei zile.

— Peste trei zile e sâmbătă, socotesc eu repede.

— Lucrez tot timpul, şi sâmbăta. Să vină sâmbătă, îmi zice ursuz Tolea. E un caz netratat la timp…

Joi dimineață, Vaska îi dă Taniei rețeta, ea lucrează nu departe de farmacia care vinde medicamente psihotrope, nu se găsesc în toate farmaciile…

Tania cumpără joi tabletele. După muncă se întâlneşte cu prietenii de la institut şi ajunge acasă seara târziu: uşa camerei lui Vaska e încuiată, doarme sau nu, greu de spus, şi Tania nu vrea s-o deranjeze.

Vineri de dimineață, Tania o duce pe Vera la grădiniță înainte să se ducă la serviciu. N-o trezeşte pe Vaska, o lasă să-şi facă somnul. Când se trezeşte, Vaska nu vede tabletele

pe masa din bucătărie, bea o cană de ceai şi pleacă la institut. În ziua aceea n-am sunat-o, m-am luat cu treburile.

Sun sâmbătă în jur de douăsprezece, răspunde tatăl la telefon. Îl întreb de Vaska.

— Vaska nu mai e, îmi zice cu vocea lui obişnuită. Adineaori s-a aruncat de la fereastră. N-a venit deocamdată nimeni să constate…

Locuiau în casă nouă, la etajul zece.

Urmă ritualul de înmormântare, mai îngrozitor nici că mi-a fost dat să văd. Ținu slujba acelaşi preot care o botezase. La noi nu li se ține slujbă sinucigaşilor – sunt pedepsiți pentru că şi-au făcut de cap. Dar preotul Aleksandr luă totul asupra sa: fata era bolnavă, boala a ucis-o…

Erau toți atât de şocați, încât aproape că nu plângeau. Apoi merseră la noua locuință, nu era încă amenajată cum trebuie. O aduseră pe bunică, să fie de față. O duseră pe fetiță, să nu fie de față. Mâncarea se consumă în liniște. Telefonul rupse tăcerea. Sora Zoia se ridică să răspundă. O luaseră şi pe Zoika după moartea mamei lui Vaska, o primiseră în casă. Oameni cu suflet mare, tatăl lui Vaska şi soția lui, Tania. Zoika stătea cu receptorul în mână, se sprijinea de perete. Tăcu un timp, apoi răspunse:

— Vasilisa nu mai e. Azi am înmormântat-o.

Lăsă din mână receptorul, se uită la telefon cu o mutră tâmpă.

— Cine a sunat?

Abia atunci Zoika smulse aparatul şi-l azvârli furioasă pe podea.

— A sunat tânărul din Bologogo. A ajuns.

Şi toți începură să jelească.

Au trecut douăzeci de ani. Au murit părinții mei, s-a prăpădit primul meu soț, o mulțime de prieteni au plecat pe lumea cealaltă. Mie îmi vine mereu în minte lunea aceea: dacă aş fi oprit-o atunci să înnopteze la mine…

Marea doamnă cu o cățea mică

Despre Tatiana Sergheevna umblau tot felul de zvonuri, de la cele demne de crezare, documentate, se poate spune, până la unele neverosimile. Unul fantezist de-a dreptul se referea la legătura ei amoroasă cu Aleksandr Blok: după calcule aproximative, ea trebuie să fi avut doisprezece ani la moartea lui. Auzind bârfele, Tatiana zicea zâmbind cu colțurile buzelor frumoase îndreptate în sus:

— Biografia mea faimoasă dă apă la moară clevetitorilor. Despre Aleksandr Nevski nu v-au spus nimic?

Nu respingea niciodată zvonurile. În afara de unul singur: nu-i făcea deloc plăcere când pomeneau de manevre ascunse în legătură cu o organizație ostilă, stricându-i buna dispoziție. Respingea categoric zvonul, fața îi devenea roşie-întunecată de indignare, ca a brunetelor. Simțeai sângele tătarilor pulsându-i: ochi căprui oblici, sprâncene lungi, fața frumoasă cu pomeții mult prea proeminenți. Dar corpul nu era al unei tătăroaice, avea statură de cazacă. Pe linie maternă îşi trăgea originea din cazacii de pe Don, era soiul acela vestit prin frumusețe, curaj şi – de la femeile cercheze – adaos de sânge caucazian. De acolo moştenea Tatiana Sergheevna figura cabalină, vrednică de toată lauda: trup destul de masiv în partea de sus, spinare lungă, gât elastic, picioare subțiri, cu glezne artistic sculptate. Moțul deasupra sprâncenelor accentua asemănarea.

Era pensionară – condusese trupa unui teatru renumit din capitală –, dar rămăsese interesată de lumea teatrului, a cărei putere de atracție nu-ți lăsa cale de scăpare. Soțul ei, actor de frunte, continua să lucreze, aşa încât Tatiana Sergheevna avea încă o oarecare influență în teatru – prin soț, un actor foarte cunoscut, prin director şi prin regizor. Nimeni din teatru n-o trata cu indiferență – unii o invidiau, alții o divinizau, toți aveau socotelile lor cu fosta actriță, ba unora nu le trecuse frica nici măcar acum, când ieşise la pensie.

Tatiana Sergheevna era o actriță proastă: o angajaseră pentru frumusețea ei; după ce terminase studiile cu performanțe slabe, îi dăduseră un rol secundar bunicel, pe care-l făcuse praf, dar fără mare tam-tam. A fost un insucces pe care l-a îndurat în tăcere. Apoi a avut o legătură de dragoste cu prim-regizorul de atunci şi, în al doilea an de activitate, a primit rolul Larisei din *Fata fără zestre*, la care ar fi putut spera o viață întreagă fără să-l obțină. De data asta eşecul a fost cu surle şi trâmbițe, a durut-o serios. Dar a trecut repede. Cu firea ei minunată a reacționat într-un mod cu totul neaşteptat: a venit la prim-regizor, cu care avea să continue povestea de dragoste încă nişte ani, şi, ținându-şi țigara Belomor

între buzele frumoase, a tăcut expresiv câteva clipe – timp în care el şi-a dat seama că femeia dăruită cu atâta har artistic în viaţa de zi cu zi e lipsită complet de talent pe scenă – şi i-a spus:

— Dragul meu! O femeie orgolioasă n-are cum să fie actriţă proastă. Dar pot fi utilă teatrului. Plec din trupă, dar gândeşte-te la un rol pentru care pot rămâne în teatru.

El i-a sărutat mâna şi i-a răspuns numaidecât:

— Şefa trupei, Tusia.

Regizorul voia de mult să scape de şeful trupei, un fost actor, un bătrân idiot, deloc potrivit să conducă în general.

— Chiar aşa, aprobă Tatiana Sergheevna. Adică, Tusia.

Şi-n ce fel se puse pe treabă! Actorii se plângeau nemulţumiţi văzând-o cât e de punctuală, exigentă şi distantă – nu lega prietenii, se purta respectuos, dar rece, şi mai ales nu se bătea pe burtă cu actorii-protagonişti, cum se obişnuieşte, ci se străduia să le asigure cele mai bune condiţii şi să le satisfacă capriciile. Tocmai lucrul ăsta îi irita pe actorii mediocri – ea ştia exact meritele fiecăruia. Ea hotăra cine are dreptul la privilegii. Şi dacă un actor sau altul binemerita recunoştinţa ei, Tatiana Sergheevna verifica personal în timpul turneului dacă e pregătită camera de hotel cu tot ce-i trebuie unui star de primă mărime. Avea însă propria ei unitate de măsură: dacă nu avea mare consideraţie pentru vreun artist al poporului, îl instala într-o cameră destinată celor merituoşi, iar pe cel talentat îl răsplătea încurajându-l discret. Cu timpul, trupa se supuse evaluării ei privind rangurile artistice, fiindcă era o fină cunoscătoare a talentului altora, deşi ea însăşi era complet lipsită de talent… Se căsători cu un tânăr actor foarte talentat, protejatul prim-regizorului până în pragul morţii acestuia. Acelaşi… Dar totul s-a petrecut cu multă vreme înainte, până să înceapă războiul.

Imediat după ce se pensionă Tatiana Sergheevna, o tânără fată se lipi de casa ei. Printr-o întâmplare legată de căţeluşa Ciucea. Fapt e că soţul Tatianei, ajuns şi el artist al poporului, o iubea exagerat de mult. O răsfăţa în fel şi chip, şi când ea ieşi la pensie, îi dărui o căţeluşă ca s-o distreze. Ciucea era neagră toată, lungă şi veselă, rudă de aproape cu celebra căţeluşă Kliaska a marelui clovn Karandaş.

Tatiana Sergheevna avea o capacitate organizatorică ieşită din comun şi legături de prietenie şi afaceri în toată lumea, şi cum apăru căţeluşa, vru neapărat să aibă un veterinar. Apăru şi veterinarul urmat de fiica sa, pe care Tatiana Sergheevna începu s-o numească Vetocika[7], fiindcă era tare slăbuţă, şi-n plus era fata veterinarului.

O proteja cum ştia mai bine, dar o şi folosea în interesul ei: o trimitea cu câte o scrisoare la telegraf, îi cerea să ducă nişte bilete de teatru la o anumită adresă. Într-un cuvânt, o folosea drept curier în toate direcţiile. Pe lângă că era o frumuseţe de femeie, Tatiana Sergheevna era prima din capitală în privinţa toaletelor, făcuse o pasiune pentru modă. Voia să rupă gura târgului, dar nu erau mulţi cei pe care trebuia să-i uluiască, deşi nu rata nici o premieră importantă, şi de fiecare dată trebuia să fie o „apariţie“, adică trebuia să se îmbrace în ceva special, de mare efect… Avea o mulţime de furnizori, bărbaţi şi femei, negustori-comisionari, precupeţi, misiţi care aduceau câte ceva, lăsau câte ceva, uneori cereau să-şi găsească un serviciu. În curând se formă sub patronajul Tatianei Sergheevna un cerc în care erau primiţi numai protejaţi de-ai ei. Îi cerea destul de des

Vetocikăi să ducă nişte pantofi cuiva, să înapoieze o sumă de bani altcuiva sau să-i procure ceva special pentru ea. Toate aceste servicii erau neplătite, se-nţelege, dar Tatiana Sergheevna ştia să se facă utilă: o copleşea cu daruri, cu bilete de teatru, suveniruri, bea cu ea ceaiul şi-i povestea istorii interesante din lumea teatrului. Vetocika abandonă în curând liceul veterinar şi se înscrise la Facultatea de Filologie…

Tatiana, bătrâna care îngrijea de casă, despre care Tatiana Sergheevna spunea generalizând că împrumută de la stăpâni toate defectele, dar niciodată calităţile, nu era făcută pentru munca de curier: nu avea deloc simţul orientării în spaţiu, era în stare să rătăcească drumul până la piaţa Palaşevski, unde se ducea de două ori pe săptămână din vremuri imemoriale. Nici Tatiana Sergheevna nu mergea niciodată pe jos, îi era frică să nu se rătăcească. În plus, servitoarea era dezordonată, stăpâna râdea de ea spunând: Tanka seamănă cu mine, nu e în stare să facă ordine în lucruri, trebuie să strâng eu după ea… Ea însăşi îşi arunca rochiile scumpe pe podea, lângă pat…

În schimb, îi preţuia pe cei devotaţi trup şi suflet, nu putea să sufere intrigile, fiindcă trăise toată viaţa în lumea teatrului, cu toate că lumea vorbea că e o mare intrigantă. Servitoarea Tania îi era mai mult decât devotată, îi aparţinea întru totul.

Tatiana Sergheevna îi rezervase tinerei Vetocika un rol destul de ciudat, de ucenică şi servitoare în acelaşi timp. Veterinarul nu era prea încântat de prietenia de neînţeles dintre fiica lui şi dama din lumea mondenă. Trecuse destul de rar pe la casa Tatianei Sergheevna în primii ani de viaţă ai căţeluşei Ciucea: animalul era sănătos, îi făcuse injecţiile necesare, şi vizitele din an în paşte însemnau de fapt respectarea regulii statornicite de multă vreme.

Vetocika muncea bătând drumurile: Tatiana Sergheevna o suna, şi ea o pornea în goană. Ce să fi avut în comun fata modestă de optsprezece ani, dintr-o familie obişnuită, şi leoaica bătrână?

Cu vremea, înfăţişarea fetei începu să fie tot mai puţin modestă. Se făcu şi ea cu câteva lucruri uimitoare din casa Tatianei Sergheevna: nişte jeanşi adevăraţi la un preţ de nimic, care aveau un număr atât de mic, încât nu-şi găsiseră cumpărătorul; o scurtă din piele artificială, cu guler cadrilat, „luată amanet“ de un misit şmecher de la o turistă japoneză, mărime mică. Părinţii fetei, puţin miraţi, dădură totuşi banii: nu erau oameni săraci, fata era singurul lor copil.

Când Tatiana Sergheevna nu se simţea bine, Vetocika se ducea s-o plimbe pe Ciucea. Nu avea încredere în servitoare.

— Se rătăcesc amândouă! râdea Tatiana Sergheevna şi strângea la piept capul lăţos al căţeluşei. Ciucea mânca din farfuria stăpânei, dormea cu ea în pat, iar pe Pavel Alekseevici, soţul ei, îl trata cu o iritare permanentă, dar tăcută. Nimic nu era mai de preţ pentru Tatiana Sergheevna decât fidelitatea şi devotamentul pe care Ciucea i le arăta fără încetare.

Printre numeroşii furnizori care o vizitau pe Tatiana Sergheevna era şi „bibliofilul“ Iurik, un bătrân bâlbâit, cu obiceiuri bizare. Când fata îşi arătă odată nedumerirea văzându-i cochetăria exagerată, Tatiana Sergheevna o lămuri imediat:

— E un homosexual normal, Vetocika. Nu văd nimic ciudat la el. Pricepe ce-i scris în cărţi, merge să asculte muzică la Conservator, are relaţii în cercul ăsta. L-am cunoscut la

teatru, e prieten cu unul din grupul nostru. Mi-a adus toți clasicii ruşi în ediții marxiste, a cărat până la mine enciclopedia *Brockhaus & Efron*, a colecționat tot ce înseamnă literatura Secolului de Argint… Pavel Alekseevici îi comandă cărți de istorie. E un om excepțional.

Trecură patru ani sau, poate, şase. Vetocika absolvi Facultatea de Filologie, Tatiana Sergheevna îi făcu rost de o slujbă potrivită pentru nivelul ei profesional: secretar literar la un teatru nou înființat. Vetocika rămase şi cu vechea slujbă de curier – ducea, aducea, cumpăra pe drum țigări Belomor sau brânză de vaci şi, în plus, se întindea la vorbă cu ea despre teatru, despre istoria teatrului din vechime şi din actualitate. Discuta acum şi cu Pavel Alekseevici: într-atât o ridicase în rang Tatiana Sergheevna! Avea mult spirit inventiv soțul ei, era slavofil şi monarhist, dar ținea bine ascuns secretul. Vetocika avea şi ea la vremea aceea cunoscuți, dar de orientare opusă, disidenți, cu care se întâlnea tot pe ascuns. Părea să fi depăşit faza atracției inocente pentru bătrâna actriță, o privea cu un ochi critic, fără s-o divinizeze, dar relația lor rămase una apropiată şi sinceră. În curând îi găsiră o boală de inimă Tatianei Sergheevna, şi acum ea, fumându-şi țigara, nu făcea decât să repete întruna sentința fără drept de apel:

— Inima mea are mai mare nevoie de țigările Belomor decât de nitroglicerină. Şi are şi mai multă nevoie de prietenie.

Vetocika se mărită în 1965, şi Ciucea se îmbolnăvi de diabet. Tatiana Sergheevna nu participă la nuntă, dar îi dărui un inel cu diamante – o bijuterie veche cu o piatră strălucitoare în mijloc, înconjurată de o puzderie de mici diamante. Ciucea suporta trei injecții pe zi.

Vetocika se mută în casa soțului, pe strada Petrovka, la zece minute de mers pe jos de monumentul lui Dolgoruki, spre care dădeau ferestrele de la apartamentul Tatianei Sergheevna. Fata primi cheile bătrânilor artişti şi dimineața, când încă dormeau, trecea pe la ei ca să-i facă prima injecție cățelei. Ciucea, deşteaptă, auzind zgomotul încuietorii, sărea din patul stăpânei, se ducea la Vetocika şi se culca pe o parte. Pentru injecțiile de la prânz şi seara venea o soră medicală.

Sănătatea Tatianei Sergheevna şi a cățelei Ciucea se înrăutăți. Servitoarea Tatiana îmbătrânise şi ea, abia îşi târa picioarele, devenise şi mai nepricepută în treburile gospodăriei. Tatiana Sergheevna nu mai ieşea din casă: nici la premiere, nici la concerte. Picioarele i se umflaseră, mergea din ce în ce mai greu. Nu-şi mai vopsea părul şi sprâncenele, îşi făcea buzele cu un ruj franțuzesc din rezervele vechi, greşind uneori conturul din neglijență. Bluzele purtate în casă, renumite în toată Moscova, cusute din brocart, pânză groasă, mătăsuri din Asia Centrală şi chiar din goblenuri, se uzaseră, se roseseră la piept, dar n-o mai interesau deloc. Poate că o amăra mai degrabă boala cățeluşei, şi nu boala în sine, cât ideea prostească intrată bine în cap că n-o să supraviețuiască morții ei. Şi pe Vetocika începu s-o sperie moartea cățeluşei. Tatăl, veterinarul, trecea des s-o consulte, se încrunta îngrijorat, îi lua sânge şi urină pentru analize.

Într-una din zile, când Vetocika veni să-i facă injecție, o găsi pe Ciucea moartă pe covorul din dreptul uşii – cățeluşa, cu o delicatețe rară la oameni, plecase din patul stăpânei iubite ca să n-o alarmeze cu propria moarte. Vetocika luă un prosop din baie, o

înfăşură în el pe Ciucea şi o duse afară.

Tatiana Sergheevna primi vestea morţii căţeluşei favorite cu mai mult calm decât te-ai fi aşteptat. Îi era recunoscătoare Vetocikăi pentru că o scutise de tabloul dureros cu căţeluşa moartă şi de momentul despărţirii de ea. O întrebă ce a făcut cu ea, şi Vetocika îi spuse că o înmormântaseră la casa lor de vacanţă, într-un colţ îndepărtat de pe parcela lor de pământ, sub un mesteacăn, şi puseseră deasupra o piatră rotundă, nu prea mare.

— Albă? întrebă Tatiana Sergheevna.

Vetocika dădu afirmativ din cap – piatra chiar era deschisă la culoare, aproape albă.

Pavel Alekseevici se pregătea să plece într-un turneu la Odessa. Tatiana Sergheevna îşi petrecuse copilăria în oraşul acesta minunat, aşa că se hotărî să-l însoţească. Pavel Alekseevici se bucură nespus: îl durea sufletul s-o vadă îmbătrânind pe Tusia.

În ultimii ani, diferenţa de vârstă dintre ei devenise vizibilă – cinci ani cu totul. Tinereţea lui Pavel Alekseevici, durând la bărbaţii frumoşi ca el până la sfârşitul vieţii, o irita pe Tatiana Sergheevna, dar n-o arăta, şi el, simţindu-i supărarea, încercă să-i cânte în strună recuperând cei cinci ani diferenţă – îşi înnoda anapoda ghetele, juca teatru gâfâind bătrâneşte, aducea mereu vorba că se simte obosit, şedea lângă ea cu volumaşul lui Kliucevski în mână, refuza încăpăţânat orice propunere. E adevărat că Tatiana Sergheevna era prim-regizor în viaţa lor de cuplu, iar el nu ştia cum să-şi petreacă plăcut timpul de unul singur. De unde atâta distracţie pentru un actor? Zi de zi actorul îi distrează pe alţii!

Se făcuseră zece ani de când Tatiana Sergheevna nu mai ieşise din Moscova. În ultimii patru nu ieşise nici măcar din casă. Încercase, dar nu reuşise. Cum ieşea, o apucau nişte palpitaţii groaznice. Acum era hotărâtă să plece. Din multe motive: casa era pustie fără Ciucea, ardea să vadă Odessa, o apucase din senin.

Începu să se pregătească de drum – ca pe vremuri, când pleca în turneu. O chemă pe Vetocika s-o ajute. Găsiră un geamantan din pânză cadrilată, la modă cândva.

„Nu ştie că de atunci au apărut unele noi, înăuntru cu despărţitură din pânză, cu curele ascunse care ţin hainele călcate să nu se mototolească“, îşi zise Vetocika. Nu-i spuse însă nimic.

O furnizoare, cu care păstrase legătura, îi adusese Tatianei Sergheevna în ajun o fustă lungă de mătase, de culoarea ierbii veştede, şi acum ea alegea bluzele potrivite şi se enerva că nu mergea nici una. Apoi îşi aduse aminte – o trimise pe Vetocika în dormitor, îi ceru să scoată din raftul de jos al dulapului un cupon de şantung rămas acolo cine ştie de când. Trebuia neapărat să se potrivească. Şi chiar se potrivi – alb-cenuşiu, bordat cu verde.

— Ai maşină de cusut acasă? o întrebă Tatiana Sergheevna, admirând combinaţia reuşită a celor două materiale.

— Am, răspunse Vetocika fără să-i treacă prin minte ce avea să urmeze.

— Trebuie să coşi bluza azi, ca mâine dimineaţă s-o pot îmbrăca.

Vetocika se aşeză pe taburetul din mesteacăn de Karelia.

— Nu ştiu să cos! Nu m-am atins în viaţa mea de maşina de cusut! exclamă ea disperată.

— N-avem încotro, Vetocika. Ai mâini bune, cap deştept, gândeşte-te şi tu că-i o nimica toată să coşi o bluză.

Se prefăcea zicându-i că nu e mare lucru, deşi ştia prea bine că e treabă de profesionist. Dar la atelierul teatrului gata oricând să-i stea la dispoziţie nu mai era nimeni, plecaseră toţi.

Vetocika se împotrivi categoric la început, apoi o lăsă mai moale zicând că nu croise nimic în viaţa ei, că nu cususe niciodată o mânecă şi nu festonase butoniere.

— Nu-i nimic de speriat aici. Descos chiar acum o bluză veche, tocmai ce ne trebuie. Bluza e simplă, n-are croială specială. Tu nu faci decât s-o pui pe material, s-o fixezi cu ace şi să croieşti urmărind exact conturul. Nu faci butoniere, coşi nişte copci, zise Tatiana Sergheevna deschizând o casetă mică, de culoare sidefie şi scoţând de acolo o bucată de hârtie de care erau prinse copcile de metal. Mâneca, lua-te-ar dracu, n-o mai coşi. O să fie fără mâneci.

— Nu pot, Tatiana Sergheevna, nu mă pricep, încercă din nou Vetocika, fire moale, să se împotrivească atât cât putea ea de energic.

Tatiana Sergheevna smulse din cuier cu un aer hotărât bluza roşie de mătase şi-i zise pe un ton poruncitor:

— Descoase-o!

— Nu ştiu s-o descos! scânci Vetocika.

Tatiana Sergheevna luă foarfecele şi se apucă să taie bluza la cusături întinzând materialul ca să ajungă în tăişul foarfecelui.

— Ştii, nu ştii, când e musai, trebuie!

Îi azvârli Vetocikăi modelul improvizat:

— Să adaugi un centimetru la cusătură! Nu coşi mâneca dacă nu te pricepi.

În timp ce Vetocika ajunse la uşă oarecum îmbărbătată, buimăcită şi umilită de porunca boieroaicei, şi atinse încuietoarea, Tatiana Sergheevna încremeni furată de gânduri, şi fetei i se păru că stăpâna o să izbucnească în râs, o să se răzgândească, o să-i spună că a glumit şi că n-are nevoie de nici o bluză albă bordată cu verde… Dar nu, lucrurile luară o altă întorsătură.

— Aşteaptă o clipă, zise Tatiana Sergheevna întorcându-se în dormitor şi aducând pe braţele albe, întinse, o bucată de pânză neagră din celofibră. Îi zise încet, pe un ton rugător:

— Trebuie încă o bluză, neagră. Cu mâneci lungi. Te rog…

Vetocika nu scoase o vorbă, plecă acasă pe jos, imaginându-şi ce-i va spune soţul, om îngăduitor în general, dar pe care o singură persoană îl scotea din fire – Tatiana Sergheevna…

Toată noaptea Vetocika ciopârţi, însăilă, cusu tighele la maşină. În meseria asta avea cunoştinţe aproximative, dar, din fericire, maşina soacrei era mai deşteaptă decât ea: Singer, o maşină de cusut veche, supusă, înţelegătoare, deloc complicată. Mişcarea lină a acului se regla printr-o simplă întoarcere a roţii mici, fără să strângă ţesătura. Bineînţeles că Vetocika trebui să descoasă câte ceva şi să coasă din nou, dar, până la trei şi jumătate dimineaţa, marginea bluzei era bordată, copcile cusute cum trebuie, nu de prima dată. Îşi cercetă mulţumită munca. Excitată cum era, nu-i venea să se culce. Luă bucata de pânză neagră din celofibră şi îşi zise: proasta de mine, trebuia să încep cu asta neagră, mult mai simplă…

Lucrul la a doua bluză merse mai repede, aşa încât cele două bluze fură gata la primele ore ale dimineţii – şi cea de culoare deschisă, şi cea neagră, cu mâneci. E adevărat că nu se terminau cu manşete, erau doar tivite, aşa cum se poartă la ţară.

„Merge“, îşi zise Vetocika.

Reuşi să tragă un pui de somn înainte să ducă bluzele.

Tatiana Sergheevna îi făcu o primire triumfală. Îi luă din mâini pachetul cu bluzele, şi, desfăcându-l, zise:

— Eşti om de încredere, Vetocika. O să ţin seama.

Plecă împreună cu Pavel Alekseevici la Odessa. Fură întâmpinaţi cu mare solemnitate, cu flori, îi conduseră la hotel. Soţii ieşiră să se plimbe pe Bulevardul Primorski, pe care Tatiana Sergheevna îl îndrăgise din copilărie. Era îmbrăcată în fusta verde şi bluza abia cusută. Se îndepărtară vreo zece metri de hotel, şi ea se prăbuşi cu faţa înainte, murind instantaneu.

La Odessa era mare tevatură, arşiţă, teatre venite în turneu, nimeni nu voia să contramandeze spectacolele. Pavel Alekseevici plânse de dimineaţa până seara, dar seara se machie şi ieşi pe scenă. O trimiseră pe Tatiana Sergheevna la Moscova cu trenul, în sicriu de plumb. Înmormântarea avu loc acolo, slujba se ţinu la biserica Ilia Obîdennîi.

Veni toată lumea artistică a capitalei, damele în negru, câteva cu pălării, se uitau una la altă să vadă cum sunt îmbrăcate. Începură să-şi ia rămas-bun de la defunctă. Vetocika se apropie de sicriu şi aruncă o privire prin ferestruica întunecată. Nu se vedea faţa frumoasă, nu se vedea nimic, în afară de o bucăţică din bluza de pânză neagră de celofibră…

---

7. Crenguţa (rusă).

Ménage à trois

Alisa rămase văduvă foarte devreme, la douăzeci şi şapte de ani, şi de atunci îşi purta frumuseţea nedorită de nimeni. Se întâmplă ca ea să rămână după moartea soţului în familia primei lui soţii, Frida, şi a fiului lor, Borenka.

Soţul lor comun – mai întâi al Fridei, apoi al Alisei – scriitorul în limba idiş Beniamin X. – era un mare entuziast. Starea lui de exaltare făcea parte din el, aşa cum îi aparţineau gura, nasul, cele două urechi. Din cauza asta mulţi îl socoteau idiot, dar el nu era deloc idiot – pur şi simplu iubea viaţa cu atâta patimă, înverşunare şi zel, încât îi scotea din sărite pe oamenii cumpătaţi. Pe lângă darul de a iubi viaţa, mai avea unul: iubea literatura. Rusă, franceză, poloneză, finlandeză – orice îi cădea în mână. Citea şi reţinea tot. Şi scria în idiş. Citea o piesă de Ibsen, scria una asemănătoare în idiş. Citea versurile unui poet din Daghestan, scria ceva asemănător în evreieşte. Până la război încă se mai putea scrie în idiş, deşi nu era la modă.

Frida, prima lui soţie, iubea şi ea literatura, dar cu mai puţină exaltare: avea autori preferaţi, nu-i plăceau toţi la rând. Nu voia să audă de idiş, deşi înţelegea limba datorită originii ei. La drept vorbind, se întâlniseră pe terenul literaturii: amândoi mergeau la studioul de poezie al ziarului tineretului din Harkov. Din iubirea lor pentru literatură se născu Borenka în anul 1924, şi în 1933 pe tatăl copilului îl cuprinse un nou sentiment duios, despre care scrise o mulţime de poezii în idiş, limbă complet necunoscută minunatei Alisa, care dintre toate limbile străine cunoştea în secret numai limba ciuhonilor, fiindcă era de loc din Ingria, azi regiunea Leningrad.

De aici se vede că n-o fermecase talentul scriitorului, ci altceva mult mai important, şi se mărită iute cu bărbatul divorţat, care îşi abandonase prima nevastă şi copilul. În afară de soţ, Alisa iubea animalele, mai ales pisicile pufoase şi păsările domestice, cu precădere canarii. Şi-n plus, îi plăcea să brodeze. Broda tablouri complicate – aplicaţii. Nimeni nu mai lucra aşa ceva, broderiile se demodaseră până să înceapă războiul.

Rămasă fără preocupări familiale, Frida plecă împreună cu copilul la Moscova, la fratele Semion, care ocupa un post important într-un minister, ceva legat de industria forestieră sau a cărbunelui, şi, datorită lui, îşi găsi de lucru. Femeie cu idei progresiste, socotea că gelozia e un atavism mic-burghez, reprimându-şi-o din faşă. Trăia împreună cu fiul ei în sărăcie, dar nu renunţau la viaţa culturală: citeau mult, se duceau la teatru, la concerte şi la dispute publice.

Cu fostul soț era în corespondență animată, el îi scria în idiș, ea îi răspundea în rusă. Trăind în oraşe diferite, corespondența regulată îi apropiase şi mai mult… Frida încerca să se convingă că apropierea spirituală înseamnă mai mult decât apropierea fizică. Deşi, în general, ştia că viața materială e mai presus de viața spirituală, cunoscând prea bine unde e baza şi unde e suprastructura, prefera, în cazul ei particular, împotriva oricărei logici, viața spirituală plăcerilor trupeşti de care era lipsită acum… Se vede treaba că soțul era de acord cu ea: altfel nu i-ar fi scris atâtea scrisori lungi, cu atâtea detalii. Fiul Borenka adăuga la sfârşit cuvintele de salut. Asemenea părinților, era avid să citească, îi plăcea literatura, mai ales în formă scrisă.

În 1935, fostul soț Beniamin îi trimise Fridei o scrisoare foarte tristă despre faptul că nu mai înțelegea ce i se întâmplă. I se clătina entuziasmul. Fusese dat afară de undeva, în alt loc nu-l primiseră. Şi-n plus, luase undeva cuvântul şi nu fusese bine primit şi înțeles, şi multă vreme plictisise lumea cu nedumeririle lui, adică pe cei care acceptau să-l asculte. Îşi scutura buclele minunate, pieptănate înspre spate, căzându-i artistic într-o parte, îşi desfăcea întrebător brațele nespus de frumoase, dar oamenii dădeau înapoi, nimeni nu voia să-l asculte şi să-l înțeleagă aşa cum trebuie. Frida putea, bineînțeles. În niciun caz Alisa – era prea tânără şi frumoasă ca să priceapă ceva şi, în plus, nu era evreică. Nu avea cum să înțeleagă freamătul sufletului unui iudeu. Alisa venea din nord, era lenjereasă, profesie convenabilă, mama ei era tot lenjereasă, avea o mică afacere la Petersburg în vremurile în care lenjeria de corp cu dantelă nu intrase în concurență cu pânza grosolană. Alisa avea rădăcini burgheze, dar frumusețea nu-i scădea din cauza asta, ba dimpotrivă.

Nu înțelegea limba soțului, nici relațiile lui complicate, dar îl iubea nemăsurat de mult: era frumos, bun, vesel, nu aştepta nimic de la ea şi, irosindu-şi zi după zi numai cu ea darul viguros al dragostei de viață, mângâindu-i pielea netedă şi intrând în dedesubtul cel mai ascuns al tinereții ei frumoase, primea o ultimă confirmare incontestabilă a optimismului său secătuit.

Când atmosfera la Harkov deveni insuportabilă, scriitorul plecă la Moscova, ca să ceară sfatul Fridei şi, poate, al fratelui ei Semion, persoană importantă.

Alisa, soție iubitoare, nu-l lăsă să plece singur, plecară împreună. Şi la sfârşitul lunii mai a anului 1935, Beniamin sună la uşa stricată de la loviturile cu piciorul de pe străduța Varsonofiev. Sună de patru ori. Le deschise fiul Borenka. Se repeziră unul în brațele celuilalt.

— Cine e? strigă din cameră Frida, care îşi petrecea orele serii cu o carte în mână. Era de dorit să-şi fi desprins fundul de pe pielea foşnitoare a divanului, dar nu făcu nici o mişcare.

— A venit papocika! strigă entuziasmat Borenka, fără să dea nici o atenție fetei frumoase care îl cerceta cu privirea din spatele tatălui.

— Noi suntem, Fridele. Am venit, anunță solemn fostul soț.

Frida îşi reprimă pornirea mic-burgheză care îi răscoli inima la vederea capului bălai cu pălăria neagră, caraghioasă, ițindu-se din spatele lui Beniamin, sări de pe divan, scăpând cărțile pe jos: îi plăcea să citească mai multe cărți deodată…

— Ah, s-a nimerit să am o conservă de carne, se stăpâni ea să nu izbucnească.

Era totuşi omul viitorului, viitor care nu venise încă.

În primele două zile Frida dormi cu Borenka în patul lui de adolescent, cedând divanul musafirilor, apoi mutară dulapul, împărțiră camera mare în două, cumpărară un pat pliant şi îşi aranjară viața ca o singură familie.

Scriitorului îi mai rămăsese o fărâmă de entuziasm ca să-şi viziteze toți cunoscuții, scriitori şi actori, sperând să priceapă unde se afla greşeala atât de mare, încât viața minunat concepută până atunci s-o ia într-o direcție complet greşită.

Şi din nou, exact ca la Harkov, cunoscuții începură să-l evite, se grăbeau, lăsându-i impresia că ştiu ceva deosebit de important, despre care nu-i vorbesc… Şi, lucru esențial, oamenii care refuzau să-i vorbească, dispăreau… Anul se scurse cu chiu cu vai.

De multă vreme nu-i mai primeau la redacții piesele, povestirile şi poeziile, şi Beniamin se simțea din ce în ce mai rău, încărunțise, îmbătrânise, nu mai arăta de cincizeci de ani, cât avea în realitate, ci de şaptezeci: îl durea inima, îi amorțeau când mâinile, când picioarele, şi în iarna anului 1937 îi căzură tam-nesam dinții sănătoşi.

Fratele Fridei, Semion, persoană sus-pusă, refuza să-l întâlnească pe Beniamin, pe care îl considerase mare flecar şi înainte, iar acum nu mai voia deloc să-l vadă, de când se vârâse nepoliticos în viața fostei sale familii. Fratele Semion avea principii, pe care alții nu le aveau.

În martie Beniamin căzu la pat. Soțiile îi dădură primele îngrijiri. Sosi doctorul, îi ascultă inima, şi le sfătui să cheme salvarea. Pentru spitalizare. Îi făcu o injecție. Soțiile hotărâră să cheme salvarea a doua zi dimineața, dar în timpul nopții avu iar o criză. Veni salvarea şi-l duse la Spitalul Municipal.

Frida şi Alisa nu apucară bine să pună capul pe pernă, că sosi o maşină cu doi indivizi în haină militară şi doi în haine civile. Soțiile îi anunțară că Beniamin abia ce fusese dus la spital. Cei patru începură percheziția fără mare entuziasm, luară toate manuscrisele, pricinuind oarece pierderi literaturii evreieşti, şi plecară. Nu reuşeau să-l aresteze: o ştergea pe ascuns în locurile cele mai inaccesibile – o dată nu apucă să ajungă la spital, muri chiar în momentul sosirii lor. Veselul Borenka moştenise talentul tatălui său de a se bucura fără motiv, după cum erau de părere toți, dar din noaptea morții acestuia amuți definitiv, auzeau de la el *da* sau *nu*, altceva nimic.

Nu mutară dulapul la locul lui: Alisa rămase singură în spatele dulapului, fără scriitorul ei. Văduvia celor două femei nivelase într-un anumit sens dreptul lor asupra soțului, dar potrivit legii vechi de care nu aveau habar, dar care acționa neabătut, văduva mai în vârstă luă asupra sa răspunderea pentru văduva mai tânără. Frida mergea la serviciu, Alisa făcea curățenie, gătea, cosea.

Frida suportă destul de bine pierderea: Beniamin se despărțise de ea treptat, se însoțise cu altă femeie, dar nu se dedicase ei cu totul, doar parțial, legătura sufletească şi înțelegerea rămăseseră puternice, chiar mai puternice decât înainte. Abia pe urmă, când Frida se obişnui cu absența sau prezența lui numai în parte, el dispăru definitiv.

Seara, după cină, Frida se întindea pe patul pliant – divanul îi era destinat Alisei – cu volumul jerpelit al lui Anatole France în mână. Alisa se aşeza alături şi broda. Frida îi citea cele mai cunoscute pasaje din *Revolta îngerilor*, şi într-o clipă, Alisa încremenea cu acul în mână uitând să mai împungă țesătura şi îşi ştergea lacrima fugară apărută pe

obrazul ei de nordică – tot aşa făcea şi Beniamin, îi plăcea să i se citească cu voce tare! Dacă Frida observa chipul trist al Alisei, se ridica în cot şi cu mâna liberă îi mângâia părul blond deschis ca al fetelor de la țară. Alisa îşi lipea de obraz mâna grea a Fridei şi fornăia uşor ca pruncul adormit.

Mila Fridei pentru Alisa era dublă: o compătimea şi în numele lui Beniamin, şi exact de mila asta avea nevoie Alisa.

Borenka, dimpotrivă, se trăgea înapoi, nedându-i voie să-l mângâie – devenise sălbatic, se înstrăinase.

Odată Frida se trezi noaptea din somn auzind după dulap smiorcăitul Alisei. Se strecură în spatele dulapului, se aşeză pe divan, şi Alisa îi luă mâna lipindu-şi-o de frunte.

— Ce-i cu tine, eşti bolnavă? o întrebă Frida nu în şoaptă, ci înăbuşindu-şi vocea puternică. Să-ți încălzesc puțin ceai?

— Mi-e frig, şopti Alisa.

Frida, lipăind desculță până la patul pliant, luă pătura ei, o puse peste pătura Alisei şi se lungi lângă ea. Stătură îmbrățişate mult timp. Frida mângâie umerii slabi ai sărmanei Alisa, apoi îi muşcă puțin urechea de copil cu cercelul albastru. Aşa îi plăcea lui Beniamin să muşte urechile femeilor…

Curând după moartea lui Beniamin, Alisa avu mult noroc, o angajară la atelierul de croitorie al teatrului Bolşoi. Acolo erau câteva lucrătoare bătrâne, meştere în ale croitoriei, dar una muri pe neaşteptate, alta ieşi la pensie, şi Alisa se dovedi iscusită în croitul rochiilor. Cea mai bună dintre actrițe îi descoperi talentul. Alisa primi un salariu bun.

Cu timpul, în casă apărură două pisici, câteva flori în ghivece şi perdele, pe care Frida nu le putea suferi, socotindu-le obiecte mic-burgheze. Alisa răspândea în jurul ei căldură molatică şi confort pisicesc. Borenka venea de la şcoală, Alisa alerga de la teatru – făcea pe jos zece minute cu totul –, întindea cu mâinile ei frumoase fața de masă cusută de curând aici, la Moscova, punea în fața lui Boria una din cele două farfurii de porțelan aflate în casă – Frida milita din principiu împotriva spiritului gospodăresc – şi îşi hrănea fiul vitreg cu ce putea, stând în spatele lui şi admirându-i ceafa: bucățică ruptă din taică-său…

Două fotografii de familie – Beniamin cu Frida în 1928 şi Beniamin cu Alisa în 1934 – întăreau asemănarea fiului cu tatăl şi din alte perspective.

De aproape un an femeile îşi duceau traiul consolându-se, sprijinindu-se una pe cealaltă şi educându-l pe Boria, care nu simțea nevoia să fie ajutat şi chiar găsea motive să se împotrivească.

Semion, fratele Fridei, care prinsese pică pe Beniamin pentru că se vârâse cu noua soție în familia lor, încetase să-şi mai viziteze sora, socotind-o femeie mototoală şi nătângă. Acum se îmbună şi trecu pe la casa de pe străduța Varsonofiev. Avea de gând s-o alunge pe parazita neobrăzată, dar i se înmuie inima văzând-o. I se păru delicată şi înduioşătoare. Făcu câteva încercări directe de a-i face curte, dar Alisa se uită la el speriată, aşa că Semion se hotărî să vină altă dată mult mai pregătit, cu bomboane, de exemplu. Frida ghici intenția ascunsă a fratelui ei şi se supără foc. După ce el plecă, îi reproşă nevinovatei Alisa că încercase să se facă plăcută cochetând cu Semion, şi aceasta izbucni în plâns. Boci amarnic toată noaptea, şi Frida găsi cum s-o împace bine de tot.

Amândouă ştiau spre ce faptă nelegiuită le mânase soarta, dar răposatul soţ, prezent în chip de calmant, le alina: doar le iubea pe amândouă…

Frida, cunoscând slăbiciunea fratelui său, era convinsă că îşi va face apariţia cu o cutie de bomboane în chip de cadou şi-l aştepta să-i dea riposta. Dar în locul lui veni în fugă Anna Filipovna, soţia lui, şi le anunţă că Semion fusese arestat. O arestară şi pe ea două zile mai târziu. Le ridicară şi pe cele două nepoate ale Fridei, pe Nina şi Lida, prima de zece ani, a doua de şase ani, şi pe Katia, sora debilă mintal a Annei Filipovna.

Fratele, implicat într-un complot teribil, se afla în închisoare. Îi sigilară apartamentul.

Frida alergă încoace şi încolo ca să intervină în vreun fel. Voia să-şi găsească nepoatele, să le ia acasă la ea – era convinsă că ele se aflau într-o casă de copii. Alergă Frida aproape două săptămâni, îi plictisi pe toţi cu rugăminţile, nu dădu de fetiţe, în schimb, fu ea însăşi arestată. O ridicară din instituţia unde venise în repetate rânduri ca să-şi găsească nepoatele.

În mica lui lume distrusă Boria nu reuşea să desluşească nici dimensiunea, nici sensul evenimentelor – arestarea tatălui, care nu avusese loc, şi moartea lui, arestarea mamei, lucru greu de conceput.

Totul se schimbă într-o singură zi, rămase din trecut numai Alisa, plânsă toată. Plânse împreună cu ea toată seara, apoi dormi buştean şi de dimineaţă hotărî să-şi schimbe complet viaţa. Începu prin a abandona şcoala, apoi îşi găsi de lucru ca ucenic lăcătuş la uzina electrică şi două luni mai târziu fu admis la facultatea muncitorească[8]. Avea cincisprezece ani, era înalt, slab, îngust în umeri, disproporţionat alcătuit, dar mâinile erau la locul lor, mintea îi mergea bine: îşi dădea seama că scopul lui era supravieţuirea.

Lăsă deoparte pasiunea pentru literatură până când aveau să vină vremuri mai bune, trebuia deocamdată să înveţe meseria de lăcătuş, ca să câştige bani să-şi ajute mama. Alisa simţi imediat cine era şeful în viaţa lor comună şi-i cedă locul băiatului să conducă toate treburile. Reuşi cu multă insistenţă să obţină un singur lucru – să culeagă ea toate informaţiile despre cei arestaţi. Pentru ca băiatul să scape teafăr din povestea asta.

Prima ştire veni chiar din ziare: se termină procesul în care era judecat Semion, cei trei principali complotişti primiră pedeapsa capitală, ceilalţi primiră câte douăzeci şi cinci de ani. După două săptămâni i se comunică Alisei că Frida şi Anna Filipovna se aflau în Kazahstan, lângă Bugulma, în lagărul pentru membrii familiilor trădătorilor de ţară.

Alisa se apucă să strângă lucruri pentru coletele expediate prin poştă, după o lună sosi prima scrisoare de la Frida, din Kazahstan.

Alisa nu mai plângea noaptea, nu mai avea cine s-o consoleze – lucra în miezul nopţii comenzile primite de la teatru, apoi dormea puţin. Se trezea devreme, fiindcă Boria ieşea din casă la ora şase, şi trebuia să-i dea de mâncare înainte să plece.

Din copilărie viaţa Alisei atârnase de un fir de păr, murise puţin câte puţin din cauza unei boli necunoscute, până la urmă se însănătoşise, dar în anii aceia viaţa nu-i mai era dragă. Seara, înainte să aţipească, ideea că ar putea să adoarmă şi să nu se mai trezească o atrăgea din ce în ce mai mult. Dacă aş muri, dacă aş muri – alese şi modalitatea. Una frumoasă, plăcută pentru o femeie: o mică săritură de pe pod – îşi imagina podul Mateevski, preferatul ei, de pe canalul Kriukov – un zbor scurt şi direct în apă. S-o ducă

apa departe, departe, unde n-o să mai simtă nimic… Era supărată pe soțul Beniamin, care o abandonase, aruncând-o în brațele Fridei, o lăsase să-şi ducă în singurătate viața ratată, inutilă.

Numai Boria n-o lăsa să se prăpădească acolo, pe străduța Varsonofiev. Trebuia să-i dea de mâncare dimineața şi seara băiatului mereu încruntat, să-i spele şi să-i calce cămăşile cu fierul mic, folosit la lenjerie, să-i transforme hainele folosindu-se de îmbrăcămintea tatălui şi să-i aducă aminte să se ducă la baie… Nu putea să-l lase să se descurce singur. Hrănită şi răsfățată seara cu ideea sinuciderii pe podul Mateevski, Alisa se hotărî să aştepte întoarcerea Fridei, să-i lase fiul în grijă, şi ea să plece, să plece… să zboare, să dispară.

Un an şi jumătate, din ziua arestării mamei până la începutul războiului, Boria trăi într-o atmosferă de agitație haotică: toată țara era animată de fapte eroice, iar entuziasmul şi dragostea de viață moştenite de la tatăl său îl îndemnau să intre în vâltoarea muncii, a sărbătorii bucuriei, a veşnicului mai, dar evenimentele din familia lui – moartea tatălui, semănând atât de bine cu o evadare, arestarea unchiului Semion şi a mamei, greşelile lor absurde, stranii – făceau din el un marginal, un vinovat fără vină, împiedicându-l să participe la sărbătoarea comună.

Războiul izbucni pe neaşteptate, eliberându-l de povara insuportabilă, şi la 24 iunie, după ce petrecu două zile la comisariatul militar ca să obțină biletul de trimitere, plecă pe front tânărul Boria de optsprezece ani neîmpliniți, neinstruit, echipat de mântuială, la fel ca şi ceilalți băieți, înghesuit în vagonul cu ferestre zăbrelite, folosit cu o săptămână înainte pentru transportul deținuților. Dar nu apucă să ajungă pe front. Garnitura de tren fu bombardată aproape de Orşa, şi bomba nimeri direct ținta, cruțându-l de o moarte eroică, de războiul sângeros şi murdar, de încercuire, prizonierat, lagăr, de împuşcătura în ceafă.

Era atâta confuzie în primele săptămâni ale războiului, încât Alisa primi înştiințarea despre moartea lui abia după două luni. La Frida vestea ajunse la începutul lui noiembrie.

Aşa cum prezența lui Boria o ținuse în viață pe Alisa, tot aşa o ținea acum absența lui. Şi-n plus, trebuia s-o aştepte pe Frida. Îşi învinse dezgustul de viață, trăind numai ca să-i păzească locuința, să aibă grijă de cameră şi de cărți, de divan şi de fotografiile de pe perete. Dar când să adoarmă, podul Mateevski de pe canalul Kriukov, lângă Noua Olandă, îi apărea ca prin ceață, chemând-o, nelăsând-o să-şi ducă un gând până la capăt.

Teatrul fu evacuat la Kuibîşev. Alisa rămase în oraş. Avu noroc să găsească de lucru – se angajă la un spital transformat într-o unitate mai mare pe lângă Facultatea de Medicină. Era responsabilă cu lenjeria – cearşafuri rupte, halate îngălbenite de atâta spălat în autoclavă, cearşafuri de plapumă şi fețe de pernă, izmene şi cămăşi. Era sătulă de terciul şi supa spitalului, dar usca pâinea cu sare şi i-o trimitea Fridei în cutii de placaj, de până în cinci kilograme. Datorită lor Frida îşi târî zilele până în 1944 – atunci se încheie termenul de cinci ani pentru care fusese condamnată din cauza legăturii de rudenie nefericite. Nu-i dădură voie să se întoarcă la Moscova. O lăsară să rămână într-o colonie de lângă Bugulma. Abia la sfârşitul lui 1946 Alisa reuşi să ajungă la Frida. Nu-şi recunoscu imediat prietena încărunțită, fără dinți, cu fața întunecată, în pantaloni vătuiți şi pufoaică. Alisa arăta neschimbată: aceeaşi slăbiciune fizică de copil plăpând, aceeaşi paloare naturală, acelaşi păr bălai ca al fetelor de la țară. Frida o strânse la piept. Alisa izbucni în plâns.

Frida o mângâie s-o liniştească.

Frida avea patruzeci şi şase de ani, Alisa era cu zece ani mai tânără. Pierduseră totul, rămăseseră doar ele două.

Alisa voia să se mute în Kazahstan, să fie mai aproape de prietena ei. Frida n-o lăsă. Abia în 1951 reuşi să se mute în centrul Rusiei, în minunatul oraş Iaroslavl. Lucra acum la fabrica de anvelope, şi Alisa venea la ea în fiecare săptămână.

În 1954 Frida se întoarse în camera ei de pe străduța Varsonofiev. În a treia zi după întoarcerea ei, Alisa o duse la teatrul Bolşoi, unde lucra costumele pentru *Lacul lebedelor*. Dansa tânăra solistă Maia Plisețkaia, îmbrăcată în costumul cusut de mâinile costelive ale Alisei…

La vremea aceea aflaseră că Semion fusese împuşcat, că Anna Filipovna murise de ulcer hemoragic. Venind acasă, Frida nu se astâmpără şi începu să se agite exact cum făcea cu cincisprezece ani în urmă: merse şontâc la Lubianka – aflată alături, la cinci minute de mers pe jos, dacă aveai picioare sănătoase – ca să culeagă informații despre nepoatele ei. O descoperi în curând pe cea mică, Lida, la Novosibirsk. Îi trimiseră banii strânşi pentru bilet, şi ea veni la Moscova. Arăta înstrăinată, necioplită, grea de cap. Dar nici Lidei nu-i plăcu mătuşa Frida, trăită în lagăr. Aşa că se despărțiră ca şi cum nu se văzuseră.

Frida împreună cu Alisa măriră portretul lui Beniamin şi-l atârnară deasupra patului. Nu se păstrase nici o fotografie frumoasă a lui Borenka. Ultima era din şcoală, când avea cincisprezece ani, şi se vedea cât de colo că semăna cu tatăl lui. Era de calitate proastă, făcută de un amator, aşa că renunțară s-o mărească.

Frida avea picioarele bolnave, îi dădură certificat de invalid. Mergea şchiopătând, şi Alisa, când avea timp, ieşea cu ea ținând-o de braț. Dar sacoşele grele le ducea întotdeauna Frida. Alisa pregătea mâncarea. Frida îi citea mereu cu voce tare. Alisa rămăsese aceeaşi ființă plăpândă, care avea nevoie de consolare. Iar Frida avea nevoie să consoleze pe cineva.

Alisa transformă pentru Frida ultimul costum al soțului lor, de culoare albastru închis, cu dungi – jacheta şi fusta cu două garnituri dintr-un alt material asemănător nu i se potriviseră ca mărime. În costumul ăsta fu îngropată Frida în 1967. Alisa plecă la Leningrad a doua zi după înmormântare. Şi dispăru…

---

8. Şcoală care-i pregătea pe muncitori să intre la institute de învățământ superior.

Fiica scriitoarei

Era o casă cum nimeni nu avea. Stelaje cu uşi glisante din sticlă, cărţi cu cotoare aurite, albume, culegeri de texte, multe având litera „iat“ dispărută între timp – printre ele, cum reieşi pe urmă, se aflau scrieri de Merejkovski şi Karamzin –, gravuri atârnând pe pereţi, tablouri, covoare roase, mobilă de mahon, tacâmuri grele pe masa rotundă cu picioare care se desfăceau în aşa fel, încât masa se mărea devenind ovală, şi lustra cu o pară de sticlă albastră, înconjurată cu lacrimi de cristal, şi mirosul de ceară de parchet, de plăcintă şi de ierburi din Crimeea aşezate în oale de lut pe polițe până sub tavan, şi două fetițe la fel de ciudate ca întreaga casă, şi dădaca Dusia, mică şi îndesată, plină de negi, cu şorț de bucătărie găurit pe burtă, şi mama fetițelor – scriitoare, laureată a Premiului Stalin, cu ochi de şoricel, femeie rea, deşteaptă, pătimaşă. S-o numim Eleonora. Romanul ei despre tânăra partizană ucisă de fascişti era inclus în programa şcolară, pe tema lui se scriau rezumate şi compuneri.

Avea ceva special Eleonora, o nimica toată, un amănunt în figura ei, după care puteai citi felul în care era construită: i-l vedeai în fălcuțele moi din josul urechilor, în năsucul roz, în felul cum îşi îndoia ultima falangă a degetelor, în desenul pavilionului urechii. Micul detaliu era prezent în alcătuirea întregului corp. Şi, poate, nu numai în corp… Nu avea nici o umbră de drăgălăşenie, de feminitate în sensul obişnuit al cuvântului, dar era ageră la minte şi atrăgătoare. Mulți bărbați, după ce o ciuguleau, încercau să-şi explice de unde i se trăgeau istețimea şi puterea de atracție. De altminteri, încercau să-i descifreze secretul post factum, când romanul de dragoste năvalnică era pe terminate. Şi nu se termina niciodată în folosul ei. Dacă nu se pun la socoteală cei trei copii născuți în afara căsătoriei, despre care era dificil să spui ce reprezentau de fapt: o victorie a dragostei pătimaşe asupra mentalității mic-burgheze care se înstăpânea în viața sovietică umilitoare, un semn al înfrângerii femeii, o faptă eroică, sau, poate, un calcul viclean nedovedit vreodată… Primul copil îi murise la vârstă fragedă, înainte de război. Se ştie că era băiat. Fetițele, Saşa şi Maşa, fiecare cu o preistorie romantică, cu un preludiu scandalos, aveau tați diferiți. Cea mare, născută în primul an de război, nu-şi cunoştea tatăl. Cea mică ținea minte că un bărbat cărunt, înalt, îi adusese odată o minge mare, se jucase cu ea, pe urmă mingea se rostogolise sub pat, el se vârâse s-o scoată afară, şi picioarele lui lungi ocupaseră toată camera – de la perete la perete, aşa i se păruse ei.

După ce bărbatul plecase, dădaca nemiloasă îi spusese fetiței de trei ani: Să ții minte,

Maşa, ăsta e tatăl tău. Şi Maşa ţinu minte. Cum se lămuriră lucrurile odată cu trecerea anilor, dădaca, femeie necruţătoare în simplitatea ei, avusese dreptate. Fusese singura apariţie a bărbatului cărunt. Dacă dădacei, gură-spartă cum era, nu i-ar fi scăpat atunci vorba, fetiţei nu i s-ar fi întipărit în minte faţa severă a renumitului său tată. El făcea parte din specia tiranilor care se înmulţiseră în timpul puterii sovietice, era comunist şi alcoolic, cu un rest de conştiinţă, pare-se, şi îşi pusese capăt zilelor după ce trecuse momentul critic care urmase morţii lui Stalin. Rămăsese o mică problemă pe care n-o va rezolva nimeni: se dedase beţiei fiindcă avea un dram de conştiinţă, sau dimpotrivă, beţia şi suferinţele care o însoţeau nu lăsau să se distrugă definitiv obiectul efemer numit conştiinţă. Lumea vorbea că s-a întâlnit pe stradă întâmplător cu unul pe care chiar el îl băgase la închisoare, acesta a vorbit în şoaptă cui trebuie despre întâlnire, şi o văduvă întoarsă din exil aproape că l-a scuipat în faţă… Ajuns acasă, a băut ultima sticlă de vodcă din viaţa lui şi s-a împuşcat în biroul său din casa de vacanţă dată pentru serviciul credincios în folosul statului.

Atunci a îmbrăcat mândra Eleonoră costumul cernit, cusut la cel mai bun atelier din Moscova, cu circuit închis, desigur, şi a dus-o pe fetiţa cea mică să stea lângă coşciugul înconjurat de copiii legitimi şi soţia legitimă. Obrăznicie neobişnuită din partea fostei amante, chiar dacă era laureată a Premiului Stalin. Oricum ai suci-o, avea femeia multe talente şi era capabilă de gesturi mari. Maşa era îmbrăcată tot în negru şi dintre toţi copiii sinucigaşului era singura care semăna cu el, aşa cum seamănă două picături de apă – aceeaşi tăietură nordică a ochilor cu privirea lor de gheaţă, aceeaşi bărbie ascuţită şi aceleaşi urechi ascuţite, pe care nu învăţase încă să le acopere cu părul.

În răstimpul dintre prima întâlnire, aceea cu mingea, şi ultima, cu coşciugul, a mai fost o întâlnire. Trei fetiţe – Saşa, Maşa şi o oarecare Vorobiova, prietena lor, mergeau pe cărare, în spatele caselor de vacanţă din orăşelul scriitorilor, şi-n calea lor ieşi un bărbat înalt. Capul îi lucea de la lumina soarelui, şi surorile începură să discute fără să se certe dacă e cărunt sau chel. Tăcură când ajunseră în dreptul lui.

— E cărunt! conchise prietena.

Surorile merseră în tăcere, de parcă uitaseră motivul disputei. Până la urmă, Maşa îşi strâmbă gura semănând a zâmbet sau, poate, a regret şi zise încet:

— Cred că e tatăl meu.

— Aşa mi s-a părut şi mie… îi ţinu isonul Saşa.

Jenia Vorobiova, colega de clasă şi prietena Maşei, care nu avea nici o legătură cu mediul scriitorilor, întrebă îngrozită – cum adică? Tatăl bun a trecut pe lângă fiica sa şi nu a recunoscut-o?

Fetiţele erau prietene din clasa întâi, şi Vorobiova simţea că Maşa are ceva special, că se deosebeşte de toţi ceilalţi, că are ceva care o înalţă în ochii celorlalţi şi-i domină. În parte, fiindcă avea o casă cu totul deosebită, o mamă renumită, că-l avea pe şoferul Nikolai Nikolaevici, care ducea cu maşina întreaga familie la casa de vacanţă a scriitorilor. Şi mai avea ceva insesizabil, care o făcea pe Vorobiova, fată simplă, s-o divinizeze. Şi acest ceva imperceptibil, îngrozitor de misterios, nu-şi găsea loc în capul ei: Maşa avea o biografie, pe când ceilalţi nu aveau nici un fel de biografie. Mulţi din clasă nu aveau taţi, dar taţii lor muriseră pe front sau dispăruseră fără veste. Cazul Maşei era cu totul altul, era unul special. Şi triada familiei – tata, mama şi eu – avea în cazul ăsta ceva special…

Cât de captivant – ciudat şi minunat în acelaşi timp – era să-ţi fie tată un necunoscut misterios, cunoscut totuşi întregii ţări măcar din portrete, cu capul lucindu-i în soare, înalt şi subţire de la urechi până la genunchi, şi nu un tată grăsuliu, mijlociu de statură la o măsurătoare forţată, plin de anecdote despre cum vine soţul de la muncă, râzând mai tare decât toţi de propriile glume…

Se întoarseră la casa de vacanţă fără să scoată o vorbă. Se aşezară la masa din verandă. Nu aveau chef să joace nimic. Vorobiova vărsă din săculeţ piesele de loto numerotate şi începu să le aleagă.

— Pune-le la loc, de ce le tot atingi, Vorobei? îi şuieră la ureche Maşa.

Fata înlemni de uimire, strângând între degete două piese cu numerele 11 şi 37.

— Tot umbli cu labele, Vorobei! Pune-le la loc şi nu mai atinge nimic! De ce te-au invitat numai pe tine? zise Maşa roşind, strâmbându-şi gura.

Piesele de loto căzură din mâinile prietenei. Ea se îndoi de spate şi îşi acoperi faţa cu mâinile.

— Ai înnebunit, Maşa? Ce zici că face cu labele? întrebă uimită Saşa.

Fata asta îi era complet indiferentă, n-o apăra ca pe o prietenă a Maşei, ci în numele dreptăţii.

Maşa îşi agită furioasă pumnii strânşi în toate părţile.

— Să se care de aici! Să se ducă de unde a venit! Îmi dă târcoale tot timpul! Tot timpul!

Maşa aruncă lotoul de pe masă, piesele se împrăştiară pe verandă rostogolindu-se vesel, iar tăbliţele de carton căzură cu zgomot, formând un evantai frumos. Scoţând ţipete stridente, Maşa sări de pe scaun şi începu să calce în picioare tăbliţele de carton. Vorobiova se uita la chipul ei schimonosit, voia să plece, dar nu putea să se ridice – era ca în stare de leşin.

Uşa se deschise larg – în prag stătea Eleonora, mică, furioasă, molipsită parcă de atmosfera încărcată:

— Ce se petrece aici? Ce-i cu urletele astea? De ce ţipaţi? Un singur lucru vreau! Linişte! Ce puneţi la cale? Eu lucrez! Chiar nu pricepeţi? Eu lucrez! Casă de nebuni!

Stăteau una în faţa celeilalte, mama şi fiica, şi zbierau, şi îşi agitau pumnii fără să audă ce spun, aveau culoarea pielii schimbată: pielea albă a fetei căpătase culoarea căpşunei, mama negricioasă devenise vişinie… Saşa stătea între ele albă şi nemişcată ca peretele. Zbieretele destul de muzicale în terţă urcară tot mai sus şi, când nu mai avură unde să urce, Saşa apucă un urcior mare, alb, cu un buchet de flori de câmp veştede, şi-l azvârli între ele. Urciorul se sparse cu un sunet înăbuşit, se răspândi un miros de apă împuţită, şi toate tăcură.

Vorobiova, dându-se îndărăt, părăsi veranda fără să facă zgomot.

În vară fetele plecară în tabără. Pentru prima oară în viaţă. Maşa împreună cu Saşa plecară în tabăra de creaţie Artek, iar Vorobiova într-o tabără de pionieri organizată de uzina de lângă Moscova, unde lucra ca simplu inginer tatăl ei. Mama Vorobiovei avea şi ea o meserie simplă: medic într-o policlinică.

La prima vedere taberele de pionieri semănau toate între ele: aceleaşi adunări ale pionierilor în front, înălţarea şi coborârea drapelului, alb sus, negru jos, cravata roşie, un

triunghi din fibră artificială, focurile de tabără şi cântecul plin de forţă „Înălţaţi focurile, nopţi albastre, noi, pionierii – fii de muncitori…“

Spre deosebire de pionierii din taberele de creaţie selecţionaţi ca având însuşiri speciale, copiii muncitorilor şi ai inginerilor se bucurau de bunurile comuniste mai modeste şi mai ieftine. În loc de mare li se oferea micul râuleţ Serebrianka, fost Poganka, două felii de pâine la prânz şi două bucăţi de zahăr la micul-dejun, şi nu la discreţie ca la Artek. Dormeau pe detaşamente, câte douăzeci într-o cameră. În schimb, vremea era minunată în vara aceea în suburbiile Moscovei, pinii sălbatici crescuţi pe terenul uzinei arătau înviorați şi nu erau cu nimic mai prejos decât palmierii înfipţi pe aleile taberei Artek, şi Jenia Vorobiova se simţi minunat în primele două zile ale regimului de tabără. Singurul lucru ce-i amărî viaţa de fecioară era closetul de lemn, care avea o scândură lungă în care erau decupate opt găuri, fără perete despărţitor între ele. Niciodată nu era singură acolo, şi ca să-şi facă nevoile pretindea, cine ştie de ce, să se bucure de singurătatea binefăcătoare. În a treia zi o şterse în timpul repausului de după masă în păduricea apropiată, ascultând de chemarea legii de neocolit a naturii. Fuga ei fu descoperită imediat, se dădu alarma în tabără, fu scoasă din tufiş şi făcută de ruşine. Nu mai îndrăzni să facă altă încercare, dar îşi luă adio de la gândul că ar putea să-şi elibereze intestinul timid, încăpăţânat să nu lucreze într-aşa o afluenţă de oameni, chiar dacă erau fete.

Începu s-o doară groaznic burta, încetă să mai mănânce, şi cu două zile înainte de venirea schimbului următor de pionieri, îşi pierdu cunoştinţa, o trimiseră la spitalul Mojaisk, unde o operară de ocluzie intestinală, şi ea îşi reveni destul de repede, absentând doar zece zile de la şcoală.

Bronzul nu-i dispăruse încă Maşei, când Vorobiova apăru palidă la cursuri. Maşa o aştepta cu nerăbdare, avea o mulţime de poveşti din tabăra de vară Artek. Vorobiova o ascultă atentă cum îi povesteşte înflăcărată despre bucuriile şi plăcerile trăite în tabără, despre Tereza, fata spaniolă a unor emigranţi politici, şi despre o altă fată, al cărei bunic e închis la americani, fiindcă luptă pentru pace, şi despre scrisorile trimise de detaşamentul ei în Bulgaria, ţară prietenă, unei tabere de pionieri la fel ca Artek, aflată însă pe celălalt mal al Mării Negre. Voia chiar s-o ducă pe Vorobiova la cabinetul de geografie, să-i arate unde se află oraşul Varna, de unde prietenele bulgăroaice le trimiseseră o scrisoare de salut. Pe Vorobiova n-o miră deloc viaţa atât de interesantă a Maşei – era firesc să fie aşa şi, într-un fel, era chiar drept să-i fie dată o asemenea viaţă. Doar un lucru voia s-o întrebe – dacă closetul era comun sau împărţit în cabine separate. Dar se jenă.

Maşa continuă să-i povestească dându-şi ochii peste cap şi începând să sâsâie puţin despre Arkadi, instructorul de pionieri, student la Institutul de Relaţii Internaţionale, unde nu intră oricine, ci numai copiii de diplomaţi, şi Arkadi ăsta şi-a trăit toată copilăria în Franţa, fiindcă provine dintr-o familie de diplomaţi. Şi într-o clipă Vorobiovei îi trecu prin minte că Maşa, deşi se află sus de tot, e unul care stă mai sus de ea şi că se uită la instructorul de pionieri Arkadi de jos în sus cu respect pentru copilăria lui petrecută în oraşul Paris. În pauză, Maşa o chemă la cabinetul de geografie în care nu intraseră niciodată, fiindcă abia trecuseră în clasa a patra şi nu făcuseră nici o lecţie de geografie. Urcară la etajul doi, rămaseră puţin în faţa hărţii mari, Maşa îi arătă prietenei şi oraşul

Varna pe țărmul Mării Negre, şi oraşul Paris în mijlocul uscatului, care nu prezenta mare interes, apoi zise în şoaptă:

— O să cresc şi o să mă duc şi eu la Paris.

Se simțea impertinența şi mărturia mincinoasă făcută cu bună ştiință.

Vorobiova voi chiar să-i spună să nu se încurce în minciuni, dar tăcu: de la Maşa se putea aştepta la orice.

În general, Vorobiova se simțea inferioară Maşei, deşi Maşa învăța prost, iar ea era premiantă. Exista un element ascuns discret care explica totul: pe lângă mama Maşei, care avea un renume, existau o casă cu totul deosebită, o casă de vacanță şi o mulțime de alte lucruri mărunte de mare însemnătate. Cu toate că avea doar zece ani, Maşa era devotată ideilor partidului, fapt care pe Vorobiova o lăsa rece, dar nu putea să uite cât de amarnic plânsese Maşa anul trecut când anunțaseră moartea tovarăşului Stalin, ce vârtos îi curgeau lacrimile printre degetele roz, lipite de față, cum i se zbăteau aripioarele şorțului negru, în vreme ce Vorobiova suferea din cauza singurătății, a firii sale îngrozitor de insensibile. Atunci nu se găsise decât un singur om, în afară de Vorobiova, care să nu sufere odată cu țara – vecinul bătrân Konoplianikov, care se îmbătase şi zbiera pe coridor: „A mierlit-o! A mierlit-o satrapul! Te pomeneşti că nu-i trecea prin cap c-o să-l găsească moartea!“

Vecinul a băut câteva zile la rând începând din ziua morții lui Stalin, apoi a murit de la prea multă vodcă, nu l-au putut îngropa imediat, şi în apartament a mirosit groaznic a cadavru. Atunci a simțit Vorobiova pentru prima mirosul din cauza căruia a încremenit totul în ea.

Prietenia celor două fete se manifesta năvalnic la cursuri şi în pauze, uneori îşi făceau lecțiile împreună, mergeau la patinoar, Maşa îmbrăcată în pulover gros cu guler pe gât şi scurtă roşie de nailon, Vorobiova într-un costum de schi uzat. Deşi Vorobiova patina mai bine cu picioarele ei zdravene decât Maşa, cu picioarele subțiri cât chibriturile, băieții se țineau scai de Maşa, îi puneau piedică, ea cădea, şi ei o ajutau să se ridice pipăindu-i ca din întâmplare puloverul gros. Vorobiova nu se supăra. Se întorceau de la patinoar – de obicei Vorobiova o conducea pe Maşa până la intrarea din față, apoi pleca acasă: de felul ei neliniştită, Eleonora Iakovlevna îi cerea s-o aducă pe Maşa până la uşă. Vara o invitau câteodată pe Vorobiova la casa de vacanță a scriitorilor, şi ea petrecea acolo câteva zile, se îndopa cu căpşunile de pe răzoarele îngrijite cu dragoste de tuşa Dusia, citea cărțile ferfenițite care nu semănau deloc cu cele împrumutate de la biblioteca şcolii. Erau o mulțime de cărți. Vorobiova stătea lungită în hamac şi-l citea pe Leskov, un scriitor pe care nu-l cunoştea nimeni. Eleonora avea o bibliotecă uluitoare, chiar şi la casa de vacanță…

Cum începu clasa a şaptea, Maşa se pregăti să intre în comsomol. Ardea să fie comsomolistă, în schimb, Vorobiova părea să se eschiveze, dar Maşa îi reproşă că are mentalitate mic-burgheză şi spirit îngust. Vorobiova nu reuşea să-i explice – şi nici ei însăşi – că nu are nimic de obiectat împotriva comunismului, mai degrabă intestinul operat se împotriveşte…

La sfârşitul clasei a şaptea, Maşa îi mărturisi prietenei marele secret sub jurământul proaspăt dat de comsomolistă: sora ei Saşa, care nu împlinise încă şaisprezece ani, avea o adevărată legătură de dragoste cu un băiat din clasa a zecea de la o şcoală specială de artă,

nu una obişnuită. Se poate spune că sunt căsătoriți, fiindcă atunci când mama pleacă în voiaj, el stă în casa lor, înnoptează chiar în fosta lor cameră, şi pe Maşa o mută în salon. Şi mai e ceva: Saşa nu mai merge la şcoală, fumează fără să se ascundă, şi când mama nu e acasă, îi îmbracă haina de oposum. Vorobiova habar nu avea cine era oposumul acela.

Între timp, relațiile între surori se deterioraseră, se certau, se ocărau. Maşa plângea în hohote, sora ei regreta şi o invita să-i cunoască oaspeții, care erau o mulțime – bărbați tineri, pictori în ultimul an la şcoala de artă, care urmau să fie admişi unii la Poligraf, alții la Stroganovka, şi alții care aveau de gând să încerce la Muha, la Petersburg.

Tinerii erau unul şi unul, aleşi pe sprânceană – toți frumoşi, îmbrăcați deosebit, în pulovere, cu eşarfe, dar cel mai bine îmbrăcat era Stasik, iubitul Saşei. Avea un sacou din catifea reiată. Fetele umblau în fuste de sărbătoare, strânse în talie, înfoiate, părând să lărgească spațiul în jurul lor. Erau la modă şi fustele scurte. Maşa avea o fustă scurtă şi groasă – i-o adusese mama din Ungaria, iar Maşa avea talia de 47 de centimetri, aşa ceva practic nu exista. Maşa semăna cu un abajur, numai că beculețul capului micuț pe şnurul subțire al gâtului era aşezat nu înăuntru, ci afară. Beau vin sec şi dansau.

Cele mai reuşite serate erau acelea când Eleonora pleca în străinătate pentru treburile ei scriitoriceşti. Doar cei aleşi plecau, în rest nimeni nu putea călători nicăieri. La una din acele serate o invitară şi pe Vorobiova. Ea îşi îmbrăcă o fustă largă, se încinse strâns cu un cordon de lac şi se aşeză într-un colț. Oaspeții discutau despre Hruşciov. Îl înjurau, îşi băteau joc de el, Maşa, îndrăzneață la vorbă, îi contrazicea pe toți spunând că un conducător, luat separat, putea să greşească, dar în ce privea linia generală a politicii, partidul nu greşea niciodată. Jenia tăcea plină de uimire, văzând cât de independentă e – tot ce gândea spunea verde în față. Nu se sinchisea că nu avea susținători în grupul tinerilor şi că era puțin ridicolă…

Într-un alt colț al fostei camere a copiilor, se discuta despre Magritte, şi acolo era o mândrețe de băiat, poreclit „Bezea“, arătând cam ca Stasik al Saşei, vorbind înfierbântat, ridicând glasul împotriva tuturor şi certându-i pentru incultura crasă şi nepăsarea lor…

Saşa, fată cu experiență, cârlionțată, strălucea cu pielea de un alb nemaivăzut, gâtul şi umerii păreau de marmură, dacă ar fi stat locului o clipă. Dar ea, cu corpul de marmură cu tot, era în permanentă mişcare – dansa, sărea, se agăța de făt-frumosul ei în sacou de catifea reiată, se sărutau în văzul tuturor, fără să se ascundă, apoi ieşiră din cameră, şi Jenia, ducându-se după cinci minute la baie ca să-şi sufle nasul – fiindcă îi era jenă de față cu oaspeții – îi văzu şi era cât pe ce să leşine: făceau ceva îngrozitor, încât dădu fuga la closet, sărăcuța, fiindcă îi veni să vomite. Şi chiar vomită…

„Dac-ar şti mama ce-am văzut…“, îşi zise îngrozită Jenia, dar de spaimă nu-şi duse gândul până la capăt. Ce ar fi fost dacă…

Smulse din cuier paltonul mamei, împrumutat ei pentru evenimentele importante, o luă la fugă spre casă, retrăind toate cele văzute, şi plânse mult timp cu capul înfundat în pernă înainte să adoarmă…

Maşa îl venera pe Maiakovski, citea kilometri din poeziile lui, o cunoştea personal pe Lilia Brik[9]. Prin Eleonora, bineînțeles. Vorobiova îl adora pe Pasternak, citea culegerea uzată, apărută înainte de război, pe care o găsise în biblioteca Maşei. Când, emoționată, îi

povesti Maşei despre descoperirea ei, ea ridică din umeri şi-i zise că-l cunoaşte pe Boris Leonidovici, că stă în casa de vacanţă vecină.

— Încă trăieşte? întrebă uimită Vorobiova, convinsă că marii scriitori au murit de mult.

— Locuieşte lângă magazin, răspunse indiferentă Maşa şi adăugă: S-a cam stricat relaţia lui cu mama. Înainte comunicau, dar de când cu Premiul Stalin, relaţia s-a deteriorat. Pasternak e de modă veche, burghez. Dar să ştii că pe Maiakovski îl iubeşte…

Maiakovski îi provoca o scârbă persistentă Vorobiovei, tot conţinutul comunist şi revoluţionar al scrierilor lui îl lega în mod iraţional de scândura cu opt găuri din tabără, despre care se jena să-i spună Maşei. Maşa se pronunţase demult în privinţa Vorobiovei, mic-burgheză insuportabilă…

Prietenia lor din copilărie continua mai degrabă din inerţie, Vorobiova avea acum o prietenă din afara şcolii, fată inteligentă, mai mare decât ea, şi entuziasmul care le hrănea prietenia se transformă într-o legătură banală. Eleonora o întrebă odată pe Maşa de ce Vorobiova nu se mai arată de atâta timp, şi fiica îi răspunse cam aşa:

— Vorobei mă trădează cu un şoarece străin. Fie şi aşa. Treaba ei…

Adevărul e că Maşei nu-i păsa de Vorobiova.

Viaţa Maşei începea abia acum să ia cu greu avânt. Cât despre sora ei, Saşa, zbura deja pe o orbită înaltă: se căsătorise la şaisprezece ani cu Stasik cel frumos, născuse o fetiţă, îi pusese numele Dusia, spre nedumerirea mamei, în cinstea bătrânei dădace, o jumătate de an se ocupase cu pasiune de copil, apoi o ştersese lăsându-l dezorientat pe Stasik, şi pe Dusia în grija părinţilor, făcându-i fericiţi. Saşa întâlnise o nouă iubire atât de intensă, încât nimic nu-i rezista. După ceva vreme, noua iubire fu spulberată de următoarea, cu mult mai pătimaşă.

Eleonora urmărea nemulţumită peripeţiile amoroase ale fiicei celei mari, dar, dându-şi seama de unde vine temperamentul vulcanic al fetei, încerca să se abţină, să nu provoace scandaluri violente de fiecare dată când îi venea… Duelurile isterice între ea şi fiica ei cea mare ar fi putut izbucni mai des…

Saşa nu mai locuia de ani buni acasă – ba închirie o casă într-o locuinţă comună, ba se mărită pentru câţiva ani la Tbilisi, apoi se ascunse împreună cu un disident exilat într-un sat din Vologda, învăţă arta actoriei, se distră pe rând cu arta ceramicii, cu astrologia, cu limba franceză, pentru orice eventualitate, făcu traduceri minunate din poeziile „poeţilor blestemaţi“ şi, fără ajutorul mamei, le publică la o editură din Novosibirsk, scrise chiar ea o mulţime de poezii. Fata frumoasă, rotunjoară, cu pielea albă ca marmura se transformă într-o pisică zdrenţăroasă, arătând încă destul de bine. Se apucă să bea – la început puţin, apoi mult, foarte mult…

Eleonora spunea mereu despre Saşa una şi aceeaşi prostie: singură s-a nenorocit abandonând şcoala şi măritându-se cu Stasik…

După ce termină clasa a noua, Maşa abandonă şi ea şcoala, dar nu pentru un idiot oarecare, ci pentru „a-şi aranja viaţa“: hotărâse să se înscrie la Universitate, la Facultatea de Filologie, şi examenul de admitere era foarte dificil. Eleonora avea principii comuniste şi n-ar fi încercat în ruptul capului să intervină pentru fiica sa: aparţinea ultimei generaţii

de comunişti cinstiți, respingea blatul, furtul de orice fel şi setea de câştig, şi socotea vrednic de respect numai ceea ce statul dăruia de bună voie când era servit cu devotament… Maşa se mută la şcoala serală şi îşi găsi o slujbă ca să aibă un stagiu în producție – era un avantaj pentru admiterea la facultate.

Vorobiova alese altă cale: munci ca nebuna, aşezată temeinic cu fundul pe carte, ca să obțină medalia de aur, sau măcar medalia de argint, socotită tot un avantaj pentru admiterea la facultate. Urma cursuri de pregătire pentru Medicină – examenul de admitere era tot atât de dificil ca la Filologie.

Acum fetele se întâlneau rar, dar una dintre întâlniri îi rămase Vorobiovei în minte pentru toată viața. Le luă mult timp să stabilească întâlnirea, nu reuşeau să cadă de acord, dar se înțeleseră până la urmă ca Vorobiova să vină într-o duminică dimineață. Ea veni în fugă cu o înghețată în mână.

— Maşa doarme, o anunță ursuză Eleonora deschizându-i uşa.

Cu ochiul ei ager, Vorobiova zări pe comoda veche o umbrelă violetă cu mâner de fildeş şi o geantă uzată de damă.

Maşa nu dormea, ieşi lipăind cu tălpile subțiri din camera de baie, avea fața albă, somnoroasă, purta un halat pluşat…

— Hai la mine în cameră, Vorobei! zise posacă Maşa.

Eleonora mormăi ceva, Maşa mormăi la rândul ei.

— Anna Andreevna stă la noi. De obicei poposeşte nu departe de aici, pe Ordînka, dar acolo casa e în renovare, continuă să bombăne Maşa. Hai, povesteşte-mi cum o duci…

Cât timp Vorobiova îi povesti noutățile, nu prea multe, de la şcoală, Maşa stoarse un coş pe frunte: din mic se făcu mare şi roşu.

— Hai la micul-dejun, Maşa! Cheam-o şi pe Vorobei! strigă Eleonora din camera mare, aflată departe.

Vorobiova îndrăgise din copilărie casa lor. Petrecuse acolo atâtea ore şi zile, ştia pe de rost lingurițele de ceai cu cozile răsucite, închise la culoare, vesela simplă de ceramică, din Țările Baltice, şi ceştile de gală din vitrină, colecționate una câte una, şi nu servicii de masă banale, apoi coşul de pâine argintiu cu şervetul argintiu fixat în el pentru totdeauna, zaharnița în formă de sipet, untiera cu capac, plăcile de porțelan pentru brânzeturi agățate pe peretele din bucătărie. Ştia mai bine decât Maşa ce adusese Eleonora în ultimii zece ani şi de unde. Covorul semănând cu un preş era din Transcarpatia, urciorul de aramă cu capac din Samarkand, chiar şi la closet atârna o sacoşă mare, cu model de covor, din oraşul turcmen Marî, destinat altor nevoi, dar păstrând acum hârtia igienică…

Vorobiova o urmă pe Maşa în bucătărie. Eleonora stătea lângă plită cu spatele întors. Fierbea cafeaua într-un ibric de aramă. La masă stătea Anna Andreevna pomenită mai sus… Era poeta Ahmatova. Corpolentă, într-o rochie liliachie, largă şi lungă, cu părul cărunt, ridicat într-un coc. Neglijentă în ținută, cu fața brăzdată de zbârcituri cam îngroşate parcă înadins, cu resturi de ojă cojită pe unghii – maiestuoasă ca munții Caucaz, neomenesc de frumoasă, aşa cum e marea sau cerul, calmă ca o statuie de bronz.

Eleonora îi turnă cafeaua în ceaşca aurie, şi Vorobiova îşi dădu seama, în sfârşit, de ce şi pentru cine se fac lucrurile acestea fără rost şi costisitoare…

— Bună dimineața, le zise Ahmatova fetelor, cărora nu le trecuse prin cap s-o

salute…

În 1966 Maşa termină facultatea şi se căsători cu un poet englez cunoscut. În Uniunea Sovietică a avut loc o întâlnire cu scriitorii occidentali progresişti, la care era invitat şi poetul. Eleonora a luat-o la întâlnire şi pe fiica ei.

Englezul se îndrăgosti la nebunie de fata de patruzeci de kilograme şi se însură grabnic cu ea, înfruntând rapid toate greutăţile în privinţa formalităţilor. Nunta, mai bine-zis masa de nuntă, comandată pentru opt persoane, avu loc la restaurantul elegant al Hotelului Naţional. Soţul era mai înalt cu un cap şi jumătate decât soţia. Maşa purta o rochie adusă special de el pentru nuntă – rozalie, în pătrăţele, cu volănaşe, ca pentru un copil, doar baveta îi lipsea. Tinerii însurăţei râdeau în hohote încontinuu, schimbau ocheade, îşi făceau semne cu ochiul, lăsând să se înţeleagă că nu le pasă deloc de ceilalţi. Nici nu era complicat, fiindcă Eleonora, care cunoştea bine limba germană şi ceva franceză, nu înţelegea o iotă din engleza lor… Participa şi dădaca, gătită frumos cu o bluză albastră ţărănească şi o fustă vineţie de lână, în pofida arşiţei de afară, şi Vorobiova.

Două persoane din opt nu erau prezente: Saşa, care nu era deloc invidioasă, dar se îmbătase cu o seară înainte şi se sculase pe la ora prânzului. Al doilea absent era prietenul intim al Maşei, tot din lumea scriitorilor, cu care fusese cât pe ce să se mărite până să apară englezul. Maşa voia, nu se ştie de ce, ca el să fie martor la cununie, să fie prezent la nuntă, ca să arate cât de înălţătoare şi dezinteresată era relaţia lor… Dar el nu veni la Ofiţerul Stării Civile, şi apăru în calitate de martor şoferul Nikolai Nikolaevici. Îşi puse semnătura pe hârtii, dar refuză categoric să stea la masă cu stăpânii. Vorobiova era prezentă la nuntă ca martor din partea miresei. Maşa o alesese ştiind că e om de nădejde, devotat, şi că nu cunoaşte limba engleză. Cât dură întocmirea actului de căsătorie, Maşa îl feri pe minunatul ei Michael de contacte inutile cu alte persoane. În aceeaşi seară Michael plecă la Londra. Maşa rămase să aştepte viza.

Londra îi câştigase inima. Michael o sună şi o anunţă că el trebuie să adune material pentru o carte despre relaţiile anglo-americane din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Şi că vor merge la Berlin. Maşa plânse mult timp – terminase Facultatea de Filologie, la secţia de limbi romano-germanice, ca specialist în literatură engleză, îl adora pe Dickens, şi acum apărea hodoronc-tronc Germania duşmană, şi-n plus Germania de Vest, cu nemţii ăia care declanşaseră războiul, cu fascismul lor, cu lagărele…

Trei luni mai târziu, o conduseră pe Maşa la gara Belorusskaia, cu destinaţia Berlinul de Vest. Însoţitori nu erau mulţi: Eleonora, bucuroasă şi tristă în acelaşi timp, îşi iubea mult fiica şi se despărţea greu de ea, Saşa, uşor abţiguită, cu o sticlă de şampanie în mână, agăţându-se de noul ei iubit, un fotbalist cunoscut în întreaga ţară, şoferul Nikolai Nikolaevici, ducând cele două geamantane ale Maşei, şi Vorobiova, prietena devotată, cu un buchet în mână. Băură şampanie, Maşa se urcă pe treapta vagonului şi, zâmbind fericită, le făcu cu mâna în care avea buchetul Vorobiovei:

— Nu fiţi trişti! E viaţă peste tot!

Toţi râseră, gluma era bună! Zâmbi şi Vorobiova, aproape doctoriţă, care se deşteptase în privinţa tuturor, chiar şi în privinţa Maşei, prietena ei din copilărie, examinând-o cu ochi de medic. În privinţa Maşei şi a mamei sale avea acum o altă părere

descrisă de o anecdotă cunoscută în acei ani despre incompatibilitatea dintre trei calități ale omului: inteligență, cinste şi spirit de partid.

Vorobiova nu putea să le nege inteligența nici Eleonorei, nici Maşei, prea erau multe cărți pe rafturile bibliotecii din casa lor, aparența de onorabilitate nici atât…

„Fățarnice şi prefăcute“, îşi zise Jenia.

Trenul plecă spre oraşul cel mai inaccesibil pentru un cetățean sovietic obişnuit – Berlinul de Vest.

Însoțitorii ieşiră în piațeta de lângă gară. Eleonora o îmbrățişă pe Saşa, îi făcu un semn fotbalistului, pe neaşteptate îi strânse mâna Vorobiovei şi-i zise:

— Să suni când şi când, Jenia…

Devotatul Nikolai Nikolaevici deschise uşa din spate a bătrânei Volga. Gloria măreață a Eleonorei se veştejise de multă vreme, cărțile ei nu mai figurau în manualele şcolare, deşi zăceau în librăriile patriei noastre nemărginite.

Eleonora îşi ridică poala hainei de blană vechi, pufoase şi se urcă în maşină.

„Ăsta trebuie să fie oposum, cu siguranță“, ghici Vorobiova.

Următoarea întâlnire a prietenelor avu loc imediat după evenimentele de la Praga. În timpul ăsta Vorobiova reuşise să devină medic pediatru, lucra la catedra de hematologie şi se măritase cu un doctor. Maşa sosi la Vorobiova, în apartamentul părinților soțului ei, unde se mutase, părăsind locuința la comun.

Maşa era aproape de nerecunoscut: tunsă băiețeşte, cu un ciuf caraghios pe frunte, îmbrăcată ca un şcolar, în jeanşi şi bocanci cu botul plat care o strângeau, deşi era numai oase.

— Doamne, cât ai slăbit, Maşa! exclamă Jenia, care se îngrăşase mult.

— E stilul Gavroche, îi place soțului meu. Țin dietă, zâmbi Maşa, lăsând să-i scape o strâmbătură.

Venise cu o grămadă de daruri: lucrurile erau cam mici pentru Jenia, dar o încăpură cu chiu cu vai, şi Maşa îi spuse că trebuiau s-o țină în formă, s-o împiedice să dea pe dinafară. Ca s-o convingă, îşi vârî degetul între curea şi burtă, dar nu reuşi s-o lărgească:

— E măsură pentru copil, măsurile pentru femei încep la noi de la opt, e o măsură mai mică decât patruzeci şi patru, de o jumătate de an cumpăr lucruri pentru băieți de doisprezece ani. Hai, povesteşte-mi noutățile, îi ceru Maşa cu o expresie a feței cu care adulții se adresează copiilor.

— Ai noştri au intrat în Praga, zise Vorobiova, strângând din umeri. Ce noutăți ai vrea să afli? Unul s-a însurat, altul a divorțat?

Maşa o privi pe Vorobiova cu toată seriozitatea. Nu se aştepta la un asemenea răspuns.

— De când a început să te intereseze politica, Jenka?

— Nu, Maşa, aşa cum nu m-a interesat politica înainte, tot aşa nu mă interesează nici acum. Mă interesează hematologia în cazul copiilor. Politica asta e groaznică. Ne-am temut că începe marele război…

— Nu, asta nu, explică Maşa, ca unul care vine direct de undeva unde se hotărăşte cine şi când începe… Ce lovitură iremediabilă au dat ai noştri mişcării comuniste! În lume e atâta revoltă, aşa o pierdere a prestigiului! Trebuiau să manipuleze inteligent, n-au

învățat nimic din evenimentele din Ungaria.

— Ce spui, Maşa? Cum să manipuleze? o întrebă mirată Vorobiova.

„Nu, nu pricepe nimic. Niciodată n-a priceput nimic“, îşi zise Maşa şi încercă să-i explice:

— Eu şi Michael am fost în timpul ăsta la München, unde s-au adunat toți cei fugiți din Praga, scriitori, oameni de ştiință, activişti culturali. Între ei mulți de stânga, socialişti, antifascişti – ei n-o să susțină niciodată procesul mondial.

— Ce proces? întrebă timid Vorobiova.

— Comunist, rosti convinsă Maşa. Sunt pierduți pentru mişcarea comunistă. Sunt sigură că ştii, dar trebuie să-ți spun un secret, jumătate dintre comunişti au plecat din partid, în Franța la fel. Michael nu e membru de partid, e artist, purtător de idei, nici nu-ți închipui cât de cunoscut e în Vest, tineretul e înnebunit după el. Toți muzicanții ăştia rock aleargă după el, îi sorb fiecare cuvânt. Am fost cu el la Paris, în timpul revoluției studențeşti, Michael era unul dintre principalii lideri, am în vedere, bineînțeles, partea ideologică… Asta-i în esență o mişcare antiburgheză…

Apăru soțul Grişa cu o sticlă de coniac. Cadoul unui pacient.

— Ştiți ce e coniacul? îi provocă Maşa.

Grişa deschise sticla, mirosi:

— Coniac. Nu încape îndoială. Coniac armenesc excelent.

Maşa începu să râdă:

— Coniac vine de la un oraş din Franța. Acolo se produce băutura numită *cognac*. Restul băuturilor de felul ăsta nu sunt coniacuri. Şi Kagor e numele unui orăşel, dar nu e vorba de vinul tare, produs în Crimeea.

Grişa avea o fire minunată:

— Pregăteşte-ne ceva de mâncat, Jenka, şi până atunci noi o să bem băutura asta incertă, care pare a nu fi coniac.

„Groaznic“, îşi zise Maşa. „Pare băiat bun, dar nu-i trece prin cap că-şi înjoseşte soția trimițând-o la bucătărie. Michael nu şi-ar permite aşa ceva…“

Avea să afle mai târziu, sărmana Maşa, că Michael, băiat modern, îşi va permite ceva ce ei îi place şi mai puțin decât decât să-i prăjească soțului cartofi…

Prietenele se despărțiră cu senzația că nu se vor mai revedea. Ajunseră apoi zvonuri vagi până la Jenia Vorobiova despre viața Maşei: că a scris o carte despre mişcarea muncitorească după 1968, că s-a despărțit de soț, care a părăsit-o de dragul unui tânăr – ştirea şi-a găsit cu greu locul în conştiința Vorobiovei –, că trăia ba în Africa, ba în America de Sud, sau poate şi acolo, şi acolo. A fost de două ori la Moscova s-o viziteze pe Eleonora, dar n-a sunat-o pe Vorobei. Aceasta nu s-a supărat, a socotit că e firesc: orbite diferite.

Dar sună pe neaşteptate după şapte ani:

— Vorobei! A murit Saşa. De ciroză. Mâine e înmormântarea. Slujba de înmormântare la Preobrajenie, la biserica Nikolsk, la ora unsprezece, pe urmă mergem s-o înmormântăm la Peredelkino.

Maşa plângea. Începu să plângă şi Vorobiova: Saşa era atât de frumoasă şi atât de specială – independentă şi talentată…

Pentru prima dată în viață, Vorobiova participă la o slujbă de înmormântare. În jurul ei muriseră destui înainte, dar majoritatea trăiseră şi muriseră fără biserică.

Era multă lume bună la înmormântare, ca la o premieră teatrală – intelectuali, bărbați îmbrăcați frumos, femei în haine de blană. Lângă sicriu stăteau Eleonora pipernicită, în haina veche din oposum, cu fața roşie, congestionată, şi Maşa, alb-vineție, cu o căciuliță neagră, împletită. Între ele stătea o fată înaltă, semăna cu Saşa, dar mult mai frumoasă.

Maşa, văzând-o pe Vorobiova, se repezi la ea şi o îmbrățişă:

— Vorobei, draga mea Vorobei, cât te-am aşteptat! Nu-ți închipui câtă nevoie am de tine. Nici eu nu mi-am dat seama…

Îşi amestecară lacrimile, pe urmă Vorobei se uită în coşciug: bătrâna galbenă la față, cu nasul coroiat. Nu, nu putea fi nicidecum Saşa… Adevărata Saşa se numea acum Dusia, dar avea chipul mai sever şi era mai înaltă.

Apăru un preot mic, foarte mic de statură, chel, semăna cu Nikolai făcătorul de minuni.

Vorobei şi Maşa stăteau îmbrățişate, unite în durere, Eleonora, care presimțise de multă vreme acest sfârşit ruşinos, după cum i se părea ei, Maşa, nepregătită pentru un asemenea eveniment, în pofida anunțurilor telefonice seci: „Se prăpădeşte“, „piere“, „se duce“. Dusia, tânără şi frumoasă, îi aminti Vorobiovei de Saşa la aceeaşi vârstă – la vârsta de cincisprezece-şaisprezece ani – îşi aminti de Stasik şi de scena din baie… Şi simți deodată cu toată ființa că era legată profund, ca de o soră, de proasta de Maşa, înduioşătoare, încă semănând cu un băiat frumos, dar începând să se veştejească…

La Peredelkino, sicriul fu dus pe brațe până la groapă de mulți bărbați, făcând cu schimbul. Era un ger cumplit, toți purtau căciuli, scoteau rotocoale de aer cald.

— Toți o iubeau, îi şopti Vorobiova Maşei.

— Cred că ăştia-s numai jumătate dintre cei care o iubeau, răspunse pe un ton aspru Maşa.

Maşa petrecu o săptămână la Moscova. Vorobiova se întoarse în apartamentul Eleonorei ca la ea acasă, după atâția ani de absență. Eleonora puse în fața ei una din ceştile de colecție din vitrină. O întrebă cu blândețe dacă îl cunoaşte pe Kovarski.

— Lucrez cu Kovarski-fiul, răspunse Vorobiova.

— Lumea spune că nu e mai rău ca tatăl, zise nesigură Eleonora.

Vorobiova încuviință tacit.

— Nepoata unui prieten apropiat e suspectă de leucemie. Ar putea să… începu Eleonora.

— Lucrarea mea la candidatură a fost despre leucemie. Specializarea mea este leucemia la copii. Bineînțeles, oricând o consultație… Dacă vreți, se poate şi la Kovarski-tatăl…

Maşa plecă, prietenele îşi scriau scrisori din când în când, se reînnodă firul subțire al prieteniei. Maşa locuia acum la Londra, într-o locuință clasică cu două etaje, cumpărată de fostul soț într-o zonă fără pretenții, dar destul de bună. El rămăsese să locuiască în casa mare din Kensington, a străbunicului jurist de profesie. După divorț, viața Maşei o luase în jos: mai puțină strălucire, mai puține relații cu celebritățile, mai puține călătorii în

capitalele lumii, prezentări şi recepţii – toate acestea, ca şi casa veche cu grădină, îi rămăseseră lui Michael. În schimb, Maşa rămăsese cu munca, a devenit mare specialistă în mişcarea muncitorească, în troţkism, aparţinea stângii intelectuale şi chiar avea reputaţia de expert serios în ale comunismului. Se bucura de un oarecare succes la bărbaţii din cercul său, dar cu înfăţişarea ei – zvelteţea băieţoasă, mişcările stângace încântătoare, ovalul minunat al feţei şi ochii saşii de culoare deschisă – se potrivea mai degrabă cu cercul artiştilor şi pictorilor pe care îl părăsise. Avu câteva legături amoroase neînsemnate, care îi aduseră mai multe dezamăgiri decât bucurii. Poate că legătura cea mai reuşită şi mai lungă a fost cu un italian: timp de şase ani pleca într-un orăşel de lângă Napoli, unde avea la dispoziţie un hotel, o umbrelă pe plajă şi un mic restaurant cu tot cu proprietarul Luigi, un bărbat de patruzeci de ani, care locuia în lunile de iarnă, când afacerea stagna, la douăzeci de kilometri de mare, într-un orăşel neînsemnat cu soţia şi fiicele lor, iar vara le satisfăcea oaspeţilor pofta de pizza napolitană. Cele două săptămâni petrecute în Italia o încărcau cu o mare rezervă de energie şi sănătate, fiindcă în Anglia căldura de acolo nu-i ajungea defel. Pe urmă Luigi dispăru, şi când Maşa îl întrebă pe noul proprietar unde se ascunsese Luigi, acesta desfăcu braţele nedumerit:

— Am cumpărat afacerea de la el, a luat banii şi a plecat. Priviţi ce terasă am construit. Poate să fie locul dumitale permanent, vrei?

Locul ei permanent era însă Londra, dar depresia dădea buzna acolo, mai ales primăvara şi toamna. Maşa începu să facă scurte vizite la Moscova.

În 1985 Eleonora îi frânse inima – se mărită. Era un fapt absurd, prostesc şi chiar ruşinos. Avea aproape şaptezeci de ani şi deşi, îşi păstra zvelteţea şi mobilitatea, era babă în toată regula.

Maşa era supărată că n-o prevenise din timp. Când ajunse la Moscova, Eleonora o întâmpină la Şeremetievo şi-i povesti despre căsătorie pe drumul spre casă. Maşa primi o a doua lovitură acasă: soţul mamei îi ocupase camera folosind-o ca birou, şi Eleonora îi aşternu patul în salon. De dimineaţă Maşa îşi strânse lucrurile şi plecă la Vorobiova, care născuse un copil şi îşi construise o locuinţă prin cooperativă împreună cu soţul.

Maşa, foarte prost-dispusă, rămase zece zile la Timiriazevka, ieşi din casă de trei ori, nu sună aproape pe nimeni. Era profund traumatizată. Se prea poate ca istoria cu Michael s-o fi distrus.

Eleonora sună de două ori la Vorobiova, dar Maşa se văzu cu ea doar înainte de plecare pe un teren neutru: nu trecu pragul casei pângărite de căsătoria indecentă.

Locul neutru era cafeneaua de la Hotelul Naţional. Eleonora, puţintică la trup, dar cu spatele drept, şi Maşa, adusă de spate, fără să exprime vreo emoţie, stăteau la masă, în faţa lor se aflau două ceşti de cafea, plăcintă berlineză şi o sticlă de apă minerală Borjom. Eleonora îi povesti Maşei că s-a măritat cu bărbatul pe care îl iubea de mulţi ani, că acum era văduv şi că e prima oară în viaţă când trăieşte cu omul pe care îl iubeşte, că e foarte fericită, că amândoi au vârsta la care nu poate fi vorba de o fericire de lungă durată, că preţuieşte fiecare zi rămasă, că nici unul dintre ei nu vrea să piardă prilejul. Îi ceru iertare că procedase fără tact dându-i camera ei lui Iuri Ivanovici, îi spuse că e gata să-i ceară să se mute pentru o vreme la hotel, fiindcă „îţi dai şi tu seama, Maşa, că în chichineaţa fostei dădace nu pot să-l instalez pe fostul general“ – Eleonora zâmbi la gluma ce-i ieşise din

întâmplare – „iar dormitorul are pentru noi o altă semnificație“.

În vocea ei se simțea un soi de triumf, ca şi cum i l-ar fi suflat fiicei sale pe generalul veştejit. Maşa simți tonul triumfător şi mai ales aluzia la şederea lui în dormitor.

„Doamne, se ia la întrecere cu mine?“ se întrebă ea.

Îi veni să urle ca-n copilărie, când locuiau împreună toate trei, îi veni să țipe, să arunce cu ceaşca de podea şi, dacă erau acasă, poate că se întâmpla, pe urmă plânseră în hohote, se mângâiară pe cap împăcate şi mulțumite…

— Am priceput, mama, zise Maşa ridicându-se. Nu mai vin niciodată la Moscova.

Eleonora scoase portofelul şi-i făcu elegant cu mâna chelnerului. De unde obiceiul ăsta? Comunista intransigentă era femeie occidentală până-n măduva oaselor.

Comanda neatinsă trona pe masă. Chelnerul nu văzu că e chemat, şi Eleonora continuă să stea cu mâna ridicată, mişcându-şi uşor degetele. Aveau mâinile la fel – degetele foarte subțiri, unghiile mari, bombate, puțin îndoite înăuntru.

Dar Maşa veni la Moscova. Trei ani mai târziu, după moartea generalului. A sunat-o Eleonora. A anunțat-o că şi-a înmormântat soțul şi că o roagă să vină, că vrea s-o vadă. Maşa îi răspunse că o să se gândească, dar a doua zi mută pentru altă dată cursul ținut la Universitatea din Londra şi cumpără bilet pentru prima cursă. O sună pe Vorobiova şi o rugă să vină s-o întâmpine. Vorobiova o întâmpină şi o duse acasă. Tare inteligentă era fata asta – nu întreba nimic, se bucura de întâlnire. O întrebă doar dacă voia să urce împreună.

— Da, vreau, chiar vreau foarte mult. Nu am anunțat-o că vin. Nu mă aşteaptă.

Eleonora se bucură, dar chipul îi era înnegurat. Halatul de pe ea arăta destul de jerpelit, nici pomeneală de asemenea halat înainte. Casa era plină de fotografiile generalului. Eleonora arăta vlăguită, zâmbea moale şi prima frază sună astfel:

— Închipuie-ți, fetițo, că ai venit într-a patruzecea zi.

Niciodată n-o numise fetiță, întotdeauna i se adresase cu Maşka. Dar Maşa simți numai milă şi amărăciune, nimic altceva. Şi acum îi era indiferent unde o culca – în fosta cameră a copiilor, în camera dădacei sau în salon.

Maşa mai veni încă de două ori. Ultima oară îi mărturisi Vorobiovei că stătuse internată două luni într-o clinică londoneză pentru o tentativă de sinucidere.

Vorobiova – medic de profesie – n-o compătimi, nu se dădu de ceasul morții, nu-şi mişcă nici măcar sprâncenele.

— Ce a fost a trecut, slavă Domnului! Mulți trec prin asta. Cred că dorința asta îi încearcă pe toți din când în când.

— Cu siguranță. Dar eu n-am alte dorințe în afară de asta, zâmbi Maşa.

— Maşa! Asta e o depresie obişnuită, trebuie să iei…

— Aha, Prozac. Din ăsta am luat un pud. Nu se poate trăi la Londra, oraş blestemat. Am multe cunoştințe, chiar prieteni, dar, când simți nevoia să vorbeşti cu ei, îți propun amabil să vii marțea viitoare. E singurul loc unde eşti tratat cu atâta răceală. Un pustiu rece! În general, englezii nu comunică, schimbă fraze între ei, aceleaşi, ca pe copeici. Şi

mişcarea muncitorească… M-am săturat de toate astea, m-am săturat! Am avut idealuri, care acum li se par tuturor ridicole. Toată viața mea s-a scurs degeaba! Viața s-a sfârşit, şi eu sunt vie, înțelegi… Se întâmplă! Şi Țvetaeva! Şi Maiakovski! Şi tatăl meu!

„Urmează o scenă de isterie“, îşi zise Vorobiova. Greşit: nu urmă nici o scenă de isterie. Maşa îşi înghiți vorba şi întrebă încet:

— Crezi că e un păcat?

Vorobiova căzu pe gânduri. Era prea profesionistă şi prea de bună-credință ca să se gândească la păcat. În secția ei mureau frecvent copii bolnavi de leucemie, le vedea mamele care sperau la un miracol până în ultima clipă. Vorobiova nu se gândea la păcat, ci la Eleonora. Şi zise:

— Nu, nu mă gândesc la asta. Cred că nu ai dreptul să faci aşa ceva, cât timp trăieşte Eleonora. Când s-o duce, poți să faci ce socoteşti că e necesar. Ca să fiu sinceră, mie mi se pare că, în anumite împrejurări, omul are acest drept. Chiar şi dreptul la eutanasiere. Numai că nu ai tu acum acest drept…

— Dar nu-ți dai seama că ea aproape nu mai există? O ții minte pe mama? Era extraordinară, deşteaptă, spirituală, talentată! O ştiu prea bine! Vremea ei a trecut şi nimeni, în afară de bătrânii generali, n-o mai consideră de mult timp o mare scriitoare. Am cunoscut o mulțime de oameni remarcabili, nu mă apuc acum să-ți enumăr cine a băut în casa noastră din Londra! Ea a fost cândva un om important! Minte sclipitoare! Renumită! Dar nu e ea bătrâna asta slabă de minte, în halat murdar, care mă întreabă acelaşi lucru de zece ori, pur şi simplu nu e ea!

— Ea este, zise pe un ton aspru Vorobiova. Şi cât trăieşte, tu nu ai dreptul să-ți iei viața. Există o ordine naturală. E groaznic să văd că legea asta e mereu încălcată. Trebuie să mai aştepți.

— O să mă gândesc, răspunse Maşa pe un ton moale.

Plecă după o săptămână, şi după încă o săptămână sosi vestea morții ei. Sinucidere.

La dorința ei, o înmormântară la Moscova. Lăsase un testament, totul era formulat extrem de minuțios, respectând toate formalitățile. Nu se ştie de ce, ceruse să i se cânte prohodul în aceeaşi biserică în care se ținuse slujba pentru Saşa. Credincioasă nu era defel, dar dădaca Dusia le botezase pe ambele fetițe în copilărie fără să întrebe pe nimeni.

Sicriul îl adusese prietena ei englezoaică. Era mic, de forma unui trabuc, părea destinat unui copil. Bătrânele credincioase, cu interesul lor viu pentru moarte, îl studiau, îl pipăiau, câteva dădeau din cap aprobator, altele ziceau că nu e făcut în credința pravoslavnică.

Veni multă lume, dar nu atât de multă ca la înmormântarea Saşei. Eleonora stătea lângă coşciug ca o păpuşă mică, era fardată, nu se ştie de ce, cu sprâncenele vopsite – de multă vreme nu se mai ocupase de înfățişarea ei. Nepoata Dusia o ținea de umeri, se vedea cât de colo cât de greu îi era. Şi se mai vedea că se afla cam în a şasea lună de sarcină. Vorobiova, în rând cu ele, avea la îndemână validol, tazepam şi camfor. Dar nimeni nu avea nevoie de medicamente.

La parastas Vorobiova intră în vorbă pentru prima dată cu Dusia: de necrezut cât de mult semăna cu mama ei, îşi mişca la fel de caraghios degetele, îşi scutura uşor capul

buclat la fel ca ea. O cunoştea prea puţin pe mama răposată, fiindcă părinţii tatălui, care erau părinţii ei adevăraţi, se străduiseră în toate felurile ca fata să nu se vadă cu mama: se temeau să n-o influenţeze în rău. Şi acum, după atâţia ani, Dusia suferea îngrozitor.

Reieşi de asemenea că Dusia locuieşte împreună cu soţul de câţiva ani în casa de vacanţă a scriitorilor, în care locuise cândva toată familia. Eleonora îi instalase acolo imediat după ce se căsătorise şi n-o mai folosea, fiindcă se mutase cu generalul într-o casă de vacanţă mult mai luxoasă, dar în altă direcţie faţă de Moscova.

Dusia avea de gând acum s-o mute pe bunică la casa de vacanţă, fiindcă acolo era mult mai bine decât în oraş, şi nici nu avea să mai facă nici un fel de asociaţii care s-o traumatizeze. Şi copilului care urma să se nască, viaţa la casa de vacanţă îi va fi mai de folos decât viaţa la oraş.

Cât timp Dusia îi prezentă Vorobiovei toată situaţia, Eleonora se ridică în picioare şi zise pe un ton autoritar, adresându-i-se Dusiei:

— Sunt foarte obosită, du-mă, te rog, în dormitor, Maşa.

„Foarte bine, las-o să creadă că e Maşa“, îşi zise Vorobiova. „Dusia o s-o îngrijească, ea o să-i închidă ochii.“

Dar bine n-a fost. Cerurile dispuseră ca totul să se petreacă altfel: Eleonora trăi în vechea casă de vacanţă mai puţin de un an. Ea chiar se întremă, ieşea să se plimbe pe strada cu casele de vacanţă, ajungea la colţ, îşi vizita vechea prietenă, stăteau de vorbă, îşi aminteau de trecut, judecau faptele şi relaţiile oamenilor care muriseră de mult. Într-o seară, se pregăti să-i ducă prietenei o carte. Dusia o rugă să nu iasă seara, dar Eleonora, de obicei conciliantă, se împotrivi, îşi îmbrăcă paltonul şi îşi luă bastonul. Dusia voi s-o conducă, dar copilaşul se trezi, începu să ţipe, şi ea se repezi să-l liniştească.

După două ore Eleonora nu se întorsese, şi Dusia sună la prietena ei. Mirată, aceasta îi zise că Eleonora nu trecuse pe la ea. Dusia o luă la fugă să-şi caute bunica şi o găsi în canalul de scurgere de lângă casa prietenei. Era moartă. Dusia o sună a doua zi pe Vorobiova şi o anunţă că bunica murise.

Vorobiova tăcu o vreme, apoi o întrebă prosteşte:

— Ce carte avea la ea?

— Merejkovski, răspunse Dusia, mirată de întrebare.

O îngropară pe Eleonora la Peredelkino. Apoi plecară la vechea casă de vacanţă. Băură câte un păhărel de vodcă. Veni lume puţină la parastas. Se despărţiră de Eleonora, de locul unde petrecuseră cândva atât de plăcut. Casa de vacanţă era a statului, a fondului literar, Dusia trebuia s-o cedeze repede altui scriitor care venea la rând.

După un an Dusia o sună pe Vorobiova şi-i zise că examinase minuţios fotografiile Maşei şi Saşei din copilărie şi găsise câteva în care era prezentă şi ea. Voia să i le dea drept amintire.

Vorobiova veni la vechea locuinţă. Îi deschise Dusia. Din spatele ei o iscodea cu privirea un băieţel bălai, care nu semăna deloc cu femeile acestei familii nefericite. Dusia era din nou însărcinată. Din camera mică apăru Saşa, soţul Dusiei, corpolent, bărbos, zâmbind senin. Făcu un gest de salut cu mâna, luă băieţelul şi dispăru.

„Ar fi bine să fie băiat“, îşi zise Vorobiova, uitându-se la burta Dusiei.

Fotografiile decolorate erau făcute de un amator. Dusia le orândui pe masa din salon. Se pare că le făcuse şoferul Nikolai Nikolaevici. Vorobiova avu sentimentul acut şi tulbure a ceva ce nu putea fi definit. Nu de fotografii era vorba.

Era vorba de casa aceasta – nimic nu se schimbase în ea: bibliotecile cu rafturi închise cu geamuri mobile din sticlă, cotoarele aurite, albumele, culegeri de texte, multe scrise cu litera „iat“, cu autori printre care Merejkovski şi Karamzin, gravurile de pe pereți, tablourile, covoarele uzate, mobila din lemn roşu, serviciile de masă grele pe masa rotundă cu picioare care, desfăcându-se, transformau masa într-una mare, ovală, şi lustra cu para albastră de sticlă, înconjurată de lacrimi de cristal. Îşi aminti de dădaca Dusia, mică şi îndesată, invadată de negi, cu şorțul găurit. Dar nu erau oamenii aceia, aici locuiau alții. Ca într-un vis ciudat, când ți se arată o imagine obişnuită, cunoscută de multă vreme, dar având modificări insesizabile, care te alarmează, îți insuflă neîncrederea în realitate şi bănuiala că totul ar putea fi vis.

Vorobiova măsură camera cu ochii – nu, nu e vis. E realitatea alimentată cu urmele vechilor mirosuri. Muzeul amintirilor: răposata Eleonora avea un gust ieşit din comun. Aceste lucruri îmbătrâniseră cu o jumătate de veac, deveniseră lucruri de soi, şi mai prețioase. Vechituri care n-au moarte. Rămâneți cu bine toate, rămâneți cu bine…

---

9. Poetă rusă (1891–1978), cunoscută mai ales ca muză a lui Vladimir Maiakovski.

ÎNGERUL PĂZITOR

Îngerul păzitor

Când ies din casă, Elena, buna mea mătuşă, se strecoară întotdeauna din camera ei. Are fața grasă, parcă brăzdată de carouri: zbârciturile se întind de-a lungul şi de-a latul. Zâmbeşte. Mâna stângă o ține ridicată, dreapta e lăsată în jos, şi palma e întoarsă puțin spre înăuntru – după hemoragia cerebrală.

— Du-te cu Dumnezeu! Îngerul să te aibă în pază.

Primul preot căruia i se adresase după boală, om sever, nu-i dăduse voie să se închine cu stânga, îi zisese: „Diavolii se bucură când te închini cum nu trebuie.“ Al doilea, om bun, i-a spus: „Închină-te cum poți.“ Al treilea, om cu judecată, îi ceru să-i arate dreapta bolnavă, observă că îşi ține mâna căuş şi-i spuse: „Poți să-ți ridici mâna dreaptă cu stânga?“ „Pot“, răspunse Elena.

Aşa se închină acum, şi pentru toți cei ai casei face gestul special al crucii, chemând îngerul păzitor. Despre ceilalți nu ştiu, dar îngerul meu păzitor mă însoțeşte întotdeauna. Mă ocroteşte în toate călătoriile şi multe lucruri interesante şi importante îmi arată.

Rața

Prima impresie de călătorie: ne mutăm de la casa de vacanță în oraş. Puiul de rață pe care mi-l cumpăraseră la începutul verii crescuse, transformându-se în ditamai rața. Mă tem că o vor lăsa la casa de vacanță împreună cu leagănul şi băița pentru copii, şi-i rog s-o ia la Moscova. Încearcă toți să mă convingă: o va duce rău la Moscova… Eu urlu, fiindcă imaginația şi agerimea abia deşteptată îmi şoptesc că îi va fi şi mai rău la casa de vacanță – o s-o mănânce stăpâna casei.

Străbunicul intervine în favoarea mea şi a rației. Camionul cu prelată e deja încărcat cu lucruri. În spațiul rămas liber din spatele oblonului încape canapeaua pe care stăm aşezați – mama, tata şi eu. Străbunicul stă în cabina şoferului. Pe genunchii lui stă rața înfăşurată într-un ziar, înghesuită în sacoşă. Căpşorul ei caraghios se iteşte din sacoşă. Ne lămurim că la barieră rața a rupt cu labele ziarul şi a făcut murdărie încontinuu pe pantalonii de pânză ai străbunicului. Cât timp aşteptăm la rând să trecem bariera, tata cumpără un ziar, mama înfaşă rața, şi cu eforturi comune o vâră în sacoşă. Suntem toți foarte veseli. Străbunicul vâră mâna în sacoşa care se bălăngăne atârnată la fereastră. Rața saltă în sacoşă, dornică de aer, şi noi ne amuzăm grozav. Ciudată aventură…

Când ajungem la Moscova, rața şi străbunicul sunt aproape leşinați: bătrânul are mâna amorțită, rața are ochii împăienjeniți. Bunica venită în ajun cu trenul toarnă camfor cu picătura pe brațul străbunicului şi expediază rața la magazia de lemne. Acolo trăieşte şi acum.

Eu împreună cu străbunicul mergem să-i dăm de mâncare de trei ori pe zi. După somnul de după-amiază, străbunicul obişnuieşte să bea ceai şi să mănânce o bucățică de plăcintă cât un chibrit. Începe o sfadă caraghioasă între ei: străbunicul vrea să-i ducă rației ceai cu plăcintă, bunica se supără, dar nu cine ştie ce.

— Ce-i cu tine, papaşa? Sfărâmă-i în ceai o bucățică de pâine. De ce plăcintă?

— Doar una micuță, o roagă străbunicul, şi bunica îi rupe o bucățică.

În iarna aia au spart lacătul de la magazie şi au furat rața. Băieții, desigur! Probabil au mâncat-o. De ce-o fi adus-o străbunicul cu camionul de la Kratova? Era anul ’48.

Perele de Gudauta

Proprietarul nostru, Huta Kursua, tuşea înfundat dincolo de perete, şi ochii mamei se măreau de frică: aveam zece ani, nu trecuse mult de când mă întremasem, şi iar era tuberculoză în apropiere… Huta ăsta era un individ subțire, frumos, afectuos cu chiriaşii şi feroce cu nevastă-sa. Dar pe mine puțin mă interesau oamenii din jur: în anul acela văzusem pentru prima dată marea şi savuram această întâlnire de o lună întreagă. Ziua mă bălăceam la mal, deşi mama mă învățase să înot încă din prima zi, iar noaptea visam aceeaşi pleoscăială, încă şi mai dulce…

Spre toamnă, mama intra de obicei într-o febră gospodărească: punea la murat, la uscat, la fiert, dar de data asta patima de gospodină s-a întruchipat în geamantanul din panouri de placaj pe care i l-a comandat unui vânzător de la piață. Acesta s-a străduit îndelung să-i explice că geamantane atât de mari ca acela care-i trebuie ei nu există, că mai bine ia două mai mici, dar mama s-a încăpățânat. Şi l-a primit, în cele din urmă, pe acesta, uriaş. Pus în picioare, îi ajungea până la umăr. Ce-i drept, era mică de înălțime.

Geamantanul era destinat perelor. Eu şi mama adoram perele. Aici, în Gudauta, la sfârşitul lui august era un rai al perelor. Mamei îi plăceau cele răscoapte: îți alunecau printre degete, când muşcai din ele țâşnea un suc gros şi dulce ca mierea, atrăgând toate viespile din jur. Şi mirosul lor era puternic, ca sirena unei locomotive.

Că veni vorba, locomotiva trecea printre oraş şi plajă, chiar pe lângă mare, şi în amintirea mea s-a păstrat această triadă fericită a copilăriei: marea, nouă şi tânără datorită întâlnirii recente, trenul care trece deasupra plajei şi para care-mi pluteşte în mâini. Şi toate acestea într-o lume în care mama încă trăieşte şi mănâncă pere una după alta, iar apoi fuge în mare, ca să se spele de sucul care-i curge în cuta dintre sânii care umpleau costumul de baie american din lână, pe care în adolescență l-am purtat până l-am tocit…

În ajunul plecării ne-am dus la livada învecinată să cumpărăm pere. Mama se înțelesese dinainte cu proprietăreasa, şi aceasta promisese să-i culeagă pere pergamute.

Mama a adus geamantanul şi l-a pus solemn în fața gazdei:

— Uite. N-o să se bată perele?

— Para-i ca piatra, ca mierea o să fie. Ascultă-mă pe mine…

Într-adevăr erau ca piatra – verzulii, cu fund greu şi gât subțire.

— Pergamute imperiale, nimeni nu mai are aşa pere, bunicu-meu a lucrat în livezile

prinţului, el a sădit pomii, a adăugat ea, făcând un gest maiestuos în direcţia livezii.

Acolo lucrau nişte copilandri caucazieni serioşi – culegeau perele pentru noi. Un băiat de vreo paisprezece ani în cămaşă roşie era urcat pe o scară. Cu o mişcare tandră, rotundă, desprindea para de pe creangă ca pe un bec electric incandescent, şi o depunea în mâinile unei fetiţe de vârsta mea, cu care schimbasem priviri peste gard toată luna, dar nu apucaserăm să facem cunoştinţă.

Stăpâna perelor înfăşura cu grijă fiecare pară într-un sfert de foaie de ziar şi le punea una câte una pe fundul geamantanului. Noi o ajutam.

— La Kursua staţi, aşa-i? Ştia foarte bine că stăm la Kursua. Era doar o formulă de început, ca în basmele străvechi. Nu trebuie să închiriaţi de la mingreli, sunt oameni murdari, nu pricep nimic din cultură, sunt munteni… Dar bahazii-s şi mai răi, îs de-a dreptul sălbatici, la înmormântări nu plâng, urlă ca şacalii… Şi mâncarea e mai proastă la ei ca la svani[10]… nu-i ştiţi pe svani, da’ nici să nu dea Dumnezeu să-i ştiţi, nişte bandiţi, nişte tâlhari… mai rău ca cecenii… Cu un snop de foi de ziar în mâna butucănoasă, şi-a făcut cruce deasupra geamantanului, mişcându-şi dosul în formă de pară. Dar ceceni acuma nu mai sunt, i-au strămutat pe toţi, slavă Domnului, bine-ar fi fost să-i fi strămutat şi pe armeni, negustoresc, negustoresc întruna, îs bogaţi, şi tot negustoresc, nu se mai satură, aşa un popor lacom, nenorociţii ăştia de armeni… de turci, ce să mai vorbim? Un zâmbet i-a luminat brusc faţa şi a dat din mână a lehamite. Azeri avem, ăştia chiar că seamănă cu turcii, răi, leneşi, slavă Domnului că aici, la noi, trăiesc puţini, toţi sunt hoţi, mai rău ca ţiganii… da’ ce fuduli… ptiu! Azerii din Baku, mai ales, îs câinoşi de-a binelea… Mai răi decât câinii… Drept vă spun, mă jur pe maică-mea! Şi armenii veniţi din Baku la fel îs, ca azerii… Iar armenii din Tbilisi – a dat supărată din mână, îndreptându-şi şorţul pe burtă –, pe ăştia nu-i primesc în casă, mai bine evrei… Au stat la mine într-un an nişte evrei, Dumnezeu ştie de unde-or fi venit… mai răi decât cei de pe-aici… Au fost şi gruzini, Doamne, ce mizerie au făcut, nu mai conteneau cu fiertul, cu prăjitul, două femei nu mai ieşeau din bucătărie, au jumulit o găină, zburau penele-n toate părţile, şi cântau… ce cântau? Şi-a încreţit fruntea, încercând să-şi amintească. Din Imeretia! Ce să le ceri? Că-s ţărani, nu? Nici un fel de cultură, calcă strugurii cu picioarele murdare… Altfel, încrezuţi nevoie-mare!

Schimbam priviri cu mama. Ea îşi muşca buzele şi îşi umfla obrajii – murea de râs. Geamantanul se umpluse până la jumătate, dar vorbăria femeii nu se oprea. Nici perele nu se terminau, nici popoarele din Caucaz…

În urechi îi tremurau mărunt nişte cercei lungi, cu pietre roşii de coral. Mie mi se părea bătrână – vreo patruzeci sau şaizeci de ani – şi foarte înfricoşătoare: ochi mari, cu pielea pleoapelor întunecată, şi dinţi de aur.

— Da’ gruzinii? a continuat ea. Praf în ochi! Fum! Ai, ai! Numai gura e de ei! Un popor de nimic! Dar ce gruzini? Aici, în Batumi, sunt adjari – glumă, nu popor! Trăiesc mai rău decât toţi, mănâncă numai mămăligă, da’ şi ei… ce se mai cred!

S-au umplut şi ultimele şiruri. Aranjase un rând de pere cu fundul în jos, celălalt cu fundul în sus. Popoarele caucaziene – avarii, osetinii, inguşii, balkarii şi altele, necunoscute nouă – erau aranjate după o scară descendentă, în care fiecare nou-pomenit era mai rău decât precedentul.

Perele s-au terminat odată cu popoarele. Geamantanul nu putea fi ridicat de la pământ. Mânerul i-a zburat din prima clipă. Au scos din magazie o roabă, l-au strigat pe Huta, care stătea de mult lângă gard cu aerul că se află acolo întâmplător, şi el ne-a ajutat să urcăm geamantanul transformat între timp în cufăr.

Mama, ispăşindu-şi lăcomia de pere, a îndurat mari chinuri cu geamantanul acela până l-au dus la gară, l-au urcat în vagon, l-au aşezat în compartimentul unde aveam bilete, ticsit de vilegiaturişti ca noi, cu geamantane cu fructe, între care al nostru era împărat.

Stătea pe o parte, ocupând tot spațiul dintre rafturile de jos, iar mama îşi cerea scuze pentru deranj de la toți pasagerii, fâstâcită şi chiar un pic umilă.

La Moscova ne-a întâmpinat tata, care i-a spus şi el mamei cele cuvenite. Împreună cu doi hamali, a dus cu greu geamantanul în portbagajul vechiului Moskvici. Mama i-a ajutat şi ea împingând dintr-o parte.

Perele s-au copt încet pe dulapuri, înfăşurate în ziare tipărite într-o limbă necunoscută din Caucaz, şi în cameră a mirosit a pere până-n iarnă. Le-am mâncat treptat, dar chiar şi după Anul Nou mai rămăseseră câteva frumuseți.

Şi astăzi gustul şi mirosul de pere îmi aduc aminte de povestea aceea despre prietenia dintre popoare. Că veni vorba, n-am aflat niciodată care era naționalitatea femeii din Gudauta.

---

10. Svanii, ca şi mingrelii, sunt grupuri subetnice din Georgia.

Carpați, Ujgorod

Prima delegație din viața mea s-a dovedit a fi cu noroc: în Carpați. Acolo, la vinării şi fabrici de prelucrare a fructelor şi legumelor, trebuia să adun material ştiinţific pentru lucrarea de doctorat. Încă nu era perfect limpede despre ce avea să fie disertația, dar un lucru era stabilit: eu, o proaspătă aspirantă, peste trei ani aveam să devin doctor în ştiințe în cel mai interesant domeniu: genetica populației.

Începusem deja să studiez populațiile, care erau din belşug în jurul meu – occidentali, ruşi, ucraineni, unguri, cehi, evrei, polonezi… Dar din punct de vedere ştiinţific pe mine mă interesau exclusiv muştele. Musculițele de fructe din genul Drosophila. Cu ele am şi început.

Am ajuns la fabrici – Strîi, Drogobîci, Ujgorod, Mukacevo. Nici nu mai țin minte în ce ordine. Îmi prezentam trimiterea în delegație, pe care-o cerceta îndelung un mustăcios cu cămaşă brodată sau o tanti grasă cu coc înalt în creştet. De cele mai multe ori, mustăciosul. Înțelegeau pe dată că sunt de la OBHSS[11] şi vreau să-i aburesc cu formularul ăsta de la Academia de Ştiințe.

— Muşte, ziceți? Păi n-avem noi muşte! Şi ochii li se aprindeau de o nouă uimire: dacă nu-i de la OBHSS, atunci de la Sanepid…

Dar eu eram tânără, energică, aveam aura locuitorului în capitală, ba încă cercetător la Academia de Ştiințe – de fapt, asta rămânea de dovedit – şi nici proastă nu eram. În orice caz, un mustăcios i-a spus altuia: „Îi fainã jidovcuța!“ Şi eu am râs în hohote. Nu că n-aş fi ştiut cum cerneau oamenii de aici, ca să dezrădăcineze alte populații – evreii, țiganii –, dar eram liberă şi veselă.

Am adunat muşte într-o eprubetă cu dop, am înfăşurat-o într-un şomoiog de vată cenuşie şi am trimis-o la Moscova cu un mecanic de locomotivă. Acolo a luat-o colegul meu, a dus-o la laborator, a vărsat-o într-o altă eprubetă, iar în a mea deja erau ouăle depuse… Pentru ştiință.

Stăteam pe dealul de lângă orăşelul Ujgorod, şi Carpații verzi se întindeau blând şi rotund în toate direcțiile, şi cerul era senin, de un albastru tipic, cu un norişor decorativ exact deasupra capului meu.

Mai întâi a izbucnit un sunet strident şi neliniştitor, şi nu mi-am dat seama imediat de unde vine. Apoi am văzut avioanele. Zburau câte trei, dar erau atât de multe astfel de grupuri, că mi s-a părut că acopereau jumătate de cer. Se îndreptau spre Cehoslovacia – şi

am înțeles că s-a pornit războiul.

Au trecut pe deasupra mea, ducând cu ele zgomotul, care deja era mai mult decât doar al avioanelor. Carpații nu știau nimic despre asta: nimic nu s-a clintit în cercul lor liniștit, și verdele limpede nu s-a tulburat.

Din ’45 trecuseră douăzeci și trei de ani. Războiul acela începuse cu ocuparea Poloniei, acesta – cu a Cehoslovaciei, asta era.

„Trebuie să mă duc repede la gară, să-mi cumpăr bilet“, mi-am zis, dar nu puteam să mă ridic în picioare. Simțeam acut că totul s-a prăbușit, că acum nu mai au importanță drosophilele, că peste câteva minute din avionașele argintii vor cădea bombe peste Praga și toată splendoarea de aici nu e decât mirajul unei lumi trecute…

Am rămas acolo, și din nou s-a auzit zgomot de avioane: se întorceau. După cum s-a lămurit mai târziu, fără să fi aruncat bombe.

Când m-am întors la Moscova, prietena mea Natașa era deja arestată. Ieșise în Piața Roșie – cu căruciorul în care dormea fiul ei Oska, în vârstă de trei luni –, alături de șapte alte nebune, cu o pancartă micuță pe care scria „Pentru libertatea noastră și a voastră“. Și a ajuns să fie închisă în spitalul de psihiatrie. Cât despre mine, nu mi-am susținut disertația.

---

11. Otdel po borbe s hișceniami soțialisticeskoi sobstvennosti – Secția pentru lupta împotriva însușirii proprietății socialiste (rusă).

De ce şi pentru ce…

Pesemne că îngerii mai aţipesc uneori. Sau îşi fac de lucru cu altceva. Sau poate pur şi simplu unii sunt neglijenți. Într-un fel sau în altul, în Sâmbăta Mare s-a petrecut o nenorocire cumplită: o femeie foarte bătrână – de şaptezeci şi cinci de ani – stătea la o coadă mare, cu o sacoşă nouă-nouță în care erau pachete cu cozonac şi pască, şi aştepta autobuzul. Era fiica unui faimos poet al Veacului de Argint, văduva unui celebru pictor, mamă a multor copii, bunică şi chiar străbunică a unui lanț mare de urmaşi. În cercul uriaş de prieteni şi admiratori i se spunea NK – după inițiale.

NK era o persoană înaltă în toate privințele, şi era imposibil s-o faci să pară mai scundă prin acele metode la care se pricepea atât de bine puterea noastră. Fusese mutată din apartamentul central în care locuise câteva decenii la marginea oraşului, dar ea nu-şi schimbase câtuşi de puțin obiceiurile, în special pe acela de a sfinți cozonacii la biserica Sf. Ioan Războinicul, nu departe de fosta ei locuință.

Nu avea nimic bătrânesc sau accentuat bisericesc: nici basma, nici umeri plecați. Îmbrăcată într-o haină de blană mare, uzată, cu beretă neagră, aştepta cu răbdare autobuzul şi mişca abia observabil din buze, recitând în sinea ei rugăciunea de utrenie.

S-a apropiat autobuzul. Se afla printre primii, dar era înghesuită. Ocrotindu-şi sacoşa, ea s-a retras, apoi s-a repezit pe scară. Şoferul închisese deja uşile, dar oamenii trăgeau de ele, ca să se strecoare, şi s-a prins şi ea cu mâna liberă de uşă, ba chiar a apucat să pună piciorul pe scară, dar autobuzul a țâşnit, cineva i-a desprins mâna, piciorul i-a alunecat direct sub roată, şi autobuzul a trecut peste piciorul ei lung şi puternic.

La vremea utreniei de Paşti, NK s-a trezit din anestezie. Piciorul îi fusese amputat. Dimineața au venit primele vizitatoare – fiica cea mare şi nora preferată. NK era foarte palidă şi liniştită. Se împăcase deja cu nenorocirea care se întâmplase, dar cele două femei care stăteau lângă ea încă nu izbutiseră să înțeleagă asta şi să găsească vorbe de alinare. După ce au spus „Hristos a înviat“ şi s-au sărutat cu ea de trei ori, au rămas într-o tăcere mohorâtă. NK a tăcut şi ea. Apoi a zâmbit şi a zis:

— Da’ ceva de dulce ați adus?

Nora a clipit vesel:

— Sigur!

Şi a pus pe noptieră un cozonăcel cu o lumânare roşie înfiptă deasupra.

— Asta-i tot? s-a mirat bătrâna.

Mâinile îi stăteau liniştite deasupra păturii, dreapta peste stânga, şi verigheta şi inelul mare cu carneol scânteiau. Nu-i putuseră fi scoase înainte de operație – erau înțepenite.

Nora a scos din sacoşă o sticluță de coniac.

Toate trei au zâmbit.

În salonul de terapie intensivă nu mai era nimeni. Nora şi fiica s-au ridicat şi au cântat încetişor stihira de Paşti. Aveau glasuri frumoase şi cântau bine.

Au aranjat masa pascală pe noptieră.

Au mâncat câte o bucățică de şuncă şi au băut câte o înghiţitură de coniac.

Eu am vizitat-o pe NK când deja ieşise din spital. Stătea într-o rână pe lavița făcută cândva de soțul ei. Ciotul era întins în fața ei, iar cu celălalt picior, lung şi foarte frumos, se sprijinea de podea.

A pus mâna pe ciot, a bătut în el şi a zis cu glas limpede:

— Mă tot gândesc, Jenia, pentru ce mi s-a întâmplat aşa ceva?

N-am înțeles imediat la ce se referă… A continuat:

— Nu mi-am dat seama de la început. Acum ştiu: toată viața am alergat şi-am sărit prea mult. Şi acum mi s-a spus: mai stai şi gândeşte-te…

Şi eu am stat şi m-am gândit: aproape toți oamenii pe care-i cunosc, dac-ar fi fost în locul ei, ar fi spus: de ce mi s-a întâmplat aşa ceva?

A mai trăit vreo cincisprezece ani după aceea. I s-a făcut o proteză, a fost şi în Crimeea, s-a dus să-şi viziteze o verişoară în Elveția şi o nepoată în Suedia. Nu ştiu ce lecție a tras din nenorocirea ei. Dar pe toți cei care au cunoscut-o în anii aceia i-a învățat să pună această întrebare: pentru ce?

În ciuda împăcării ei cu Domnul Dumnezeu şi cu încercarea pe care i-a trimis-o, eu continui să mă gândesc că uneori îngerii păzitori nu-s atenți sau îşi fac de lucru cu altceva.

Dopul

Unde-o fi dispărut dopul de la cadă e greu de ghicit. Dar a dispărut. M-am dus şi am cumpărat două. Pe unul l-am dus în baie, iar pe celălalt, să fie de rezervă. Cel de rezervă a rămas în geantă. Şi s-a rostogolit pe fundul ei şi-mi nimerea în mână în cele mai nepotrivite momente: vrei să scoți batista sau bricheta, dai de dop. Scot prostia aia de cauciuc ținând-o de lanț şi mă gândesc: să nu uit să-l scot din geantă când ajung acasă. Şi uit. O lună, înc-o lună…

Merg pe strada mea, Krasnoarmeiskaia, şi îmi iese în cale Nikita, slăbănog, chel, fără dinți. A ieşit demult de tot din închisoare, dar pecetea lagărului nu se şterge. E un om în vârstă, dintr-un mediu foarte profesoral.

Ar fi fost şi el profesor, dacă n-ar fi avut orientarea pentru care-l arestaseră…

— Salut! Salut! ne-am zâmbit unul altuia.

— Ascultă, nu ştii un magazin de articole tehnico-sanitare pe-aici? mă întreabă.

Mă gândesc. Cred că cel mai aproape e la piață. Iar el continuă:

— Ştii, a plecat un prieten şi mi-a lăsat apartamentul pentru o lună…

Şi asta ştiu: de când a ieşit ultima oară, tot îi dă cu locuința care i-a fost confiscată în timpul detenției. O prietenă bună la suflet l-a luat în spațiu, măritându-se fictiv cu el, dar fără să-l lase să stea la ea efectiv. Şi stă pe la cunoştințe, ba ici, ba colo. A fost fizician, are un cap strălucit.

— Am nevoie de un dop de cadă, înțelegi? Un dop, ştii – şi a făcut un gest expresiv cu degetele lui de profesor.

Eu scotocesc în geantă şi dau imediat peste el, rotund, din cauciuc, pe un lanț de fier. Dar nu mă grăbesc, anticipând efectul. În sfârşit îl scot.

— De-ăsta?

Scenă mută.

Ştiu de mult asta despre mine: n-am nici un merit, pur şi simplu pentru asta sunt făcută. Mă bucur când sunt găsită cu un dop în mână la locul potrivit şi la momentul potrivit. Dar în acest caz nu ştiu cine a condus lucrurile: îngerul meu personal, sau al lui Nikita?

O călătorie cu spaime

Era anul ’80 sau ’81 al secolului trecut. Dacă ne uităm în ziarele acelor ani, putem stabili cu precizie ziua, şi chiar ora. Mă întorceam de la Tbilisi, unde teatrul la care lucram era în turneu. Trupa mai rămânea acolo încă două săptămâni, dar eu plecasem acasă: lăsasem copiii la o prietenă bună, şi îmi făceam griji nu atât pentru ei, cât pentru ea – pentru o femeie nu prea tânără, anxioasă şi fără copii, doi băieți destul de mici, aflați la vârsta cea mai războinică, erau o mare încercare.

Un prieten gruzin m-a condus la aeroportul din Tbilisi, aveam biletul în buzunar, n-am întârziat, dimpotrivă, am ajuns mai devreme. Dar încă de pe drum începusem să mă neliniştesc: fuseserăm depăşiți de stoluri de maşini de miliție, pe drum domnea o agitație neplăcută, iar când am ajuns la aeroport, am descoperit că era închis. La intrare stăteau oameni cu automate, nu răspundeau la întrebări, ci doar ne făceau semn să plecăm.

Dato a ieşit din maşină şi a intrat într-un grup de pasageri care, la fel ca noi, nu erau lăsați să intre în aeroport. S-a întors după zece minute – se petrecuse ceva cu totul excepțional: câțiva tineri deturnaseră un avion. Sau avuseseră intenția să-l deturneze. Dar fuseseră arestați. Sau nu fuseseră arestați. Dar o să fie… În mulțime se mai spunea că nu erau oameni simpli, ci unii sus-puşi… Sau copii de oameni sus-puşi.

Orele treceau una după alta – în aer plutea o nelinişte sumbră.

Soseau pasageri, mulțimea de oameni îngrijorați sporea, circulau zvonuri dintre cele mai fanteziste, cu amănunte neverosimile. În cele din urmă, operațiunea s-a încheiat, cavalcada maşinilor de miliție şi militare a ieşit din zona aeroportului, pasagerii au dat buzna înăuntru, umplând sala până la refuz. Prin radio se anunța ceva în gruzină. Dato s-a dus să afle când era următoarea cursă spre Moscova. S-a întors straşnic de mulțumit: despre cele spre Moscova nu se ştia nimic, erau reținute pe termen nedeterminat, dar în douăzeci de minute pleca un avion spre Voronej, şi îmi cumpărase bilet pentru Voronej. Am fost încântată. Când eşti la Tbilisi, Voronejul pare aproape o suburbie a Moscovei…

Avionul a decolat din seninul şi tomnaticul Tbilisi, aterizând după trei ore şi jumătate în iernaticul Voronej. Am coborât pe scară într-un peisaj alb învârtejit. Era atât de frig, încât trenciul, umflat de aerul rece, îmi zbura ca o bucată de tablă spre spate, ținut numai de geanta sport pe care o purtam pe umăr.

În clădirea aeroportului toți pasagerii se îmbulzeau la case: la Moscova, la Moscova! Bilete nu se vindeau nicăieri: aeroportul era deja închis din cauza viscolului. Dar coada era

neclintită. De altfel, unde să te duci? Toate băncile erau ocupate de cei care şedeau, toate podelele, de cei care stăteau întinşi. În faţa mea era o familie gruzină numeroasă, în doliu – aveau un motiv special pentru a zbura cât mai repede posibil. În spate stăteau doi gruzini care păreau oameni simpli, cu şepci mari şi fulare de mohair. Au plecat, apoi au revenit şi au dat să se aşeze în faţa mea. M-a străbătut un sentiment de dreptate măruntă şi i-am rugat să treacă în spate. Dar gruzinii galanţi rămăseseră la Tbilisi, în sălile de teatru; acesta a dat din mână şi a zis: „Stai potolită“…

Am bălmăjit ceva despre copiii rămaşi singuri acasă… Nu m-au băgat în seamă. M-au dat la o parte şi au trecut în faţă.

Furioasă, am ieşit din coadă şi m-am dus în staţia de taxiuri ca să merg la gară, să încerc să găsesc un tren. Nu eram prima deşteaptă – şi la taxi era o coadă la fel de lungă. S-a apropiat un pieţar, m-a ales pe mine din toată coada şi m-a dus la gară. Am mers mult – flăcăul s-a dovedit a fi din provincie şi s-a rătăcit pe drum. La gară era la fel: mulţimi de oameni în faţa casei închise, mulţimi pe peron – aşteptau să treacă un tren şi aveau intenţia să se urce fără bilet, plătindu-l pe conductor cu bani adevăraţi. Eu bani adevăraţi nu prea aveam, abia dacă-mi ajungeau de bilet.

S-a apropiat un tren din sud în direcţia Moscova. Uşile s-au deschis şi au sărit jos câţiva oameni. Apoi s-au închis la loc imediat. Conductori nu se vedeau, iar cei care apăreau totuşi dispăreau în aceeaşi clipă, cotropiţi de hămesiţii care aşteptau. Era evident că dăduseră deja toate locurile libere. Am mers abătută de-a lungul trenului – mi se părea că aud bătaia ciocănelelor în roţi, sau poate tocurile pantofilor de piele îngheţată băteau în pavajul de beton: toc-toc! Vântul s-a schimbat – nu mai sufla din toate părţile, ca la aeroport, acum mă izbea puternic şi ţintit direct în faţă. Doamne, cât mi-aş fi dorit să fiu deja acasă, să beau ceai cu prietena mea Ira şi cu scumpii mei băieţi! Dracu’ m-a pus să mă duc la Tbilisi!

Uşa unui vagon s-a întredeschis, şi prin crăpătură a ieşit o şapcă neagră:

— Hei, fato! Vino-ncoa’!

Fără să mă gândesc o clipă, m-am apucat de bara de fier. M-au tras în vagon şi au deschis uşa unui compartiment în faţa mea. Eu, în trenciul meu îngheţat, am aterizat direct pe o pătură.

Erau gruzinii cu şepci care mă supăraseră.

— Mulţumesc, am spus cu buze moarte, am dat drumul genţii şi mi-am suflat în pumnii înţepeniţi de frig…

Între timp, trenul s-a pus în mişcare. Gruzinul mai înalt a închis uşa şi a asigurat-o.

„Interesant cum o să scap“, m-am gândit eu fără pic de teamă. Important era că mă îndreptam spre Moscova.

— Să-i cerem conductorului nişte ceai fierbinte? am început timid o conversaţie.

— Ceai, pentru ce? a chicotit cel mai mic de statură.

A deschis o valijoară: în ea erau trei sticle de coniac, iar restul spaţiului era ocupat de mandarine – material de umplutură, pentru a proteja preţioasele sticle.

Totuşi, ni s-a adus ceai. Întâi şi-ntâi mi-au turnat coniac în ceai. Eu şi haina mea ne-am dezgheţat treptat – ne-am muiat şi ne-am acoperit de umezeală. La început mă dureau picioarele, apoi am început să simt în ele ace şi furnicături. Faţa îmi ardea, îmi curgea

nasul. Tipul înalt a luat o pătură de pe plasa de sus şi mi-a aruncat-o pe picioare. Era groasă, pufoasă şi călduroasă chiar şi la pipăit. Atunci mi-am dat seama că vagonul nu era obişnuit, ci unul de lux. Am scotocit după portofel, am vărsat pe masă tot ce aveam în el şi am spus:

— Vă mulţumesc că m-aţi luat alături de voi. Asta-i tot ce am.

Unul s-a supărat, celălalt a început să râdă. Iar eu m-am mai gândit. La drept vorbind, orice împotrivire era lipsită de sens. Am pus banii la loc în portofel.

— Mulţumesc, băieţi.

Numai a băieţi nu arătau aceşti indivizi mustăcioşi între treizeci şi patruzeci de ani, care puteau fi negustori sau ţărani, şi în nici un caz nu făceau parte din publicul care venea la spectacolele micului şi naivului nostru teatru.

— Eşti o fată aşa de frumoasă, de ce de umbli singură? Cum de te lasă bărbatu-tău? a tatonat unul.

La vremea aceea nu aveam nici un bărbat, în afară de fostul. Dar m-a dus mintea să mint: bărbatu-meu a rămas la Tbilisi, e director de teatru, iar pe mine m-a trimis acasă, la copii.

— De ce-aţi lăsat copiii acasă? Trebuia să-i luaţi la Tbilisi! a zis sfătos al doilea.

— Am şi eu un văr director de teatru, a zis primul, şi am înţeles că în privinţa soţului-director am nimerit la fix.

După ce am terminat de băut ceaiul, mi-au turnat jumătate de pahar de coniac. Îmi place coniacul, pot să beau un păhărel. Pentru inspiraţie, două. La un ospăţ foarte lung, trei.

Vărul directorului de teatru s-a aşezat lângă mine, îndreptându-şi piciorul spre al meu. S-a apropiat atât de mult, că am simţit şi m-am retras:

— La ce teatru? Din Tbilisi? am întrebat, cu exagerat interes.

— Din Kutaisi!

S-a apropiat şi mai mult.

— Ah! am sărit eu. Să vă arăt programul nostru!

M-am strecurat între măsuţă şi picioarele lui şi am scos din geantă ultimul program mototolit. Era opera mea personală de promovare: fotografiile actorilor, scene din spectacole şi numele meu, tipărit cu litere mici jos de tot.

— Uite, o vedeţi pe actriţa asta? O stea! O frumuseţe! Şi ce voce! A câştigat un concurs…. în America de Sud…

Şi i-am dat înainte… Era o poveste după imagini. Ştiam câte fotografii sunt. Mai întâi am povestit despre toţi protagoniştii. Cu asta a trecut o oră şi jumătate. Important era să nu mă aşez pe banchetă, lângă Ghivi… Iar el tot încerca să mă întrerupă, să vină mai aproape şi să ducă acţiunea în altă direcţie. Dar ştiam că nu trebuie cu nici un chip să permit asta. Era monologul meu principal – a fi sau a nu fi. Vorbeam fără să mă opresc nici măcar pentru o clipă.

Nu erau violatori, ci nişte bărbaţi gruzini normali, care ştiu din copilărie că într-un fel te porţi cu femeile gruzine şi altfel cu cele ruse. Noi avem, din păcate, o reputaţie proastă.

El a turnat şi-a tot turnat, şi am băut pentru toţi actorii teatrului nostru, pentru toţi actorii teatrului din Kutaisi, pentru toţi actorii din lume. Dar treaba mea era să nu mă aşez

şi să nu-mi opresc şuvoiul de elocinţă. Am spus toate anecdotele din teatru pe care le ştiam, toate bârfele interesante despre oameni cunoscuţi şi necunoscuţi.

Stăteam între două banchete şi dădeam din mâini, cântam şi recitam versuri, şi iar mai spuneam o anecdotă. Mă simţeam ca Şeherezada, dar ştiam că trebuie să rezist o singură noapte. Trenul mergea la Moscova.

Ghivi făcea când şi când câte-o mişcare în direcţia mea ba cu mâna, ba cu piciorul, dar, treptat, a încetinit. Am băut coniac cot la cot cu ei şi am mâncat din mandarine. Mandarinele merg cu coniac mult mai bine decât lămâile. Acum ştiu precis asta. Tovarăşii mei de sticlă s-au dus de două ori la toaletă, dar eu m-am ţinut – nu puteam părăsi terenul.

— Ascultă, nu vrei să te întinzi? mi-a propus Revaz, cel mai mărunţel.

— De ce să mă întind? Avem o conversaţie aşa de interesantă!

De câteva ori am reuşit să-mi trag sufletul: Ghivi a povestit o istorie nu prea lungă din viaţa armenească, apoi Revaz a povestit despre bunica lui, care era osetină. Şi iar a intervenit o pauză, după care scundul Revaz a dat să se urce în cuşeta de sus, dar Ghivi i-a făcut un semn, ca pentru a-i spune „Şterge-o de-aici“. Şi am înţeles că până la victoria finală mai am mult, deşi timpul era de partea mea – era trecut de patru. Două sticle erau băute. Mai trebuia să rezist vreo trei ore.

Am intrat în istoria familiei – povestea despre străbunicul soldat şi bunicul ceasornicar a avut parte de o primire inimoasă, şi Revaz a povestit despre bunicul lui cârciumar, iar Ghivi, despre bunicul lui felcer. Am pus cu iscusinţă întrebări suplimentare şi a reieşit că unul era din Suhumi, iar celălalt, din Kahetia, şi s-au certat un pic în gruzină, ei ştiu pentru ce, dar părea important. Între timp, se uitau la ceas. Dar eu ştiam că timpul lucrează în favoarea mea. Cu toate acestea, se ivise ceva nou, şi nu mă îndoiam că era vorba despre mine.

Pe neaşteptate, Ghivi şi-a pus paltonul, şi-a luat valijoara şi a ieşit; după câteva minute s-a întors şi i-a spus lui Revaz ceva scurt, pe un ton serios. Atunci a ieşit Revaz, şi am înţeles că trebuie să mă pregătesc de ripostă fizică.

Ghivi a scos din valiză mandarinele care mai rămăseseră. Erau nişte minunate mandarine de Suhumi, tari şi verzi, cu gust puternic şi acid, nu se compară cu cele moi şi fragile care se împart la pomul de iarnă.

Ghivi mi-a pus mâna pe umăr:

— Ia mandarinele pentru copii. Eşti o femeie foarte interesantă. Dacă vrei, lasă-mi numărul de telefon, o să vin pe la tine. Ai minţit că soţul tău e directorul teatrului, directorul teatrului vostru e o femeie – Zueva, nu-i aşa? Scrie acolo, în programelul tău. Ştii, ne vin două vagoane de mandarine din Suhumi, trebuie să le primim. O să coborâm acuşi la Maloiaroslav. Mandarinele nu poa’ s-aştepte, că-ngheaţă.

— Ghivi, dar trenul nu mai opreşte până la Moscova! m-am speriat eu pentru mandarine.

— Nu-ţi face griji! L-am plătit pe conductor, o să trag semnalul de alarmă şi când trenul se opreşte, coborâm.

A căscat deschizând larg gura şi scânteindu-şi aurul umed.

— Scrie-mi numărul de telefon, predăm mandarinele clientului, primim banii şi ne

distrăm cum se cuvine – şi, în sfârşit, şi-a pus mâna mare, plăcut grea pe genunchiul meu.

I-am scris numărul de telefon pe program. Am schimbat doar ultima cifră – opt în loc de nouă. O mare prostie – m-ar fi putut găsi la teatru, după programul ăla, în doi timp şi trei mişcări. Dar nu m-au mai căutat. Nu-mi pare rău deloc.

Ningea şi la Moscova, dar nu era viscol, ca la Voronej. Când am intrat în casă, copiii dormeau. Irina, sfânta mea prietenă, le dăduse voie să chiulească de la şcoală pe motiv că era un ger năprasnic şi urma să le vină şi mama. Le-am adus mandarine.

Băieții ăia care au încercat fără succes să deturneze avionul au fost omorâți cu toții: doi în timpul deturnării, ceilalți au fost condamnați la moarte prin împuşcare. După cum s-a aflat mai târziu, nici nu apucaseră să decoleze. Unde le-o fi fost îngerul păzitor, Doamne?

Arabul meu iubit

O întâlnire a scriitorilor la Paris, la începutul perestroikăi. Masă rotundă. Se vorbeşte franceză. Aproape că înțeleg – acuşi-acuşi o să plesnească o peliculă în aer, şi totul o să devină absolut limpede. La fel cu italiana, spaniola, polona. De aceea ascult mereu cu încordare, aştept acest eveniment tehnic – ca să încep să pricep totul. (Deocamdată el nu s-a petrecut.)

Masa nu e rotundă, ci lungă; câțiva scriitori din locuri exotice – aşa crede fiecare dintre ei, fiindcă țările sunt următoarele: Egipt, Portugalia, Rusia…

Sunt întrebată ce părere au ruşii despre perestroika. Răspund cu bună-credință că nu pot să răspund la această întrebare.

Ce gândesc oamenii în Rusia? Cu totul altceva decât mine. Şi, de altfel, eu nu sunt câtuşi de puțin un personaj relevant şi nu pot să reprezint pe nimeni în afară de mine personal, fiindcă după cultură sunt rusoaică, după sânge, evreică, iar după religie, creştină.

După mine, i se pun întrebări scriitorului portughez, el povesteşte despre munca lui în Mozambic, şi o face foarte interesant. De pildă, un mozambican a hotărât să-şi uimească bunica analfabetă de la țară, care trăieşte cum trăiau şi strămoşii ei cu cinci sute de ani în urmă: scoate apă din râu, macină grânele în piuliță şi face haine din plantele locului, pe care le prelucrează cu uşurință. Iar tânărul – pac! – îi aduce cadou un radio cu tranzistori. Şi la radio e o emisiune în dialectul rar al tribului lor: era un post nou, inaugurat de curând. Îi dă drumul şi aşteaptă efectul. Bătrâna ascultă, ascultă şi-i spune nepotului: „Spune-i să tacă.“

Nepotul închide radioul şi întreabă necăjit:

— Cum, nu te miră deloc că o voce omenească vorbeşte în limba noastră dintr-o cutiuță?

Bunica se uită la nepot şi-i răspunde:

— Dragul meu, nu-i totuna în ce fel se spun prostiile?

Minunată istorie, nimeni n-a spus ceva mai inteligent la acea masă rotundă.

Apoi încep să-l întrebe pe arab. E simpatic. Îmbrăcat ca un om normal, nici sacou şi cravată, nici keffiyeh[12] – o cămaşă, un pulover, nici un semn de apartenență la ceva anume. Dar eu, ca evreică, mă cam tem de arabi. La nivel genetic, ca să spun aşa. E fotograf, jurnalist, corespondent, a fost în tot felul de locuri periculoase. Mă gândesc că probabil a luptat şi cu Israelul…

E întrebat, bineînțeles, despre relațiile arabo-israeliene. Şi el, drăguțul, zice:

— Ştiți, eu am o opinie, dar este doar un punct de vedere personal. Problema e că după sânge sunt arab, dar ca religie sunt creştin, iar prima mea limbă e franceza, araba a fost a doua… Nu sunt câtuşi de puțin un personaj relevant.

Fireşte că au mai fost multe alte întrebări, similare ca importanță, şi apoi au intervenit jurnaliştii, care au vrut şi ei să mai afle câte ceva în plus de la fiecare dintre noi. Eu şi arabul ne priveam de la distanță, iar când ne-am eliberat, pur şi simplu am căzut unul în brațele celuilalt. El vorbea şi engleza, bineînțeles, de cinci sute de ori mai bine ca mine, dar nici nu prea mai aveam nevoie să vorbim. Îmi amintesc că a spus: minunată istoria cu radioul!

Ne-am înțeles atât de bine unul pe altul, că mai bine nici nu se poate. Am băut câte un pahar de ceva ce ni s-a oferit şi ne-am despărțit pentru totdeauna. Dar ne-am îndrăgit reciproc pe veci. Păcat că am uitat cum îl cheamă. Numele astea arabe – e imposibil să le ții minte.

---

12. Eşarfă pătrată, de obicei din bumbac, purtată pe cap de locuitorii din regiunile aride ale Orientului Mijlociu pentru a-i proteja de arsurile solare.

Pulpa de vită

Patroana librăriei ne-a întâmpinat pe peron. Avea ochelari şi era fardată atât de puternic, încât mi-a trecut imediat prin minte că probabil se fardează fără ochelari şi întrece măsura, apoi îşi pune ochelarii şi, fără să se mai uite în oglindă, fuge la treabă. Există acest mic sindrom la femeile de afaceri.

Era unul dintre acele orăşele vest-germane cu o denumire care se termină în „baden“. Am avut atâtea evenimente în călătoria aceea, că s-au încurcat între ele. Oraş, club, universitate, librărie, tren, şi apoi alt oraş, altă librărie.

Oamenii cărții sunt un soi special, care mi-e foarte drag. Nu neapărat proprietarii de librării, pot să fie şi vânzători, difuzori, chiar şi femeile de serviciu din librărie. Îi iubesc dinainte, vorbesc cu toți. Femeia asta însă nu-mi prea plăcea. O blondă cu pieptănătura aranjată la coafor, cu un coif de plastic pe cap – ca s-o ferească de ploaie. O guriță uscată, iar în ea, dinți mari, artificiali. Pe frunte şi pe nas, coşuri acoperite cu fond de ten şi pudră. Zâmbeşte fals şi ciripeşte cu o voce stridentă.

Hannah traduce. Eu şi Hannah avem o relație precisă: ea ştie că le înțeleg „graiul“ nemțesc şi traduce atunci când simte că nu prea am chef de comunicare.

— Cât v-am aşteptat, cât v-am mai aşteptat! Încă de anul trecut ne-a promis editura dumneavoastră că o să veniți la noi… Avem o librărie foarte mică, un spațiu minuscul, şi am închiriat pentru lansarea dumneavoastră o sală mare, de la o prietenă. Ține un magazin de instrumente muzicale, mai ales piane, şi are un spațiu larg, grozav. Am invitat şi un pianist minunat – cel mai bun din oraş! –, are un program de concert excelent…

E mai mult sau mai puțin limpede: există un scenariu din care fac parte proprietara librăriei, cea a magazinului de piane, un muzicant şi încă cineva. Eu particip la o campanie publicitară pentru instrumente muzicale, şi detest toate astea. Suntem folosiți. Cu cât proprietara librăriei – o cheamă Hannelore – zâmbeşte mai larg, cu atât îmi place mai puțin.

— Hotelul e aici, la doi paşi de gară, dar putem să luăm un taxi, îmi propune ea.

Şi mergem prin ploaie, nu doi, ci o cantitate considerabilă de paşi – face economie, cățeaua. Şi hotelul o să fie acum cel mai prost care se poate găsi în această țară occidentală. În fond, n-am nimic împotriva unei camere mici, cu un pat de adolescent şi cabină de duş în baia comună, unde abia îți încape fundul între chiuvetă şi uscătorul de prosoape.

Pe drum, Hannelore apucă să-mi spună:

— Aţi auzit că la Tel Aviv a fost o explozie într-o discotecă?

Aflaserăm deja de asta.

— Înţelegeţi ce-o să urmeze acum? întreabă cu amărăciune Hannelore.

Nu înţelegem.

— O să fie nişte represalii îngrozitoare! Israelienii iar o să distrugă casele palestinienilor! Şi iar mii de răniţi, de oameni fără adăpost… Bietul popor palestinian!

Schimbăm din nou o privire: interesant punct de vedere.

Hotelul e absolut uluitor, ceva nemaivăzut. Parcă l-a inventat Oscar Wilde însuşi: mobilă englezească sau cel puţin aparent englezească, crini regali în vaze Jugendstil, gravuri în rame fanteziste pe pereţi. Ne întâmpină un tânăr cu părul lung şi chip languros, în haine excentrice, cu o eşarfă de mătase cu arabescuri. Un altul, la fel de frumuşel, dar cu pielea întunecată, iese din lift şi ne zâmbeşte ospitalier. Schimb o privire cu Hannah: ce-i ăsta, un club gay? Cel cu eşarfă ne întreabă:

— Aveţi rezervate două camere, dar vă putem oferi una dublă.

Eu şi Hannah avem cam acelaşi stil: amândouă suntem tunse scurt, îmbrăcate în haine negre simple, cu ochelari. Avem o înfăţişare destul de ascetică. Dar nu avem nevoie de o cameră dublă. Ne-au luat drept de-ai lor. E o greşeală, dar nu o ofensă.

— Mulţumim, suntem cât se poate de mulţumite cu camere separate.

Ne ducem fiecare în camera ei. A mea e uimitor de frumoasă: totul e stilat şi luxos. Totul – un pic prea mult. Dar ceva îmi lipseşte. Toaleta. În cameră nu e nici baie, nici closet. Aşa ceva nu se poate! Asemenea lux, şi toaleta pe coridor! O sun pe Hannah. Vine la mine. Suntem total nedumerite. Ies pe hol în căutarea toaletei comune, a duşului. Nu e nimic de felul acesta. Măsuţe, divane, flori sunt. Cu asupra de măsură.

— Sun acum, spune Hannah şi ridică receptorul.

Între timp deschid uşiţa şifonierului triplu compartimentat, să-mi pun haina de ploaie. Uşiţa din mijloc e intrarea în baie. Şi încă ce baie! Cu flori naturale şi o trusă completă de articole de toaletă, inclusiv un halat şi cremă de faţă!

Nu mai apucăm să mâncăm, mergem la magazinul de piane, e foarte aproape. Ziua, vremea a fost pur şi simplu urâtă, acum e de coşmar. Ploaia s-a transformat în lapoviţă, şi vine din toate părţile: de sus, de jos, dintr-o parte. Viforniţă.

— N-o să vină lume, îi ţip în ureche Hannei.

Ea dă din cap.

Magazinul e luxos. Piane albe, negre, cu coadă. Pianinele par ponosite aici. Sala e pe două niveluri – la al doilea e o galerie sau o grădină de iarnă, unde alama instrumentelor de suflat scânteiază dintre plante. Ospătari în smoching alb duc tăvi cu pahare. Publicul e în vârstă, solid, doamne încărcate de bijuterii, bărbaţi puţini, dar toţi îmbrăcaţi impecabil, ca la operă.

— Cred că n-am nimerit unde trebuie, îi şoptesc Hannei.

Ea zâmbeşte:

— Ba da. Dar nu-ţi face griji, ne descurcăm…

Hannelore, într-o rochiţă neagră, puternic machiată, cu nişte perle artificiale mari la gât, îmi face cunoştinţă cu proprietara magazinului de muzică: o femeie înaltă, între două

vârste, cu o față masculină, îmbrăcată cu o capă de blană.

Ea îmi spune că mi-a citit romanul toată noaptea şi a plâns.

Îmi vine să-i spun că nu pentru ea l-am scris, dar spun cu totul altceva, cam preţios:

— Lacrimile curăță sufletul, nu-i aşa?

— O, da, da, e absolut de acord cu mine.

Hannelore târăşte spre mine un tinerel mărunt şi schilod:

— Faceți cunoştință cu fiul meu adoptiv, Ibrahim.

— Mă bucur că te cunosc, Ibrahim.

— La anul termină şcoala şi o să studieze literatura, îmi comunică radioasă Hannelore.

Se uită la băiat cu adorație. Băiatul cam strâmb îşi mângâie pe furiş mama pe umăr.

— Iar Mohamed, cel de-al doilea fiu al nostru – ca vârstă e mai mare, dar l-am luat mai târziu – acum e în Franța, face practică. Anul ăsta a terminat facultatea. Păcat că nu-i aici. Şi el e un cititor al dumneavoastră.

Băiatul se îndepărtează: şchiopătează puternic, pare poliomielită.

Tot nu-mi place Hannelore asta, dar mă miră şi mă intrigă.

Oaspeții s-au adunat. Au venit, în ciuda vremii vitrege. Eu nu m-aş fi dus pe o vreme ca asta nici la o întâlnire cu William Shakespeare. Se aşază pe scaunele albe. Un muzicant în frac se instalează la pianul alb. Schubert.

Hannah, prietena mea dragă, îmi şopteşte:

— Să citim „Poporul ales“?

„Poporul ales“ e despre oameni nevoiaşi. Mie şi Hannei nu ne plac bogătanii. Nu ne plac burghezia, establishmentul, respectabilitatea. În sufletul nostru, suntem de stânga. Azi am fost invitate de cei care nu ne plac…

Muzicantul cântă, publicul ştie să asculte. Nemții sunt uimitor de muzicali. Cam ca gruzinii. Numai că gruzinii sunt maeştri la cântat, iar ei, la ascultat. Avem şi public pe măsura noastră totuşi: un grup de studenți stă pe scara care duce la galerie. Mai sunt câțiva oameni în pulover şi jeans. E multă lume. Sala e plină.

Apoi citim: eu, o bucățică în rusă, Hannah – povestirea în germană. Facem asta uşor, suntem obişnuite. Urmează întrebări şi răspunsuri. De o sută de ori aceleaşi. O întrebare nouă e una la o mie.

Pe urmă suntem invitate la cină. În cerc restrâns, numai colaboratorii librăriei şi noi. Stăm în restaurant, undeva la subsol. Suntem şapte: eu şi Hannah, Hannelore şi cele patru colaboratoare ale ei, vânzătoare. În jur de patruzeci de ani, în costume, brave femei muncitoare, cu ele ştiu cum stau.

— Există de mult librăria dumneavoastră? întreabă Hannah.

Încep să ciripească însufleţit toate în acelaşi timp, şi încetez să mai pricep ceva. Hannah îmi traduce:

— Librăria există de mult, dar acum opt ani proprietarul a hotărât s-o vândă, şi toți am fost foarte îngrijorați că n-o să mai avem loc de muncă. Apoi a reieşit că voiau să închidă de tot librăria şi să deschidă în locul ei o parfumerie sau un magazin de încălțăminte. Eram

aşa de supărate – avem clienți foarte buni, cumpărătorii noştri se cunosc între ei, vin pur şi simplu să stea de vorbă despre cărți. Deja e de mult un club, nu un punct comercial! Şi atunci am hotărât să cumpărăm librăria. Ne-am adunat toate economiile, dar nu ajungea, şi atunci soțul lui Hannelore a ipotecat un teren moştenit, şi a ajuns la limită. În primii doi ani abia am supraviețuit, dar acum treburile merg bine, ne-am păstrat şi librăria, şi micul nostru colectiv.

Aşa au spus: „colectiv“!

— Şi soțul lui Hannelore? Şi-a primit banii? Nu şi-a pierdut terenul? m-am interesat eu.

Hannelore s-a însuflețit:

— A, soțul meu! N-a pierdut terenul! I-am dat banii la timp. Între altele, Erik se ocupă de contabilitatea noastră! Pro bono! Acuşi vine şi Erik al meu!

— Ah, Erik al nostru! au ciripit iar vânzătoarele.

Şi vine Erik, uriaş, costeliv, cu trei fire de păr în creştet. Surd ca un zid: când era mic a nimerit într-un bombardament la Frankfurt şi şi-a pierdut auzul. Noroc că la vremea aceea învățase deja să vorbească! Când copiii îşi pierd auzul la o vârstă mai mică, pot să rămână muți.

Din urechea lui Erik se iteşte un aparat auditiv. Vorbim despre cărți. Cum merg vânzările, ce probleme sunt astăzi, ce citesc tinerii… Erik ia parte la conversație. Apoi îşi scoate micul receptor din ureche şi rămâne tăcut.

Hannelore ne explică:

— Pe Erik îl obosesc conversațiile lungi. Din când în când trebuie să se odihnească.

Un cuplu excepțional de urât, dar cât de tandri sunt unul cu altul, îşi ating ba umerii, ba mâinile. Uneori îi surprind privindu-se. Citeşti în ochii lor: în curând rămânem singuri…

El îşi pune aparatul când deja ne despărțim, ca să-şi ia rămas-bun.

Suntem conduşi la hotel. Ne înțelegem ca Hannelore să ne ducă a doua zi la gară, negreşit!

— Mi-a părut aşa de rău că v-am dus la hotel pe ploaie! Ieri n-am avut maşină, era la mecanic, o prostie. Am o singură rugăminte, o să vă duc la tren mai devreme cu vreo patruzeci de minute. Problema e că la zece şi jumătate am o întâlnire pe care nu mai pot s-o mut – zâmbeşte cu zâmbetul ei fals, dar după toate cele spuse mai sus, mi se pare în regulă, chiar drăguță.

Seara mai apuc să discut cu Hannah despre această după-amiază neaşteptată, să ne minunăm de toată istoria asta cu cumpărarea şi păstrarea librăriei, de cei doi orfani palestinieni înfiați, luați de la casa de copii. Dar nu ştii niciodată când încetează surprizele. A doua zi dimineața, Hannelore a trecut să ne ia mult mai devreme: acum trebuia să mai bântuim prin gară încă patruzeci de minute. Pe drum, ne explică: lunea face o injecție, şi după aceea două-trei ore îi este atât de rău, că le petrece în anticamera medicului. Sunt deja douăzeci de ani de când face injecțiile astea: în tinerețe a avut un accident auto, şi a fost cât pe ce să-i fie amputat un picior, dar i s-a pus o articulație de la o vacă, şi s-a adaptat, dar nu în totalitate. E un proces continuu de respingere, şi injecțiile potolesc aceste reacții alergice… Sau aşa ceva…

Pe vremea aceea nu existau încă materiale pentru proteze, şi cu proteza asta biologică, de care nu se mai folosesc de mult, ea e un fel de raritate medicală… Uneori durerile sunt cumplite, fireşte, mai ales când trebuie să stea în picioare. Dar fusese vânzătoare, şi asta e muncă de stat în picioare, şi întreg colectivul a hotărât că ea trebuie să fie directoarea librăriei, fiindcă un director nu trebuie să stea în picioare…

Ne-am îmbrățișat şi ne-am sărutat. Fără să mă uit, mi-am şters de pe obraz urma de ruj. Uimitoare femeie Hannelore asta.

Moscova–Podrezkovo. 1992

Toba s-a ars de sâmbătă, iar luni, când a trebuit să mă duc la Şeremetievo să iau de la aeroport o prietenă care venea din America, presimţisem încă de dimineaţă că o să am neplăceri. Când am ieşit din parcarea de la Şeremetievo, cu prietena mea dragă, un poliţist de la circulaţie, văzându-mi „rândunica“ huruind răguşit în loc să toarcă blând, s-a repezit la mine cu chipul plin de bucurie al vânătorului în faţa căruia a răsărit prada dorită.

A deşurubat tacticos plăcuţele de înmatriculare, refuzând orice compromis neavenit sub forma unei amenzi sau a unei şpăgi, m-a dojenit îndelung, sfătos, pentru lipsa de grijă, timp în care eu mă întrebam cât avea să mă coste reparaţia de mult necesară.

Seara am dus-o pe biata de ea în garaj, şi ne-am despărţit, mă tem că pentru multă vreme. Acum trebuia să mă alătur majorităţii compatrioţilor mei pedeştri. A doua zi trebuia să mă duc la Podrezkovo, la casa de vacanţă a prietenilor mei, ca să stau o zi cu fetiţa lor de zece ani.

Metroul mi s-a părut sufocant şi aglomerat, la trecerea de la Belorusskaia fremăta viaţa comercială, nişte băieţi înalţi, în bună formă fizică, vindeau cărţi, şi selecţia era eclectică: de la *Trandafirii lumii* a lui Daniil Andreev la cele mai noi manuale de business şi tot felul de publicaţii de astrologie şi chiromanţie, a căror stea era o cărticică intitulată *Cum să citim în ochi*. Ochii vânzătorilor nu lăsau loc de ghicit: erau ochi de escroci…

La ieşirea din staţia Komsomolskaia Kolţevaia, pe coridorul lung din faţa scării rulante, o fată talentată cânta la vioară Vivaldi. În cutia deschisă erau aruncate ruble.

Piaţa era ticsită de lume. Se vindea angro şi cu amănuntul. Ajutoare umanitare care trecuseră prin mai multe mâini de negustori căpătau aici preţul final. Vânzătorii erau reprezentaţi, după cum scriu ziarele, de persoane de naţionalitate „caucaziană“ şi chiar „transcaucaziană“, iar marfa lor – panglici, dantele, botine – era transformată în prezervative, ţigări şi gumă de mestecat. Uneori mai întâlneai şi chipuri cunoscute din copilărie ale unor bătrânele din împrejurimile Moscovei, cu mărfurile lor ieftine – zmeură de o sută de ruble sau bujori de cincizeci de ruble. Inflaţia o luase înaintea progresului.

Am găsit casa de bilete pentru cursele preorăşeneşti. Şi am înlemnit. Visul lui Fellini, viziunea lui Salvador Dalí: lângă uşa casei, pe un coş de gunoi vopsit într-un argintiu de mult patinat, stătea, dând din picioarele goale, care nu-i ajungeau până la pământ, o figură fantastică – o bătrână cerşetoare într-o haină gri-deschis, lucind de grăsime. Părul cărunt ciufulit îi flutura în adierea vântului, iar chipul îi era acoperit cu vopsea argintie – strat mai

gros pe nas, mai subțire pe obraji… Era nemișcată, cu ochii închiși. Nu vedea mulțimea, dar nici mulțimea care gonea în jurul ei nu-i dădea absolut nici o atenție.

Simțul realității m-a părăsit… Parcă nimerisem pe scena unui teatru grandios, la o mare reprezentație, unde toți actorii sunt bine machiați, costumați, își joacă rolurile învățate, şi numai eu sunt aici din întâmplare. Dar la casă mi s-a vândut totuşi un bilet – până la Podrezkovo şi înapoi, douăsprezece ruble. Am aruncat o ultimă privire minunii de aluminiu şi m-am dus pe peron.

Trenul de Klin pleca peste un minut, şi am reuşit să mă urc în ultimul vagon. Trenul s-a pus în mişcare, şi am pornit prin vagoane în direcția locomotivei.

Câteva uşi ale trenului ce prindea viteză rămâneseră deschise. Tapițeria de muşama a banchetelor era ruptă din loc în loc, dezvelind buretele gălbui şi scheletul de lemn. Un vânticel vesel pătrundea în vagoane prin ferestrele sparte. Coji de semințe şi hârtii aruncate îmi scrâşneau sub tălpi. Oamenii din suburbii strângeau între genunchi sacoşe cu alimente. Distrugerea era semnificativă, dar nu totală. Aşa, o mică repetiție. Totuşi, exista încă un orar, o voce răguşită anunța: „Următoarea stație…“, pe culoare se instalaseră grupuri mari, care jucau cărți.

Dincolo de ferestre se întindeau suburbiile urâte, pe pantele căii ferate, între urzici şi lobodă, stăteau compatrioții mei în perechi sau în grupuri, sorbeau din vinişor şi fumau, scuipând în iarba tocită, şi le era bine. Un flăcău s-a ridicat, s-a descheiat la pantaloni şi a îndreptat un jet în direcția trenului. Râdea, arătându-şi gingiile rozalii, care se puteau vedea bine de la o distanță atât de mică…

În anul acela fusesem la Atena, văzusem apusul la Sounion, la templul lui Poseidon, unde Egeu s-a aruncat de pe stânci, fusesem şi la Ierusalim şi stătusem pe malul Mării Moarte, de unde Lot a mers după trimisul Domnului fără să privească în urmă… Şi acum, la vederea luminii piezişe de august care se târa pe iarba ofilită a unei pante murdare, îmi înghit un nod din gât… De ce mă mişcă atât de mult această mizerie? Un picior mi-a lovit geanta, şi l-am împins. Vizavi şedea un om de vreo patruzeci de ani, destul de beat, ceea ce a şi declarat:

— Da, am băut nițel. Pentru Rusia!

Nu m-am supărat câtuşi de puțin. Din gulerul răsfrânt al cămăşii de tricot ieşea un gât puternic. Dinții îi erau albi, ochii căprui, veseli.

— Eu sunt pentru Rusia şi pentru ruşi! Aicea nu-i America. Nu-i pentru negrişmani!

Îşi construia teoria uşor şi firesc: i-a tocat pe toți, de la austrieci la zambieni, trecând prin toate literele alfabetului. Toți neruşii erau nişte nenorociți. M-a încercat chiar un acces de simț național: ca evreică, eram obişnuită să țin în mâini creanga de palmier a întâietății, iar acum mi se refuza şi cea mai mică frunză de palmier, eram pusă laolaltă cu toți ceilalți venetici. După ce a trasat liniile generale ale teoriei sale, bărbatul s-a oprit asupra mijloacelor de realizare practică:

— Aşa, deci! Ne adunăm forțele – şi-i hăcuim pe toți! Ah, ce-o să ne mai distrăm!

În ochi îi juca o cinstită scăpărare pugaciovistă[13]. La început nu se adresa tuturor în general, ci mie personal – prietenos şi cu încredere, ca şi cum aş fi fost evident de partea lui, şi cu nici un chip nu aş fi putut nutri alte gânduri. Tăceam şi încercam să-mi dau seama de ce mi se adresează tocmai mie: nu recunoaşte în mine un venetic, sau

intenționează să arunce mai târziu o lumină asupra nevredniciei mele neruseşti? Arătând spre gara Levoberejnaia, care se îndepărta încet dincolo de fereastră, mi-a spus confidențial:

— Poftim, uită-te! Canal, da? Cine l-a construit ştii? Douăzeci de mii de deținuți! Stalin i-a găbjit pe toți, şi l-au construit! Da' voi, comuniştii, ce-ați construit? m-a întrebat el neaşteptat de sever, însă nu eram pregătită să răspund în locul comuniştilor. N-ați făcut decât să vindeți şi să prăduiți tot! Tot ce-a luat Petru, tot ați vândut!

Vorbea fără frică, din ce în ce mai tare, şi deja îl auzea jumătate de vagon, dar cumva placid, fără vreo reacție emoțională, şi el nu mi se mai adresa mie, ci întregului vagon, oamenilor care-şi fereau privirile de el.

— Cine-a dus războiul pe umeri, vă întreb! Cine?

Dar nu-i răspundea nimeni. Toți se uitau în altă parte, cu stânjeneală şi teamă.

— Democrații voştri? – şi aici a folosit o expresie elaborată, în care se făcea legătura savant între organele reproductive ale unei cățele, un pâslar siberian, un lighean de aramă şi anusul cuiva.

Legănându-se uşor în prag, a intrat un al doilea erou. S-a apropiat de orator cu un zâmbet de recunoaştere. S-a oprit. Avea spre şaizeci de ani, chelia bronzată îi era împodobită de o cicatrice veche, era îmbrăcat într-o cămaşă curată din denim şi deja luase şi el ceva la bord.

— Aşa! l-a lăudat el pe omul cu ochi căprui, şi eu mi-am tras geanta, făcându-i loc să intre în spațiul dintre banchete.

— Da' tu eşti pentru Rusia? l-a întrebat sever cel cu ochi căprui.

— Pentru Rusia, a dat chelul din cap.

Celălalt şi-a mijit ochii şiret, aşa, ca Lenin, şi a pus o întrebare încuietoare:

— Pentru care Rusie?

Chelul s-a încurcat:

— Ce vrei să spui? Adică pentru cea veche, sau cea nouă?

— Nu pricepi! Aia veche… a zâmbit sarcastic omul cu ochi căprui. Mai rămâne să vedem dacă e veche sau nu! Ia-i, de pildă, pe popi, iar flutură din candele. Nu deschid bine televizorul, şi ei dă-i, şi flutură, şi flutură. Categoric!

— Categoric, a întărit chelul.

Dar celălalt era hotărât pesemne să verifice temeinic:

— Dar ia să-mi spui tu mie, eşti beţiv, sau alcoolic?

Chelul s-a supărat:

— De ce? Eu sunt aşa, amator…

Şi a scos din geanta îngrijită, din piele artificială, o sticlă de vin desfăcută.

Primul a luat-o şi s-a uitat pe etichetă:

— Salhino. Şaizeci şi două de ruble. Apoi a arătat cu degetul şi, marcând cu unghia o dungă de pe etichetă, a declarat: Uite, acuma eu beau până la dunguța asta, şi o să fie de zece ruble.

Ceea ce a şi făcut. Cât se poate de exact. După care a scos din buzunar un şomoiog de bancnote mototolite, a extras una de zece ruble şi a început s-o îndese în buzunarul chelului.

— Ei, ce faci, i-a refuzat chelul bancnota, ce, ruşi suntem, ori ce?

— Aici ai dreptate, a dat din cap aprobator omul cu ochi căprui. Că bine zici. Ruşi. Hai să ne adunăm şi mergem la hăcuit.

— Pe cine? a întrebat curios chelul.

— Păi, pe neruşi! a zâmbit larg, cu bunătate celălalt. Ca să nu ni se mai încurce printre picioare! Ah, să curgă sânge!

— Da' de ce? s-a mirat chelul. De ce să plec la hăcuit? Barem de-ar fi o vânătoare!

— Uite, asta-i lenea rusească, l-a dojenit interlocutorul său. Pe sub piatra care nu se mişcă, nu curge apă.

— Da' naiba s-o ia, n-are decât să nu curgă. Lene să fie, s-a învoit chelul cu cel mai blând surâs, făcând gropiţe rotunde, copilăreşti în obrajii puhavi.

Au întors pe toate feţele lenea rusească, şi în această notă paşnică am ieşit pe culoar. Se apropia Podrezkovo al meu.

Şi pe culoar era interesant. O uşă era ruptă, şi vântul prăfos venit de afară umplea coridorul de un aer dens. Lângă cea de-a doua uşă, care nu era ruptă, stăteau două perechi tinere. Cei mai mici de statură se îmbrăţişau pierduţi, iar cei mai înalţi terminaseră cu preludiul, învingătorul în cămaşă neagră nimerise deja la ţintă şi săvârşea preocupat taina, zăngănindu-şi energic catarama curelei de la pantaloni în contratimp cu ritmul în care se mişca trenul. Cu coada ochiului vedeam gâtul lung şi alb şi bărbia ridicată a unei femei splendide. Am sărit cu uşurare pe peronul care s-a clătinat sub picioarele mele.

Ziua aceea fusese prea mult. Am mers pe peron, trenul a pornit, m-a depăşit şi, şerpuind, s-a îndepărtat ducându-i cu el pe omul cu ochi căprui, pe chelios şi acel cvartet minunat, care până la Klin mai putea avea încă multe succese…

Peronul s-a terminat, începea un drum care ducea la dreapta, pe lângă nişte arbuşti încărunţiţi de praf, care se tot încăpăţânau să crească strâmb. Şi soarele încă nu apusese de tot, şi copacii se înălţau cu coroanele secerate de lumină.

Şovăind, am ajuns la o răscruce, unde sub un tufiş prăfuit stăteau doi băieţei de vreo zece ani şi, după cum mi s-a părut de la distanţă, jucau cărţi. Apropiindu-mă, am văzut că-şi împart un teanc gros de bani în două şi că unul din ei strânge între genunchi o sticlă pe jumătate goală din acelaşi Salhino…

— Venicika, am îngânat eu, tu te bucuri deja de mult de ceva paradiziac, demn de tine, într-o companie bună, şi nu te mai deranjează dopul de fier din gât. Dar cu ăştia ce-o să fie? Ei nu-şi vor aşeza aripile zdrenţuite sub un gard dărăpănat, nu vor vărsa o lacrimă resemnată de neputinţă şi căinţă, ci, beţi de sânge, vor lua un topor sau un tanc. Şi care Petuşki, acadele lipicioase pe bețe de brad, turtă dulce cu miere alunecoasă… Un cocoş[14] rău, de fier şi foc, vor chema asupra bieţilor de noi aceşti oameni buni cu o sticlă de Salhino. Iar cu ăştia mici ce va fi? l-am întrebat eu pe răposatul Venicika Erofeev[15], fără nici o speranţă că voi căpăta un răspuns limpede.

---

13. Referire la revolta țărănească din anii 1773–1775, condusă de Emelian Pugaciov (1742–1775), conducător al cazacilor de pe Don.

14. *Petuşki* înseamnă în rusă „cocoşei“.

15. Venedikt Erofeev (1938–1990), scriitor şi disident sovietic cunoscut mai ales pentru poemul în proză *Moscova-Petuşki*, care relatează o călătorie cu trenul în care eroul (un intelectual alcoolic) ține monologuri despre alcool, istorie, filozofie, cultură şi politică. Petuşki, oraşul unde-l aşteaptă femeia iubită şi fiul lor, e descris ca un oraş utopic. Erofeev a avut cancer la gât şi, în urma unei operații, n-a mai putut vorbi decât cu ajutorul unui laringofon până la sfârşitul vieții.

Francisc din Assisi: doi în unul +

De cu seară vorbiserăm despre faptul că viaţa oraşelor mari din toată lumea capătă trăsături comune: aceeaşi mâncare, aceleaşi reclame, aceeaşi muzică şi îmbrăcăminte. Până şi tomberoanele de gunoi din New York, Moscova şi Shanghai sunt pline de aceleaşi cutii de cola şi pungi de chipsuri. Iar dimineaţa ne-am întâlnit lângă catedrala de pe 110th Street din New York. Prietena mea Larisa îmi promisese să-mi arate o privelişte pur newyorkeză. De data asta locuiam nu departe, în campusul Universităţii Columbia, şi în soarele de duminică, fără să mă grăbesc, fiindcă plecasem cu destul timp în urmă, mergeam în jos pe Manhattan Avenue. Din când în când întâlneam câini scoşi la plimbarea matinală cu stăpânii lor, care adunau în punguţe de plastic răhăţeii patrupedelor şi îi aruncau la gunoi. Civilizaţie!

Pe măsură ce mă apropiam de 110th Street, numărul câinilor pe cap de locuitor creştea. Lângă imensa catedrală era adunată o mulţime mare de câini. Formau, împreună cu stăpânii lor, o coadă mare. Era cea mai uimitoare coadă pe care am văzut-o în viaţa mea. Şi pisicile stăteau la coadă. Toţi fuseseră aduşi la slujbă, care era anunţată cu litere mari: „SLUJBA PENTRU ANIMALE DE ZIUA SFÂNTULUI FRANCISC DIN ASSISI“.

Câini de toate mărimile şi rasele, de curte sau superbe exemplare rare de ridgeback sau ogari (îi vedeam pentru prima dată în viaţă: câini înalţi şi subţiri, cu o blană pufoasă gri-deschis, părând foarte blânzi), o mulţime imensă de mopşi, tot felul de pisici în coşuri, genţi şi cuşti portabile, pisoi ţinuţi la piept, un băieţel cu peştişori într-o pungă de celofan, o fetiţă cu o ţestoasă brun-cenuşie… Coada era rarefiată, după model american, nu-şi suflă suflă în ceafă unii altora, se străduiesc să păstreze distanţa, nu se ating. Şi toţi aşteaptă cu răbdare să se dea drumul în biserică. Şi nici picior de habotnici care să se bată cu pumnul în piept că un câine o să le pângărească sfântul locaş!

Dar ăsta nu era decât începutul, nici nu-mi puteam imagina ce mă aşteaptă mai departe.

Până să se apropie prietena mea Larisa, îmi era clar deja că n-o să apucăm să intrăm în biserică: coada se întindea pe un cvartal întreg, şi nici nu aveam cu ce – nu puteam prezenta nici un fel de animal.

— Şi când l-au îngropat pe Brodski a fost ciopor, dar nu chiar aşa, a remarcat Larisa. Dar nu te amărî că nu putem să intrăm, vedem în schimb parada de animale. Ce păcat că

nu le-am luat şi pe ale mele!

Pe atunci încă mai trăia minunatul ei ridgeback Brandy, un gentleman în vârstă cu însuşiri rare, şi pisica de Maryland, Saşa, un animal mare, cu o coadă mică şi triunghiulară, tare mizantropă, care din toate făpturile vii de pe lume o suporta numai pe Larisa.

Şi ne-am aşezat chiar lângă sfoara care proteja scara uriaşă care ducea direct la uşile din faţă ale bisericii, care păreau zidite. Pe această scară trebuia să urce procesiunea festivă.

Am aşteptat destul de mult; n-a fost deloc plictisitor – au fost aduşi participanţii. Primii au sosit un elefant şi o cămilă cu ghirlande de flori. Pentru elefant era incomod să stea pe scară, şi un om plin de compasiune se învârtea în jurul lui, ca să-i aşeze picioarele mai confortabil pe trepte. Apoi a venit un piton. Era atât de gros, încât m-am temut că avea în el un iepure. Atârna pe umărul stăpânului, încolăcindu-se uşor.

Apoi şi-a făcut apariţia un purceluş adorabil. Ghirlanda nu-i dădea pace şi s-a luptat îndelung cu ea, până când şi-a smuls-o de la gât şi a mâncat-o. Două lame erau în roz, adică acoperite cu flori roz, şi mi se păreau întruchiparea vanităţii. Doi pui de cimpanzeu erau, în schimb, îngrozitor de timizi, nu voiau să fie lăsaţi din braţe şi îşi ascundeau mutriţele la pieptul oamenilor care îi aduseseră. Limba nu se îndură să vorbească aici despre stăpâni. Poate mă înşel: pur şi simplu se ruşinau cu apartenenţa lor la specia umană. Papagalii stăteau pe umeri ca nişte epoleţi viu coloraţi, iar o pasăre mare, care semăna cu o gâscă, dar nu era, stătea pe capul unui grăsan în ceva ce părea un cuib. Un taur negru cu coarnele curbate în faţă, amintind înfricoşător de cei care participă la coride, dădea semne de nemulţumire, şi doi tineri făceau mari eforturi ca să-l ţină pe loc. Au fost aduse familii de furnici în cutiuţe de sticlă, au venit albine în stupii lor. Un om cu un cărucior împodobit cu flori umbla vigilent de colo-colo, dar animalele se comportau foarte cuviincios – nu era nevoie de mătură şi făraş.

În sfârşit, s-a auzit muzică, şi uşile înalte ale bisericii s-au deschis – elefantul a intrat primul. Cămila, după el. Taurul s-a potolit brusc, a plecat capul şi a pornit cu pas blând. Oamenii care-i însoţeau erau şi ei împodobiţi cu ghirlande şi cununi şi îmbrăcaţi în cămăşi lungi, de culoare deschisă. Sărbătoarea era generală… Din când în când, Larisa se lamenta încetişor că nu-şi luase animalele cu ea.

Slujba dinăuntru n-am auzit-o. N-am ajuns în catedrală, dar la urma urmei, ce era să fac acolo fără un cal, măcar? N-am auzit nici versetele din Biblie alese pentru această zi. Probabil s-a citit din capitolul în care Noe ia în arca sa „din toate soiurile câte o pereche“.

Când slujba s-a încheiat însă, am mai văzut o procesiune – o mulţime de muzicanţi newyorkezi, şi între ei, unul foarte cunoscut, cu muzică „etnografică“ – am ştiut cum se numeşte, dar am uitat, iar ceilalţi erau necunoscuţi, băieţi de culoare obişnuiţi, cu fluiere, tobe şi coarde întinse cum-necum pe nişte instrumente primitive improvizate, şi făceau asemenea zgomot, tărăboi şi harababură, că dacă i-ar fi auzit câinii noştri ruseşti i-ar fi sfâşiat de-a dreptul. Cei americani însă, nici vorbă!

Voi mai observa că în acest jazz-band se aflau şi câţiva preoţi catolici, câţiva pastori şi chiar două pastore, după cum s-a văzut mai târziu. În micul scuar de lângă catedrală era mare exaltare – şi nici pic de pioşenie! Muzica bubuia, mirosea a mâncare africană din

toate soiurile de orez şi varză, feluri vegetariene gătite pe loc, într-un cort ridicat la repezeală, de o pereche de flăcăi negri înalți de doi metri.

„Legumele-s pentru oameni, carnea, pentru animale“ – iată ce gândeau în această privință…

Apoi a început ceea ce a fost cel mai uimitor: în scuar au fost puse trei bănci şi trei stâlpi, pe fiecare fiind fixată o plăcuță cu cuvântul BLESSING. Binecuvântare… Pe o bancă a luat loc un episcop catolic cu tichie roşie, pe celelalte, cele două femei-pastor. Acest eveniment era interconfesional, catolicii îl organizaseră împreună cu protestanți de toate nuanțele: disputele dogmatice personale fuseseră părăsite pentru o vreme în fața iubirii pentru animale. Mi se părea că dintre ei lipsea cineva…

În toate cele trei puncte ale scuarului s-au aşezat la coadă pisici, câini şi stăpânii lor. Se adunaseră sute în acel spațiu mic. Nu se certau, nu lătrau şi nu se băteau. Toți se purtau ca la o recepție diplomatică. Şi nici măcar la vederea unui porc australian masiv nu a strâmbat nimeni din nas. Muzica a încetat. S-a lăsat o linişte urbană, în care huruiau şi claxonau maşini. Animalele stăteau tăcute la coadă pentru binecuvântare.

— Cum îl cheamă? Jerry? Ce frumos eşti, ce deştept, Jerry! Minunat câine eşti, Jerry!

Jerry s-a culcat recunoscător la picioarele preotului.

— Dumnezeu să te binecuvânteze, Jerry! – şi preotul a făcut semnul crucii în aer peste capul animalului. Următorul bot îl împungea în palmă: de câine, de pisică, de țestoasă.

Miei şi lei nu erau, doar pisici şi câini stăteau culcați pe iarba curată din scuarul de lângă catedrală.

— Larisa, ce se petrece? N-ar trebui să se sfâşie între ei? am întrebat-o pe prietena mea, americancă cu un stagiu de douăzeci de ani.

— Nici eu nu pricep, să-i întrebăm pe aborigeni.

Şi chiar a întrebat-o pe o americancă uscățivă. Americanca, ținând doi mopşi bătrâiori în lese roşii, i-a răspuns netulburată:

— E pur şi simplu spiritul Sfântului Francisc din Assisi.

Pesemne chiar spiritul Sfântului Francisc lucrează atât de rodnic în America. N-o să adaug nimic, altfel o să se spună că sunt duşmanul ortodoxiei.

Acest eveniment, miraculos în sine, s-a dovedit a fi prologul altuia, care a avut loc trei ani mai târziu pe aceleaşi meleaguri. Fiul meu mai mic, muzicant începător cu mintea vraişte, a dat-o zdravăn pe heroină. Eu, aşa cum se cuvine unei mame, am aflat ultima. Larisa ghicise, făcuse aluzii, atrăgând atenția asupra unor inconsecvențe în comportamentul lui, dar eu le respinsesem: „Tu nu-l cunoşti bine, mereu a avut probleme cu timpul şi spațiul, aşa a fost de mic…“ În cele din urmă, băiatul a recunoscut, şi dacă n-a cerut ajutor, măcar era pregătit să-l primească. Am zburat la New York, i-am refăcut actele, pe care între timp le pierduse, l-am chemat pe fiul meu mai mare – pentru a-l însoți în siguranță pe heroinicul războinic în patrie – şi am aşteptat plecarea, care urma curând.

În ajunul plecării, fiul meu cel mic a dispărut. S-a dus să-şi ia rămas-bun de la nişte prieteni şi n-a mai venit. A doua zi dimineața, cel mare s-a dus la o întâlnire cu vechea lui prietenă Patricia, iar eu mă învârteam ca un leu în cuşcă în apartamentul Larisei, încercând

să rezolv o problemă fără rezolvare: cum să găsesc un băiețel făcut praf de droguri într-un oraş imens…

Şi atunci am apelat la Sfântul Francisc din Assisi. Era desenat de Larisa pe o bucată mică de carton. Era o icoană improvizată, pictată în anul în care muriseră unul după altul câinele Brandy şi pisica Saşa. Erau înfăţişaţi în faţa lui Francisc, pisica, pe spate, într-o poziţie de joacă şi răsfăţ, iar Brandy, cu capul plecat sub mâna sfântului. Chipul lui Francisc nu ieşise prea grozav. Animalele erau desenate mult mai bine. Când i-am spus asta Larisei, ea doar a ridicat din umeri: de trei ori am desenat faţa, n-am reuşit s-o fac să semene. E şi de înţeles: cu animalele ei petrecuse atâţia ani, le ştia chipurile pe dinafară, dar pe Francisc nu-l văzuse niciodată…

Ei, la acest Francisc nevăzut niciodată am apelat: „Tu, ocrotitorul animalelor, prietenul lupului, al măgarului şi al păsărilor cerului, ajută-mă să-l găsesc pe nătăntolul ăsta al meu – azi nu-i cu nimic mai deştept decât oricare dintre protejaţii tăi…“ Şi l-am rugat pe marele ocrotitor al animalelor să-mi aranjeze o întâlnire întâmplătoare cu fiul meu.

După aceea m-am dus în oraş, la o întâlnire de lucru la editură, unde trebuia să vină şi fiul meu mai mare după *lunch*-ul cu Patricia, să mă asiste la discuţii.

Stăteam cu oamenii de la editură, şi la un moment dat a sunat telefonul din buzunarul fiului meu: era Patricia, de care tocmai se despărţise, şi care-i spunea că se întâlnise cu fratele lui mai mic, care era lângă ea, şi chiar acum îi dă telefonul…

Îţi mulţumesc, Francisc! L-am găsit pe fiul rătăcitor şi a doua zi am zburat la Moscova. Francisc, sau poate şi altcineva dintre ai lui, ne scosese din încurcătura asta. Nimeni n-a pierit, toţi suntem vii. Aş fi vrut să scriu mai pe larg despre toate astea. Poate că o s-o fac cândva.

Olandezul antipatic

În Olanda nu m-am dus ca turistă, ci ca scriitoare. Mi-a apărut acolo o carte, şi am vorbit în diferite locuri de cultură – la o librărie, la universitate, la nu ştiu ce centru cultural care amintea de Casa de Cultură a AZLK[16]. Era o clădire pentru diferite nevoi obşteşti – cu cinematograf, spaţiu de expoziţii, mic hotel, cafe-bar şi chiar sală de sport, pare-se.

Am vorbit în mica sală de cinema. În faţa ecranului stins au fost puse o măsuţă, un microfon şi o sticlă de apă – un scriitor n-are nevoie de prea multă recuzită.

În drum spre sală am trecut printr-un hol în care erau expuse tablouri. Le-am aruncat o privire fugară – după „micii olandezi“, astea mi se păreau o mâzgăleală oribilă.

— Ce-i asta? l-am întrebat pe traducător.

— Nu le băga în seamă. Desenează unul, un fiu al locului. Poate nu ştii, dar în Olanda, la zece oameni sunt doisprezece pictori…

Această informaţie mai degrabă mi-a plăcut: din toată armata ambiţioasă de creatori – scriitori, artişti, muzicanţi şi negustori avizi care îşi zic „art-dealeri“ şi se prefac din toate puterile că ei sunt cei mai importanţi din această adunare, eu prefer pictorii…

Încăperea era mică, intimă, venise destul de multă lume – şi eu, care-mi făcusem griji că n-o să vină nimeni… Sala era aproape plină, am fost prezentată, traducătorul a citit o bucată din textul meu, apoi am spus ceva, mi s-au pus întrebările obişnuite, am răspuns…

În primul rând stătea un om şi scria, n-aveai cum să nu-l observi: era chel, fără nici un dinte, foarte slab şi atât de bizar-atrăgător, că din când în când mă uitam la el. Înfăţişarea lui îmi stârnea o asociere în minte, îmi trezea o amintire uitată…

Apoi s-a apropiat de mine cu o scrisoare în mâini, spunând ceva în olandeză. Traducătorul a luat scrisoarea, cheliosul a început să vorbească emoţionat, agitându-şi mâinile subţiri în aer… Gesturile astea, eşarfa de la gât, brăţara de mărgele de la încheietura mâinii erau un amestec de copilăresc şi maladiv… De răposatul Nikita, nefericitul, condamnat în anii ’70 pentru sodomie şi care fusese opt ani „curvă de lagăr“, de el îmi amintea…

Traducătorul a luat scrisoarea şi l-a trimis pe chelios la loc. Acesta s-a întors în primul rând, cu degetele încă tremurându-i…

După aceea, în cafenea a fost improvizată un fel de cină, şi individul ăsta îmi tot făcea semne de la capătul celălalt al mesei, să-mi atragă atenţia – iar când cina s-a terminat, s-a

apropiat de mine şi mi-a propus să bem ceva la bar.

Între timp, traducătorul meu dispăruse, şi am rămas singură cu domnul ăsta bizar, care era evident foarte prietenos cu mine, mi se adresa într-un amestec de polonă şi engleză, eu îi răspundeam câte ceva, şi el a reuşit să-mi spună o mulţime de lucruri concrete despre el într-un fel de limbaj nonverbal – prin gesturi, prin desene, prin umflarea obrajilor…

S-a dovedit a fi aproape bătrân, de aproape se vedea ce reţea deasă de riduri fine îi acoperă obrajii şi gâtul. La vârsta de şapte ani, acest bătrân-copil fusese salvat dintr-un lagăr de concentrare din Polonia. Îşi apăsa palmele mici în locul unde se despart claviculele şi tot repeta: *sirota*[17], orfan, *sirota*… Şi din glasul lui răzbătea disperarea copilului mic.

Eram îngrozită de sodomie. Nu pot să spun că din copilărie, dar exact din momentul în care fenomenul mi-a devenit cunoscut. Aveam vreo doisprezece ani când o fată din curte, Oksana, mi-a spus adevărul cumplit despre doi tineri care închiriaseră o cameră în casa noastră. Şi atunci am fost cuprinsă de spaima intensă pe care o stârneau probabil pe vremuri vrăjitorii din sate. Când mă întâlneam cu acel cuplu pe scări, numai că nu leşinam de groază… Sufletul meu avea nevoie de o explicaţie pentru asta. Ştiam despre dragoste că e minunată, presimţeam că e pură, că e aşa de pură, încât spală orice obscenităţi înfăţişate pe pereţii toaletelor. Dar această dragoste împotriva legii am perceput-o multă vreme ca pe o mişcare a „sexului pierdut“, ca pe o greşeală, un stigmat… ca pe o crimă, chiar. Şi băieţelul ăsta, salvat din lagărul morţii, iubise toată viaţa un soldat…

El era pictorul de coşmar pe lângă ale cărui lucrări trecusem, strâmbând din nas. Era destul de beat şi continua să bea vin roşu, de care eu nu mai voiam de mult. Vorbea şi vorbea, acum în olandeză. Îmi povestea, fireşte, viaţa lui, mai prindeam nişte denumiri geografice, nişte nume. Nu-mi povestea pur şi simplu biografia lui, îmi dăruia romanul vieţii sale. Prin nu ştiu ce metodă neverosimilă a reuşit chiar să-mi transmită că anume eu sunt omul care poate să descrie toate nefericitele-i peripeţii, toată tragedia lui atât de interesantă…

Stăteam pe taburetele înalte de la bar, lumea se împrăştia încetul cu încetul. Pe scaunul care se eliberase lângă mine s-a aşezat un alt tip, absolut oribil. De la frunte până-n creştet capul îi era acoperit cu extensii de păr, pe ceafă îi cădea o coadă de cal pleoştită, iar tâmplele îi erau rase de-ai fi zis că intenţionase să-şi facă o creastă, dar se răzgândise. Un tricou fără mâneci îi plesnea pe pieptul puternic, iar mâinile îi erau acoperite de la umăr până-n vârful degetelor de cele mai elaborate tatuaje pe care le văzusem vreodată. De o ureche îi atârna un mănunchi de lănţişoare şi inele, la gât i se bălăngăneau câteva rânduri de lanţuri metalice, pe degetele groase avea înfipte inele din belşug: un craniu, elefanţi şi alte talismane de argint. Dar, dacă te uitai bine la el, în ciuda acestei costumaţii de carnaval, era destul de chipeş, adică gura, nasul, ochii îi erau făcuţi de Creator cum trebuie. Era prieten cu interlocutorul meu fără dinţi. Poate chiar foarte bun prieten. Poate erau iubiţi sau soţi – ne aflam în toleranta Olandă, unde homosexualii pot să se cunune. Nu, se pare că încă nu pot să se cunune, ci doar să se căsătorească civil…

— Albert! l-a prezentat pe prietenul său ştirbul, al cărui nume nu l-am aflat niciodată.

— Evghenia, am spus eu, fără nici cel mai mic entuziasm.

A mai comandat vin, şi barmanul a pus încă trei pahare pe tejghea. Îmi doream foarte

tare să plec, dar stăteam acolo fără nici un rost, aşteptând un moment prielnic s-o şterg. „Matrozul“ vorbea destul de bine engleza, şi acum mi se adresau amândoi în acelaşi timp, iar eu răspundeam la întâmplare.

Geanta mea, deschisă, ca de obicei, pentru orice doritor, zăcea pe podea între taburetul meu şi al lui Albert. Am amintit asta numai pentru că, apropiindu-se de bar, se împiedicase de ea şi o mutase un pic… N-am prins momentul în care au studiat-o mai temeinic. Am descoperit abia în camera de hotel că-mi dispăruseră banii. Aveam exact o sută de dolari, o singură bancnotă. Pierd deseori bani şi recunosc că n-am nevoie de serviciile hoţilor: îi pierd şi fără ajutoare din afară! Dar de data asta eram sigură că mi-i şterpelise „marinarul“ Albert. Ce-i drept, îl provocasem. Dar era foarte neplăcut…

Ei, ducă-se, ce nevoie am de bani aici, în Olanda? Editorii mă conduc peste tot, mă hrănesc, mă duc şi la muzeu dacă-i rog… Dar a doua zi dimineaţă m-am trezit cu o senzaţie destul de neplăcută: nu se poate să fiu atât de împrăştiată…

Am coborât la bufet şi am luat micul-dejun – era inclus în cazare. Am ieşit pe hol – curând avea să vină traducătorul să mă ia. Chiar lângă uşă stătea individul din seara trecută, proaspăt bărbierit – orfanul cu eşarfă cochetă la gât, într-o cămaşă de mătase şifonată, cu o mapă la subraţ. Mă aştepta, dar am observat asta prea târziu, aşa că n-aveam cale de scăpare. Zâmbea, dar sever şi oarecum solemn.

„Dracu’ să-i ia, m-au jefuit ieri în tandem, şi măcar dac-ar fi dispărut pentru totdeauna, da’ acuma vor să mai şi comunicăm“, m-am gândit eu, dând din cap posacă.

El a deschis mapa. Pe o podea de gresie în pătrate alb-negre, evident rece, desenată strâmb şi nepriceput, ca de o mână de copil, era înfăţişat un bărbat chel gol. Era Auschwitz, sau o închisoare, sau vreo altă secţie a infernului. Am înţeles de ce cu o zi înainte nu voisem să văd desenele alea oribile din hol. Nici un ochi nu vrea să vadă imagini din infern. Şi pederastul ăsta jalnic, chel şi fără dinţi, rămăsese etern un pictor al infernului, deşi trecuseră deja cincizeci de ani de când fusese eliberat.

Îmi adusese cadou acest tablou. L-am luat, ca să-l duc acasă şi să-l ascund undeva cât mai departe, să nu mai dau cu ochii de el. Dar el voia să nu-l uit niciodată, să scriu un roman despre el, voia să mă uit la tabloul lui. Ar fi vrut ca toţi oamenii să-l compătimească pe băieţelul orfan din lagăr. M-au năpădit lacrimile până la refuz, dar, sincer vă spun, n-am plâns. Am spus, cu mapa aia în mână:

— Senchiu veri maci, iu ar veri caind…

Şi atunci a scos dintr-un portofel artizanal, cusut de nişte femei indiene, o bancnotă de o sută de dolari şi a început să-şi ceară scuze pentru prietenul lui, care mereu face prostii, şi el n-a observat când a hotărât să facă glume şi cu mine… A spus toate astea în olandeză, dar am înţeles tot. Tot – până la ultimul bănuţ.

---

16. Avtomobilnîi Zavod imeni Leninskogo Komsomola – Uzina de Automobile Comsomolul Leninist.

17. Orfan (rusă).

Chimonoul

După câte mi-am dat seama, la Tokyo nu se poartă chimonou. Pot fi văzute doar la mânăstire. Miresele şi prietenele lor sunt îmbrăcate în costume uimitor de complicate. Pe lângă chimonou, mai sunt o mulțime de alte lucruri, iar când peste chimonoul încins cu un uriaş brâu-corset se mai pune încă un veşmânt de mătase, eleganta japoneză se transformă într-un monstru cocoşat. Ce-i drept, traducătoarea nu-mi înțelegea nedumerirea şi încerca să-mi explice că silueta obținută e cea mai feminină, fiindcă fără cocoaşa aceea siluetei femeieşti îi lipseşte ceva, dar aşa se realizează armonia deplină.

De fapt, acel brâu-corset, cu toată frumusețea lui, e imposibil de purtat. Voiam totuşi să-mi cumpăr un chimonou adevărat, dar fără brâu, şi mi-am întrebat cunoscuții japonezi unde se vând. Ei au fost uşor miraţi, şi în cele din urmă m-au dus la ultimul etaj al unui magazin universal. Acolo erau o mulțime de chimonouri, dar erau încărcate, dulcege, după părerea mea, vulgare, toate roz-caramel, iar dacă erau albe, atunci neapărat cu flori mari şi stridente. Iar cel mai ieftin trecea de o mie de dolari.

Am coborât de la ultimul etaj la parter şi ne-am dus să ne plimbăm prin parcul de lângă Universitatea din Tokyo şi să ne minunăm de copacii care încă nu fuseseră eliberaţi de învelişul din paie care-i ocrotise de frigul iernii şi de conurile subțiri de nuiele puse în vârful pinilor, ca să-i apere de ninsoare – ca zăpada grea şi umedă să nu le rupă cumva prețioasele crengi… Bizară, bizară țară e Japonia, totul în ea e altfel, şi vrei să pricepi, şi pricepi că nu se poate pricepe nimic, mai ales cum se transformă micii japonezi în adulți educaţi, fiindcă pentru a citi o carte de complexitate medie, fără mari înfloriturі, trebuie să cunoşti patru mii de hieroglife… E de neînțeles şi de ce sunt atât de pasionaţi de Dostoievski, ce anume îi atrage aşa de tare în abisurile sufletului rusesc şi de ce aceşti slavişti smintiți studiază opera pictorului Matiuşin[18] şi a soției sale, Elena Guro, în vreme ce în Rusia nici măcar toți profesorii de artă n-au auzit de ei…

Într-un cuvânt, cu astfel de smintiți fără pereche, specialişti în avangarda rusească, ne-am dus într-o zi în oraşul Kyoto ca să vedem Pavilionul de Aur, Templul celor O Mie de Buddha şi încă ceva de pe listă, în regim de fast food.

Am ajuns cu trenul de mare viteză de la Tokyo la Kyoto, aruncând o privire spre simetricul Fujiyama, am luat un taxi şi ne-am dus în toate locurile stabilite. Căprioare golaşe obraznice cerşeau prăjiturelele speciale făcute aici pentru ele şi pentru turişti. Am reuşit să ajungem peste tot, şi însoțitorul meu era mulțumit că-mi arătase totul atât de

repede şi de operativ, iar eu eram ruşinată şi nemulţumită de mine că muşcasem momeala şi mă dusesem să bifez, şi nu văzusem nimic din ce n-aş fi putut vedea şi la cinematograf, şi nici măcar dintr-un unghi mai bun, şi juram că de acum încolo mai bine stau acasă decât să-mi umilesc, poate, sufletul nemuritor cu exerciţii atât de josnice…

Aşa că ne-am îndreptat spre gară, şi drumul trecea printr-o piaţă. Dar nu prea mai aveam timp, nici măcar ca să studiem în voie mâncarea străină, legumele nemaivăzute şi fructele bizare. Deodată însă, am zărit într-un cotlon un grup de femei care desfăceau nişte saci mari. Femeile erau cumva speciale, se simţea între ele o legătură nedefinită. La japonezi totul e de neînţeles, ţi-e înşelat ochiul tot timpul, ca şi gustul…

Puneau pe tarabe nişte zdrenţe, şi zdrenţele astea mă atrăgeau. Şi ne-am apropiat. Puneau pe tarabe chimonouri – cele la care visam: portocalii-mov, roşii, albastre-aurii, nu tocmai noi, unele evident vechi şi retuşate, unul cu un petic mic într-un loc vizibil, cu flori decolorate şi peştişori, luni cu pete şi schelete de bambus… Eu le numesc chimonouri, dar din punctul de vedere al japonezilor acestea nu erau câtuşi de puţin chimonouri, ci un fel de scurte, şi halate, şi obiecte cu destinaţie necunoscută nouă… Mătase subţire, lucioasă, şi mătase plină, şi ceva ca o pânză, sau poate hârtie…

— Iko, ce-i asta? l-am întrebat pe însoţitorul meu.

El a vorbit liniştit cu femeile. A dat din cap, a zâmbit, s-a înclinat un pic, au zâmbit şi ele, au dat din cap şi s-au înclinat un pic…

— Ştii, eu n-am mai văzut aşa ceva: e o acţiune de binefacere. Femeile astea sunt mamele unor copii invalizi, şi mamele din familii bogate şi-au adunat hainele vechi, ele le-au reparat şi acum le vând, ca să ia banii pentru copiii lor…

Erau minunate aceste lucruri vechi, curăţate şi cârpite. Era greu de ales. Eram cuprinsă de lăcomie şi de atracţia către frumos deopotrivă şi nu mă puteam opri. Ştiam cui o să le fac cadou: pe cel roşu, nurorii Nataşa, pe cel fumuriu, prietenei Alla, pe cel uriaş, albastru-închis, fratelui Grişa… Am cumpărat nouă, cel mai ieftin a costat şase dolari, cel mai scump, douăzeci şi cinci.

Am dăruit repede toate chimonourile, mi-a rămas doar cel portocaliu, scurt, vesel, cu pete de rugină care nu ies, pe bordura albă. Acum am timp cât vreau să privesc la o bucăţică autentică din Japonia adevărată. Chimonoul pare portocaliu numai de la distanţă, iar de aproape, dacă ştii să te uiţi, îi descoperi dungile fine şi chiar semnele ceva mai deschise la culoare printre dungi, hieroglife sau poate diagrame. Dacă te uiţi foarte lung şi temeinic, poţi să afli multe despre Japonia.

---

18. Mihail Vasilievici Matiuşin (1861–1934), pictor şi compozitor, un reprezentant important, alături de soţia sa, Elena Guro (1877–1913), al avangardismului rus.

Aşa stă scris…

Ochiului educat în noblețea liniştită a naturii ruseşti, obişnuit cu tonurile subtile ale verdețurilor din grădină, ale frunzişului prăfuit şi ale ierburilor modeste de pe marginea drumului, îi repugnă peisajul țărmului marin egiptean, care-i pare un soi de acrilic grosolan: albastrul frust al cerului, albul rudimentar al spumei, culorile multiplicate care împodobesc florile cărnoase, făcute parcă din staniol şi carne artificială. E drept, din când în când se mai nimeresc şi flori mărunte şi parfumate, care seamănă cu cele adevărate, dar nici în ele n-ai încredere.

Un loc fictiv, un paradis inventat de un lacheu îmbogățit, proiectat de un arhitect mercenar cinic şi construit de un arab de-al locului, care a luat credul acest nonsens la modă drept limită a frumuseții pământeşti. De altfel, hotelul aşa se şi numea: Paradis. Era, fireşte, o parodie paradisul ăsta.

În prima linie, lângă mare, se aflau hotelurile, în spatele lor era o fâşie de moloz şi gunoaie, iar la vreo sută de metri începea un deşert sărac şi cinstit.

Pentru un decor de film totul era prea grandios, dar falsul era cât se poate de autentic, ca în imaginile dintr-un film istoric. Autentic era şi soarele: puternic, necruțător, deloc glumeț, mascat de un vânticel slab, el umplea tot aerul de o lumină intensă – pentru asta şi venisem aici pe 1 aprilie.

În anul acela suferisem mai puternic ca de obicei din cauza întunericului iernii. Pielea îmi era istovită de întuneric şi tânjea după soare. Şi pielea mea voia la mare.

Litoralul m-a dezamăgit: îmi amintea de o supă de peşte – nu-mi plăcea să înot printre peşti de toate mărimile, care ba mă împungeau în burtă, ba mă plesneau cu coada. Iar să înoți mai departe era imposibil, pentru că imediat apărea bărcuța cu motor, şi salvamarul îi trimitea pe toți înotătorii temerari în fâşia de lângă mal, colcăind de peşti şi de turişti cu copii din provinciile reci şi fără ape ale Europei.

Compatrioții mei năvăleau aici pentru că paradisul nostru era de aproape cinci stele, şi costa cam cât unul de trei stele. Explicația era simplă: sezonul încă nu începuse, iar actele teroriste nu încetaseră.

Totul în afară de soare era o imitație: bufetele suedeze gemeau de mâncare ca din filme, şi aceasta era la fel de contrafăcută ca jeanşii de la Gucci sau genții de la Pierre Cardin care se vindeau la orice tarabă cu zece dolari bucata. Singurul lucru care avea legătură cu mâncarea normală erau castraveții egipteni proaspeți şi lipiile albe. Mai era şi

cafeaua neagră pe care o făcea Ahmet la cafeneaua de pe stradă – despre asta am aflat a doua zi. Brânza locală ți se lipea de dinți, la salam ți-era frică şi să te uiți, orezul era prea condimentat, la fripturile picante şi puiul la rotisor din ziua precedentă era coadă, şi eu mă străduiesc să evit cozile din motive religioase, ca să nu cad în ispită… Am luat un pahar de suc de portocale – s-a dovedit a fi făcut din concentrat. Interesant, de unde-or lua concentratul aici, în abundența asta de portocale? Îl comandă în Irlanda?

De măsuța mea s-au apropiat două femei: e liber?

— Luați loc, luați loc. E liber!

S-au bucurat că sunt rusoaică, la fel ca ele. Am făcut cunoştință: Roza, în vârstă de vreo cincizeci de ani, cu urme ale jugului tătaro-mongol pe chip, şi plăcut-ştearsa Aliona, de vreo treizeci de ani. Roza a pus pe masă un munte de mâncare – o farfurie cu vârf.

— Dumnezeu ne hrăneşte în fiecare zi, şi ne trimite mană cerească, a anunțat ea veselă, s-a aşezat la masă, a închis ochii şi a tăcut.

S-a rugat în gând, şi cealaltă femeie s-a aplecat şi ea tăcută deasupra farfuriei. Respect aceste obiceiuri: spălarea mâinilor, binecuvântarea mâncării… în general, orice mulțumire…

Seara s-au aşezat din nou la masa mea. Roza s-a uitat cu interes la cina mea modestă – castraveți cu lipii.

— La dietă? a întrebat ea plină de compătimire.

— Cam aşa ceva, am confirmat eu.

— Aşa stă scris. Roza a ridicat ochii spre cer, încrețindu-şi fruntea. „Nu înțelegeți că tot ce intră în gură se duce în pântece şi se aruncă afară? Iar cele ce ies din gură pornesc din inimă şi acelea spurcă pe om.“[19]

Am tăcut, căci de mult nu-mi mai plac citatele religioase la masă.

„O neofită“, am presupus.

— Mă scuzați, dumneavoastră cât ați dat pe bilet? a întrebat Roza, sărind cu uşurință peste o prăpastie invizibilă.

— Patru sute optzeci.

— De ce aşa de mult? Fiică-mea l-a cumpărat în ultima clipă cu două sute nouăzeci. Ştiți cum stă scris: „Copii, ascultați pe părinții voştri în Domnul…“, iar părinților li se spune: „Şi voi, părinților, nu întărâtați la mânie pe copiii voştri, ci creşteți-i întru învățătura şi certarea Domnului!“[20]

La trimiterea la Efeseni am plecat, urându-i poftă bună.

Acest loc anost avea momentele lui de argint şi de aur. De aur, dimineața, când mă trezeam în zori, şi ieşeam pe balconul ascuns de ochi străini, dar nu de soare, şi mă întindeam în şezlong. Pielea mea era fericită, şi îşi oferea soarelui zonele ascunse. Apoi mă duceam pe mal, între timp oamenii care făceau curat apucaseră să scoată din nisip toate chiştoacele de țigară şi ambalajele lăsate de turişti în seara precedentă. Nisipul adus, care masca malul stâncos, făcând din el o plajă adevărată, era strălucitor şi neted, iar salvamarii încă nu erau la lucru. Înotam în apa răcoroasă cât mai departe de mal. Un vânt neplăcut sufla neîntrerupt dintr-o parte, făcând apa să-mi intre în urechea stângă şi trăgându-mă spre dreapta. Sunt o înotătoare bună, dar o sportivă proastă – înot într-un

brass lent, incorect. Pot să fac pluta îndelung. Într-un târziu, mă găseau salvamarii şi mă trimiteau înapoi.

După ce stăteam o vreme pe prosopul hotelului, mă întorceam în cameră şi mă cufundam în curgerea înceată a timpului arab. Citeam o carte lungă, uimitor de potrivită cu împrejurările – *Cvartetul din Alexandria* de Lawrence Durrell, şi apropierea locului unde se petrece acțiunea romanului, precum şi descifrarea criptogramelor lui istorice mă amuzau. Apoi ațipeam, mă trezeam, beam o cafea la Ahmet, mă întorceam în cameră şi iar ațipeam: culmea desfrâului unui om prizonier într-o viață citadină e somnul de după micul-dejun. Mă duceam în sala de gimnastică, mă urcam pe bicicletă, privind prin peretele de sticlă frunzele de palmier care zburau într-o singură direcție, fără să dispară vreodată, apoi cumpăram un ziar şi îl răsfoiam de la sfârşit la început lângă piscina albăstruie: interesant, oare pun anilină în apă? Mai beam o ceşcuță de cafea şi descopeream că se făcuse ora unsprezece. Dincolo de peretele de sticlă, turiştii care se treziseră târziu încă mai înfulecau mic-dejunuri multietajate.

Mă întorceam în cameră şi mă cufundam iar în *Cvartetul din Alexandria*, până se făcea ora prânzului.

Să ieşi de pe teritoriul hotelului n-aveai unde – era doar fâşia de moloz şi deşertul. Puteai să iei un taxi sau să te urci într-un microbuz şi să te duci în oraşul propriu-zis. Odată am făcut asta, dar şi acolo era la fel: se clătinau în vânt palmieri, cei mai stupizi dintre toți copacii, arhitectura te izbea cu urâțenia ei şi era plin de turişti gălăgioşi. Am cumpărat de la un bazar oriental (luxul pestriț al săracilor, ciorchini de bijuterii aşa-zis de aur revărsându-se de pe tăvi, covoare contrafăcute, papirusuri noi-nouțe cu Nefertiti şi tone de suveniruri obscene) un kilogram de căpşuni fără gust, trei produse genetice verzi sub formă de măr şi o tichie de beduin tricotată.

Să zaci pe balcon sau în cameră era cel mai plăcut din lume. Gândul la elasticitatea timpului, la capacitatea lui de a se dilata şi contracta la infinit nu mă părăsea. Savuram lungimea minutelor şi nesfârşirea orei orientale… Şi prin cap îmi treceau gânduri care-ți pot veni doar într-o inactivitate absolută, de pildă despre absurda teorie a lui Fomenko, potrivit căreia istoria universală trebuie gândită ca extinsă artificial – în teoria aceasta, dacă te afli în Egipt, simți că eşti cu un pas mai aproape de adevăr. La următorul pas te aşteaptă, probabil, o descoperire despre natura timpului – mileniile egiptene sunt egale cu secolele europene, timpul chinezesc nu coincide cu cel elvețian, iar cel american cu cel african, şi de aceea istoria este atât de inegală, spontană şi imprevizibilă.

De asemenea, savuram tăcerea: nu suna telefonul, eram deconectată de la agitația Moscovei şi aşteptam cu teamă clipa când avea să mă copleşească plictiseala. „Plictiseala e inspirația (sau odihna?) spiritului.“ Aşa a spus nu ştiu ce înțelept roman.

Cele mai bune momente ale zilei erau cele în care apunea soarele şi începea să se întunece. Era o privelişte luxuriantă: mai întâi strălucea albastrul învăpăiat, albul clădirilor pălea, marmura căpăta nuanțe mate, de calcar, verdele se mohora, şi totul se estompa, de parcă un artist al luminii ar fi pornit un reostat şi lumina s-ar fi stins treptat, după un orar prestabilit. Coşmarul maur se împrăştia şi începea un proces invers celui care se petrecea cândva în vechile studiouri fotografice: oxidul întunecat se transforma treptat în argint, se dizolvau creneluri, turnuri, minarete. Rămâneau doar nişte găuri negre în partea de jos,

unde cerul atingea pământul. Apoi totul devenea uniform argintiu, ca o perlă adormită, şi soseau acele momente de argint. Şi doar în capătul dinspre apus cerurile fremătau de ecourile înserării…

Doamne, ce frumos era…

La cină m-am nimerit iar la aceeaşi masă cu Roza şi Aliona.

De data asta Roza a luat taurul de coarne şi mi-a pus o întrebare directă:

— Tu eşti credincioasă?

În ochii ei ardea flacăra vicleană a misionarului. Uitase până şi să se roage cu nasu-n farfurie. Scriptura se revărsa din ea de-ai fi zis că era îndopată cu citate. Nu avea de gând să-mi pună întrebări. Era plină de răspunsuri, şi pur şi simplu dădea pe dinafară în dorința de a-şi împărtăşi revelațiile pe tărâm spiritual. Îmi amintesc această stare fericită a omului căruia i-a fost înmânată cheia tuturor lacătelor, şi orice întrebare, oricât de complexă, se spulberă în clipa în care o atingi cu cheia creştinismului… Cu anii asta trece, descoperi o mulțime de lucruri care nu se deschid cu un simplu „Doamne-ajută“.

Roza însă nu bănuia aceste nefericite complicații, ea îşi ridica mâinile pline de inele multicolore, îşi scutura brățările de sticlă şi îl slăvea pe Dumnezeu. Apoi s-a oprit şi a pus în sfârşit o întrebare:

— Dar stă scris: „Pentru ce s-au întărâtat neamurile şi popoarele au cugetat deşertăciuni? S-au ridicat împărații pământului şi căpeteniile s-au adunat împreună împotriva Domnului şi a unsului Său?“[21] Despre ce fel de neamuri, despre ce fel de căpetenii e vorba? Asta-i întrebarea! Ei?

M-am uitat în jur: neamurile se întărâtau în jurul bufetului suedez şi complotau cum să se îndoape…

— Roza! Aşa începe al doilea psalm, dar ce se spune mai departe? „Eu sunt pus împărat de El peste Sion, muntele cel sfânt al Lui, vestind porunca Domnului. Domnul a zis către Mine: «Fiul Meu eşti Tu, Eu astăzi Te-am născut! Cere de la Mine şi-Ți voi da neamurile moştenirea Ta şi stăpânirea Ta marginile pământului.»“[22]

S-a uitat la mine de parc-aş fi fost rugul aprins. Tăcuta Aliona stătea cu gura uşor întredeschisă.

— Aşa că nu-ți mai bate tu capul cu neamurile şi căpeteniile. Cuvântul Domnului e puternic, şi Sionul nici nu-i departe de-aici. Dacă a promis, o să ne dea, am liniştit-o eu.

— Nu eşti tocmai simplă la minte, soro, s-a emoționat Roza.

Asta, sigur, aşa era, dar pentru orice eventualitate, am negat:

— Destul de simplă… Depinde de unde te uiți…

— Probabil eşti economistă! a exclamat ea.

Dar eu n-am râs.

— Nu, ce-ți veni? De unde până unde economistă?

Aliona se uita cu reproş la prietena ei mai în vârstă. Dar aceasta nu s-a lăsat:

— Contabilă, atunci!

— Nu, nu sunt contabilă, am liniştit-o eu.

În seara următoare, Roza a fost tăcută şi după cină a propus să ne plimbăm. Am trecut printre şirurile de rododendroni albi şi roşii. În față, Roza, apoi eu, şi câțiva paşi în urmă,

tăcuta Aliona.

— Azi-dimineață devreme am înotat în mare departe, departe. Şi am auzit o voce: înoată, înoată şi nu te mai întoarce. Şi eram aşa de fericită, şi tot înotam, iar vocea îmi intra uite-aici – a arătat spre creştet –, încă de anul trecut mi s-a deschis ceva acolo, şi aud mereu Glasul Ceresc… Şi am înotat, cum mi-a poruncit El, şi era aşa de bine, şi ştiam că pe urmă o să mă înec, o să mă înec aici, după Cuvântul Domnului… Dar m-au ajuns salvamarii, m-au pescuit şi m-au adus înapoi… Uite, zi tu, că eşti educată, dacă Glasul lui Dumnezeu îmi spune: „înoată!“, de ce-i trimite pe salvamarii ăia? Şi au înjurat, ce m-au mai înjurat…

Ştiam deja că e evanghelistă de rit nou. Şi că de doi ani citeşte neobosit Scriptura, şi Dumnezeu i-a dat aşa o memorie, cum nu mai avusese niciodată – ținea minte pagini întregi….

— Ascultă, Roza, Dumnezeu ți-a dat o memorie şi un auz deosebite, dar încă nu ți-a dat darul deosebirii limbilor. Ții minte cum stă scris?

Nici eu nu mai țineam minte exact, era ceva din Scrisoarea către Corinteni, despre diferitele daruri care sunt trimise oamenilor. Dar ei, după părerea mea, îi trebuia un psihiatru: la urma urmelor, Dumnezeu nu trimite nitam-nisam femei simple să se înece… Deşi cavaleria egipteană a înecat-o pe undeva prin părțile astea…

— Cere-i lui Dumnezeu darul deosebirii limbilor. Eu cred că ăla n-a fost Glasul Domnului, ci al vreunui diavol…

— Cum aşa? Era Glasul! Doar stă scris: ascultă glasul Meu! s-a speriat Roza.

— Tu citeşti cartea asta de doi ani, iar eu, de treizeci şi cinci. Ştii, în ea sunt multe lucruri de neînțeles, şi traducerile sunt proaste, sunt şi multe capcane. De altfel, şi noi citim prost – fiecare pe măsura înțelegerii lui slabe. Dar eu cred că n-ar strica să te duci la un doctor. Textele sacre sunt o povară imensă pentru cap.

Roza s-a întristat:

— Aşa zice şi fiică-mea. Du-te, mamă, şi odihneşte-te. Dar la doctor nu vreau să mă duc. Că mă face bine. Iar eu trebuie să-L aud pe Dumnezeu…

În seara următoare ne-am întâlnit din nou la cină. Aveau la ele nişte jachete, Aliona avea şi un rucsăcel.

— Încotro? am întrebat eu.

— Cum încotro? La Sinai! a spus radioasă Roza. Ce, tu nu mergi?

Nici nu ştiam că în ziua aceea se făcea o excursie cu autobuzul la Sinai. Dar nu-mi propusesem să merg acolo. Mi se spusese încă de la Moscova că drumul pe munte e atât de greu, încât mulți se întorc înainte să ajungă pe culme.

Şi atunci a grăit Aliona, precum asina lui Valaam:

— Cum se poate? Să fim aşa de aproape şi să nu urcăm? E locul cel mai sacru! Aici a primit Moise poruncile!

Roza a deschis gura, şi am înțeles că mă va potopi cu citate.

— Bine, bine! m-am învoit eu uşor. Hai să facem aşa: acum mă pregătesc şi vin la autobuz. Dacă o să mai fie vreun loc liber, merg; dacă nu, asta e.

Nu-mi place turismul religios. Majoritatea monumentelor pe care le-am văzut s-au

transformat de mult în afaceri comerciale. În plus, mozaicurile romane cu păuni sau peşti nu-mi provoacă mai multă emoţie decât frescele din catacombele romane. Creştinismul sărac aproape că nu s-a păstrat în lume, iar cel bogat pur şi simplu nu e posibil… Nu, nu-i aşa: mi se pare că de creştinismul bogat se ruşinează până şi Mântuitorul… De asta coborârea spre apă de la Capernaum îmi este mai dragă decât catedrala Sfântul Petru. Sinai, pe de altă parte, e un munte mare, creat de Dumnezeu, şi nu de Papa de la Roma…

Loc liber în autobuz era, ba chiar nu numai unul. Am mers vreo două ceasuri şi jumătate pe un drum de noapte, am trecut prin nu ştiu ce post de control şi am ajuns la Mânăstirea Sfânta Ecaterina. În parcare erau deja vreo douăzeci de autobuze turistice, lumea se revărsa din ele – italieni, unguri, nişte europeni irecognoscibili pe întuneric, un grup de studenţi americani, pe care-i recunoşteai după cât de gălăgioşi erau. Şi intrau în şiruri ordonate în curtea mânăstirii, aşezându-se la o coadă lungă. La bilete, am crezut eu. Dar mă înşelam: era la toaletă. Două cabine pentru bărbaţi şi două pentru femei. Coada era de vreo două ore, chiar dacă te încheiai la pantaloni în regim de urgenţă. M-am apropiat de conducătorul excursiei, care turnase tot drumul tot felul de prostioare istorice, şi l-am anunţat că n-o să stau la coadă la toaletă, ci o s-o iau încetişor pe drumul de munte.

Tânărul egiptean, fost student la Harkov, s-a neliniştit: rămâneţi, o să vă rătăciţi… Dar eram hotărâtă: „Nu, i-am spus, n-am de gând să-i aştept pe toţi pişăcioşii. Voi sunteţi tineri, sunt de două ori mai bătrână ca voi, o să mă ajungeţi din urmă şi-o să mă şi întreceţi. Şi nu vă faceţi griji, până la zece dimineaţa, când pleacă autobuzul, sigur o să fiu înapoi…“ Şi am plecat.

Erau două drumuri: o potecă străveche, mânăstirească, foarte dificilă şi abruptă, de care nu ştiam în momentul acela, şi a doua, turistică, în serpentină, în jurul muntelui, de vreo zece ori mai lungă, dar care nu ajungea chiar până pe culme, ci, cu şaptezeci de trepte înainte de vârf, se unea cu cea mânăstirească, pentru ca pelerinii să simtă în cele din urmă ceva din adevăratele greutăţi şi să aibă parte de satisfacţia corespunzătoare.

La poalele muntelui se îngrămădeau beduini cu cămile, erau de multe secole în această afacere – transportarea turiştilor în vârful Muntelui Sinai. Acest mic trib fusese dăruit în vremuri imemoriale stareţului mânăstirii de un mare şeic arab. De atunci trăieşte aici în strânsă prietenie cu monahii locului…

Această minciună turistică nu avea însă nici o legătură cu nimic. Cămilele se clătinau pe picioarele lor subţiri, şi mi s-a părut că fără ele e mult mai puţin periculos. Un beduin cu cămilă costa zece dolari. În general, orice serviciu costa zece dolari. Pelerinii ţineau în mâini lanterne primite cu împrumut, luminându-şi drumul, şi pentru cineva care venise să se odihnească de agitaţia lumii era destul de inconfortabil să se afle în această mulţime. Dar, dacă te uitai în sus, se deschidea o privelişte splendidă – o mulţime de oameni cu focuri în mâini se încolăcea ca un şarpe gras de jur împrejurul muntelui.

Noapte, frig, mulţime. Cum de acceptasem de bunăvoie să particip la o asemenea acţiune socială? Parcă era parada de 1 Mai, doar că noaptea, şi în mâini nu ţinem steguleţe, ci lanterne… Porţiunile mai abrupte şi mai dificile alternau cu cele mai blânde. Pe drumul pelerinilor erau instalate din loc în loc corturi cu mărfuri turistice: apă, chipsuri, gustări arăbeşti.

Eu merg bine, dar nu eram pregătită pentru un urcuş atât de lung. Când, după vreo

patru ceasuri, am ajuns la intersecția celor două drumuri, cel vechi şi cel nou, a devenit greu: era foarte abrupt, şi treptele erau inegale, alunecoase, din loc în loc se sfărâmau. Aici le-am zărit pe Roza şi pe Aliona. Aliona mai arăta cum mai arăta, dar Roza era destul de palidă.

De câteva ori mi s-a rupt filmul – mi se întâmplă uneori de la oboseală –, dar am continuat să merg în regim automat. În momentul în care eram gata să cedez şi mă gândeam dacă nu e mai bine să mă întorc, mi-a răsărit în față o bătrână masivă, care deja aluneca în jos pe potecă sub propria greutate. Şi cum întotdeauna găsesc forțe suplimentare când văd pe cineva care e într-o situație mai rea decât mine, bătrâna aceasta m-a salvat: am târât-o după mine şi m-am simțit o campioană la decatlon. Bătrâna era din Novosibirsk şi urca pe Sinai pentru că făcuse un jurământ. Voia să se purifice înainte de moarte, şi, după cum se ştie, celui care vede răsăritul de pe Sinai i se iartă patruzeci de păcate. M-am gândit că mie n-o să-mi ajungă un singur urcuş.

În vârful muntelui era o bisericuță ortodoxă banală, construită în anii ’30 ai secolului XX. Era acolo un slujitor, ardeau lumânări. Câte mii de oameni erau pe munte, n-aş putea spune. Poate trei, poate cinci. Era întuneric. Frig. Au apărut iar beduinii, de data asta nu cu cămile, ci cu nişte pături murdare. Zece dolari până la răsărit. Un grup de tineri au pus de-un mic picnic între pietre, un cuplu blond s-a cuibărit într-o adâncitură în stâncă, acoperind intrarea cu pătura.

Când s-a luminat un pic, s-a pornit o furtună de clinchete. Oamenii se fotografiau. O ceață destul de deasă plutea mai jos de vârf, iar la răsărit, de unde trebuia să se ridice soarele şi să ne curețe pe toți de păcate, era un nor gros, şi am ghicit că de un răsărit cinematografic – cu un blând albastru-rozaliu, o lumină firavă şi joc de flăcări, cu picătura de argint viu a soarelui care erupe şi evantaiul primelor raze – nici nu putea fi vorba. Toți o să aştepte, o să tot aştepte, şi apoi o să descopere că soarele s-a ivit din nori în modul cel mai obişnuit, cum o face în fiecare zi.

— Hei, coană, dă-te la o parte, blochezi muntele! mi s-a adresat o voce în ucraineană, şi m-am dus mai încolo, amărâtă de incapacitatea mea de a mă contopi cu omenirea credincioasă, de a încerca acea înălțare în scopul căreia se săvârşise tot acest pelerinaj.

Şuvoiul dens de oameni s-a împărțit din nou pe grupuri naționale, cu ghidul în frunte. M-am strecurat printre unguri şi japonezi. Şi am văzut-o pe bătrâna din Novosibirsk şezând pe o piatră. Îşi lăsase capul în mâini şi din ea țâşnea o rugăciune atât de fierbinte, că mi-a venit să plâng…

Uite aici a stat, deja trecut de tinerețe, masiv, cu mâini mari, într-un veşmânt subțire de in, „gângav“, după cum spune Scriptura – adică rârâit, fonfăit şi, pe deasupra, şi bâlbâit. Şi a ascultat Glasul Domnului, şi a scris pe piatră, a gravat nu se ştie cu ce instrument, şi a acoperit cu litere două pietre mari… Iar apoi a dus aceste pietre jos, la poale, pe locul unde se află acum mânăstirea Sfânta Ecaterina, şi şi-a găsit poporul nu în liniştită rugăciune, ci în serbări necuvenite… Dar eu nu sunt sigură că a fost chiar aşa, şi că istoria cu rugul aprins, care se petrecuse cu patruzeci de ani înainte, a fost tot aici, nu departe… Nu spun că nu cred. Pur şi simplu pentru mine asta n-are importanță…

Recunosc. Locurile sfinte mă lasă rece. N-am putut nici măcar să exclam: Doamne,

ajută necredinței mele! Dar cred în rugăciunea bătrânei din Novosibirsk, care nu s-a lăsat, nu şi-a pierdut cunoştinţa şi n-a murit, ci şi-a târât trupul mare pe culmea asta şi crede că i se vor ierta patruzeci de păcate…

N-am nici o părere nici despre faptul că Dumnezeu ține în mâinile lui această lume stupidă, cu misterul originii substanţelor proteice, cu evoluția, radiațiile, canalizarea şi apeductele romane, fără să bage în seamă marele scuipat al materiei numit Pământ… fiindcă are o gospodărie foarte mare – cu o mulțime de galaxii, sori, planete, găuri negre şi alte modalități de compunere şi destrămare a tot mai multor noi bule…

Şi am pornit de una singură, întristată de imposibilitatea de a mă alătura cauzei comune a credinței, pentru că individualismul se plictiseşte uneori de el însuşi şi vrea să se sprijine de un alt individualism, ca să formeze ceva nou calitativ…

Coboram singură, fără compania oamenilor şi a cămilelor, era înaintea zorilor şi totul începea să se ivească încetişor din ceața cenuşie. Pe lângă pietrele de sub picioare au început să se vadă pantele pereților de piatră, şi prăpăstiile, şi platoul. Priveliştea se desfăşura pe măsură ce coboram, peisajul devenea tot mai larg şi mai cuprinzător. Drumul se bifurca, şi una din poteci, îngustă, trecea pe sub un arc construit din piatra locului. Şi eu am mers într-acolo.

Am mers singură destul de mult. În cele din urmă am înțeles că n-o luasem pe drumul turistic, ci pe cel mânăstiresc. Era foarte greu şi abrupt, şi să-l cobori nu era cu nimic mai uşor decât să-l urci. Poate chiar mai greu. La început am încercat să cobor în salturi, cum învățasem încă din copilărie, în Crimeea. Dar pietrele erau alunecoase, din loc în loc se sfărâmau, şi îmi era milă de ligamentele dintre glezne şi tălpi, care se rup uşor la asemenea sărituri, mai ales la oamenii mai în vârstă.

De câteva ori m-am oprit: o dată, când mă gândeam că aici nu sunt nici păsări, nici animale, într-o parte ceva s-a mişcat şi de după o piatră a ieşit un motan roşcat. S-a uitat la mine, aşteptând o pomană, dar n-aveam ce să-i dau, şi a plecat. Un motan schimnic.

Şi atunci a ieşit soarele. Încărcată de păcate, dar singură şi absolut fericită, coboram râpa şi de ambele părți se ridicau pereți de granit. Îşi schimbau culoarea – de la gri-elefant la roz – pe măsură ce se ridica soarele. Vedeam pentru prima dată în viață o atât de rapidă umplere a formelor de culoare şi înțelegeam, nu prin rațiune, ci prin simțirea care ne trădează veşnic, că această infinită varietate a nuanțelor nu e decât o funcție a creierului omenesc, acțiunea ochilor. Motanul şi cămila nu văd aceşti munți roz, ci altfel, cine ştie cum? Iar în ochii Creatorului, cum or fi? Eu însă îi văd azi aşa cum îi vede ochiul uman la răsărit, într-o primăvară timpurie de la începutul celui de-al treilea mileniu…

Priveam pereții de granit, păreau străbătuți de crăpături orizontale, foarte regulate, uneori parcă trase cu rigla. Admiram noi şi noi bogății de culoare, umbre, stânci şi terase care se deschideau în jos. Mergeam, uitându-mă atent unde pun piciorul, în două locuri am coborât ca un copil, în patru labe, cu fața întoarsă spre munte. Apoi s-a făcut cald, mi-am scos jacheta, ca s-o bag în rucsac şi să beau apă din sticlă. Nici picior de om. Toată acea mulțime uriaşă părăsise şi ea vârful şi acum înconjura muntele pe drumul şerpuit.

Atunci am văzut că imensul perete de granit străbătut de crăpături conține nişte detalii pe care nu le observasem înainte. Între crăpăturile orizontale erau nişte semne mărunte, dar foarte limpezi. Când erau luminate – o priveliştе uluitoare, căci lumina venea de sus şi

dintr-o parte şi din loc în loc se refracta bizar, aceste semne mărunte erau destul de adânci, foarte clare şi păreau ca un scris. De la schimbarea de culoare, de la uşorul tremur al luminii, granitul părea că-şi schimbă textura, devenind când moale ca o plastilină, când aspru ca o tapiţerie, când scânteietor ca metalul.

M-am odihnit un pic şi apoi am reînceput să cobor. În stânga era un zid uriaş, plin de linii şi inscripţionat cu semne misterioase. De câteva ori m-am oprit, fiindcă voiam să-mi întipăresc în minte această privelişte grandioasă, plină de semnificaţii. Aş fi vrut chiar s-o desenez…

Apoi peretele se întrerupea, au apărut stânci, pante abrupte, dealuri şi deluşoare, dar toate astea nu mai erau misterioase şi înfricoşătoare, ci mai degrabă private, mânăstireşti. Părea că se termină tărâmul lui Moise şi începe proprietatea mânăstirii. Şi iată că ea se vedea deja, construcţiile ei ca nişte cutiuţe simple, mica livadă îngrijită de călugări din secolul al VI-lea, hotelul mânăstirii şi latrinele la care noaptea fac coadă mii de suferinzi, şi parcarea cu autobuze. Şi nici un turist, doar beduini cu cămile, văzându-şi de treburile lor…

Pelerinii încă se mai târau pe drumul lung, iar pe mine mă aştepta o recompensă: mânăstirea încă nu se închisese. Înăuntru era slujbă. În pronaos erau atârnate vechi icoane de o mare simplitate şi autenticitate, iar înăuntru era o raclă cu mâna Sfintei Ecaterina. Mâna uscată, cafeniu-închis, cu inele, era vizibilă sub sticlă, îţi era milă de această mânuţă desprinsă de trup şi expusă aşa. Nu-mi venea s-o sărut, îmi venea s-o îngrop în pământ…

În curticica interioară era un tufiş – rugul aprins. Părea să fie înălţat pe ceva, şi când m-am apropiat de el, mi-a căzut o frunzuliţă pe cap.

Acest tip de plantă nu mai există nicăieri în lume, scria în ghid. Sunt gata să cred. Mereu sunt gata să cred, cu excepţia cazurilor în care pur şi simplu nu pot. Ca, de pildă, cu mâna uscată. Nu pot să mă închin la o bucăţică de materie uscată, chiar dacă ea a aparţinut cândva Sfintei Ecaterina. Nu sunt chiar atât de materialistă…

Apoi slujba s-a încheiat, biserica mânăstirii s-a închis, şi deodată, pe pantă s-au ivit capetele şarpelui format din pelerini, care se scurgea încet de pe munte spre parcare. Toţi s-au împărţit în autobuze. Roza şi Aliona se certaseră pe drum, şi Roza s-a aşezat pe un loc departe de Aliona.

Ne-am întors la Paradis pe la prânz. M-am dus să mă culc. Am adormit cu plăcere, în zumzetul uşor al aerului condiţionat. În timp ce aţipeam, tot încercam să prind un gând foarte important, care apoi a fost prezent, cu greutate, în visul meu. Când m-am trezit, iar n-am putut să prind acest gând important, dar el plutea undeva nu departe, promiţând să revină dintr-o clipă în alta. Am stat puţin pe balcon, am mai citit puţin din Durrell, apoi m-am dus la cină.

Nu m-am întâlnit cu evanghelistele, şi aproape că m-am bucurat. Când s-a întunecat, m-am dus să înot. Din cauza vântului continuu, turiştii înotau în piscinele Paradisului. În mare nu era nici un suflet, dispăruseră până şi salvamarii. Şi am înotat bine, departe de colcăiala de peşti. Şi tot timpul undeva se ţea un firicel: adu-ţi aminte, e ceva important.

M-am dus la culcare, dar acum era limpede că mă arsese soarele coborând pe Sinai. Nu era dureros, pur şi simplu mă ţinea pielea şi îmi ardea, şi era chiar plăcut, pentru că arsura asta era totodată şi tratament. Eczema mea trecuse.

Din nou am dormit cu acea problemă nerezolvată care până şi în somn mă tulbura plăcut. Dimineața am ieşit pe balcon şi mi-am întins la soare picioarele arse. Era o prostie, dar era ultima zi, şi până la următorul soare mai era de aşteptat. Am stat aşa, cu ochii închişi, şi în fața mea se înălța peretele de granit al Sinaiului. Am deschis ochii şi i-am închis din nou, şi el era tot acolo, până când am înțeles: acestea sunt tablele legii. Parcă ar fi căzut un văl, şi am priceput ce-a făcut acolo Moise patruzeci de zile – a privit aceste înscrisuri în stâncă, le-a privit cu ochi înlăcrimați vreme de patruzeci de zile, până când i s-a dezvăluit sensul acestor semne tainice, inscripționate de mâna Domnului sau de natură – de ploi, vânturi şi schimbările dramatice de temperatură. Dar nu contează ce a folosit Domnul: tot ce există pe lume e unealta Lui. Şi Moise, şi prostuța de Roza, cu vocile ei îndoielnice. Poate că şi eu, cea necurățită de păcate.

De fapt, socotesc că am făcut o descoperire biblică: legile lui Moise sunt înscrise în stâncă, Moise le-a descifrat. Cât despre Şarm el-Şeih, nu era decât un decor pictat grosolan de nişte şarlatani.

La Moscova, în ciuda faptului că era mijlocul lui aprilie, era frig, umed şi întuneric. Dar soarele Egiptului lucrase bine asupra mea – pielea îmi devenise ca nouă, şi nu mai aveam nici frisonul acela de iarnă pe şira spinării, pe care-l am de mulți ani. După vreo două săptămâni m-a sunat plăcut-ştearsa Aliona de la Şarm el-Şeih şi mi-a spus că Roza suferă foarte mult din cauza vocilor şi mă roagă să-i găsesc un psihiatru care să fie credincios… La unul necredincios nu se duce pentru nimic în lume. Cunosc unul – un tânăr pe nume Serioja –, e şi credincios, şi psihiatru, şi nici bani nu ia. Am trimis-o la el.

Dar eu pe cine să sun…

---

19. Matei, 15:17.
20. Efeseni, 6:1, 6:4.

21. Psalmi, 2:1.
22. Psalmi, 2:6–8.

Dalmaţianul

În tristul oraş Varşovia, ras de pe faţa pământului şi reconstruit, este un loc – parcul Łazienki, locul preferat al varşovienilor, care păstrează spiritul vremurilor trecute: palatul de jucărie al lui Poniatowski, oranjeria, lacul, copacii bătrâni. Nu sunt aşa de mulţi, dar sunt ultimii martori ai Regatului Poloniei.

Lângă ieşirea din parc era un vânzător de jucării gonflabile mari, şi printre cele care pluteau în aer deasupra capului său era un câine alb cu pete negre, la care m-am repezit imediat: câinele ăsta trebuia să fie al meu. Mai precis, nu al meu, ci al nepotului meu. Am plătit, şi vânzătorul mi-a dat animăluţul. L-am rugat să scoată aerul din el – a doua zi zburam la Moscova, şi câinele împăturit ar fi ocupat un loc modest în geamantan. Dar se părea că acest câine era de unică folosinţă – era umplut cu heliu, şi acesta putea fi scos din el o singură dată, după care se transforma într-o zdreanţă plată, alb-negru, bună de nimic.

„Bine, îl iau aşa“, m-am hotărât eu şi m-am îndreptat prin ploaia măruntă spre un eveniment oficial. Curajosul meu căţel mi se smulgea din mână tot înălţându-se puţin, şi, odată băgat în taxi, se lovea ba cu capul, ba cu spinarea-i pătată de tavanul maşinii. Taximetristul a oprit unde începea zona pietonală. Câinele a sărit primul afară din taxi şi s-a smucit în sus – l-am ţinut. Mi-a ieşit în întâmpinare o traducătoare pe care o cunosc, făcându-mi cu mâna. De fapt, mai degrabă câinelui, nu mie.

Am lăsat căţelul la garderobă, împreună cu jacheta.

— Aveţi grijă de el? am întrebat-o pe garderobieră.

Ea a dat afirmativ din cap, a zâmbit şi a răspuns ceva în polonă, mângâind deja capul alb-negru…

Apoi s-a desfăşurat evenimentul: obişnuitul mic cocktail, presărat cu toasturi. S-a apropiat acea traducătoare cunoscută cu care mă întâlnisem pe stradă:

— Dar unde vă e câinele?

Un scriitor aflat în apropiere – scriitor rus, dintre preferaţii mei – s-a uitat spre mine cu interes şi, pesemne, cu simpatie:

— Cum, ai venit cu câinele?

— Nu, l-am cumpărat aici

— Cum adică? s-a mirat el. De care?

— Dalmaţian, am răspuns eu, ceea ce era adevărat.

Cred că niciodată nu mi-a mai arătat un asemenea viu interes.

— Şi ce-ai făcut, ai lăsat cățelul la garderobă?

— Bineînțeles. Cum să-l târăsc aici – e lume multă, înghesuială. Acolo îl răsfață garderobiera…

Pe fața scriitorului se citea îndoiala. Poate că n-ar fi trebuit să las cățelul cu garderobiera?…

Toată noaptea a plutit în aer, sub tavanul camerei de hotel, legat de clanța uşii. Nu avea chipul atât de deştept ca al câinilor vii, dar era foarte simpatic.

Dimineața am plecat împreună la aeroport. A venit taxiul, el a dat să intre pe bancheta din spate, dar a fost băgat în portbagaj. La coadă la check-in am observat o scriitoare posacă – în viața de zi cu zi nu întâlnesc atâția scriitori, dar aici era târg de carte, şi concentrația era mai mare. Scriitoarei i-a plăcut foarte mult câinele meu, asta e limpede, şi pe chipul ei a înflorit un zâmbet încântător:

— Nu vă e teamă că pătați onoarea literaturii ruse?

— Am pătat-o deja.

Era adevărat, în ajun turnasem cafea neagră pe o față de masă albă la nivel guvernamental.

Oricât de incredibil ar fi, m-au lăsat să ies cu câinele din țară: mă nelinişstea gazul cu care era umplut, heliul, oare nu explodează?

Toți zâmbeau văzându-l – asta era minunata calitate a acestui cățel. În avion l-am pus sub cap, ca pe o pernă. Câinele era cam rigid, dar s-a achitat de sarcina care-i fusese încredințată.

Mi-a tot sărit deasupra capului cât a durat zborul, amuzându-i pe toți. În cele din urmă, eu şi câinele ne-am urcat în metrou. Geamurile vagonului erau deschise, şi câinele se ducea spre geam: umplutura de heliu îl chema spre înălțimi. Eu îl trăgeam de sfoară şi-l amenințam cu degetul.

Fiind duminică, vagonul nu era aglomerat, aproape toată lumea stătea pe scaun. În picioare era doar un grup de adolescenți. Câinele le-a atras atenția. Nu câinele, ci mica noastră luptă: cum îl trag din geamul deschis de deasupra, şi el tot dă să sară afară – ba cu capul înainte, ba cu picioarele, ba cu fundul. Tinerii deja mureau de râs, iar eu mă comportam ca un adevărat clovn – cu absolută seriozitate.

Şi toți oamenii zâmbeau, şi am înțeles cât de multă nevoie avem să ne jucăm un pic şi cât de rar îşi permit oamenii asta.

În general, toți cei din vagon ne-am distrat cum am putut mai bine. Dar când metroul a oprit în stația Sokol, o bătrână impunătoare care stătea vizavi de mine s-a ridicat cât era de înaltă şi a glăsuit:

— Cum de nu vă e ruşine? Femeie în toată firea, şi vă purtați ca o fetiță!

— Vă rog să mă scuzați! Iertați-mă, pentru Dumnezeu! N-am observat că vă deranjez! m-am pierdut eu în scuze, dar bătrâna s-a dovedit intransigentă: de una ca asta nu scapi cu scuze.

— Pe mine personal nu mă deranjați! Dar îl deranjați pe mecanic să conducă trenul!

Tinerii au chicotit. Bătrâna a coborât. Metroul s-a pus în mişcare, şi câinele meu a luat-o iar spre fereastră, tras de curentul de aer.

— Cum te porți? Îl deranjezi pe mecanic! Te rog să stai la locul tău, l-am rugat eu, şi el a coborât şi m-a împuns cu botul în față.

Apoi am coborât din vagon şi am ieşit în stradă. În afară de câine, mai aveam un rucsac şi o geantă. În timp ce încercam să le descurc curelele, mă priveau trei persoane: o femeie în vârstă, o femeie tânără şi un băiețel de vreo şase ani. Erau de naționalitate caucaziană şi păreau cât se poate de simpatici. Femeia în vârstă era îmbrăcată într-o rochie neagră şi avea un batic negru pe cap. Cea tânără s-a apropiat de mine şi m-a întrebat:

— Cât e câinele?

— Nu-l vând. L-am cumpărat.

Băiețelul se uita cu jind la câine.

— L-am cumpărat pentru un băiețel, nepotul meu, nu pot să ți-l dau.

A fost un moment neplăcut – să refuz un copil.

— De unde l-ați cumpărat? m-a întrebat femeia, care deja îşi făcuse un plan.

— De la Varşovia, i-am răspuns eu cu cruzime.

— Cum se ajunge acolo? Cu metroul până la ce stație?

Era o mamă adevărată, şi nici un fel de eforturi nu i se păreau prea mari…

— Trebuie să mergeți cu avionul.

S-au îndepărtat dezamăgiți. Mama îi tot spunea ceva fiului ei într-o limbă necunoscută.

Câinele şi-a făcut ultimul număr când am intrat într-un pasaj: a rămas deasupra, dar uşa de fier n-a tăiat sfoara, aşa că n-a reuşit să zboare în libertate.

La nepotul meu a ajuns abia după două săptămâni: îşi pierduse considerabil calitățile de zburătoare, se ridase un pic, cusătura de pe față avea nişte mici încrețituri. Dar principala calitate nu şi-a pierdut-o până la sfârşitul vieții: a înveselit pe toată lumea, până când şi-a dat ultima suflare de heliu.

O, Manon!

Încă din copilărie cred în ghicit, preziceri, semne misterioase şi profeţii. Şi, deoarece cred, evit cu mare grijă toate aceste aiureli oculte. Îmi amintesc că, pe când aveam vreo zece ani, împreună cu mama şi cu Nina, prietena mamei, eram în staţiunea Truskaveţ, unde mama fusese trimisă să bea ape pentru ficat, iar Nina, din fântâna alăturată, împotriva infertilităţii. Stăm într-o curte drăguţă, închiriată de la o vestică feroce, care ne urăşte din trei motive: ca turişti, ca muscali şi mai ales ca evrei. De fapt, Nina nu era evreică, iar eu eram atât de mică, încât ar fi putut arăta puţină îngăduinţă. Stăm în curte, o aşteptăm pe Nina, care e mereu în întârziere când mergem „la izvor“. Şi iată că intră în curte, umplând-o toată cu fuste şi plete, o femeie cu glas strident, într-o rochie roşie şi cu cercei mari în urechi. Are mâinile ocupate cu o mulţime de lucruri: un şal, un batic, cărţi de joc, o carte. O carte mare şi albă, cu o copertă murdară. Ghicitoarea se uită destul de indiferent la mama, dar apoi îşi face apariţia Nina, şi se repede la ea:

— Hai să-ţi ghicesc, frumoaso, hai să-ţi ghicesc. Ştiu tot ce-a fost şi ce-o să fie… Ce-i aici, ce-i aici – şi-a dus mâna la cap, apoi la inimă, apoi a făcut un gest obscen, desfăcându-şi uşor picioarele – şi ce-i aici…

Şi a râs înfricoşător.

— E ţigancă, i-am şoptit eu mamei, aşteptând confirmare.

Deşi deja trecusem de vârsta la care, după cum se ştie, ţiganii fură copii, totuşi…

Presupusa ţigancă mi-a auzit şoapta înăbuşită şi s-a întors:

— Nu, nu-s ţigancă, îs sârboiacă… Şi a continuat, ţintuind-o cu privirea pe Nina: Orice-ai bea, oriunde te-ai duce, o să se-ntâmple tot ce te gândeşti, dar nu după voia ta…

Ţiganca-sârboaică a luat mâna slăbuţă a Ninei în a ei – mare, încărcată de pietre mari, roşii –, a răsucit-o de parcă ar fi fost un obiect complet separat de posesoarea ei, apoi a cerut un inel al Ninei, mic, cu pietricică albă, şi Nina şi l-a scos în tăcere şi i l-a pus în palmă.

— O fetiţă… vreau să am o fetiţă…

Sârboaica a lăsat să-i alunece inelul Ninei din palmă în gura cu buze groase şi a deschis cartea. În ea nu erau litere, ci numai nişte punctişoare. Ghicitoarea şi-a trecut mâna peste pagină, a ţinut-o puţin într-un loc, i-a aruncat o privire cruntă Ninei şi a spus:

— O să ai, o să ai, mai bine n-ai avea. O s-o ai, dar nu pentru mult timp.

Ochioasa Nina a pălit.

Ghicitoarea a închis cartea, pierzându-şi complet interesul. S-a întors să plece, apoi s-a uitat peste umăr la mine şi i-a strigat mamei:

— Iar asta o să facă doi miei!

Nina s-a mai tratat un an-doi, apoi a înfiat împreună cu soțul ei o fetiță de la orfelinat, au crescut-o cu toată dragostea şi grija, ca şi cum ar fi fost sânge din sângele lor, au dus-o la muzică, la patinaj, au învățat-o limba germană, ca pe o fiică de general, dar pe la treisprezece ani fetița s-a dovedit a avea o fire atât de sălbatică şi nestăpânită, că patinele n-au ajutat la nimic – a început să dispară câte-o zi-două, apoi a fugit de-acasă pentru o lună. O aduceau acasă cu miliția, dar la paisprezece ani a dispărut pentru totdeauna, luând cu ea toate bijuteriile maică-sii şi frângându-i inima…

S-a dovedit că sârboaica a avut dreptate şi în privința mieilor: chiar doi am, şi destul de buni. E amuzant că prima prevestire despre apariția lor pe lume am primit-o dintr-o carte scrisă în alfabet Braille… Oare ştia sârboaica aia că ghiceşte după o carte pentru orbi?

De fiecare dată când se ivea în preajma mea cineva cu cărți de joc, horoscoape sau alte instrumente de privit în viitor, mă retrăgeam imediat: voiam să fiu liberă şi să nu depind de ce aveau să-mi spună, adevărat sau nu.

Au trecut nu mai puțin de douăzeci de ani, şi din nou am nimerit în raza de privire a unei ghicitoare, tot întâmplător. Am trecut pe la o prietenă armeancă să iau o carte, şi la ea masa era pusă, mirosea a ierburi amare şi a mirodenii, iar Seda radia de emoție:

— Ah, ce bine c-ai venit! Acuşi ajunge şi Margarita! Ce om e! Ce om! Trebuie să te înscrii pe listă ca să-ți spună o vorbă!

După cum a reieşit, Margarita îți povesteşte viața de la naştere la moarte dintr-o suflare, cu ajutorul unei farfurioare. Eu deja înşfăcasem cartea şi mă îndreptam spre uşă, dar Seda a început să dea din mâini, să țipe la mine. Atunci s-a auzit soneria – venise însăşi Margarita, o femeie cu o înfățişare cât se poate de anostă, dar într-o haină de blană deloc anostă, dintr-un animal rar. A intrat cu un aer preocupat, ca un medic de țară în timpul unei epidemii de gripă, a sărutat-o pe Seda, m-a salutat cu o fluturare neobişnuită a mâinilor mici şi a spus imediat:

— Seda! Scoate fața de masă!

— Margot, dar am pregătit totul, frate-meu a adus brânză de Ehegnadzor…

— Scoate-o, strânge tot, eliberează masa, a zorit-o Margarita, şi Seda a strâns fața de masă de pe masa rotundă din sufragerie.

Margot a scos din geantă un cerc mare de hârtie, pe care erau scrise literele alfabetului.

— Dă-mi o farfurioară, a poruncit ea, întinzându-şi alfabetul pe masă.

Margot a luat farfurioara, a mângâiat-o cu mâna ei mică, şi-a trecut degetele peste margine, a ciocănit în ea, ascultând, şi mi-a spus sever:

— Ia o hârtie şi un creion şi notează. Să taci şi să nu pui întrebări dacă nu înțelegi ceva. Şi mai ales să nu-ți treacă prin cap să mulțumeşti. Seda, explică-i cum trebuie să se poarte.

La un asemenea ton poruncitor, cad pradă slăbiciunii şi mă supun. Seda mi-a vârât în

mână un creion şi trei foi de hârtie şi m-a aşezat pe un scaun. Stăteam în jurul mesei. Margot ținea farfurioara într-o palmă, iar cu cealaltă o mângâia pe muchie. Apoi, cu o mişcare ca de circ, şi-a tras în jos mâna stângă, şi farfuria parcă s-a lipit de dreapta, care executa mişcări circulare din ce în ce mai largi. Apoi farfurioara s-a desprins de palmă, dar nu complet. Învârtindu-se pe circumferința mesei, ea era mereu în contact cu degetele.

Margot a început să spună ceva, dar eu eram atât de vrăjită de învârtejirea farfuriei, încât n-o prea ascultam. Cu atât mai mult cu cât vorbea foarte încet şi cu un accent puternic, care până atunci lipsise cu desăvârşire.

Seda m-a ciupit de cot, ca să scriu. Am început să ascult şuvoiul de cuvinte destul de dezlânat. Am pierdut ce-a spus despre părinții mei, am început să scriu de la cuvintele: „… dintre soții tăi, primul, chipeş, a plecat, dar o să-ți iei rămas-bun de la el peste doi ani, în primăvară. Al doilea, cu barbă, tatăl băieților tăi – n-o să fii cu el toată viața, numai zece ani. O să pleci fără să te uiți în urmă. După doi ani – o schimbare totală de soartă. Alt domeniu. N-o să spun exact, dar are legătură cu arta. Alt bărbat. Mai întâi n-o să fie de nasul tău, apoi tu n-o să fii de nasul lui. Încă trei ani – un câştig. Asta o să fie în decembrie. Dar nu la loterie, ci un fel de concurs. Nu premiul întâi însă. Dar pentru tine o să fie o mare reuşită. O să ai o mare carieră, deşi nu politică. Ministru n-o să ajungi, dar o să fii om cu faimă. Din ’95 viața o să ți se schimbe. Mai departe e legată de oraşul New Orleans. Totul o să fie nou. Bărbat bun. Familie nouă. Străină, dar simpatică. O să se poarte foarte frumos cu tine. Acolo o să trăieşti până la moarte. La bătrânețe o să te strici la cap. Dar o să se poarte foarte frumos cu tine toată familia….“

Notez toate aberațiile astea. Ce New Orleans? Unde sunt eu şi unde-i New Orleans? Am scris aproape două pagini. Apoi Margarita a acoperit farfurioara cu mâna, şi aceasta s-a oprit.

Seda mi-a şoptit la ureche:

— Nu-i mulțumi, nu-i mulțumi. Scoate-ți inelul şi pune-l pe masă.

Mi-am scos de pe deget inelul cu lazurit, am îndoit hârtiile, le-am pus în carte şi am plecat fără să gust din mâncarea armenească.

Doi ani mai târziu, a murit primul meu soț. Am petrecut ultima lui noapte cu el, în spital. A plecat greu, se sufoca. I-am dus la gură masca de plastic cu oxigen, el a împins-o şi a înjurat cumplit. Trecuseră şapte ani de când fugisem de la el, lovindu-l groaznic în amorul propriu. Acum îl conduceam, îi ceream iertare – în sinea mea, în gând –, fiindcă numai de mine nu-i ardea. Aşa a plecat, lăsându-mă neiertată… Atunci nu mi-am amintit de prezicerea Margaritei, care se împlinise cu mare precizie. Într-o carte uitată în raft erau paginile cu prevestirile ei.

Pe urmă s-au terminat şi cei zece ani din cea de-a doua căsnicie a mea şi am divorțat. M-am dus să lucrez la un teatru, s-a deschis un nou domeniu, o nouă cotitură a vieții. A apărut bărbatul care nu era de nasul meu. Atunci mi-am amintit vag de prezicere, am vrut chiar să găsesc cartea aceea în care erau puse foile, dar n-am dat peste ea.

Am luat această carte de pe raft în ajunul câştigării unui premiu literar. Foile din ea se îngălbeniseră deja. Erau anul şi luna în care era prevestit câştigul. Şanse, după cum credeam eu, nu aveam deloc, dar a doua zi s-a aflat că ocupasem locul al doilea.

Acum mă uitam cu respect la hârtiile acelea stupide şi le-am recitit cu atenție. Urma New Orleans.

Între timp viața se schimbase atât de mult, cum nici o ghicitoare n-ar fi putut măcar visa. Mi se schimbase mie personal, familiei mele, întregii țări. Copiii mei trăiau în America, fiul mai mare studia, cel mic freca menta şi fuma iarbă, aburindu-mă că totul e-n regulă. Mă duceam în America o dată pe an, trăgeam la prietena mea Larisa, încercam să pricep ceva din viața care se desfăşura în jur, dar fără mare succes. De la o asemenea depărtare, mai bine se vedea numai propria casă.

La începutul iernii anului 1995 m-a sunat Larisa de la New York şi i-am comunicat că am de gând să vin în America la sfârşitul lui aprilie.

— Ştii, am o idee. În mai mă duc la New Orleans, la un show de miniaturi – aşa numea ea marile expoziții cu vânzare la care participa de mulți ani cu propriile minuni miniaturale – dacă vrei, mergem împreună. Am hotelul asigurat, şi dacă rezervăm bilet din timp o să coste vreo două sute cincizeci de dolari. Te bagi?

Am tăcut atât de îndelung, încât Larisa a crezut că s-o fi întrerupt legătura şi a început să țipe:

— Alo! Alo! Mă auzi?

O auzeam. Dar nu era să relatez într-o convorbire transoceanică istoria cu farfuria zburătoare armenească.

— Merg, Larisa. Fă rezervarea aia…

Unde sunt eu şi unde-i New Orleans?

Dar poate că o predicție nu prevesteşte nimic, ci e doar o săgeată, ca în jocul Războinicii Cazaci[23]? Dacă nu vezi săgeata, nu alergi în direcția aceea?

Am petrecut două săptămâni la New York, ne-am plimbat mult prin oraş, fiul meu mai mare ne-a hrănit în tot felul de mici localuri speciale, cunoscute numai adevăraților locuitori ai urbei şi inaccesibile turiştilor, cel mic ne-a târât în puncte muzicale la fel de autentice şi o dată chiar la propriul concert, şi mi-a venit în minte – absolut prematur! – gândul străvechi şi cu totul îndoielnic că totul e atât de bine, că poți să şi mori aici…

Apoi eu şi Larisa ne-am dus la aeroport şi după patru ore am aterizat în oraşul New Orleans. Ne-a întâmpinat un autobuz şi ne-a dus la hotel. În clipa în care a a văzut autobuzul, Larisei i-a căzut fața. Era o mare dezamăgire. Hotelul la care am fost duse era la şaptesprezece kilometri de oraş, şi expoziția trebuia să fie chiar în acest hotel. Cei şaptesprezece kilometri au fost străbătuți într-un timp nesfârşit, tristele zone mlăştinoase ale Louisianei ba se apropiau, ba se îndepărtau de apa mare, de un verde-murdar a fluviului Mississippi în ceața cenuşie a unei ploi mărunte. O tristețe de moarte…

Pe şoseaua pe care mergeam nu era țipenie de om, şi nici maşini. Totul părea lipsit de speranță.

— Uite unde te-am adus, tot zicea Larisa.

Atunci nu m-am mai abținut şi, ca să-mi distrag şi să-mi îmbărbătez prietena, i-am povestit despre ghicitoarea armeană. Larisa n-a spus nimic, dar s-a uitat la mine într-un fel care m-a făcut să mă simt o elevă repetentă.

Schimbarea soartei s-a petrecut la recepția hotelului. Toți participanții la show – aproape toți erau femei – erau înregistrați şi primeau câte o cheie. Când s-a ajuns la Larisa, recepționerul a început brusc să se agite, a început să dea telefoane şi să vorbească cu câte cineva. Nu puteam să înțeleg nici o vorbă, fiindcă americana de aici e o limbă necunoscută, dar Larisa arăta ca un vânat într-o mlaştină: năucită şi speriată.

După discuții destul de îndelungate, s-a uitat la mine şi a spus încet:

— *Incredible!*

Se întâmplase următorul lucru incredibil: rezervarea noastră se evaporase, locuri în hotel nu erau din cauza expoziției, nici măcar apartamentul de lux pe care ar fi vrut să ni-l ofere, şi acum, scuzându-se pe trei voci – flăcăul de la recepție şi alți doi recepționeri care-i săriseră în ajutor –, ne rugau să-i iertăm pentru inconfortul pricinuit de această neînțelegere nefericită, dar singurul lucru pe care ni-l puteau propune era un apartament în micul hotel cu aceeaşi denumire din Cartierul Francez, fiindcă hotelul de aici, un falus verde cu multe etaje, care se ițea singuratic din mlaştini, e doar o filială a acelui vechi hotel cu douăzeci de camere, şi inconfortul va fi compensat prin faptul că ni se va da cea mai bună cameră de acolo şi, fireşte, o maşină, care ne va duce din centrul New Orleansului la expoziție şi înapoi.

Am lăsat în păstrare geamantanele Larisei, fiindcă a doua zi trebuia să-şi instaleze expoziția, ne-am urcat în maşina primită şi după douăzeci de minute eram exact în centrul New Orleansului, în centrul Cartierului Francez, într-un hotel vechi, aproape cel mai vechi din oraş, cu o curte interioară şi fântână maură.

— Aici obişnuiau să stea plantatorii cu familiile lor când veneau la cumpărături în oraş, a spus Larisa în apartamentul luxos, dar cu mobilă dărăpănată.

— Aha, plantatorii şi plantatoarele purtate de vânt, am fost eu de acord, privind amestecul de floricele englezeşti şi dungi franțuzeşti de pe tapițerii, tapet, draperii şi cuverturi. Măsuțele firave erau acoperite cu milieuri croşetate de sclavi, şi în fiecare dintre dormitoarele care comunicau cu camera de zi era câte un stand uriaş cu un lighean şi o carafă. Larisa a deschis o uşiță din partea de jos a noptierei şi a scos solemn de acolo o veche oală de noapte, uşor ciobită de vreme.

— Uite! Aşa ceva nu mai există nicăieri în lume! Sunt convinsă că au păstrat şi grajdul pentru caii oaspeților, şi hambarul pentru sclavi! Acum înțelegi ce noroc am avut?

Sigur că înțelegeam. Am mers pe Bourbon Street. Mirosea puternic a magnolii, balegă de cal şi marijuana. New Orleans se fudulea ca un copil cu o jucărie nouă: la fiecare intersecție, în toate cele patru colțuri erau adunați dansatori de step, flautişti şi chitarişti de vârstă puberă, bătrâni toboşari şi producători de sunete din te miri ce, prezicători de toate soiurile – de la ghicitori în cărți obişnuite la tarot, în bobi, în orez colorat şi alte obiecte agricole, pietricele, pene şi pui, ghicitori în stele, în coifuri, înghițitori de flăcări şi dansatori, creoli şi negri, indieni şi indience – şi între ei, ştiam, se pierduse fiica de şaisprezece ani a prietenilor noştri, care fugise dintr-o cuviincioasă casă evreiască şi dispăruse în acest vârtej. Nu era nici prima, nici ultima – Tennesee Williams fugise şi el cândva aici, în acest vârtej, şi scrisese *Un tramvai numit Dorință*. Muzica umplea toți porii acestui oraş, bubuia la intersecții, se revărsa prin uşile deschise ale tuturor instituțiilor, se scurgea prin pereți. Şi mirosea a mâncare creolă, fierbinte şi

picantă.

Că veni vorba, toate restaurantele, cluburile şi barurile erau pline până la refuz, deşi sezonul turistic încă nu începuse, şi nici nu se întunecase încă bine. Nu venise nici căldura umedă cu care se laudă Louisiana, cu mlaştinile, crocodilii şi canalele ei de irigare. Până şi adierile, fie de muzică, fie de mirosuri de cârciumă, se târau leneş pe Bourbon Street. Am fi mâncat ceva, dar nu erau locuri libere. Ne-am oprit lângă o pancartă pe care scria: „La noi cântă Garry Brown“. Cât ne uităm noi la ea, muzica încetează. Lumea iese din local, noi intrăm. Garry Brown are o pauză. Ne aşezăm pe nişte locuri eliberate, comandăm băutura casei cu rom şi o savurăm în tihnă. Bem încet alcoolul dulce-maroniu, apoi comandăm şi câte o Margarita.

— Aici e o pauză ontologică, spune în sfârşit Larisa.

E înțeleg perfect ce vrea să spună.

— Îhhm, mereu.

În sensul că în alte locuri din lume oamenii muncesc, muncesc foarte mult, întruna, până la moarte, iar aici e pauză. Barmanul toarnă băutura – leneş şi binevoitor, temporizând. Muzicanții cântă fiindcă de asta au chef – să cânte, iar ghicitorii îşi înşiră instrumentele exclusiv din iubire față de această veche ocupație. Puteți să le dați bani, o să-i ia, dar ei aici nu muncesc, aşa trăiesc ei – în pauză.

Muzicanții au mâncat şi au băut puțin, li s-a făcut iar chef să cânte şi s-au aşezat: Garry, în vârstă de vreo treizeci şi cinci de ani, chel, un negru cu pielea deschisă la culoare, uşor plinuț şi relaxat, un basist cu aspect jamaican şi un chitarist subțirel şi zâmbitor. Apoi au răsărit un clapetist cu chip asiatic şi un percuționist bătrân, foarte bătrân. Îl înlocuia pe un altul, şi toți erau bucuroşi, fiindcă era, se pare, foarte cunoscut şi de fapt n-ar fi trebuit să cânte în ziua aceea, dar trecuse pe acolo şi i se făcuse poftă să bată un pic în tobe… Şi au început.

Bieții, bieții oameni albi – necopți, neterminați. Americani adevărați, corecți politic – albi, anglo-saxoni şi protestanți – mi-au spus că aşa ceva nu se spune: nu trebuie să-i lauzi niciodată pe negri pentru muzica lor, fiindcă e ofensator pentru ei. Pentru că ei nu sunt mai răi decât albii nici în celelalte privințe, şi e ofensator, de o mie de ori mai ofensator, când toată lumea e atrasă numai de muzica lor. Nu ştiu ce-i rău în asta. Au cântat din instrumente şi din gură, au dansat – emoție şi bucurie pură!

Erau atât de însuflețiți, încât sufletele noastre albe şi leneşe au țopăit, au săltat, au zburat şi au dansat, şi Domnul Dumnezeu însuşi se bucura şi, poate, dansa şi el în ceruri. Şi era aşa de bine, că din capetele noastre preocupate zburaseră cu totul orice gânduri apăsătoare, acumulate în decenii de citit cărți deştepte, toate problemele se spulberaseră, totul în interiorul nostru cânta împreună cu Garry Brown şi minunații lui prieteni.

Apoi Garry a scos muştiucul din gură şi a strigat:

— Dansați!

Dar lucrurile nu merseseră încă destul de departe ca să ne ridicăm deodată şi să mergem să ne scuturăm oasele destul de îmbătrânite. Şi deodată, dinspre uşă, un flăcău negru, zdravăn, străbate ringul de dans gol cu acel pas specific rasei lui, în care dansul e prezent din naştere. Şi se apropie de mine şi mă invită la dans.

Eu şi Larisa ne tot întrebăm: ce-o fi vrând? Să danseze, înțelegem într-un târziu, şi

Larisa îmi spune printre buzele strânse:

— Cred că te invită la dans.

— Eu nu vorbesc engleza, spun eu speriată.

— Dar franceza? zâmbeşte flăcăul.

— Nu, nu, franceza chiar că n-o vorbesc, zic eu aproape încremenită.

— La urma urmelor, vă invit să dansați, nu să vorbiți, râde flăcăul, şi eu mă duc.

Suntem primii, suntem singurii de pe ringul de dans, toată lumea se uită la noi. Observ două tăntici din grupul Larisei, venite pentru expoziție. Sunt la fel de şocate ca mine. M-am legănat în loc, mi-am încercat picioarele, mi-am scuturat mâinile, am aruncat de pe mine ceva şi am pornit…

În tinerețe îmi plăcea să dansez, de la boogie-woogie la rock-and-roll. Atunci dansurile astea concentrau toată pasiunea pentru libertate şi întreg protestul împotriva putreziciunii sovietice, şi disperare, şi ură, şi furie. Şi corpul meu şi-a amintit totul, ca şi cum s-ar fi trezit din somn. Tânărul negru era un dansator neîntrecut, mă arunca şi mă prindea, şi eu nu greşeam, nimerind cu tot trupul exact unde trebuia. Nu mai dansasem de vreo douăzeci de ani. Mi se pare că atât de bine nu dansasem niciodată, nici măcar în tinerețe. Apoi au mai intrat pe ring câteva perechi, dar – de parcă n-ar fi fost nimeni în jur, toți se dădeau la o parte şi nu ne deranjau cu nimic, se aflau undeva la periferie. Apoi a început o altă muzică, ceva gen tangou, dar *slow*, foarte *slow*, şi acum pluteam pe un alt râu şi chiar vorbeam între noi. M-a întrebat unde locuiesc. La Moscova, i-am răspuns. Dansa ca un zeu, aş fi dansat cu el întruna, într-o îmbrățişare lentă, plină şi absolută. M-a întrebat dacă nu vreau să rămân în New Orleans.

— Nu ştiu dacă vreau să rămân în New Orleans, dar vreau să dansez cu tine.

— Păi dansăm, a râs el.

Era atât de frumos şi atât de tânăr! Apoi muzica a încetat şi el m-a dus la masa mea. S-a aşezat pe scaunul liber.

— Îi propun prietenei dumneavoastră să rămână la New Orleans, şi ea ezită.

Ochii Larisei, şi-aşa mari, s-au făcut cât două ouă Fabergé de culoare albastră.

Între timp, îmi trăsesem puțin sufletul.

— Nu. Nu pot. Locuiesc la Moscova, am spus eu cu regret.

— Vreți să vin eu cu dumneavoastră la Moscova? a întrebat el.

Ochii Larisei deja nu se putea face mai mari, se căscaseră până la limită.

— Am un soț la Moscova, am mărturisit eu.

— Păcat, a spus tânărul. Mi-ai plăcut. Dar poate rămâi în New Orleans?

— Nu, am oftat eu, şi ne-am despărțit pentru totdeauna.

Larisa promitea să-mi dea în scris că viața mi s-ar putea schimba, că mi se făcuse o cerere în căsătorie sub ochii ei şi eu îmi ratasem şansa. Mi-a explicat, de asemenea, că această întâmplare e cu totul atipică, fiindcă New Orleans e un oraş rasist, nu e New York sau California, unde un bărbat negru poate să invite la dans o femeie albă necunoscută. Aici aşa ceva nu e acceptat. A mai recunoscut că i s-a părut întotdeauna că eu, când îmi spun poveştile, mint un pic, îmi completez subiectele şi le dau o finalitate pe care în realitate n-o au. Dar acum crede că nu mint.

A doua zi, când s-a deschis expoziția Larisei, s-au apropiat de ea cele două colege şi

una a întrebat-o încet:

— E adevărat că tânărul de ieri i-a propus prietenei dumneavoastră să rămână?

— E adevărat, a răspuns cu mândrie Larisa.

A fost ziua gloriei mele femeieşti.

Am uitat să vă spun: cărticica în care au stat uitate vreme de câțiva ani prezicerile armeneşti se numea *Povestea cavalerului des Grieux şi a lui Manon Lescaut*.

Te salut, draga mea Larisa!

---

23. Joc de societate popular în secolul XX.

Vagonul comun

Ne-am adunat în grabă, dar n-am stricat tradiția: vodcă, scrumbie, pâine. Ultima nu e lipsită de importanță – în satul unde ne duceam, de mult nu mai exista magazin. Dacă e să spun tot adevărul, am luat un rucsac întreg cu alimente.

Era 30 decembrie. Zi finală. Am găsit bilete la gara Savelovski, deşi era o coadă considerabilă. Curând s-a lămurit că se vindeau bilete tuturor doritorilor, care erau de două ori mai mulți decât locuri. Pe peron se petrecea ceva nostalgic – ai fi zis că ori e război, evacuare după ultimele bombardamente, ori un film din aceiaşi ani. În tovarăşii mei de drum s-au trezit abilitățile neştirbite din copilăria războinică, şi ne-am strecurat cu destulă îndemânare în vagonul ticsit. Şi am pornit spre nord…

Vagonul era comun. Oamenii s-au cernut treptat. Proştii stau înghesuiți pe banchete, deştepții s-au întins deja pe plasele de bagaje. Iar noi stăm pe culoar. Deocamdată e aglomerat şi frig, dar curând o să fie cald şi sufocant, şi între timp proştii şi deştepții o să fie egali – toți o să fie beți. Procesul, la drept vorbind, a început din clipa în care s-a urnit trenul. Au scos tot. Nu întrebați ce. Exact. Sticle. Toți în afară de noi. Nu pentru că n-am fi avut. Ci pentru că începuse un asemenea teatru popular, că era cu neputință să-ți desprinzi privirea de la priveliştea acestei vieți naturale în decor de cale ferată…

Primul fenomen e conductoarea. Un model rubensian cu față de matrioşkă amețită. Puternică, zdravănă. Încă nu e beată ulucă, doar fața îi e căzută, ca a unei vaci. Are un glas autoritar, vesel, nu tolerează nici o înjurătură, dar, dacă trebuie, înjură ea însăşi în asemenea hal, că şi un milițian ar roşi. Înțelege că s-au vândut de două ori mai multe bilete decât locuri, dar stăpâneşte perfect situația: unii la stânga, unii la dreapta, pe o femeie cu copil a aşezat-o, pe nişte soldați în permisie i-a ridicat de pe locurile lor – staţi un pic, băieți, că vă aşez şi pe voi… Dar soldații se grăbesc – au de mers doar opt ore, şi în timpul ăsta trebuie să apuce să se distreze, şi să doarmă, şi apoi iar să se distreze. Sunt însă pe mâini bune, îi conduce mama unui soldat, o ursoaică. Fiul ei, Kolka, şi doi consăteni – Vovka şi Serioga…

În compartimentul de lângă noi e o familie solidă cu cinci membri: mama şi tatăl de vârstă mijlocie, fiul lor cu soția şi un ciobănesc german. Pentru el e cel mai rău. S-a băgat sub banchetă şi trece printr-o criză nervoasă. Toți îl compătimesc, îl mângâie, mai ales doamna mai în vârstă: „Of, frumosule, nu te teme, prostule, nu lăsăm pe nimeni să-ți facă nimic.“ Şi câinele tremură ca varga. Tatăl şi fiul s-au apucat deja. Tăticului i-au transpirat

picioarele, şi-a scos ghetele, s-a odihnit… „Salam, puiuț… Nu doriți?…“

Bun popor avem – cumsecade, generos…

Lângă noi, pe culoar, chiar lângă toaletă, e un cuplu de îndrăgostiți. Nu nişte tineri fără minte, ci adulți, căsătoriți, vreo treizeci de ani. Dinspre ei radiază iubire, mai ales dinspre ea: „Ce să-ți dau, Slavik? Vrei Slavianskaia, vrei Heineken? Dar vodculiță, vodculiță vrei?

Au vreo opt pungi de plastic individuale, ea le scutură, le zdrăngăne, le bate… Iar bărbatul strâmbă din nas: aia nu vrea, ailaltă nu vrea… Nici nu e clar din ce se ameţeşte atât de repede…

Au ieşit şi soldații din tambur şi s-au aşezat pe o banchetă, au băut deja câteva gâturi, s-au certat, şi-au aruncat nişte înjurături, s-au împăcat. Aşa-i poporul nostru – sufletist, simțitor…

Şi noi trei – soțul meu, Dima şi cu mine – suntem popor. Suntem îmbrăcați la fel ca toată lumea: căciuli, pâslari, scurte de blană. Şi mâncarea e ca la toată lumea: pâine, salam, brânză topită, ceai în termos… Uite, din ceai şi bem.

— Dar ce-i cu voi, parcă n-ați fi de-aici… suntem compătimiți, ni se oferă de băut.

Vecina cu punguțele s-a dovedit a fi vânzătoare la o băcănie. Ne-a povestit totul: că înainte a fost şefă, dar acum nu mai are sens, că se duc la o rudă, că au doi copii, au rămas cu bunica. Că au o problemă – locativă.

Iar Slavik, important ca un mandarin chinez, e veşnic nemulțumit: mai întâi i-a fost frig, apoi i s-a făcut cald, berea e amară, vodca e slabă şi, mai ales, trenul merge atât de încet, că nici să te pişi nu poți… Iar vânzătoarea se tot străduieşte să-l mulțumească: ba aşa, ba invers, ba în sus, ba în jos. El însă, cu cât e mai beat, cu atât e mai sever…

În vagon n-ai loc să arunci un ac.

Cum-necum, ne-am aşezat. Din când în când pe culoar trece un bărbat beat cu un acordeon atârnat la brâu:

— Nu mi-ați văzut rucsacul?

La fiecare trecere e mai beat, acordeonul atârnă tot mai jos, iar rucsacul tot nu-i de găsit… Oamenii, ce-i drept, spun că încă din gară nevastă-sa, care-l condusese, îi legase rucsacul la brâul paltonului. De altfel, nici paltonul nu mai e…

Unii încă se au ca frații, alții se iau de guler. Mama soldatului se ițeşte: „Vov, Serioga, ce-i cu voi? Ce tot dați din pumni? Frumos e să ajungeți la mama plini se vânătăi?“

Îi potoleşte pe netoți… De ce din femei atât de cumsecade se nasc aşa cățelandri fără minte?

În compartimentul de familie se cântă în cor: „Ce stai şi te legeni, scoruş subțirel?“

Ciobănescul german şi-a lăsat urechile în jos, cocoşându-se… Fiul respectuos îl conduce pe tăticul la toaletă. Doar că a uitat să-i pună ghetuțele. Oamenii îi fac semn: încalță-l pe tăticul, că la WC probabil că deja-i mizeria până la genunchi…

Fiul îl aşază pe taică-su pe banchetă şi îi pune ghetele. În lipsa lor, soacra, după ce încheie cântecul pe o notă tânguitoare, îi comunică nurorii ce părere are despre ea. Nora îi comunică şi ea ceva. Se aude un țipăt ascuțit. Pe câine nu-l mai țin nervii şi începe să urle.

Se instaurează o tensiune dramatică. Tânărul îl aduce pe tăticul de la toaletă. Tânăra soție ofensată îi cere soțului să-i facă neîntârziat dreptate. Urletul câinelui se transformă în schelălăit. Mămuca e blândă cu câinele, ca o zână bună. Numai că nu-l sărută: „Ah, sărăcuțul de tine, ce te-ai emoționat!“ Şi deodată latră cu glas tunător:

— Şezi!

De sub câine începe să curgă ceva dubios. Tânărul cuplu duce câinele la toaletă. Câinele se împotrivește. În ochii lui se citesc disperare şi nebunie – oamenii cu astfel de ochi sfârşesc sinucigându-se.

Toți sunt plini de interes reciproc, dar bunăvoința se transformă brusc în agresivitate. Unii râd, alții plâng în hohote. Izbindu-şi de pereți acordeonul desfăcut din tot sufletul, omul hălăduieşte în continuare din vagon în vagon căutându-şi rucsacul. Slavik se enervează:

— Ce tren mai e şi ăsta? Eu nu circul cu aşa ceva! Opriți trenul! Să vină să mă ia! Unde-i legătura mea cosmică?

Nevastă-sa îl liniştește: ce spui, Slavik, dar tu ți-ai uitat telefonul pe masă… Şi ne lămureşte mândră: e telefonist, dragul de el, lucrează la direcția specială.

Pur şi simplu ni se deschid ochii: ce telefonist, de fapt e telegrafist! Nemuritorul telegrafist cehovian, dar îmbuibat şi plin de el. Îi trebuie legătură cosmică! Pasărea troică[24]! Şi să se oprească trenul! Să i se trimită şi-un elicopter!

Teatrul rusesc al absurdului. E trecut de miezul nopții. Suntem deja pe 31 decembrie.

Trenul e beat criță. Conductoarea, soldații, cei care dorm şi cei care nu dorm, toți emană aburi proaspeți de alcool. Sărbătoarea e aproape. Încă nu vomează toți, nici n-au toți fețele căzute, avem tot timpul înainte.

Ne simțim vag ticăloşi: nu ne-am îmbătat, n-am intrat în comuniune cu poporul, privim de pe margine cu ochi treaz, ca observatorii de la ONU. Dar, în afară de noi trei, încă o pereche de ochi treji contemplă acest tablou. Un bărbat care atârnă de sus, chipeş, cu tricou marinăresc în loc de cămaşă, cu o față de străin, poate din Caucazul de Nord: roşcat, cu bărbia puternică, cu o gropiță cinematografică, nas drept, fără moliciuni slave. Cecen, oare? Şi ochi curioşi, care te privesc direct…

Am coborât la Kaşin. Şi „cecenul“, cu noi. Întuneric să-l tai cu cuțitul, şi ger de minus treizeci de grade. În gară e cald, şi oamenii se îndreaptă într-acolo. De aici, din piața gării, vor pleca în curând autobuze spre sate. Oamenii se îmbulzesc. Aşteaptă. Noi avem de aşteptat două ore.

Am tras o bancă lângă un calorifer cald. Am desfăcut rucsacul şi am scos, în sfârşit, sticla. Şi l-am chemat pe „cecen“. A venit fără să şovăie. S-a prezentat:

— Pe mine, zice, mă cheamă Ivan Iakovlevici. La drept vorbind, sunt neamț olandez.

Am fost gata să mă înec. Era prada mea de drept, ca scriitor. Animalul căzuse în laț. Şi încă ce pradă: şi pentru un roman cu continuare, dacă voiam. Şi pentru un serial TV. A băut un păhărel şi şi-a început povestea:

— Familia noastră s-a strămutat din Olanda sub împărăteasa Anna Ioannovna, la mine… Strămoşii mei erau menoniți. Ştiți ce sunt ăia?

Ştiam. Ivan Iakovlevici s-a emoționat: era prima dată în viața lui când întâlnea pe cineva care ştia ce-s menoniții…

Limba germană o uitase aproape de tot. Mama lui o mai vorbea, dar el nu mai vorbeşte aproape deloc. Dar înţelege. Din Altai, familia s-a mutat în Asia Centrală. După armată, el s-a însurat cu o rusoaică. A înţeles înaintea tuturor că e timpul să plece din Asia Centrală. S-a mutat în Rusia. A cumpărat o casă. Şi-a întemeiat o gospodărie. Nevastă-sa e asistentă medicală. Au trei copii. El lucrează în Moscova, e şofer de autobuz. Aici, în regiunea Tver, nu e de lucru. E poreclit Cecenul.

Vorbeşte bine. O limbă vie, corectă, fără înjurăturile inutile cu care îşi presară discursul toţi cei care au fost în armată sau în lagăr. Toţi fraţii lui au plecat în Germania. El nu vrea să plece. Aici e patria lui.

Îl ascultăm cu atenţie. Vorbeşte cu poftă, cu multe amănunte. Nu pune nici o întrebare. Apoi se uită la ceas. E timpul. Mulţumesc, zice, pentru plăcuta companie. Mi se întâmplă foarte rar să vorbesc cu oameni intelectuali. Şi a plecat. Câte soiuri de oameni mai are şi tătucul-ţar, cum zice Leskov…

Autobuzul nostru era atât de îngheţat, că zăngănea. Noaptea nu părea să se termine, gerul devenea tot mai crunt. Am mers mai bine de o oră şi am ajuns în sat. În casele rare ardeau focuri, câinii lătrau. Dar până la satul nostru mai erau de mers şase kilometri prin pădure. Se putea şi pe şosea, dar atunci erau cu doi kilometri mai mult. Şi am pornit prin pădurea întunecată. Drumul s-a transformat rapid într-o potecuţă, apoi şi potecuţa s-a pierdut sub zăpadă, şi am mers, cufundându-ne până la genunchi. Am mers mult, mult. Am făcut un popas, am băut un ceai fierbinte, am aprins chiar şi un foc mic. Pădurea scrâşnea din crengi, trăgea rafale de ger, părea că n-o să mai ieşim nicicând de aici. Apoi a început să se lumineze. Au început să se vadă urme: de mistreţi, de vulpi, de iepuri. Şi de câini, fireşte. Printre trosnetele copacilor înghеţaţi a ciripit o pasăre. Mergeam ca prin vis, mi se părea că păşesc în afara timpului, a spaţiului, pe altă lume… Dar la un moment dat pădurea s-a sfârşit. Am ajuns la margine şi am ieşit în câmp deschis. Se luminase deja de tot. Pini uriaşi se înălţau ca un zid în urma noastră. Ne-am oprit, privind satul care se deschidea – din coşuri nu ieşea nici o dâră de fum.

Şi-atunci s-a întâmplat. Ca o explozie. Totul s-a însufleţit brusc – în spatele nostru pinii s-au aprins ca nişte lumânări cu flăcări galbene. Răsărea soarele. Totul strălucea într-o lumină sărbătorească, scânteia, şi s-a ivit o asemenea frumuseţe, cum numai în copilărie sau în vis există. Şi peste toate se auzea un fel de fornăit, şi direct de sub picioarele mele a ţâşnit o găină-de-munte mare şi cenuşie.

N-au rămas multe de povestit. Casa lui Dima îngheţase atât de tare, că până şi şoarecii plecaseră din ea. Cât despre oameni, bătrânii locului iernau la rude, în oraş. Ultima babă iernatică murise cu opt ani în urmă.

Spre bucuria noastră, în sat am descoperit un om care-şi avea acolo casa de vacanţă. Rămăsese de cu toamnă, să scape de agitaţia oraşului şi de dragostea neveste-sii. Îi place să trăiască în satul pustiu, cu pisica şi câinele. Uneori merge cu schiurile la magazinul din satul vecin să-şi cumpere pâine şi lapte. Are o canistră de spirt. Şi provizii de mâncare. E pensionar. Citeşte, desenează, sculptează în lemn. Bea de unul singur. Când are cu cine, face filozofie. Un om minunat, foarte special. S-a bucurat când am dat buzna în casa lui. A încălzit imediat cuptorul.

Spre seară, am pus masa în izba lui. În casa lui Dima trebuia să ardă soba două zile ca

să se încălzească. La mulți ani!

Şi s-au aşezat la masă şi soldații în permisie, şi telegrafistul cu vânzătoarea, şi familia veselă cu câinele nevrozat, şi neamțul olandez poreclit Cecenul, şi conductoarea rubensiană cu față de matrioşkă îmbătrânită. Ăsta-i poporul meu. Aşa cum e…

---

24. Trimitere la un pasaj din poemul *Suflete moarte* de N.V. Gogol, traducere de Tudor Arghezi, Ionel Țăranu, Iancu Linde şi Ion Popovici, ESPLA, Bucureşti, 1963, p. 220.

Cuprins

Prolog
OAMENII ŢARULUI NOSTRU
- Drumul măgarului
- Scara mobilă
- Sistemul coridoarelor
- Marele profesor
- Dezertorul
- O frumuseţe de pisică
- Tom
- Trupul frumoasei
- Finist Şoimanul
- Scurtcircuit

TAINA SÂNGELUI
- Stabilirea paternităţii
- Fiul cel mare
- Corista Maşa
- Fiul unor părinţi cu suflet nobil

ŞI AU TRĂIT MULT…
- Şi au trăit mult…
- … Şi au murit în aceeaşi zi
- Ultima săptămână
- Marea doamnă cu o căţea mică
- Ménage à trois
- Fiica scriitoarei

ÎNGERUL PĂZITOR
- Îngerul păzitor
- Raţa
- Perele de Gudauta
- Carpaţi, Ujgorod
- De ce şi pentru ce…
- Dopul
- O călătorie cu spaime
- Arabul meu iubit
- Pulpa de vită
- Moscova–Podrezkovo. 1992

Francisc din Assisi: doi în unul +
Olandezul antipatic
Chimonoul
Aşa stă scris…
Dalmaţianul
O, Manon!
Vagonul comun